

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

XX. YÜZYIL TÜRK ROMANLARINDA BABA-KIZ İLİŞKİSİ
(1901-1930)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sueda DEMİR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Programı

MART, 2022

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

XX. YÜZYIL TÜRK ROMANLARINDA BABA-KIZ İLİŞKİSİ
(1901-1930)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sueda DEMİR
(Y1912.250001)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kazim YETİŞ

MART, 2022

YÜKSEK LİSANS TEZİ SAVUNMA TUTANAĞI

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “XX. Yüzyıl Türk Romanlarında Baba-Kız İlişkisi (1901-1930)” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanıldığını belirtir ve onurumla beyan ederim.

(16/03/2022)

Sueda DEMİR

ÖNSÖZ

Roman türü, Türk Edebiyatı'nda, ilk başlarda çeviri, daha sonra da yazarlarımızın kaleme aldığı eserlerle yerini almış olup 1800'lü yılların sonlarından günümüze kadar çeşitli değişimler ve gelişmeler geçirmiştir. Roman, temelinde insanı ve onun bu dünyadaki serüvenlerini konu alan bir tür olduğu için aile, her zaman romanın başlıca temalarından olmuştur.

Biz bu çalışmamızda, ailenin önemli fertlerinden olan babalar ve kızları arasındaki ilişkilerin, romanlara aksini ele almaya çalıştık. Bilindiği gibi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Türk toplumu hızlı bir değişimin ve yenileşmenin içerisine girmiştir. Çağdaşlaşma adı altında; eğitim, sosyal hayat, ekonomi, hukuk vb. birçok alanda, batı seviyesine ulaşılmaya çalışılmış ve bu amaçla yenilikler yapılmaya başlanmıştır. Bu değişim ve yeniliklerin aileye ve tabii konumuz olan baba-kız ilişkisine ne ölçüde yansıdığını göstermek istedik. Elbette bu romanda da yerini alacaktı. Bu çalışmada amacımız; bir ailenin önemli fertlerinden olan baba ve kızı arasındaki ilişkilerin Türk romanlarında; kızın hayatının evrelerine göre gösterdiği değişikliklerin romanlarda nasıl yer aldığını belirlemeye çalışmaktır.

Bizden daha evvel, Aslıhan Pulat, "*Türk Romanında Babalar ve Kızları (1872-1901)*" isimli yüksek lisans tezinde, roman türünün Türk Edebiyatı'ndaki başlangıç yıllarından, bizim çalışmamızın başlangıç yılı olan 1901 yılına kadar olan dönemde yayımlanan romanlardaki baba-kız ilişkilerini incelemiştir. Bu anlamda, 1901-1930 yılları arasında yayımlanmış olan romanları kapsayan çalışmamız, o çalışmanın bir devam niteliği taşıması açısından önemlidir.

Çalışmamızı yürütürken öncelikle; ailede babanın rolünden ve daha sonra, özel olarak babanın kız çocuğu üzerindeki etkilerinden bahseden kaynakları okuyup bilgiler edindik. Bunun ardından, Türk Edebiyatı'nda 1901-1930 yılları arasında yayımlanmış romanların bibliyografik tespitini yapıp bu romanları kronolojik sıraya göre okuyup inceledik. Çalışma boyunca yapılan alıntılarda, romanların birinci baskıları esas alınmış olup ulaşamadıklarımız için kaynakçada belirttiğimiz, orijinal metne uygun olarak hazırlanmış baskılar kullanılmıştır. Belirttiğimiz tarih aralığında

kızın hayatının; çocukluk, eğitim ve yetişme çağlarındakiyle beraber, evliliğinden sonra olan dönemlerdeki babasıyla olan ilişkileri konu edinilmiştir.

Çalışmamızın bölümleri; *Önsöz, Özet, Giriş, 4 bölüm, Sonuç ve Kaynakça*dır. Çalışmamızın *Giriş* bölümünde; ilk etapta roman türünün Türk Edebiyatı'ndaki yeri ve önemine, çalışmamızın konusunu kapsayan aile, baba ve kız çocuğu kavramlarına ve bu bireyler arasındaki ilişkilerin Türk romanlarındaki işlenişine değinilmiştir. Bu şekilde kısa bir giriş yapıldıktan sonra da esas konumuz olan, ailedeki baba ve kız ilişkilerinin romandaki işlenişlerinden bahsedilmiştir. Babaların bilhassa, kız çocuklarının bir yetişkin olarak gelişimleri ve karakterlerinin oluşumundaki rolüne, eğitimlerindeki yol göstericiliğine, yetişkin bir birey olduktan sonra evlilikleri hususunda tutumlarına ve aynı zamanda evlenip yeni bir aile kurduklarından sonraki tavır, davranış ve tutumlarının romanlarda nasıl yer aldığı irdelidik.

Çalışmamızın ana bölümlerinde, belirtilen yıllar arasında yayımlanmış Türk romanlarında baba-kız ilişkilerinin görünüşleri ortaya konmuştur. “*Kızın Çocukluk Devresinde Baba ile İlişkileri*” bölümünde, kız çocukları ile babalarının bu dönemdeki iletişim ve paylaşımlarının romanlarda nasıl yer aldığına değinilmiştir. “*Kızın Yetişme Devresinde Baba ile İlişkileri*” bölümünde, babaların kızlarının karakterlerinin oturduğu en önemli yaşlarında onlarla olan ilişkileri ve evlilik yaşlarının yaklaştığı bu dönemlerde babalarının bu husustaki tutumlarına romancılarımızın nasıl baktıkları gösterilmiştir. “*Kızın Eğitim-Öğretim Devresinde Baba ile İlişkileri*” bölümünde, babaların kızlarının eğitim hayatı hususundaki tutumları, kızlarının eğitim almalarına ne derece önem verdikleri yine romanlara dayanılarak incelenmiştir. “*Kızın Evlendikten Sonra Baba ile İlişkileri*” bölümünde ise, babalar için en zor kararlardan biri olan kızlarının evlenmesinden sonra, yeni hayatlarındaki onlara karşı tavırları, değişen yahut gelişen ilişkilere romancılarımızın nasıl yaklaştığı söz konusu edilmiştir. Bu bölümlerde bahsedildiği gibi baba-kız ilişkilerinin niteliği yazarların bakış açılarına göre farklılık arz etse de bu romanlar, belli bir dönemin aile yapısının yansıtılması açısından önemlidir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, incelenen eserlerdeki ilişkiler bütünüyle değerlendirilip benzer ve farklı yanlarına değinilmiştir.

Tezimin bütün hazırlık sürecinde ve öğrencisi olduğum altı yıl boyunca bana olan yardımlarını eksik etmeyen, öğrencilerine onları kırmadan incitmeden yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Sayın Kazım Yetiş'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, yaşamımın her safhasında desteklerini eksik etmeyen, bana inanan, canım aileme teşekkür ederken, tezimi; konusunu özellikle onun için seçtiğim, bundan on yedi sene önce aramızdan ayrılmış olan kıymetli babama ithaf ediyorum.

Mart/2022

Sueda DEMİR

XX. YÜZYIL TÜRK ROMANLARINDA BABA-KIZ İLİŞKİSİ (1901-1930)

ÖZET

Çalışmada, 1901-1930 yılları arasında yayımlanmış olan Türk romanları esas alınmıştır. Çalışma, “Giriş”, “Sonuç”, “Kaynakça” bölümlerinden ve dört ana bölümden müteşekkildir. İlgili yıllar arasında, kitap olarak yayımlanmış Türk romanları, kaynak tarama yöntemi ile tespit edilmiş kronolojik olarak okunmuş ve konu ile alakalı olanlar çalışmanın ana malzemesini oluşturmuştur. Eserlerdeki ilişkilerin benzer ve farklı yönleri tespit edilerek sonuç bölümünde irdelenmiştir.

“Giriş” bölümünde; roman türünün Türk Edebiyatı’ndaki yerine, esas alınan dönemler arasında yayımlanmış olan romanlardaki aile, baba ve kız kavramlarına ve bunların işleniş tarzlarına kısaca değinilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, ilgili romanlardaki babaların kızlarının çocukluk dönemlerinde onlarla olan ilişkilerinden; ikinci bölümünde, babaların kızlarının yetişme devrelerinde onlarla olan iletişimleri ve kararlarındaki rolünden; üçüncü bölümde, babaların kızlarının eğitim hayatına olan katkılarından; dördüncü bölümde, babaların kızları evlendikten sonra gelişen yahut değişen tutumlarından bahsedilmiştir. Çalışmanın “Sonuç” bölümünde ise, bir genel değerlendirme yapıp incelenen romanlardaki baba-kız ilişkilerinden elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

Bu tezde, konumuzu ihtiva etmeleri ve örnekler teşkil etmeleri bakımından; *Kadın Kalbi*, *Eylül*, *Hayal İçinde*, *Zavallı Necdet*, *Ölmüş Bir Kadının Evrakı*, *Metrukesi*, *Münevver*, *Müsebbib*, *Şipsevdi*, *Handan*, *Kuyruklu Yıldız Altında İzdivaç*, *Salon Köşelerinde*, *Cadı*, *Genç Kız Kalbi*, *Tezat*, *Hayattan Sayfalar*, *Aydemir*, *Son Eseri*, *Hakka Sığındık*, *Toraman*, *Küller*, *Çalıkuşu*, *Efsuncu Baba*, *Son Arzu*, *Kiralık Konak*, *Nur Baba*, *Sabir Efendi’nin Gelini*, *Zâniyeler*, *Nedret*, *Hiçbiri*, *Sözde Kızlar*, *Şimşek*, *Kalp Ağrısı*, *Aşk İhtiyacı*, *Gizli El*, *Cehennemlik*, *Karanfil ve Yasemin*, *Bir Akşamdı*, *Pervaneler*, *Zıpçıktılar*, *Dudaktan Kalbe*, *Canan*, *Şüphe! Aşka Galipsin*, *Tutuşmuş Gönüller*, *Ağustos Böceği*, *Yakılacak Kitap*, *Bir Kadın Düşmanı*, *Çölde Bir İstanbul Kızı*, *Zeyno’nun Oğlu*, *Hüsran*, *Odun Kokusu*, *Tank-Tango*, *Acımak*, *Ak Saçlı Genç Kız*, *Aşk Güneşi*, *Yaprak Dökümü*, *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* romanları

incelenmiş ve belli bir bağlam çerçevesinde sunulmuştur. Ayrıca incelenen romanlar, çalışmada yararlanılan diğer eserler -kitap, tez ve makaleler- “*Kaynakça*” bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk romanları, roman kahramanları, toplumdaki değişmeler, aile, baba-kız ilişkileri.

FATHER-DAUGHTER RELATIONSHIP IN TWENTIETH CENTURY TURKISH NOVELS (1901-1930)

ABSTRACT

In our study, we covered the Turkish novels that were published between 1901-1930. Our study consists of, “introduction”, “conclusion”, “references” and four main parts. Turkish novels published as books in the periods taken as a basis, read chronologically, determined by the source scanning method, and the ones related to our subject constitute the main material of this thesis. Similar and different aspects of the relations in the works were determined and examined in the conclusion part.

In the “introduction” part; the place of novels in Turkish literature, concepts of family, father and daughter in the novels published in the period of time that we studied are briefly mentioned. In the first part of our study we talk about the fathers relationship with their daughters in their childhood in said novels, in the second part we talk about the role of the fathers in their communication and decisions with their daughters during their upbringing, in the third part we talk about fathers contributions to the educational life of their daughter, in the fourth part we talk about developing or changing attitudes of fathers towards their daughters after their marriage are mentioned. In the “conclusion” part of our study a general evaluation was made and the findings obtained from father-daughter relationships in the examined novels were shared.

In our study, in terms of constituting examples for our subject; *Kadın Kalbi*, *Eylül*, *Hayal İçinde*, *Zavallı Necdet*, *Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi*, *Münevver*, *Müsebbib*, *Şıpsevdi*, *Handan*, *Kuyruklu Yıldız Altında İzdivaç*, *Salon Köşelerinde*, *Cadı*, *Genç Kız Kalbi*, *Tezat*, *Hayattan Sayfalar*, *Aydemir*, *Son Eseri*, *Hakka Sığındık*, *Toraman*, *Küller*, *Çalıkuşu*, *Efsuncu Baba*, *Son Arzu*, *Kiralık Konak*, *Nur Baba*, *Sabir Efendi'nin Gelini*, *Zâniyeler*, *Nedret*, *Hiçbiri*, *Sözde Kızlar*, *Şimşek*, *Kalp Ağrısı*, *Aşk İhtiyacı*, *Gizli El*, *Cehennemlik*, *Karanfil ve Yasemin*, *Bir Akşamdı*, *Pervaneler*, *Zipçiktılar*, *Dudaktan Kalbe*, *Canan*, *Şüphe! Aşka Galipsin*, *Tutuşmuş Gönüller*, *Ağustos Böceği*, *Yakılacak Kitap*, *Bir Kadın Düşmanı*, *Çölde Bir İstanbul*

Kızı, Zeyno'nun Oğlu, Hüsrân, Odun Kokusu, Tank-Tango, Acımak, Ak Saçlı Genç Kız, Aşk Güneşi, Yaprak Dökümü, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu novels were examined. Additionally, the novels examined, the other works -books, theses and articles- that we used in our study are given in the “references” section.

Keywords: Turkish novels, novel characters, changes in society, family, father daughter relationships.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiii
I. GİRİŞ.....	1
II. KIZIN ÇOCUKLUK DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ.....	9
III. KIZIN YETİŞME DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ	57
IV. KIZIN EĞİTİM-ÖĞRETİM DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ ...	155
V. KIZIN EVLENDİKTEN SONRA BABA İLE İLİŞKİLERİ	179
VI. SONUÇ	217
VII. KAYNAKÇA	225
ÖZGEÇMİŞ.....	231

KISALTMALAR

a.g.e. :Adı Geçen Eser

Dr. : Doktor

C. :Cilt

haz. : Hazırlayan

Prof. : Profesör

s. : sayfa (alıntılarda)

s.s. : sayfa sayısı (kaynakçadaki makale ve dergilerde)

S. : sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vs. : vesaire

Yay. : Yayınları/Yayıncılık/Yayınevi

Yy. : Yüzyıl

I. GİRİŞ

Türk Edebiyatı incelendiğinde görülür ki, bizim edebi hayatımız şiirle başlar. Eski Türk Edebiyatımız, daha çok şiir geleneğine dayalıdır ve bu dönemde, Arapça-Farsça kelimelerle bezenmiş şiirler yazılmıştır. Süslü bir nazım üslubuyla; bazen padişahlara övgü amacıyla, bazen sevgiliye hitaben, bazen yalnızca doğa olaylarını anlatan şiirler kaleme alınmıştır. Eski geleneğimizde, şiirin yanında, halkın yaşam tarzından unsurları barındıran destanlar da önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar da nihayetinde, nazım-nesir karışık oldukları için hem şiirleri hem de hikayeleri ihtiva ederler. Bu sebeple, şiirin yanında, hikâye türü de edebiyatımız için önemlidir. Değişen dönemle ve batılılaşma hareketlerinin başlamasının da etkisiyle, hikâyenin ardından, ondan daha kapsamlı olan roman türü, edebiyatımızda yer edinmeye başlamıştır.

“Hikâyenin geleneğimizden gelen bir isim olmasına mukabil roman, Batı kaynaklı yeni bir kavramdır. Fakat küçük hikâye türüne henüz aşina olmayan Osmanlı aydını için sadece büyük hikâye yahut roman vardır ve bu dönemde her ikisinin de adı uzun süre hikâye olarak kalmıştır.”¹

Roman; bu anlamda hikâyeyle yakınlığı olsa da aslında başlı başına, oldukça geniş çaplı bir türün adıdır. Roman; hikâyeden daha geniş bir mekânda geçen, kişi kadrosunun daha kalabalık olduğu ve birçok olayın iç içe görülebildiği, kendince bambaşka dünyası olan bir edebi türdür. Romanın bu farklı dünyasından, Prof. Dr. İnci Enginün de *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)* isimli eserinde şöyle bahseder:

“Roman kelimesi nesirle anlatılan kurmaca anlamında, ancak alanı hayli geniş bir türün adıdır. Kurmaca olduğu için, vakıaları esas alan tarihten ayrıldığı gibi, çoğunlukla olaylardan ve kişilerden söz eden denemelerden de farklıdır. Küçük hikâyelerden farkı birçok kişiyi ve onların tecrübelerini anlatmasıdır.”²

¹ Mehmet Orhan Okay, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014, 4. Baskı, s. 70.

² İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2020, 15. Baskı, s. 163.

Eski geleneğimizdeki destanlar, nazım-nesir karışık bir yapı ihtiva ederlerken, roman tamamen nesirdir ve Türk Edebiyatı'nın sonradan kazandığı bir edebi türdür. Bu sebeple, şiir geleneğimizin çok eskilere dayandığından bahsedebilirsek de nesir için bunu tam anlamıyla söyleyemeyiz. Bu konuyu Ahmet Hamdi Tanpınar, *Romana ve Romancıya Dair Notlar* isimli makalesinde şöyle açıklar:

*“Bizde roman meselesi bizi ister istemez Türk nesrinin mazisine götürür. Vâkıa bir Evliya Çelebi, bir Naima, bir Peçevî Türkçede yetişmiştir. Bunlar herhangi bir dilde büyük kudretler gibi tanınabilecek muharrirlerdir. Bazen bu kudret, Bâki'nin Levayih-i Hamidiyye ve Nedim'in Sahaif-ül- Ahbâr tercümelerindeki vâzih ve bol imkânlı olgunluğa bile erişmiştir. Fakat bütün bu örnekler hiçbir suretle nesilden nesle muntazam bir şekilde ilerlemiş bir Türk nesrinin mevcut olduğunu bize kabul ettiremez.”*³

Hikâye, destan, roman gibi türlere baktığımızda hepsinde görülen ortak nokta; bir yönüyle insanı ve onun hayatını anlatmalarıdır. Roman tek başına bir tür iken, destanlarda; bahsettiğimiz gibi hikâye ve şiirler iç içe geçmiştir. İşleniş tarzı farklı olsa da neticede, her edebi tür, bir şekilde insan hayatından beslenmiştir. Dr. Mustafa Ayyıldız da *Roman/Tanım-Tarihçe-Teknik* isimli eserinde bu durumdan şu şekilde bahseder:

*“Romans ve destan, Eflatun ve Aristo'nun idealist felsefelerinin gerçeklik anlayışındaki temeller üzerine kurgulanmış, zaman ve mekâna göre değişmeyen, evrensel insan tecrübesi üzerine inşa edilmiş iki edebi türdür.”*⁴

Roman edebi türü, Türk Edebiyatı'nda, başlarda çeviri eserlerle yerini almıştır. Türk edebiyatı için henüz yeni olan bu tür, çeviri romanlardan sonra, yazarlarımızın müstakil ilk örneklerini vermeye başlamalarıyla, bizde gerçek anlamıyla yer almaya başlamıştır.

“1859 yılı, Türk edebiyatındaki yeniden yapılanmanın miladı sayılmalıdır. Zira bu tarihten itibaren, yeniliğin asıl zeminini oluşturacak sanat ve düşünce alanlarındaki temasların ürünleri ortaya çıkar; Münif Paşa'nın Volter, Fenelon ve Fontenel'den seçilmiş felsefi diyalogları içeren Muheverat-ı Hikemiyye (1859) adlı çevirisi ve Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'un Telemaque (1859) adlı eserini dilimize

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Romana ve Romancıya Dair Notlar”, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Yay. Haz. Zeynep Kerman, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2018, 13. Baskı, s. 60.

⁴ Mustafa Ayyıldız, **Roman/Tanım-Tarihçe-Teknik**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, 1. Baskı, s. 17.

kazandırması; yenileşme hareketlerinin sigortası sayılan düşünsel zeminleri oluşturacaktı.”⁵

Türk romanlarında işlenen konulara ve yazarların bakış açılarına dönemler bazında baktığımızda, Tanzimat Dönemi romanları olan türün başlangıç eserlerinde, yenileşmenin izleri görülür. Servet-i Fünûn döneminde ise yenileşmenin etkisi ile roman karakterlerinin batılı hayat tarzı kendini gösterir ve *sık* tipi oldukça fazla karşımıza çıkar. Bu tip, batılı yaşantıya özenmenin getirmiş olduğu yozlaşmayla, hayata karşı geleneksel bakış açısı değişen insanları yansıtır. Bu anlamda, bu dönemin romanlarında; erkekler ve kadınlar alafranga giyime merak salarlar, batılı enstrümanlar çalarlar ve kız çocukları aynı batılılarda olduğu gibi mürebbiyeler eşliğinde büyür, yetişirler.

Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinden sonraki, Türk Edebiyatı’nın; Fecr-i Ati, Millî Edebiyat ve ayrıca Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarında kaleme alınan romanlarını kapsar çalışmamızda birçok romancımızın kaleminden çıkmış eserlerden örnekler göreceğiz. Başlarda, yeni bir edebiyat inşa etmek amacıyla bir araya gelmiş fakat bunu tam anlamıyla gerçekleştirememiş, eserlerinde daha çok günlük konulardan bahseden Fecr-i Ati topluluğundaki yazarların birçoğu, zamanla edebi bakış açısını değiştirmiş ve millî bilince dayanan daha farklı romanlar kaleme almaya başlamışlardır.

Millî Edebiyat döneminde roman kaleme alan isimler, Meşrutiyetin etkisiyle vatan, millet, Turan gibi temaların işlendiği; millî birlik ve beraberlik, Türklük ruhunun yansıtıldığı romanlar yazmışlardır. Yakup Kadri, Hâlid Ziya, Reşat Nuri gibi Millî Edebiyat döneminde kendisini gösteren önemli isimler ise Cumhuriyet’in ilk yıllarında en başarılı romanlarını vermeye devam etmişlerdir. Selahattin Enis Atabeyoğlu, Mahmut Yesârî, Peyami Safa gibi isimler de romanlarını Cumhuriyet’in ilk yıllarında veren diğer güçlü kalemlerdir.⁶

Değişen dönemle, Türk Edebiyatı’nda kalem oynatmış yazarların, romanlarda konu ettikleri unsurlar da değişmiştir. Sosyal hayat, toplumdaki değişmeler, toplumdaki değişmelerin aile hayatına yansımaları, ailedeki bireylerin ruh halleri, iletişimleri sık sık romanlarda işlenegelmiştir.

⁵ Ramazan Korkmaz vd., **Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2020, 13. Baskı, s. 25.

⁶ İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2020, 15. Baskı, s. 448.

“Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı, genellikle Cumhuriyet ideolojisi çevresinde şekillenir. Bir önceki kuşağın romancıları, batılılaşma, kaybolan değerlerle ilgili izlekler çevresinde çalışmalarını sürdürürken; çocukluk ve gençlik dönemleri, İttihatçıları parti kavgaları, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke döneminin buhranlı sahneleri içinde geçmiş, daha sonra İstiklâl Savaşı’na ve Cumhuriyetin kuruluşuna tanık olmuş genç kuşak romancılar, dönemin koşulları gereği, yeni kurulan devletin prensiplerini benimseyen/destekleyen romantik eserler yazarlar. Yine Cumhuriyet öncesi kuşaktan Ebubekir Hazım’ın realist bir dikkatle başlattığı, ulusçu yazarların -düşsel de olsa- sürdürdükleri Anadolu’ya ve Anadolu insanına açılma eğilimi, genç kuşak romancılarında artarak devam eder.”⁷

Değişen dönemin getirdiği bir başka şey, yeni insan kimlikleridir. Toplumun sahip olduğu gelenekten gelen kimlikler haricinde edindiği yeni kimlikler, doğrudan modernleşme sürecinin bir getirisiidir. Bu durum, insanlardaki bu değişimler, edebi eserlere de yansır.

“Değişmenin hızı ve niteliği yönelimindeki fonksiyonel durum, zaman içerisinde kimlik çatışmalarını da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet’in öngördüğü modern kadın kimliğinin temelini oluşturan farklı bileşenler bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Buradan hareketle, tarihsel sürece bakıldığında Türk toplumunda kimliklerin oluşum ve edinim biçiminde değişmenin ve toplumsal-siyasal dönüşümlerin etkisi üç evrede görülmüştür: Birinci evre, Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesi (1839), ikinci evre, II. Meşrutiyet’in ilan edilmesi (1908), üçüncü evre ise, Cumhuriyet’in kuruluş (1923) safhasıdır. Her üç evrede kimliğin oluşum sürecini etkileyen temel etken modernleşme arzusudur.”⁸

Çalışmamızın tarih aralığında yayımlanmış olan Türk romanlarındaki baba-kız ilişkilerini irdelemeden önce, aile kavramına ve ailedeki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerine değinmek gerekmektedir. TDK sözlükleri aileyi; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik olarak tanımlar.⁹ Aile, insan topluluklarının en küçük birimidir ve insanın her türlü faaliyeti aile ile başlar. İnsan, ilk önce kendisinin

⁷ Ramazan Korkmaz vd., **Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2020, 13. Baskı, s. 399.

⁸ Türkan Erdoğan, **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, Editör Köksal Alver, Ankara, Hece Yayınları, 2012, 2. Baskı, s. 389.

⁹ Türkçe Sözlük, “Aile”, Yayına Haz. Şükrü Akalın vd., İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, 11. Baskı, s. 57.

seçemediği bir aileye doğar ve hayatının geri kalanında ne yaşarsa yaşasın ailesi bu geleceği her yönden etkiler.

Ailenin çocuk üzerindeki tutumu, bu çocuğun ilerleyen yaşlarda nasıl bir birey olacağıyla doğrudan ilişkilidir. Aşırı baskıcı anne-baba, çocuğun aşırı çekingen ve pasif olmasına yol açabilecekken; aşırı ilgisiz anne-baba, çocuğun büyüüp bir birey olduğunda, aile kurduğunda, neyi nasıl yapacağını bilemeyen, hareketlerinde hudutları olmayan bir birey olmasına yol açar. Bunların yanında, orta seviyede tutarlı ve dengeli davranışlar çocuğu, benlik duygusu yüksek, inançları değerleri olan güçlü bir birey yapar.¹⁰

Yabancı toplumlara nazaran, Türk toplumlarında babaların kızları ile olan bağları, beşikten mezara kadar devam eder. Bir kız büyümüş olmakla yahut evlenmiş olmakla, babasının çocuğu olmaktan çıkmaz. Türk ailelerinde, sosyal bağlar kuvvetli ve insanlar arasındaki ilişkiler yoğundur. Bu anlamda, bir babanın kızı hususunda kendisine görev bildiği şeyler -barındırmak, beslemek, güvenliğini sağlamak, eğitim almasını sağlamak vb.- oldukça fazladır. Bu da beraberinde, toplumumuzda babalara olan hürmetin önemini getirir. Bunun yanında elbette ki ebeveynlerin kızın gelişimi üzerinde, ayrı ayrı etkileri vardır. Bu yüzden bir kızın, babasından ve annesinden öğrenecekleri de farklılık gösterir.

“Her çocuğun anneden daha çok şefkate, babadan ise sevgi ile karışık yönetici otoriteye ihtiyacı vardır. Çocuklar başlarında onları disipline alıştırıcı ve onlara doğru yolu gösteren bir koruyucu isterler. Söz konusu otoritenin esas teması adalete ve çocuğun psikolojik haklarını kabul eden bir anlayışa dayanmalıdır.”¹¹

“Babaya bağlılık ise çok değerlidir. Anne içinden çıktığımız yuvadır. Baba böyle bir yuva özelliği gösteremez. Aynı zamanda babanın yaşamın ilk yıllarında çocukla ek az bir ilgisi vardır. Bu ilk evrede babanın çocuk için önemi, anneninkiyle karıştırılamaz. Oysa baba, doğal dünyayı göstermese de insan varlığının öteki kutbunu oluşturur.”¹²

Anne, çocuğun dünyaya geldiği ilk anlardan itibaren ona karşı şefkatle kurulu bir yuva görevi görür fakat problemlerin çözülmesi, baskıcı olmayan bir otorite sayesinde, doğrulara yönelimin kolaylaşması açısından baba, ailede bir mihenk taşı

¹⁰ Mevlüt Kaya, “Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 9, S. 9, 1997, s. 201, 202.

¹¹ Orhan Çiftçi, “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C. 2, S. 2, 1991, s. 21.

¹² Çiftçi, a.g.m., s. 21.

görevi görür. Baba, aynı zamanda bir kız çocuğunun karşı cinsi tanınması ve anlamlandırması açısından da çok önemlidir. Çünkü bir kızın doğduğu andan itibaren tanıdığı ilk erkek babasıdır.

Devir değiştikçe, bahsettiğimiz aile yaşantılarının bazı unsurları, elbette ki değişmektedir. Çünkü toplumdaki değişmeler ailelere de yansımaktadır. Toplumun geçirmeye başladığı değişiklik, romanlarda hem ebeveynler arasındaki ilişkilere hem de konumuz olan baba-kız ilişkilerine yansımıştır. Bu durum, Türk ailesinin kendi örf ve adetlerini yitirerek, tamamen batılılaşması durumunda tehlikelidir. Değişimin bu olumsuz etkisi, romanlarda kendisini sık sık gösterir. Sınırsız bir özgürlüğe heves etmeye başlayan, dış çevreye kendi ailesinden daha fazla meyleden erkekler ve bunun neticesinde ihanete uğrayan kadınlar, romanlarımızın hiç değişmeyen unsurları olmuştur.¹³

Çalışmamızın asıl konusunu, ailedeki baba ve kızı arasındaki ilişkiler teşkil etmektedir. Belirttiğimiz gibi bir ailede babanın çocukları üzerindeki etkisi farklı, annenininki farklıdır. Ailelerde; genelde anne sığınılan, ardına saklanılan sığınak gibidir. Baba ise ailede, çocukların bir nebze daha çekindiği kişidir. Baba her ne kadar daha fazla çekinilen kişi olsa da çocuğun yaşamının şekillenmesi hususunda, önemli rol oynar. Çünkü anneler, kadın olmalarından dolayı, olaylara daha hassas yaklaşırlarken babalar genelde daha soğuk kanlı oldukları için gerçeklere daha objektif bir açıdan bakabilirler. Bilhassa da kız çocuğu üzerinde babanın tasarrufu farklıdır. Kız çocuğunun, sırf kız olduğu için yani cinsiyetinden dolayı eğitim hakkı olmadığını, evliliğinde bile söz sahipliği olamayacağını düşünen babaların yanında; kızını herkesten sakıyan onu her türlü kötülüğe karşı koruyan babalar da vardır. Hayat, karşımıza her türlü insanı çıkardığı gibi romancılarımız da bize, olumlu tutumları barındıran ve şefkat bağına dayanan baba-kız ilişkilerinin yanında, kızı konusunda hassasiyeti olmayan babaları, saygısız kızları da gösterirler.

Türk ailesinde baba; tüm aileyi çatısında toplayan, koruyup kollayan bir ev gibi konumlandırılır. Bundan dolayıdır ki, Türk romanlarında babaların ailesiyle bilhassa çocuklarıyla olan ilişkileri, diyalogları, oldukça gün yüzündedir. Çünkü roman, diğer edebi türlerden biraz daha farklı olarak, yaşar ve yaşamdan bahseder. Yaşanması muhtemel olayları, tanıdık mekanları ile sarar insan hayatını. Esas konumuz, bu romanlardaki babalar ve bu babaların kızları ile olan ilişkileriyle alakalı olduğu için,

¹³ Mehmet Orhan Okay, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2014, 4. Baskı, s. 85.

romanları incelediğimizde görüyoruz ki, babaların oğulları ile olan ilişkilerinin yanında, kızları ile olan ilişkileri daha fazla işlene gelmiştir. Bunda elbette; babaların kız çocuklarına karşı her zaman daha titiz ve hassas olması, onları en değerlileri olarak görmeleri gibi sebepler etkili olmaktadır.

Öncelerde, tefrikalar şeklinde karşımıza çıkan romanlar, XX. yy. da roman türü edebiyatımıza iyice yerleşmeye başlayınca müstakil kitap olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Çalışmamızda da bu matbu olan romanlardan örnekler bulunmaktadır. Çalışmamızda, aynı eserde, çok farklı baba tutumlarının bulunduğu görülecektir. Bunun yanında, farklı romanlarda birbirine taban tabana zıt ilişkilerin olduğunu da göreceğiz. Bu da bize babaların kızlarına karşı tavırlarının, onların karakterlerini nasıl etkileyeceğini göstermesi açısından önemlidir. Aynı romandaki farklı iki baba figürünü, *Kadın Kalbi* romanında açıkça görürüz. Nahif Paşa'nın kızına narin bir gonca gibi davranmasının sonucunda, aralarında çok kuvvetli bir sevgi bağı oluşmuştur fakat bunun yanında romandaki diğer bir baba olan Rıfkı Bey'in, kızına en ufak bir ilgi göstermemesi Nebahat'ın, baba sevgisini tadamadan güven duygusunu bilmeden büyümesine sebep olmuştur. *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi* romanında ise Fikret, babasının saadetin maddi şeylere bağlı olduğunu düşünüp onu bu kritere göre evlendirmesinin sonucunda, mutsuz bir evlilik yaşarken *Müsebbib* romanında Zülfikar Bey, kızlarını mutlu olabilecekleri uygun beylerle evlendirir. Burada baba yönlendirici, yol göstericidir. Atıfet ve Hidayet böylece baba zoruyla bir evlilik yapmış olmazlar ve babalarına hep çok hürmet ederler. Eğitim ve öğretim hususuna baktığımızda ise yine *Müsebbib* romanında Zülfikar Bey, kızlarına dönemin lazım gelen; şiir, edebiyat, Fransızca gibi eğitimlerini aldırır. Böylece Atıfet ve Hidayet kültürlü birer genç kız olurlar. *Şıpevdi*'de ise sadece para için yaşayan Kasım Efendi'nin, kızına eğitim diye verdiği tek şey, üç-beş kuruşa aldığı cin peri hikayeleridir. Hayata dair hiçbir şey öğrenemeden büyüyen Edibe, kolay kandırılan cahil bir kız olur.

Değişen dönemle beraber, romanlarda gördüğümüz gibi ailelerin hayata bakış açıları da değişmiştir. Servet-i Fünûn dönemi romanlarında gördüğümüz batılı yaşama özenme durumu, Fecr-i Ati döneminde de kendisini gösterir. Çünkü aslında Fecr-i Ati, Servet-i Fünûn'un bir devamı niteliğindedir. Millî Mücadele Dönemi romanlarında ise kızlar ve aileleri özlerine dönerler ve kızlar Türk kültürüne bağlı bir eğitim anlayışıyla eğitime başlanır. Yazarlarımızın, Cumhuriyet'in ilk yıllarına

tekabül eden romanlarında da eğitim hususunda görülen ortak nokta, babaların kızlarına dönemin lazım gelen en iyi eğitimini aldırmaya çalıştıklarıdır.

Yazarlarımızın dönemlere göre değişen aile algıları ve ailede, aynı zamanda iki ayrı cinsiyeti temsil etmesi açısından da önemli olan babalar ve kızları arasındaki ilişkiler, roman kurgusu içinde ele alınmıştır. Konunun daha açıklayıcı olması adına, bu ilişkiler, *İçindekiler* bölümünde de belirtildiği gibi, kızın hayatının önemli evrelerine göre dört ana bölüme ayrılmış ve bu bölüm başlıkları altında değerlendirilmiştir.

II. KIZIN ÇOCUKLUK DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ

Türk romanlarını incelediğimizde görüyoruz ki, babalar için kızları her zaman farklı bir yere sahiptir. Onlara olan ilgileri, oğullarına olan ilgilerinden farklı ve özenlidir. Bunun yanında romanları incelediğimizde, baba-kız ilişkilerini bazen sıkı bir aile bağı üzerine kurulu, bazen adeta bir pamuk ipliğine bağlı olarak görmemiz mümkündür. Özellikle, çocukluk döneminde babalarla olan ilişkiler, ileriki yaşlarda kızların karakterlerinin oluşmasında çok önemlidir. İnceleyeceğimiz romanlardan ilki olan *Kadın Kalbi* (Safvet Nezihi, 1901) romanındaki hâldeki olaylar silsilesi, Ahmet Baha'nın yıllar üzerine Mersin'den İstanbul'a geldiği üç aylık bir süreyi kapsar. Ahmet Baha, zamanında bütün çocukluklarını Cavidan'la geçirip nişanlı gibi büyümelerine rağmen onu yarı yolda bırakmıştır. Cavidanların evindeki mürebbiye Matmazel Polin ile sevgili olup bir hayat kurmuştur. Daha sonra bu mürebbiye tarafından terkedilmesinin üzerine Ahmet Baha, Mersin'e memur olarak gidip İstanbul'dan uzaklaşmıştır. Mersin'de görevdeyken, vefat eden arkadaşının kızı Zekiye'ye sahip çıkmak için onunla evlenmiş fakat mutlu olamayıp bir süre sonra da boşanmıştır. Cavidan ise yıllarca kimseyle evlenmeyip kendisine geri döner umuduyla Ahmet Baha'yı beklemiştir. Hiç umudu kalmayınca da Mersin'deki memuriyetinden bir ihmalinden dolayı ihraç ettirilmiş ve İstanbul'a yerleşmiş olan Mail Bey adındaki bir adamla evlenmiştir.

Ahmet Baha, yaşadıklarından sonra yıllar üzerine İstanbul'a döndüğünde, Cavidan ile karşılaşır ve evlendiği kişinin tesadüfen kendisinin de Mersin'deki eski iş arkadaşı olduğunu öğrenir. Böylece onların evinde misafir olur. Ahmet Baha'nın Mersin'den İstanbul'a gelmesiyle, zamanında Cavidan'ın sevgisine tam anlamıyla karşılık vermemesinin ıstırabı içini kemirmeye başlar. Cavidan'la bu kadar yakinken manen uzak olan Ahmet Baha bu duruma çok üzülür. Burada kaldığı süre boyunca Cavidan ve kocası Mail Bey arasındaki ilişkiye baktığında birbirlerini gerçekten sevip sevmediklerini, Cavidan'ın mutlu olup olmadığını anlayamaz. Ahmet Baha böylece, Mail Beylerde kaldığı ilk gece boyunca, geçmişte yaptığı hataları muhasebe eder.

Ahmet Baha'nın yatağında uzanırken Cavidan'la olan geçmişlerini, küçüklük yıllarını düşünmesi romanın ikinci kısmında okuyucuya geriye dönüşlerle verilir. Cavidan ve Ahmet Baha'nın çocukluklarına geçiş yapılan bu bölümde, bu vesileyle Cavidan ve babası arasındaki ilişkileri de görmüş oluruz. Cavidan, Nahifi Paşa ve romanda ismi verilmeyen Hanımefendi'nin kızlarıdır. Baba Nahifi Paşa, kültürlü, iki lisan bilen bir adamdır. Cavidan, ailenin narin bir çiçek gibi baktığı, fazlaca ilgi ile şımartılmış bir tek Ahmet Baha'nın yanındayken sakin kalabilen bir kız çocuğudur. Cavidan'ın böyle şımartılmasında, ailenin o doğana kadar bir türlü çocuk sahibi olamamalarının payı büyüktür. Cavidan doğduğunda, ihtiyarlamaya başlamış bir adam olan Nahifi Paşa, küçük kızının bütün hırçınlıklarını alttan alan, onun üzerine titreyen, her dediğini hiç bunalmadan yapmaya çalışan bir babadır. Yazar, Nahifi Paşa ve kızı arasındaki ilişkiyi bize, karşılıklı derin sevgiye dayanan bir bağ olarak verir. Evdeki herkes, Cavidan'ın mutluluğu için çabalar.

Nahifi Paşa, bir gün evlerinin bahçesinde kızına kâğıttan oyuncak yapmaya çalışır fakat kızını bir türlü mutlu edememek ona dokunur. Bunun yanında kızını şımarık görüp hiddetlenmez onun gönlünü yapmaya çalışır. Roman boyunca görülmektedir ki Paşa için bilhassa küçük bir çocuk iken kızı, baş tacıdır. Paşa'nın kızıyla yaşadığı bu olay romanda şöyle geçer:

“Paşa da Cavidân'a pek meclûb görünüyordu. Bir gün mini mini kızının ricasına dayanamayarak kâğıttan kuşlar yapmaya bile çalışmış, fakat becerememişti. Cavidân da ağlamıştı. Ona bir canlı kuş alınmadıktan sonra ağlaması kesilemedi.”¹⁴

Nahifi Paşa ve eşi yıllarca çocuk sahibi olmak isteseler de bir türlü bu duyguyu yaşayamazlar. Tam umutsuzluğa kapıldıkları anda, kendilerine hediye olan Cavidan doğumuyla onları çok mesut eder. Nahifi Paşa zor ve geç bulduğu kızını en nadide varlığı yerine koyar. Onu yetiştirdiği ve çok değer verdiği çiçeklerine benzetir. Bu durum romanda şöyle geçer:

“Paşa'nın mütalaadan sonra en büyük zevki (ser)leri idi. O vâsi serler içinde en nadir çiçekleri yetiştirirdi. Bunlardan iğtinâm ettiği fazla vakitlerini ise kızına hasrederdi. Bir danecik kızı Cavidân bütün ailenin üzerine titrediği -serlerde yetişen-

¹⁴ Safvet Nezihi, **Kadın Kalbi**, İstanbul, Tahir Bey Matbaası, 1901, s. 101.

nadir bir çiçek gibi idi. Onu ufak bir rüzgârdan, râtîb bir havadan sakarlardı. Nahif, zayıf bir kız.”¹⁵

Nahifi Paşa, kızına düşkün olmasının yanında, bir baba olarak yeri geldiğinde ağırlığını koymasını da bilir. Cavidan henüz küçük bir çocukken bir gün Ahmet Baha ile şakalaşıp oynarlar. Cavidan birden şımarıp Ahmet Baha’yı zorla öpmeye kalkışır. Ahmet Baha ise ondan iki yaş büyük olduğu için Cavidan’ın kendisini öpmeye çalışmasından utanır buna izin vermemek için ellerini yüzüne kapatır. Hanımefendi, çocukların birbirlerine sevgilerini göstermelerinin normal olduğunu söylerken, bunu gören Nahifi Paşa, kızı küçük olmasına rağmen bu laubali hareketlerden rahatsız olur. Bunun üzerine kızıp bağırır fakat Cavidan’ın mürebbibesinden, çocukları alıp dışarıda gezdirmesini ister.

Nahifi Paşa, kızı Cavidan ile büyüyen komşusunun oğlu Ahmet Baha’yı her ne kadar öz oğlu gibi sevse de çocuklar yaş aldıkça aralarındaki laubali şakalaşmalardan daha fazla rahatsız olmaya başlar. Aralarındaki münasebetin giderek arttığını fark edince de sonunda eşine bir gün, Ahmet Baha’yı mektebe göndermek istediğini söyler. Ahmet Baha’ya annesinden verem hastalığının geçmiş olabileceğini ve bunun Cavidan’ın sağlığını tehlikeye atabileceğini yahut bu çocuğun büyüyünce babası gibi hovarda olabileceğini bahane etse de paşanın bu isteğinde asıl amacı farklıdır. Paşa, Ahmet Baha ile Cavidan’ın olası ciddi bir münasebetlerinde, kızını küçük yaşta evlenmekten korumak istemektedir. Hanımefendi ise çocukların aralarındaki bu münasebetten hoşnuttur. Bu durum paşanın eşiyle yaptığı konuşmada şöyle geçer:

“- Düşün Hanım! Çocuk henüz on birinde, kız dokuz yaşında. On sene sonra vukua gelecek ahvâle şimdiden ne kolay istediğin şekli veriyorsun. Bunlar büyüdükləri zaman ya birisi bu izdivaca muvafakat etmezse... Ya Bahâ’nın sonraki ahvâli bizim hoşumuza gitmeyerek böyle bir münasebetten kendisini mahrum etmek istersek; daha doğrusu buna mecburiyet görülürse...

- Böyle fena şeyleri neye yoruyorsunuz? İşin hep aksi cihetlerini neye düşünüyorsunuz?
- Hanım bunlar faraziyyat değil mi? Elbet iyi cihetlerle beraber fena noktalar da düşünülecek. Bir de Baha’nın kimin oğlu olduğunu hatırına getirmiyor musun?
- Babasının eski sapkınlığından, sefaletinden ona ne?

¹⁵ Nezihi, a.g.e., s. 99, 100.

- *Ya oğlu da ona çekerse...?*
- *Bizim terbiyemizde bulundukça kabil mi!*
- *Pekiye! Validesi?*
- *Üvey validesi mi! Onun geçmiş, eski fenalığından çocuğa ne zarar gelebilir?*
- *Hayır. A canım! Kendi validesi demek istiyorum.*
- *Aa! Melek gibi bir kadın. Artık onun için de bir şey diyemezsiniz ya.*
- *Kadının veremden öldüğünü de söylemeyelim mi?*
- *Ondan ne çıkar sanki?*
- *Çok şey çıkar, hanım. Bu hastalığın çocuğa geçmediği ne malûm. Onun da validesi gibi yirmi iki yaşında veremden ölmeyeceğini kim temin edebilir?*
- *Anası kocasının derdinden öldü, gitti. Kız da onu verem edecek değil a!*
- *Off! Sizinle de âkilâne, fennî iki söz edilmez ki... Bahâ mektebe gidecek; anlıyor musun hanım. Senin şimdiden düşündüğün şeyleri on sene sonra mevk-i müzakereye koyacağız. Ben kızımı on üç yaşında gelin etmek fikrinde değilim.”¹⁶*

Nahifi Paşa ve eşi arasında geçen bu diyalog vesilesiyle paşanın, kızının henüz çocuk olduğunun farkında olan bu yüzden onu korumaya çalışan aynı zamanda izdivaç hususunda da zamanı gelince Cavidan'ın fikrini alacak, bilinçli bir baba olduğunu görürüz.

Romadaki bir diğer baba-kız ilişkisi Rıfkı Bey ve kızı Nebahat arasındakidir. Rıfkı Bey'in; çocuklarına şefkat duymasının, çocukluklarında onlarla oyunlar oynamasının yahut gelişimlerdeki olumlu rolünün romanda tek bir örneği bile yoktur. Çocuklarına karşı son derece ilgisiz olan Rıfkı Bey, kızıyla oyunlar oynayan, onu mutlu eden Nahifi Paşa'dan çok farklı bir baba figürü çizer. Rıfkı Bey, Sadberk Hanım ile olan evlilikleri boyunca hiçbir zaman sorumluluk sahibi bir adam olamaz ve ailesine bakamaz. İki çocuk babası olduktan sonra bile evinin rızkını düşünmeden hareket eder. Sadberk Hanım, kocasının sorumsuzluklarına o kadar uzun zamandır sabretmektedir ki asıl adının aksine, Sâbire ismi onun üzerine yapışmıştır. Rıfkı Bey'in ne derece sorumsuz bir adam olduğunu gösteren bu durum romanda şöyle geçer:

“Bir defa kocasının önünde gözyaşlarını dökmeye cesaret etmişti. O zaman Rıfkı Bey pür-hiddet:

¹⁶ Nezihi, a.g.e., s. 170-172.

Evimi bana zindan ediyorsun, rahat yüzü göstermiyorsun, hayatımı zehirliyorsun. İtabıyla çıkıp gitmiş, haftalarca zevcesinin, çocuklarının yüzünü görmemişti. Bunun için Sadberk Hanım artık ağlamaya çekiniyordu. O, artık hâlim ve sükûn içinde yaşayan sâbire bir kadın olmuştu. Ha gerçek, onun ismi de artık Sâbire kalmıştı.”¹⁷

Rıfkı Bey, çocuklarının istikbalini, ailesinin saadetini, eşini hiç düşünmeden babasından kalan ne kadar parası varsa har vurup harman savurup sonunda da bir gün oturdukları yalıtı rehin verir. Yaşadığı bu maddi sıkıntılara rağmen içinde bulunduğu eğlence aleminden vazgeçmez bir süre sonra da evine bile doğru dürüst gelmemeye başlar. Yalıtı rehinden kurtarmanın zamanı gelince de elinde avucunda kalmadığının farkına varır. Bu sefer yavrularının istikbali için çabalayan karısına dadanır. Yaşadığı bütün sıkıntıların sebebini karısı ve çocukları olarak görür. Sadberk Hanım ilk gelin olduğunda kayınpederi Sabri Efendi onu çok sevmiş bu yüzden mallarının yarısını onun üzerine yapmıştır.

Rıfkı Bey, evleri rehinde olmasına rağmen parasını fuzuli işlerde harcamaya, zevk ve sefa alemlerinde dolaşmaya devam eder. Sonunda bir gün eve gelip karısına kayınpederinden kalan parayı kullanarak evi rehinden kurtarmak istediğini söyler. İlk başlarda Sadberk Hanım, kocasının eğlence alemlerinden vazgeçmesi şartıyla ve çocuklarının iyiliği için bunu kabul eder. Daha sonra ise kocasının kendisini kandırdığı ve paralarını başka kadınlarla yediği duyumunu alınca kayınpederinden kalan mirası ona vermek istemez. Paraları nerelerde harcadığını bildiğini bu yüzden de o parayı kendisine vermeyeceğini söyler. Rıfkı Bey ise bunun üzerine sinirlenip çirkin sözler sarf eder:

“- Ne âlâ! O halde açık olarak konuşalım. Bana para lazım. Dünkü konuştuğumuz iş olacak.

- Hayır bey, olamayacak.

Rıfkı Bey karısının yüzüne şiddetle bağırmaya başladı:

- Olamayacak mı? Bunu sen söylüyorsun, öyle mi? O emlaki sanki babanın evinden mi getirdin. Onlar hep benim.

Sâbire Hanım artık eskisi gibi hamûl bulunmak istemiyordu.

¹⁷ Nezihi, a.g.e., s. 124, 125.

- Yok bey; diye cevap verdi. Onlar bizim değil, çocuklarımızın.

- Onlar da senin gibi çıyan. Ömrümü zehirlediniz, rahat yüzü göstermediniz. Şimdi malıma da karıştıyorsunuz öyle mi? Pekiyi! Ben size gösteririm.”¹⁸

Bu olaydan sonra, kocasından umudu iyice kesen Sadberk Hanım, ağır hastalanır. Komşuları Nahifi Paşalardan çocuklarına sahip çıkmalarını, Rıfkı Bey’e çocuklarının rızkını yedirmemelerini tembih edip kısa bir süre sonra da vefat eder.

Sadberk Hanım’ın vefat etmesinden kısa bir süre sonra Rıfkı Bey, evlenmeye kalkışır. Evlilik isteğine sebep olarak da kızının bakımını öne sürer. Herkesi de buna inandırır. İşin doğrusu, Rıfkı Bey’in evlenmek istediği kadın, kendi bulduğu Peyker Hanımdır. O sadece kızını bahane edip evlilik yolunu açmaktadır.

“- Ne yapalım; evde bakılacak bir de kız var, diyordu.

*Ve bu ciheti herkes tasdik ediyor, tekrar tehhülünü musib görüyordu. Bahâ, Nahifî Paşa yalısında pek güzel bakılıyordu. Fakat altı yaşlarına gelen Nebahât büsbütün hizmetçiler elinde sefil ve perişan kalacak değil â. Ona bakacak, kendisine analık edecek bir kadın lazım.”*¹⁹

Cavidan ve Ahmet Baha’nın çocukluklarındaki aile ilişkilerinin verilmesi hasebiyle yapılan geriye dönüşlerden sonra, romanın üçüncü kısmında, Ahmet Baha daldığı düşüncelerden uyanır. Mail Beylerde kaldığı gecenin ertesi günü, çok zor da olsa Cavidan’dan uzaklaşma düşüncesiyle yatağından kalkar. Cavidan’ın, kocasının cinsel yolla bulaşan frengi hastası olduğunu öğrenmesi ve kocasından boşandıktan sonra bile onunla beraber olamayacaklarını söylemesi üzerine Ahmet Baha’nın tüm ümitleri tükenir. Cavidan, yaşanan her şeye rağmen Ahmet Baha’nın mutlu olmasını ister ve onu ayırdığı karısı Zekiye ile yeniden barıştırır. Hiçbir umudu kalmayan Ahmet Baha, romanın sonunda Zekiye’yi alıp taşradaki görev yerine geri döner. Cavidan ise onları uğurlamak amacıyla geldiği iskelede düşüp sulara teslim olur. Üzerinde durup baba-kız ilişkilerini işlediğimiz *Kadın Kalbi* romanı, Nahifi Paşa ve Rıfkı Bey gibi birbirine zıt iki farklı baba figürünü ve kızlarıyla onların çocukluk dönemlerinde olan bağlarını roman türü üzerinden yansıtmaları açısından önemi bir eserdir.

¹⁸ Nezihi, a.g.e., s. 146, 147.

¹⁹ Nezihi, a.g.e., s. 162.

Eylül (Mehmet Rauf, 1901) romanındaki, Suat ve Süreyya genç evli bir çifttir. Başlarda güzel bir evlilikleri olsa da zamanla ilişkileri durağanlaşır. Bunda, Suat ve Süreyya'nın karakterinin çok farklı olmasından dolayı birbirlerinin iç dünyasını anlayamamalarının payı büyüktür. Bunun yanında Suat bir bebek kaybetmiştir ve bundan dolayı ayrıca üzgündür. Eğer bebekleri yaşasaydı bu bebeğin evliliklerini diri tutabileceğine inanmakta fakat yeniden çocuk sahibi olmaya cesaret edememektedir. Aslında Süreyya karısına, Suat da kocasına sevgilerini gösterirler fakat aralarında bir şeyler eksiktir. Süreyya, boğaza açılmak gezmek gibi şeylerden hoşlanan sanattan haz almayan ve anlamayan bir adamken Suat, sanattan ve müzikten hoşlanan daha narin ruhlu bir kadındır. Çift, başlarda Süreyya'nın babasının evinde yaşasalar da bilhassa Süreyya boğaza olan merakından dolayı bir süre sonra ayrı bir eve taşınmak ister.

Roman böylece, Süreyya'nın içinde yaşadığı evden hoşnutsuzluklarını karısına dile getirmesiyle başlar. Süreyya bir gün Suat'a eğer boğazda bir eve taşınırlarsa huzur bulacaklarını, kalabalıklar içinde beraber gezebileceklerini, durgun hayatlarına bir renk geleceğini söyleyip onu öper. Karısına onu ne kadar çok sevdiğini ve bu isteklerinin hep onun mutluluğu için olduğunu anlatır. Çift, Suat'ın babasının maddi yardımlarıyla boğazda bir yalı tutup taşınır fakat ne hayatlarının monotonluğundan ne de ilişkilerindeki heyecansızlıktan kurtulamazlar. Suat aslında beş yıllık evlilikleri boyunca eşini mutlu etmeye çalışmıştır. O, Süreyya'yla olan evlilik hayatlarının, anne ve babasının zamanında yaşadıkları evlilik hayatından çok daha mutlu bir hayat olduğunu ve umut vadettiğini düşünür.

*“Şimdi yine kendi kendine itiraf ediyordu ki Süreyya için yaşamını isteseler bu anda mutlu olarak verirdi. Beş senedir onu ne kadar mutlu ettiğini, bir erkek olarak ne büyük fedakârlıklarla hiç başka kocalara benzemeyerek nasıl yalnız ve yalnız onu sevdiğini, bütün davranışlarına, bütün tavırlarına kendisi için nasıl bir sevecenlik, nasıl bir yumuşaklık vererek yaşadığını pek güzel fark ediyordu.”*²⁰

Esasen, bu bölümde *Eylül* romanını ele almamızın sebebi de Suat'ın kocasıyla olan ilişkisinde, zamanında çocukluğunu geçirdiği aile ortamının etkisinin olmasıdır. Suat, büyüdüğü evde, pek de huzurlu bir çocukluk geçirmemiştir. Romanda Suat'ın anne ve babası, aralarındaki negatifliğin kızlarına yansıdığı geçimsiz insanlar olarak verilmiştir:

²⁰ Mehmet Rauf, *Eylül*, İstanbul, İskele Yayıncılık, Melisa Matbaacılık, 2017, s. 10.

“Çocukluğu, anasıyla babasının geçimsizlikleri içinde kahırlı geçtiği için her türlü tasarımından üstün bulduğu bu karı koca yaşamı onu hep minnettar etmişti.”²¹

Suat, çocukluğunda oluşan boşluğu evlendikten sonra eşiyle mutlu olmaya çalışarak doldurmaya çalışır. Birbiriyle anlaşılamayan ebeveynlerle büyümenin nasıl bir şey olduğunu bildiği için ileride yeniden anne olursa, kendi çocuğunu da geçimsiz bir anne-baba çatısı altında yaşatmak istemez. Bu yüzden, kocasıyla arasındaki bağa çok önem verir. Kocasını sakinleştirecek mutlu edecek şeyler bulmaya çalışır. Suat, evlerine taşınmadan önce Süreyya'nın yine bir gün içinde bulunduğu sıkıntılardan bahsettiğini duyunca, üzülür. Ne de olsa, kocasının yaşamaktan sıkıldığı bu evde, kendisi de yaşamaktadır. Bunun üzerine Suat, Süreyya'ya, kendisini bırakıp gezmeye gidebileceğini isterse kafasını böyle dağıtabileceğini söylemeye kalkar. Ardından bu sözüyle, kocasının içindeki sitemi anlayacağını düşünerek vazgeçer.

Suat'ın hemhal olduğu baba figürü, anne-babasının mutlu bir evlilik yapmamış olmaları, onun karşı cinse olan bakış açısını şekillendirir. Bahsettiğimiz gibi başlarda, eşiyle hep olumlu ilişkiler kurmaya ve sadık bir eş olmaya çalışır. Ne var ki mutlu aile boşluğunu kocasıyla dolduramaz ve bu sadakati daha sonra koruyamaz. Boğaza taşındıkları zaman, Süreyya'nın yeğeni Necip sık sık onları ziyarete gelir. Süreyya'nın Suat ve Necip'i yalıda yalnız bırakıp balığa çıktığı zamanlarda Suat, Necip ile arkadaşlık eder. Beraber piyano çalar saatlerce müzik üzerine konuşurlar.

“Suat bestecilerin iyice bilmediği yaşamlarına dair bilgi soruyor, Necip bildiklerini anlatıyordu. Öyle oldu ki musiki susup yalnız konu sürdü. İkisi de şunda birleşiyorlardı ki dünyada musiki gibi hiçbir şey yoktur. Necip için ömrünün en tatlı zamanları yalnız çok mutlu olduğu anlar değil, musikiyle mest olduğu zamanlardı.”²²

Suat ve Necip'in aralarındaki bu bağ, birbirleriyle çok uyumlu iki insan olmalarının, musikiye hayran olmak gibi ortak zevklerinin olmasının da etkisiyle, zamanla karşılıklı sevgiye dönüşür. Bu sevgi, romanda yalnızca hislerle yaşanan bir sevgi olarak verilir. Necip tifoya yakalandığı sırada Suat'a, her şeyi bırakıp beraber buradan gitmek istediğini söylediğinde, Suat bunu kabul etmez. Bu durum romanda şöyle geçer:

“- Hayır, Necip hayır, dedi. Bana birbirimizden o kadar şey istemeye hakkımız yoktur gibi geliyor... Hem her şeyi unutsam bile Süreyya var, bilsen, ona ne kadar

²¹ Rauf, a.g.e., s. 10.

²² Rauf, a.g.e., s. 66.

*acıyorum Necip... Bile bile ona bunu yapmak o kadar kötü geliyor ki... düşün, onun için bu acı bir hareket olur değil mi?”*²³

Romanın sonunda, Süreyya'nın ailesinin yalısında çıkan bir yangında Suat ve Necip ölüm ile kavuşmuş olurlar. Suat'ın babasının çocukluk yıllarındaki tutumunun onun ileriki hayatı üzerindeki etkisinin böyle olmasının yanında, Suat'ın evlendikten sonra da babasıyla olan ilişkileri sınırlıdır. Beşinci bölümde daha ayrıntılı olarak göreceğimiz bu ilişki, Suat'ın eşiyle taşınmak istedikleri yalı için babasından para istemesi ve babasının parayı vermesiyle sınırlıdır diyebiliriz.

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi (Güzide Sabri Aygün, 1905) romanında, Fikret hastadır ve ölmeden önce kızını kuzeni Suat'a emanet eder. Romanda geçen olaylar, Fikret'in kızı büyüyünce ona vermesi için Suat'a emanet ettiği ve romana adını veren anı defterinde -evrak-ı metruke- yazanlardır. Romanın olay örgüsünü oluşturan olaylar; Suat'ın, refikasına, kuzeni Fikret'in başından geçenleri anlatması şeklinde verilir.

Annesi, Fikret küçük yaşlardayken vefat ettiği için, onun çocukluk ve gençlik döneminde en çok etkisi olan kişi babasıdır. Bu adam romanda, eşinin ölümünden sonra kızının terbiye ve tahsiline önem veren şefkatli bir baba olarak geçer. Fikret'in bu dönemde yaşadıkları, romanda ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir. Annesinin vefatından ne kadar süre sonra olduğunu bilmediğimiz bir gün, Fikret'in babası taşraya tayin olur ve bu haber Fikret'i derin bir yasa boğar. Babası küçük kızını peşinden taşraya sürükleyemeyeceğini düşündüğü için Fikret bir süre anneannesiyile yaşamak zorundadır. Fikret babasından ayrılacağı için günlerce ağlar. Onun babasına olan bu düşkünlüğü, romanda şöyle geçer:

*“Pederinin hasebü'l-memuriye taşraya tayini onu günlerce ağlattı, kimse onu teskin ve teselliye muvaffak olamıyordu. Bu ilk müfâratat bütün hararetiyle onu yakmıştı. Bütün evkâtini babasına mektup yazmakla imrâr ediyor, bu derd-i iftirâk ona pek girân geliyordu.”*²⁴

Aradan altı ay kadar zaman geçer ve babasıyla olan tek iletişimi mektuplaşmak olan ve onunla yaşama hayali kuran Fikret, babasının evlenmek istemesi gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalır. Başta çok üzülen ve bu durumu kabullenemeyen kızcağız,

²³ Rauf, a.g.e., s. 297.

²⁴ Güzide Sabri Aygün, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, İstanbul, Antik Dünya Klasikleri, 2010, s. 9, 10.

daha sonra, babasından uzakta kaldığı süre zarfında ona bakacak birinin olması gerektiğini düşünüp bu izdivacı olgunlukla karşılar. Haberi alır almaz babasına yazdığı mektubunda, onun mutluluğunu desteklediğini söyler.

*“Esbâb-ı istirahatınız neye mütevakkıf ise onu icrâ ediniz. Temennî-i yegânem husûl-i saadetinizdir babacığım.”*²⁵

Fikret içten içe üzgün olsa da babasına olan derin sevgi ve hürmetinden dolayı onu üzmemek istemez. Arada babasını ve üvey annesini ziyaret edip anneannesinin yanına geri döner. Bundan sonraki ilişkileri de böyle ara sıra yapılan ziyaretlerle devam eder. Babası Fikret’ten tamamen kopmasa da artık o annesinden başka bir kadınla evlidir ve Fikret bunun bilinciyle büyür.

Handan (Halide Edip Adıvar, 1912) romanının tamamı, mektuplaşmalardan oluşur. Böylece, romandaki olay akışı, mektup tekniği kullanılarak verilir. Roman, Refik Cemal’in, arkadaşı Server’e evleneceğini haber vermek için yazdığı mektupla başlar. Bu mektupta, Refik Cemal’in, evleneceği kızın ailesinden bahsetmesiyle romandaki kişileri tanırız.

Cemal Bey ve Sâbire Hanım’ın Şehper ve Saffet isiminde kızları vardır. Çiftin ayrıca bu kızları haricinde evlat bildikleri iki kızları daha vardır. Bu kızlardan birinin ismi Neriman, diğerinin ise Handan’dır. Kızlarının çocukluklarında onlarla ilişkisine baktığımızda Cemal Bey, karısının yeğeni Neriman’ı ailesi hayatta olmadığından mı yahut başka bir sebepten mi bilmediğimiz bir şekilde, kendi özgür iradesiyle kızlığa kabul edip yetiştirir. Handan ise Cemal Bey’in üvey kızıdır. Cemal Bey’in kızlarıyla arasındaki bu ilişkiler Refik Cemal’in bahsettiğimiz mektubunda şöyle geçer:

*“İntihap ettiğim, aralarında en sakın ve sessizi! Cemal Bey’in hareminin hemşirezadesi. Fakat onu da kendi çocuklarıyla beraber büyütüp aynı terbiyeyi verdiği için ona da mahalle Cemal Bey’in kızı diyor. Görücü giden halam bile muteriz değil; hatta benim alafrangalığın ifratını sevmediğimi onlara anlatmış ve bunda Cemal Bey’in haremi Sâbire Hanım’ı kendine hemfikir bulmuştur. Kadın, Cemal Bey’in, çocuklarına verdiği terbiyeden pek de memnun değil; fakat şimdi evli ve bilmem nerede olan üvey kızının nüfuzuna atfediyor.”*²⁶

²⁵ Aygün, a.g.e., s. 10, 11.

²⁶ Halide Edip Adıvar, **Handan**, İstanbul, Can Yayınları, 2020, s. 12.

Neriman, biyolojik babasının farklı olduğunu bilmesine rağmen çocukluğundan beri Cemal Bey'i babası yerine koymuş öyle sevmiştir. Öz ailesiyle geçirdiği hiçbir anıyı hatırlamamasının yanında Cemal Bey'in kızı olarak büyümesinin sebebini de bilmemektedir. Bu durumu daha açık bir şekilde, evlendikten sonra Refik Cemal'in işi münasebetiyle ayrı kalmak zorunda oldukları bir dönemde, Neriman'ın eşine çocukluğundan bahsettiği mektupta görürüz:

“Annemle babam hakkında hatıratım pek canlı değildir. Büyükanneimin yanındaydım, bilmem neden beni teyzemin yanına vermek lazım geliyordu... Bir soğuk günde beni köşke getirdilerdi. Salonu hatırlarsın. Köşede bir İngiliz mürebbiye amcamla konuşuyordu. (Sen, Cemal Bey'e enişte yerine amca dediğimi acayip bulursun değil mi? Fakat ben baba bile desem az bulurum)”²⁷

Cemal Bey'in diğer evlatlığı olan Handan, Neriman'dan üç yaş büyüktür. Handan'ın, bu aileye evlat olmasının ayrıntıları, romanda verilmese de onun gelişi, Neriman'ın aileye geldiği zamandan daha eskidir. Bunu, Neriman'ın eve getirildiği ilk gün Cemal Bey'in kızı Handan'la Neriman'ı tanıştırmasıyla öğreniriz:

“- Handan gel bak, senin ve benim bir yeni çocuğumuz var. Gel gel, bak ne güzel, altın saçları var.

Handan babasına doğru kemal-i sükûnetle yavaş yavaş ilerledi ve onun dizine dayandı. Büyük, ciddi gözünü benden hiç ayırmıyordu.”²⁸

Cemal Bey'in öz kızlarıyla olan ilişkilerinden bahsetmemiz gerekirse; romandaki olaylar Neriman ve Handan etrafında şekillendiği için diğer iki kız Saffet ve Şehper'in çocukluklarına çok fazla değinilmemiştir. Buna rağmen, Neriman'ın eve getirildiği ilk gün karşılaştığı ortamdan, Cemal Bey'in öz kızlarıyla da diğer kızlarıyla olduğu gibi mutlu bir baba-kız ilişkisi olduğunu anlamak mümkündür.

“Şehper henüz bir bebektir. Amcamın kucağında oturuyor, Saffet de onun sigara kutusuyla oynuyordu...

Teyze bir vazifeymiş gibi iki yanaklarımı öperken amcam, bir kolunda Şehper, bana doğru geldi. Beni kaldırdı. Şehper'in karşısında dizine beni de oturttu. Bu güzel küçük kız benim olsun, olmaz mı, derken teyzeme ve Şehper'e gülüyordu. Odaya

²⁷ Adivar, a.g.e., s. 40.

²⁸ Adivar, a.g.e., s. 40.

*ciddi ve mazlum çehresiyle giren küçük kızı onun baba simasındaki güneş sıcaklığı hissettirecek hale getirdi...*²⁹

Kızıyla ilişkileri ve babalığı bakımından, daha sonra damadı olan Refik Cemal, Cemal Bey'e hiç benzemez. Cemal Bey kızlarına karşı ne kadar ilgiliyse, Refik Cemal kızına karşı o kadar kayıtsız kalır. Refik Cemal'ın kızıyla olan ilişkisine bakabilmemiz için öncelikle Handan ile olan ilişkisine değinmemiz gerekir. Çünkü o, aslında kızını Handan için ihmal eder. Aktüel zamanda eşi Hüsnü Paşa ile Avrupa'da yaşayan Handan, başlarda mutlu bir evliliği olsa da bir süre sonra aldatıldığını öğrenir ve üzüntüden hastalanıp yataklara düşer. Hüsnü Paşa onu bırakıp sevgilisiyle yaşamaya başlar. Handan'ın hasta olduğu dönemlerde, Neriman ve Refik Cemal de Londra'dadır. Bu sıra Refik Cemal'ın ikinci çocuğu, kızı doğar. Neriman yeni doğum yaptığı için Handan'la Refik Cemal ilgilenir ve beraber geçirdikleri bu süre zarfında Refik Cemal, Handan'dan etkilenir.

Refik Cemal, kızının doğduğunu haber vermek için bir gün arkadaşı Server'e Londra'dan mektup gönderir fakat bu mektupta kızı hakkında hiçbir ayrıntı vermez. Yalnızca *“Hastanın ahval-i sıhhiyesi iyice. Bir kızım oldu. Gelme.”*³⁰ der. Refik Cemal arkadaşına iki gün sonra bir mektup daha yazar ve bu mektupta kızına karşı alakasızlığı daha net anlaşılır:

“Üç gün var ki bir kızım oldu. Şimdi Sister Janet Neriman'ın yanında, ben bütün bütün Handan'ın başındayım, her dakika, her an! O bazen gözlerini açıyor; yatağının yanında kendisini bekleyen bana bakıyor, müphem ve manasız fakat eski tatlılığını muhafaza eden tebessümüyle ruhumu karıştırıyor...

*Neriman kızımın adını Handan koydu. Bu küçük, biçimsiz et parçasını Handan'a pek benzetiyor. Ben artık bir şey bilmiyorum. Şimdi tamamen bütün muhitimden çekilmiş, alakamı kesmiş gibiyim. Neriman'a bile eski tesellileri veremiyorum. Şimdi o daha ziyade beni teselli ediyor, ümit var ve neşeli!”*³¹

Refik Cemal, görüldüğü gibi Neriman'ın, yeni doğmuş kızını Handan'a benzetmesinden bahsederken kızı için *“biçimsiz et parçası”*³² tabirini kullanır. Yani Handan'ı o kadar güzel bulur ki Neriman'ın bu çocuğu ona nasıl benzettiğine şaşırır.

²⁹ Adivar, a.g.e., s. 40.

³⁰ Adivar, a.g.e., s. 161.

³¹ Adivar, a.g.e., s. 164.

³² Adivar, a.g.e., s. 164.

Kızının güzelliğinden değil Handan'ın ne kadar güzel olduğundan ve ne kadar tatlı gülümsediğinden bahseder.

Refik Cemal mektubunda, içinde bulunduğu durumdan bahsederken Neriman'a karşı işlediği günahın vicdan azabını çektiğini de söyler. Handan'ın hastalığından dolayı, içinde bulunduğu bu evi, kızının doğduğu ilk gün bile matem evi olarak niteler. Handan'a âşık olduktan sonra her şeyin onun varlığından dolayı bir değeri olduğunu düşünür.

“İşte ikinci defa baba olduğum bugünde, bir matem evinde ikinci defa valide olan biçare sakit Neriman'ın karşısında ben, Refik Cemal, ruhumda yanan mukaddes ve günahkâr ateşin bir mahfazasından başka bir şey değilim.”³³

“Evet, dediğin gibi, Server, Handan ölürse onunla bütün bir âlem ölecek... Meğer Neriman, meğer çocuklarım, meğer âlem ve bütün sevgili fikirlerim ve gaye-i hayallerim, hepsi Handan'dan gelen bir nurla o kadar cazip ve sevgiliymişler! O sönerse onlar da sönecek, her şey sönecek! Sönsün ve bütün kâinat isterse yok olsun! Asıl ben çıldırıyorum Server!”³⁴

Halide Edip'in baba-kız ilişkisini çok bariz gözlemleyebildiğimiz bir diğer romanı olan *Son Eseri* (Halide Edip Adivar, 1919), meşhur yazar Feridun Hikmet ile, ressam Kamuran'ın hüsrarla dolu aşkını anlatır. Baş kahramanı bir genç kız olan bu roman esasen, biyografik nitelikli bir romandır. Halide Edip romanının önsöz kısmında, bu romanı erken yaşta vefat etmiş olan sevgili arkadaşı ressam Müfide Kadri için kaleme aldığını, bu yüzden olayları titizlikle ince ince işlediğini, hatta düzenlemesini yaptığında dahi eserinin en mükemmel haline kavuşamadığını söyler.³⁵

Roman, Feridun Hikmet'in otuz yedi yaşında bir roman yazarı olduğunu ve romanlarını kendi ailesinden değil çevresindeki diğer insanların hayatlarından esinlenerek kaleme aldığını, günlüğüne yazdığı birkaç sayfa ile başlar. Güneşli bir sabaha uyanan Feridun Hikmet, ailesi hakkında düşüncelere dalar. Böylelikle yazar, Feridun Hikmet'i ve ailesini okuyucuya yavaş yavaş tanıtmaya başlar. Feridun Hikmet ile Mediha'nın, ölen iki çocuklarından sonra, iki çocukları daha olmuştur. Çocuklarından küçük olanı, oğulları Şevket'tir. Bu, sevimli fakat bir o kadar da

³³ Adivar, a.g.e., s. 162.

³⁴ Adivar, a.g.e., s. 160.

³⁵ Halide Edip Adivar, **Son Eseri**, İstanbul, Can Yayınları, 2008, s. 13.

yaramaz; sarışın ve tombul bir çocuktur. Şevket bu ailedeki en masum, en iyi kalpli olan kişidir. Büyük olan çocukları ise, kızları, altın saçlı Nerime'dir. Feridun Hikmet için kızı çok ayrı bir yerdedir. Hayatında her şeyden önce kızı gelmektedir. Feridun Hikmet'in kızına karşı bu hassasiyeti romanda şöyle geçer:

*“Nerime uyuyor. Onun karyolası benim tarafımdadır. Yorgani nefes alırken yavaş yavaş kımıldıyor. Ailemin içinde beni en çok alâkadar eden kızımdır, fakat ne de olsa çocuklar zannedildiği kadar bir babanın kalbini dolduramıyor.”*³⁶

Feridun Hikmet'in, çocuklarının, bir babanın kalbini tamamen dolduramadığını düşünmesinin sebebi karısıyla olan evliliklerinin heyecansızlığıdır. Dönüp yanında uyuyan eşine baktığında onun ne kadar yaşlanmış olduğunu ve çehresinin yorulmuş gözüktüğünü fark eder. Onunla geçen bir ömrü düşünür. Bu düşüncelerden sonra, karısında daima bir gençlik aradığı için kendinden utanır.

Yatağında uzanırken daldığı düşüncelerden ayılan Feridun Hikmet, yazmakta olduğu romanına devam etmek için yatağından kalkar. Yanı başındaki Nerime'sini alnından öper. Yazı odasına giderken birden ne yazacağını bilmediğini fark eder. O an içinde, kimselerin olmadığı sessiz sakin bir köye gidebilme isteği uyanır. Nerime'yi güzelce giydirip beraber bu seyahate çıktıklarını hayaller. Bu sıra kızını düşünürken içi ısınır, beyaz entarisini giyince nasıl güzel olacağını düşünür.

*“Şevket'i Hoşkadem Bacı'ya bırakırız. Nerime'yi süsler püsler yola çıkarırız. Kızım beyaz yabanlık entarisini giyince hakikat insanın gözünü gönlünü açan bir mahlûk oluyor, yeni açılmış sarı bir güle benziyor. Sarı kıvrıcıkları omuzlarında, küçük yüzü ciddî olmaya çalışıyor, pek beceremiyor.”*³⁷

Feridun, hem sakin bir hayat geçirmek için hem de romanını daha huzurlu ve sessiz bir ortamda yazmak için, şehirden uzak yazlık bir yere gitme isteğini yeni uyanan karısıyla paylaşır. Mediha bu fikre çok sıcak bakmaz. Çünkü bilir ki, o, bu süreçte yine çocukların peşinden koşacaktır. İşin aslı Mediha o kadar da çocuklarıyla ilgilenen onların peşinden koşan bir anne değildir. Kültürdeki, anneler genellikle evde çocuklarla ilgilenir babalar dışarıda çalışır anlayışı, bu aile için tam tersidir. Mediha çocuklarının yaramazlıklarına karşı daha sabırsız iken, Feridun bilhassa kızının narin bir gonca gibi üstüne titrer. Bahsettiğimiz gibi kızını beyaz entari içinde hayal etmek bile onu mesut etmeye yeter.

³⁶ Adivar, a.g.e., s. 20.

³⁷ Adivar, a.g.e., s. 21.

Feridun'un karakterinde hâlihazırda olan ve ayrıca yazarlık mesleğinin de ruhuna kattığı hassasiyet, karısında yoktur. Bunun yanında, Feridun'un karısına büyük bir aşkla bağlı olmamasının sebeplerinden biri de Mediha'nın istemediği şeyler karşısında surat asan, somurtkan bir kadın olmasıdır. Bu yüzden tam olarak Feridun'un istediği olmaz fakat sonunda, bir orta yol bulup Üsküdar'da bulunan evlerine daha yakın olan Çamlıca'ya gitmeye karar verirler.

Feridun kendi evlerinde olduğu gibi Çamlıca'daki evde de kızıyla yakından ilgilenir. O, en meşgul olduğu zamanlarda bile kızını hiç ihmal etmez. Hatta kızıyla oğlundan daha fazla meşgul olduğunu da burada geçirdiği zamanlarda fark eder.

*“Ben daha yazı yazmıyorum. Yalnız kağıtlarımı düzeltiyorum, kitaplarımı yerleştiriyorum. En çok vaktimi çocuklarla geçiriyorum. Nerime'nin omzumdan indiği yok, Şevket belimden ip geçiriyor. Beni at yapıp koşturuyor. Nerime bunu tabii buluyor, belki esasen onunla her zaman daha meşgul olduğum için, fakat Şevket uzun uzun yüzüme bakıyor. Oğlumla bu evde birbirimizi yeni tanıyor gibiyiz.”*³⁸

Çamlıca'da, oynadıkları oyunların yanı sıra gezintiler de yaparlar. En çok da Suphi Paşa Korusu'na giderler. Yine bir gün, Feridun Hikmet çocuklarıyla baş başa gezmeye çıkar. Suphi Paşa Korusu'ndaki ağaçlığa geldiklerinde dinlenmek için dururlar. Nerime'nin buradaki yapraklarla yalancı dolma yapması, minik elleriyle ona ikram etmesi Feridun'u mest eder. Feridun hiç sıkılmadan kızıyla böyle evcilik oynar çocuklarla çocuk olur. Üstlerinin başlarının kirlenmesine aldırmadan dışarıda onlarla oyunlar oynar, onlara çamurdan ev yapar. Mediha ise Feridun'un bu çocuklaşmasını, çocuklara çok yüz vermek olarak görür.

Günlerden bir gün, Mediha'nın kuzeni Münire Çamlıca'ya onları ziyarete gelir. Sohbet arasında doktor olan kocasının burada hasta bir kadın ile ilgilendiğinden bahseder. Bu kadının Roma Sefareti Başkatibi Asım Bey'in kardeşi olduğunu söyler. Feridun Hikmet, bu kadının Mediha'nın eski görünmcesi olduğunu anlar çünkü Mediha, zamanında Roma Sefareti Başkatibi Asım Bey ile evliyken ondan ayrılıp Feridun ile evlenmiştir.³⁹

Mediha'nın eski görünmcesi olan hasta kadın, ressam Kamuran'dır. Kamuran, Mediha ve ailesiyle bir süre zaman geçirdikten sonra, Feridun ile kızı Nerime'yi birbirlerine çok benzettiği için resimlerini yapmak istediğini söyler. Başta bunu garip

³⁸ Adıvar, a.g.e., s. 26, 27.

³⁹ Adıvar, a.g.e., s. 103.

karşılayan Feridun, sonradan kabul eder ve kızıyla Kamuran'ın yanına gidip gelmeye başlarlar. Feridun bir gün, Kamuran'ın evli bir adamla yalnız kalmamak için yanında Nerime'yi istediğini düşünür. Böyle düşünen bir kadının, evli bir erkeğin resmini yapmak istemesini anlamlandıramadığı için kızını yanında götürmemeye karar verir. Bunda Nerime'nin, Kamuran'a ısınamamasının da etkisi vardır. Kamuran bunu kabul eder fakat Nerime olsaydı resmin daha güzel olacağını söyler. Feridun'un baba şefkatinin yüzüne yansıyacak kadar büyük olduğunu Kamuran'ın “*Nerime yanınızda iken yüzünüzün bambaşka bir manası oluyor.*”⁴⁰ demesinden anlarız. Feridun Hikmet'in bu konudaki düşünceleri ve Nerime'nin babasını başka bir kadından nasıl kıskandığı romanda şöyle geçer:

“Nerime'yi götürmememe sebep biraz da kendisi. O, Kâmuran'a hiç ısınmadı. Gerçi hâlâ tuvaletlerinin ve güzelliğinin tesiri altında, fakat hoşlanmadığı belli. O bizde iken kucağıma çıkıyor, boynuma sarılıyor, hülâsa beni hiç rahat bırakmıyor. Bunda belki biraz da kıskançlık var. Kâmuran da bilakis, Nerime ile dost olmaya çalışıyor. Fakat beyhude. Hissediyorum ki, Nerime ile beraber gitsem hiç rahat vermeyecek. Herhalde bugün sırf sözümde durmak için, fazla nezaketsiz olmamak için gidiyorum.”⁴¹

Baba ve kızının aralarında despotluk ve kurallarla değil muhabbetle kurulu bir ilişki vardır. Nerime'nin babasına nazı geçer, Feridun Hikmet kızını mutlu etmek için elinden geleni yapar. Nerime de babasının kendisiyle bir anne gibi ilgilenmesine o kadar alışkındır ki ona göre klasik bir baba-kız ilişkisi budur. Halbuki Feridun Hikmet birçok babaya göre çok daha özverilidir.

*“Şevket çok iyi oğlan. Kendisiyle meşgul olursam gözleri sevinçle doluyor. Nerime kendisiyle meşgul olmamı tabii bulur. Beni âdeta esir gibi kullanır. Yorulunca omuzuma çıkar, çiçek koparmak isterse beni çağırır. Buna mukabil eğer canı istemezse kendini öptürmez bile. Sadece: ‘Of canımı sıkıyorsun, baba,’ yahut ‘Tütün kokuyorsun’ diye beni iter. Yaman kadın olacak.”*⁴²

Çamlıca'da geçirdikleri süre boyunca günleri hep aynı geçer. Mediha daha çok evde kendi kendiyile vakit geçirirken Feridun, resim çalışmaları için Kamuran'a gidip gelmeye devam eder. Feridun, karısıyla olan paylaşımlarının azlığı ve aralarındaki

⁴⁰ Adivar, a.g.e., s. 59, 60.

⁴¹ Adivar, a.g.e., s. 57, 58.

⁴² Adivar, a.g.e., s. 62.

bağın zayıflığının da etkisiyle zamanla Kamuran'a karşı bir şeyler hissetmeye başlar. Onun ruhunda kendi ruhuna iyi gelen bir şeyler vardır. Başlarda bunu kendisine bile itiraf edemese de Kamuran'ın hastalığı ilerlediğinde Feridun, ondan başka bir şey düşünemez hale gelir. Daha sabırsız bir adam olur. Hatta bir akşam, Nerime uyumak istemeyince onu zorla yatağına götürürken farkında olmadan bileğini acıtır ardından Nerime ağlasa da dönüp kızına bakmaz. Bu durum, Feridun'un kızıyla ilişkisinin değişimlere uğraması bakımından çok önemli bir ayrıntıdır. Kızına karşı ilk defa olan bu tavrının sebebi bir kadındır. Feridun bu konudaki hislerini şöyle betimler:

*“İlk defa kızımın gözyaşları bende tesir yapmadı, üstüne yorganı çektim, gazı söndürdüm, kapıdan çıkarken içini çektiğini duydum. Fakat dönüp teskin etmeye çalışmadım.”*⁴³

Kamuran'ın hastalığı iyiden iyiye ilerleyince Roma'da bulunan abisi Asım Bey, İstanbul'a çağırılır. Feridun Hikmet, Kâmuran'a karşı hissettiği aşktan dolayı vicdan azabı çeker ve buradan uzaklaşmak ister fakat Mediha, abisi gelene kadar Kamuran'la ilgilenmek zorunda olduğu için üç gün daha burada kalırlar. Bu süre zarfında çocuklarla ilgilenen Feridun, çok dalgındır. Esasen vücudu, eylemleri başka; kalbi ise bambaşka alemdedir.

*“Hem beklemek azabı hem de çocuk dadılığı var. Nerime bilhassa huysuz, âdeta süzüldü. Fakat itiraf ederim ki, ben çocuklarımla bir makine gibi meşgul oluyorum. Zihnim başka yerde.”*⁴⁴

Feridun Hikmet, içindekileri daha fazla saklayamaz ve bir gün Kamuran'a, ona olan sevgisini itiraf ettiği, Mediha ile olan evliliğinde karısının kendisine hiç sevgi göstermediğini anlattığı bir mektup yazar. Feridun, artık duygularından o kadar emindir ki Kamuran'a olan düşkünlüğünü tıpkı kızı Nerime'ye duyduğu düşkünlüğe benzetir ve mektubunda bunu şu şekilde dile getirir:

*“Benim kalbimde sizi kendisine rakip bilen karımdan fazla küçük Nerime oldu zann ediyorum. Belki de bu doğru bir buluştur. Çünkü size karşı düşkünlüğümün, ibtilâmın bir tarafında, tıpkı Nerime'ye karşı duyduğum nihayetsiz rikkat de vardır.”*⁴⁵

⁴³ Adivar, a.g.e., s. 72.

⁴⁴ Adivar, a.g.e., s. 76.

⁴⁵ Adivar, a.g.e., s. 85.

Feridun Hikmet'in hislerini anlatmak için yazdığı mektuba Kamuran yanıt verir. Kamuran da Feridun Hikmet'le aynı hisler içerisinde fakat her ne olursa olsun, tek ailesi olan abisini bırakıp hiçbir yere gidemeyeceği için bu aşka karşılık veremez. Bu zamandan sonra hayat Feridun'u, ailesi ile Kamuran arasında bölünmüş bir adam olarak oradan oraya sürükler. Feridun Hikmet, Çamlıca'dan Üsküdar'daki evlerine geri dönmelerinden kısa bir süre sonra, içinde bulunduğu buhranlardan biraz olsun uzaklaşmak için seyahat etmek ister. Yazı yazdığı iki gazetenin Almanya'yı gezip orası için makaleler yazmasını istemesini bahane edip Almanya'ya gider. Bu süreçte, Nerime'nin, ayrılmak istemediği için ona küsmesi Feridun Hikmet'i bir hayli üzer.

“Nerime derken garip garip içim sızlıyor. O günden güne süzülüyor, günden güne hırçınlığı artıyor. Bilhassa seyahat lâkırdısı çıkar çıkmaz münasebetli münasebetsiz bir şey tutturup mütemadiyen ağlıyor. Benimle son hafta âdeti büyük bir adamın dargın tavrını takındı. Yanına gidersem başını çeviriyor, iki orta parmağı üst üste, ‘Boz...’ diyor. Dudaklarının titreyişi, gözlerinden akan yaşlara rağmen içindeki küskünlüğü hiç unutturamayacağım sanıyorum.”⁴⁶

Feridun Hikmet'in Kamuran'ı unutmaya çalıştığı bu dönemlerde, Kamuran karşısına yurt dışında da çıkar. Kamuran her yıl olduğu gibi -dostu mu akrabası mı olduğu romanda verilmeyen- Madam Angelz ile Almanya'ya hava değişikliğine gelmiştir. Bir akşam, kaldıkları otelin restoranında yemek yerken, Madam Angelz'e Feridun Hikmet ile yaşadıklarını anlatıp ağlar. O sıra onlarla aynı restoranda olan Feridun Hikmet, Kamuran'ın ağladığını görür ve onun da hâlâ kendisini sevdiğini düşünür. Bu şekilde ikili burada bulundukları süre boyunca ara sıra görüşürler ve beraber yürüdükleri bir gece, Feridun Hikmet'in dayanamayıp Kamuran'ı öpmesiyle, kalplerindeki hisleri ilk defa birbirlerinin yüzüne karşı itiraf etmiş olurlar.

Feridun Hikmet'in Almanya'da kaldığı süre zarfında Mediha, kocasına sık sık mektup yazar. Karısının yazdığı son mektuplarda, çocuklardan fazla bahsetmemesi, Feridun'un çocuklarının sağlıklarından şüphe etmesine yol açar. Son zamanlarda kızına karşı ne kadar ilgisiz kaldığını fark edip ilk defa derin bir suçluluk hisseder. Feridun için kızının ve başka bir kadının sevgisi arasında gidip gelmek yürek parçalayıcıdır. Başka bir kadınla ilgilenmeyi kızına ihanet gibi sayar. Bu, Feridun'un kızını ihmal ettiğini anladığı ilk noktadır. Avarelikte onu çok ihmal etmiştir. Yine de

⁴⁶ Adivar, a.g.e., s. 127, 128.

Almanya’da geçirdiği zamanlarda bazen Feridun’u Kamuran’a gitmekten alıkoyan kızıdır.

“Bugün, kızım hiç yokmuş gibi hayatımda ilk defa bu kadar onu düşünmemiş olmanın azabını duydum. Kâmuran’a aşkım bilmem neden bende Mediha’ya karşı vicdan azabı uyandırmıyor. Belki bu münasebette Mediha’nın hakkına tecavüz eden bir şey olmadığı için. Halbuki Kâmuran’ı sevmekle Nerime’nin kıymetli bir hakkını yemiş gibi eza duyuyorum.”⁴⁷

Feridun Hikmet, bu huzursuzluklar içinde kavrulurken Kamuran’ın daveti üzere son kez onunla buluşur. Romanda, bu buluşma, ikilinin aşklarının son perdesi olarak tasvir edilir çünkü üç gün sonra Asım Bey, kardeşi Kamuran’ın yanına gelecektir. Birbirlerini sevseler de Feridun Hikmet kızı için, Kamuran da abisi için bu ayrılığa mecburdur. Feridun Hikmet, Kamuran’dan ayrılıp odasına geldiğinde ona gönderilmiş bir telgraf bulur. Her şeyin sonu olan bu telgraf ona, son zamanlarda giderek hassaslaştığını fark ettiği kızının, biricik Nerime’sinin aniden hastalanıp öldüğünün haberini verir. Feridun Hikmet, daha önce bahsettiğimiz gibi çocuk yaşta iki yavrusunu daha kaybetmişti fakat kızını kaybettiğinde yaşadığı ıstırapı, dünyadaki en büyük ıstırap olarak tanımlar.

“En büyük ıstırap dakikalarım şüphesiz çocuklarımı kaybettiğim zaman oldu. Fakat Nerime’nin ölümü yalnız çocuğunu kaybeden baba kederi gibi olmadı. Ne içimde ıstırap ne gözümden yaş var. Feridun’un vücudu bir heyula gibi odada dolaşıyor. Hisleri, kafası yıldırımla vurulmuş, felce uğramış, fakat vücudu sağlam.”⁴⁸

Bahsettiğimiz *Son Eseri* romanının aksine, bir babanın kızını kaybetmesi değil bir kızın çocuk yaşta babasını kaybetmesi örneğini görebileceğimiz *Çalığışu* (Reşat Nuri Güntekin, 1922), Reşat Nuri’nin meşhur ve ölümsüz eserlerinden biridir. Roman, esasen Fransız Lisesi mezunu olan genç muallim Feride’nin, Anadolu’nun çeşitli illeri, ücra köy ve kasabalarındaki öğretmenlik serüveninden bahseder. Romanın büyük bir kısmını, Feride’nin Anadolu’da geçirdiği zaman dilimi oluştursa da ilk başlarda, Feride’nin geçmişinden, çocukluğunda anne ve babasıyla geçirdiği zamanlardan bahsedilmesi konumuz açısından önemlidir.

Roman, aktüel zamanda yetişkin olan Feride’nin, bir otel odasında yalnızlığa karşı koymak için hatıralarını yazması ve geçmişe dalmasıyla başlar. Feride’nin

⁴⁷ Adivar, a.g.e., s. 151.

⁴⁸ Adivar, a.g.e., s. 179.

babası Nizamettin, bir süvari binbaşısıdır. Eşiyle evliliklerinin ilk yıllarında Diyarbakır'da, ardından çeşitli illerde görev alır fakat bir türlü İstanbul'a yerleşemezler. Feride iki buçuk yaşlarına geldiğinde babasının bu seferki görev yeri Musul'dur. Buraya gelir gelmez Nizamettin Bey, yaz mevsiminin aşırı sıcaklığı yüzünden, küçük Feride ve annesini bir köye yerleştirir kendisi de her sabah buradan Musul'a gidip geceleri geri dönerek hayatını sürdürmek zorunda kalır. Nizamettin Bey, bu yüzden Feride ile çok fazla zaman geçirip onunla yakından ilgilenemez. Kısa bir zaman sonra, Feride'nin annesi çok şiddetli bir hastalığa yakalanıp küçük kızına bakamaz duruma gelince, köyden ona bakması için Fatma adında bir kadın bulunur. Feride bu sıralarda çok küçük olduğu için tabii ki ailesinin yaşadığı bu sıkıntıları anlatılanlardan bilmektedir. Babasının işinin yoğunluğundan dolayı onunla çok vakit geçirememesi ve annesinin kendisine bakamayacak kadar hasta olmasından dolayı, birkaç yaş büyüdükten sonraki hatırladıkları da çok azdır.⁴⁹

Feride'nin küçüklüğündeki hatıralarından çekip çıkarabildiği iki önemli kişiden biri, kendisine bakan Fatma adındaki bu kadındır. Fatma Feride'nin hem bakıcılığını yapar hem de çocuğunu yeni kaybettiği için hâlihazırda var olan sütü ile onu besler. Fatma nereye gitse onu da yanında götürdüğü için Feride çöllere gzmeye, göllerde yüzmeye alışarak büyür. Lakin Feride dört yaşlarındayken, Fatma evlendiği için ikili ayrılmak zorunda kalır. Fatma'nın yerini bir süre, babasının evlerine aldığı başka bir çalışan olan Hüseyin doldurur. Feride'nin hatıralarındaki diğer kişi de Hüseyin'dir. Feride Hüseyin ile oyunlar oynar onunla her haşarılığı yaparak zamanını geçirir. Hatta bazen Nizamettin Bey evde yokken Hüseyin ahırdan at çalar, beraber gezerler. Feride bu hatırasından ve babasının sert tepkisinden şöyle bahseder:

*“Bir zaman da onunla at hırsızlığına alışmıştık. Babam evde olmadığı zaman Hüseyin ahırdan atı çalar, beni kucağına oturtarak saatlerce kırlarda dolaştırırdı. Fakat eğlencemiz uzun sürmedi. Pek günahına girmeyeyim ama, galiba aşçı kadın tarafından babama gammazlandık ve zavallı Hüseyin ondan iki tokat yedikten sonra bir daha ata yanaşmaya cesaret edemedi.”*⁵⁰

Feride'nin annesi hassas yapılı ve hasta bir kadın olduğu için, Nizamettin Bey bir süre sonra karısını İstanbul'a annesinin yanına göndermek istese de annesi başlarda bunu hiç kabul etmez. Sonunda hastalığı ilerleyince biraz canlanır ümidiyle

⁴⁹ Reşat Nuri Güntekin, **Çalıkuşu**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2014, s. 12-14.

⁵⁰ Güntekin, a.g.e., s. 15.

beraber İstanbul'a giderler. Feride bu sıralar biraz daha büyümüş olduğu için anne ve babasıyla deve sırtında çöllerden geçerek yaptığı bu yolculuğu çok iyi hatırlar. Babasının mesleği, Feride'nin üzerinde sert bir baba intibası bırakmıştır. Babasının ona kötü veya kaba davranması gibi bir durum söz konusu değildir fakat Nizamettin Bey'in mesleği askerlik olduğu için ciddiyeti küçük Feride'ye böyle hissettirmiştir. Feride'nin bu düşüncesi beş altı yaşlarında bir çocukken, deve sırtında yaptığı o yolculuktan sonra İstanbul'a geldiğinde yaşadığı bir olay vesilesiyle değişir. Feride babasının sert görüntüsünün altında aslında ne kadar hassas bir kalp taşıdığına şahitlik eder. Bu olay romanda şöyle geçer:

“Beyrut'ta denize kavuşmak, annemi biraz canlandırır gibi olmuştu. Misafir olduğumuz evde beni yatağına oturtarak saçlarımı tarıyor, ellerimin kirli, düğmelerimin kopuk olmasına aldırmadan başını göğsüme kapayarak ağlıyordu.

Bir gün büsbütün ayağa da kalktı; sandığından yeni elbiseler çıkararak süslendi. Akşamüstü babamı karşılamak için aşağı indik. Babam bende biraz vahşi tabiatlı sert bir asker hatırası bırakmıştır. Fakat annemi ayakta görünce sevinçle koştuğunu, yeni yürüyen bir çocuk gibi onu bileklerinden tutarak ağladığını hiç unutamam...”⁵¹

Yaşadığı bu an, Feride'nin çocukluğundan hatırında kalan hem en güzel hem de en hüznü olaydır çünkü ertesi günü, annesi hastalığa daha fazla direnemez ve dudağında bir kan lekesiyle odasında ölü bulunur. Annesi vefat ettiğinde Feride tam altı yaşındadır. Bu, annesinin öldüğünü bilse de ölümü tam olarak idrak edemediği bir yaştır. Bu yüzden Nizamettin Bey, kızının annesiz kaldığı bundan sonraki hayatı için neyin onun için en iyisi olacağını düşünür. Kızı için en faydalı olacak kararı almaya çalışır.

“Annemi yabancı bir toprakta bıraktıktan sonra, İstanbul'a dönmek babamın içine el vermemiş... Galiba biraz da büyükannem ve teyzelerimle karşılaşmaktan çekinmiş... Fakat buna mukabil beni onlara göndermeyi bir vazife bilmiş. Sonra tabii, günden güne büyüyen bir kız çocuğunu kışlada neferler elinde terbiye etmek imkânsızlığını da düşünmüş olacak.”⁵²

Nizamettin Bey böylece, kızının oradan oraya sürüklenmediği rahat bir hayat yaşayabilmesi için ondan ayrı kalmayı göze alır. Garip tabiatlı, git gide dünyaya daha

⁵¹ Güntekin, a.g.e., s. 17.

⁵² Güntekin, a.g.e., s. 18.

alaycı bakan, her şeyden bir eğlence çıkarmak peşinde olan Feride, büyükannesiyle yaşadığı süre zarfında onu epey şaşırtır. Zor bir çocukluk geçirdiği için en ufak bir olayda hırçınlaşan, insanları nasıl seveceğini bilemeyen Feride, kuzenleriyle hiç anlaşamaz onları seveceğim diye yüzlerini tırmalar üstlerine atılır. Feride'nin bu anlamda çekindiği tek kişi, Besime teyzesinin oğlu Kamran'dır. Onunla konuşma hususunda bile içinde anlam veremediği bir cesaretsizlik vardır. Yaşlı büyükannesi Feride'nin böylesi haşarılıklarından yorulsa da torununu hep çok sevmiştir. Feride böylece üç sene boyunca büyükannesi ve teyzesiyle yaşamıştır. Feride nihayet dokuz yaşına bastığında büyükannesini de kaybeder. Bu ara, Nizamettin Bey'i de görev icabı Trablus'tan Arnavutluk'a gönderirler. Büyükanne vefat ettikten sonra, Nizamettin Bey'in, kızını bırakacağı kimsesi kalmamıştır. Dokuz yaşındaki kızıyla dağda bayırda ne yapacağını düşünür, bir çıkış yolu bulmaya çalışır. Sonunda çareyi kızını bir sör mektebine yatılı kaydettirmekte bulur.

Feride, bu mektebe girdiği ilk günü çok iyi hatırlar. Nizamettin Bey kızının kayıt işlemlerini hallederken Feride yine bir yaramazlık yapıp Sör Siperiyör'ün odasındaki vazoyu kırar. Mahcup olan Nizamettin Bey, kılıcı şakırdayarak yerinden fırlar ve Feride'yi yanına çeker. Feride'nin babasına dair hatırladığı son şey budur. Feride zamanla bu mektepte nice huysuzluklar yaramazlıklarla kendini oradakilere tanıtır. Hatta romana ismini veren *Çalikuşu* lakabını da buradaki ağaçların tepesinde oturmasından alır. Buradaki üçüncü yılında on iki yaşlarında iken babasının bir hastalıktan dolayı vefat ettiğini öğrenir. Yaşadığı sıkıntıların ve kayıpların onu hayata karşı güçlendirmesiyle, babasının vefat haberini büyük bir olgunlukla karşılar.

“Anlamıştım. Bir şey söylemek istiyordum. Fakat Sör Süperiyör gibi benim de dilim tutulmuştu. Başımı çevirerek açık pencereden karşıki ağaçlara baktım. Güneş vurmuş tepelerinde kırlangıçlar uçuyordu. Birdenbire bana da onlar gibi bir canlılık geldi:

- Anladım Ma Sör, dedim, üzülmeğiniz... Ne yapalım... Hepimiz öleceğiz...”⁵³

Çalikuşu Feride'nin bundan sonraki hayatı, artık tamamen yetim ve öksüz olarak sürüp gidecektir. Görüldüğü gibi Feride, annesini çok küçük yaşta kaybetmiş olsa da çocukluk yıllarında babasıyla biraz daha uzun vakit geçirebilmiştir. Babasının mesleğinin verdiği mecburiyetler bir arada yaşamalarına bir türlü müsaade etmese de

⁵³ Güntekin, a.g.e., s. 32.

Nizamettin Bey hiçbir koşulda kızının kötülüğünü istememiş, ona çok iyi bir hayat yaşatamasa da içinde bulunduğu çıkmazlarda bile kızına iyi bir gelecek sunabilmek için elinden geleni yapmış bir babadır.

Nur Baba (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1922) romanında Yakup Kadri, tekkelerden bahseder. Artık tekkelerin eski ruhaniliğini taşımadığı inancıyla gerçek anlamdaki dini özelliğini kaybeden tekkeleri eleştirir.⁵⁴ Bu yüzden de eserin tefrika edildiği ve ardından yayımlandığı yıllarda çokça eleştiriye maruz kalır. Romanının maruz kaldığı bu eleştirilere Yakup Kadri şöyle karşılık verir:

*“Bugün birçok akli başında adamlar vardır ki, bunlar indinde her Bektaşî bir mühlid veya zındıktır. Nur Baba hiç değilse böyle bir kanaatla yazılmış bir kitap değildir ve avamın telâkkisine göre tevehhüm olunan bazı şenî hallerin bu tarikat erkân ve âdabile hiçbir alakası olmadığını göstermek, Cem Ayinlerinin hakikî mahiyetini tayin etmek suretiyle denilebilir ki Hacı Bektaş Veli ocağına hattâ bir hizmet bile etmiştir.”*⁵⁵

Roman, bir Mevlevî dergâhının tasvir edilmesiyle başlar. Bu dergâh, kadınlı erkekli birçok insanın yiyip içtiği, sarhoşluğun etkisiyle sabaha kadar sohbetlerin edildiği, münasebetsiz yakınlaşmaların görüldüğü dini muhtevadan tamamen yoksun bir dergâhtır. Romana adını veren baba, bu dergâhın şeyhidir. Nur Baba, içinde bulunduğu toplumun bozulmuş din ve kültür yapısını temsil eden bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bir Bektaşî şeyhi olan Nur Baba, çocuğu olmayan Afif Baba tarafından zamanında evlat edinilmiş böylece tekkelerde büyümüştür. Haylaz bir çocukluğu olan Nuri namı değer Nur Baba, Afif Baba ölünce bundan yirmi beş sene önce tekkede onun yerine geçer. Bu iki adam arasında bir fark vardır ki Nur Baba, gerçek bir din adamı değil zevkine düşkün ve ahlaksız bir adamdır. Tekke şeyhi olarak bilinen bu adam, çeşitli bahanelerle dergâha kadınları çağırır ve onları kendi emelleri için kullanır. Bu kadınlar tek tek onun tuzağına düşer ve bütün servetlerini tekke için harcarlar.

Nur Baba on yedi yaşlarındayken, manevî babası Afif Baba'nın ölümünün ardından, onun karısı Celile Bacı ile evlenir. Bu evliliğin sebebi, halkın, Afif Baba öldükten sonra Nur Baba ve Celile Bacı arasında bir aşk doğup doğmayacağı

⁵⁴ Yüksel Şavk, “Reşat Nuri Güntekin ‘Yeşil Gece’, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ‘Nur Baba’, Refik Halit Karay ‘Kadınlar Tekkesi’ Romanlarındaki Dinî Motifler”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2018, s. 80-83.

⁵⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s. 13.

konusundaki merakının, tekkeye olan ilgiyi arttırmasıdır. Nur Baba bu izdivaç sayesinde tekkedeki konumunu sağlamlaştırmış olur. Zaman böyle geçerken bir gün Nur Baba'nın tuzağına yeni bir kadın düşer. Kanlıcalı Ziba adındaki bu kadın süründüğü kokularla çarşıdan salınarak geçmesiyle Nur Baba'nın dikkatini çeker. Yazar burada, Ziba Hanım'ı daha iyi tanıtmak vesilesiyle onun nasıl bir ailede yetiştiğinden bahseder. Ziba Hanım'ın ailesinin tanıtıldığı bu kısımda, romandaki ilk baba-kız ilişkisini görürüz.

*“Bu Ziba Hanımefendi, İstanbul’un eski ve namlı ailelerinden birine mensuptur. Pederi, Abdülaziz devrinin meşrebi rind, kalbi geniş, tavırları zarif saray erkânından Safa Efendi isminde hoş sohbet ve zengin bir zat idi; her güzel çehreye açık olan kalbi, her lezzetli yemeğe hazır duran midesi gibi evi de herkese, bilhassa güzel seslilere, güzel sözlülere daima açık dururdu.”*⁵⁶

Safa Efendi'nin kızı Ziba, küçük bir çocukken gürültüden pek hoşlanmadığı için bu kadınlı erkekli kalabalıkların evi doldurduğu meşk gecelerinde, haremlikte annesiyle vakit geçirmeyi tercih ederdi. Uzaktan gelen müzik seslerini dinler, anlamlarından bîhaber olduğu bu şarkılara eşlik ederdi. Ziba Hanım, her zaman annesiyle vakit geçirmezdi. Bu, kalabalık eğlenceli gecelerde, babasıyla vakit geçirdiği de olurdu. Ziba Hanım'ın çocukluğu böylece anne-baba gözetiminde, maddi sıkıntı çekmeden refah ve eğlence içinde geçmiştir.

*“Bazan, Safa Efendi'nin pek neş'eli anlarında onun selâmlığa çıktığı, hanendeleri yakından dinlediği ve pederinin dizlerinde şehnişinin büyük ve açık penceresinden koyun şenliğini seyrettiği de olurdu.”*⁵⁷

Hiçbiri (Suat Derviş Baraner, 1923) romanı, küçük Cavide ve kuzeninin, odalarında sohbet etmeleri ile başlar. İki küçük kız, birbirlerinin ellerine yüzlerine bakıp ne kadar güzel olduklarından bahsetmektedirler. Neriman bu sırada, çocuk aklıyla Cavide'yle dalga geçer. Annesinden kalan gümüş el aynasını, altın bilezikleri eline alarak: *“Annen, sana bunlar ve arada sırada yazdığı mektuplarla muhabbetini ve şefkatini göstermekte kusur etmiyordu.”*⁵⁸ der. Cavide'nin evlerindeki varlığı Neriman'ı çocukluklarından beri rahatsız etmektedir çünkü Cavide güzeldir. Neriman, bu yüzden ileriki yaşlarında da kendisinden güzel olması ihtimalinden

⁵⁶ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 39.

⁵⁷ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 41.

⁵⁸ Suat Derviş Baraner, *Hiçbiri*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2021, s. 25.

dolayı onu kıskanmaktadır. Yazar çocukların aralarında yaptıkları bu konuşmalar vesilesiyle, Cavide'yi çocuk yaşta terk eden annesi ve yaşadığı ihanetten sonra kızını önemsemeyip Avrupa'da yeni bir hayat kuran babasını tanıtır.

İstanbul, kibar, zengin ve hatırı sayılır bir ailede büyüyen Cavide; babasını küçük yaşta kaybetmiş olmasına rağmen annesi tarafından çok iyi bir şekilde tahsil ettirilmiş Şefika'nın kızıdır. Şefika büyüyüp bir genç kız olduğunda, annesinin vefatından bir yıl sonra akraba baskısıyla evlendirilir. Kocasını Ali, Avrupa'da tahsil görmüş bir adamdır. Birbirlerini severek evlenmemiş olan bu çiftin vasat, tatsız bir evlilik hayatı olur. Şefika'nın Ali'yle evlenmeden önce bir kere görüp vurulduğu ve bir daha izine rastlayamadığı ilk aşkı Danyal, evlendikten sonra kötü bir tesadüfle kocasının dayızadesi olarak karşısına çıkar. Mazinin perdesi aralanıp eski aşkı gelip onu bulunca Şefika, kocasına daha fazla ilgi göstermeye başlar. Onu sevmeye, ailesine bağlı bir kadın olmaya çalışır çünkü aşkına yenik düşmekten korkmaktadır. Şefika'nın kocası Ali, her ne kadar ilgisiz bir koca olsa da Şefika eski aşkına yeniden bağlanmamak için kocasının sevgisine ihtiyaç duyar. Şefika'nın içinde bulunduğu ruh hali romanda şöyle geçer:

*“Danyal, onun hayatına yeniden ve daha hakiki bir surette karıştığından beri, kocasına daha sokuluyor, onu sevmek için, onu mesut etmeye uğraşarak avunmak için pek çok çalışıyordu. Eskiden refakatini, sıkıntılı bile bulmayacak kadar lakayt olduğu kocasının, yanında şimdi zevk bulmak için çabalıyordu. Kızı Cavide'ye karşı dahi bir merbutiyet göstermeye başlamıştı.”*⁵⁹

Görüldüğü gibi Şefika, kızına bağlı bir anne değildir fakat içinde bulunduğu aşktan kurtulmak için kızını ve kocasını bir bağlanılacak nesne gibi görür. Şefika aradığı sevgiyi, ilgiyi, kocasından göremeyince onu ve kızını bırakarak Danyal'la kaçır dört ay sonra da evlenir. Cavide, bir adam uğruna kızını terk edip giden bir annenin ve eşine hiç şefkat göstermemiş bir adamın kızıdır.

Romanda üstünde durmamız gereken nokta, Cavide ile babası Ali arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, bir babanın annesi tarafından terkedilmiş kızı arasında olması gereken ilişkiden çok uzaktır. Ali, çocuğuna hem ana hem baba olabilen, onu iki kişilik sevip o hassasiyetle ilgilenen koca yürekli babalardan değildir. Bunun tam tersi olarak o, kızıyla ilişkisi bakımından düşüncesiz, şefkatten yoksun ve sorumluluk

⁵⁹ Baraner, a.g.e., s. 42.

almaktan kaçan bir baba tipine örnektir. Annesinin terk ettiği kızının sorumluluğunu üstlenmek istemez. Bu durum romanda şöyle geçer:

*“Başında kalan beş yaşındaki kızına nasıl bakacağını bilemiyordu. O zaman, annesiz bir çocuğun, ne tahammül edilmez bir yük olduğunu anladı. Ve üvey annelerin, ellerinde kalan küçük çocukları -çünkü kendisi annesizdi ve babası Edhem Paşa’nın birçok odalığı elinde kalmıştı- hırpalamakta haklı olduklarını teslim etti.”*⁶⁰

Şefika’nın Ali’yi ve kızları Cavide’yi terk etmesinin üzerinden on beş gün geçer. Ali içinde bulunduğu durumun utancından sokağa bile adım atamaz hale gelir. Derdi karısını kaybetmek değildir, evliyen sahip olduğu düzenli hayatın bozulması ve bir de bunun üzerine başına kalan bu çocuktur. Karısından utanmakta, bir yandan da hayatını nasıl bir düzene sokacağını düşünmektedir. Bu düşünceler içindeyken, kızıyla yeni bir hayat kurmak gibi bir fikir asla aklına gelmez. Onun tek derdi, bu yükten nasıl kurtulacağıdır.

*“Ali, kızıyla meşgul olmuyor; âdeta onun bulunduğu yerlerden kaçıyor. Ona karşı -Şefika’yla beraber geçirdikleri hayatı hatırlattığı için- biraz hiddet bile duyuyordu. Annesi gözünün önüne geldiği için Cavide’yi sevemiyor, öpemiyor, okşayamıyordu. Annesinin bile düşünmediği bu çocuğu, annesinden fazla düşünmeye hiçbir mecburiyet hissetmiyordu. Esasen annelik vazifesini de deruhte edebilecek babalardan değildi.”*⁶¹

Ali, sonunda bir gün kızını, kardeşi Suzan’ın köşküne getirir ve kendisinin uzun bir iş için yurt dışında olacağını söyler. Babalık namına yaptığı ilk ve son şey, Cavide’nin iyi bir ev hanımı olarak yetiştirilmesini kardeşi Suzan’a tembih etmesidir. Böylece Ali, babalıkta kolayca kaçıp annesinin yaptığı gibi kızını terk eder. Cavide, bu küçücük çocukcağız, o günden sonra, günlerce anne ve babasını isteyip ağlar. Neden bu evde olduğunu, anne ve babasının neden burada olmadığını çocuk aklıyla bir türlü anlayamaz. Cavide’nin ailesinden aldığı bu yara, onun tüm hayatını ve ileride bir yetişkin olduğunda kazanacağı kişiliğini, olumsuz anlamda etkiler. Cavide, bahsettiğimiz gibi kendisini beğenmiş, dünyada yalnızca kendisini seven bir insan olur.

Cavide içinde bulunduğu bu ruh hali ve onu bu hayata mahkûm eden anne ve babasına rağmen içinde bulunduğu hayattan mutlu olmaya çalışır. Ailesi tarafından

⁶⁰ Baraner, a.g.e., s. 62, 63.

⁶¹ Baraner, a.g.e., s. 63.

terkedilmiş ve aslında kocaman bir boşluk içinde olan Cavide'nin ruh hali romanda şöyle verilir:

“Karısının o müthiş kabahatinden beri Avrupa'ya kaçmış, o zamandan beri çocuğunu ihmal etmiş olan babasından ayrı, annesinin şefkatinden mahrum yaşadığı muhitte sevilmediği halde, bedbaht değildi. Hayır... bedbaht değildi. Çok mesuttu. O, kendini diğer bütün insanların sevemeyeceği kadar çok seviyor; o, kendini başka seven olmadığı için, bunu telafi etmek istiyor, bir insan kalbinin malik olabileceği bütün sevginin şiddetiyle, kendinden başka bir kimseyi sevmeden, sade kendini, sade Cavide'yi paralanmamış, taksim olmamış kuvvetli bir muhabbetle seviyordu.”⁶²

Pervaneler (Müfide Ferit Tek, 1924) romanı, Doktor Burhan Ahmet Bey'in, kardeşi Leman'ı ziyaret etmeye giderken vapurda genç asistanı Cemil ile karşılaşp hasbihal etmeleriyle başlar. Burhan Ahmet Bey, batılı olacak endişesiyle kardeşinin Amerikan Mektebi'ne gitmesine karşıdır ve bugün bu hususta Leman'la ve ailesiyle son kez konuşmaya gitmektedir. İkili aralarında biraz konuşup dertleştikten sonra Burhan Ahmet, vapurdan inerken Cemil'i akşam yemeği için evine davet eder.

Burhan Ahmet Bey'in; anne-baba ve kardeşlerinden oluşan ailesi dışında, kendi çekirdek ailesi, eşi Claire ve çocuklarından oluşur. Akşam olup ailesi ve Cemil Bey'le beraber masada yemek yerlerken, Burhan Ahmet Bey, Fransız müttefiklerin şehri terk ettiği haberini alıp çok mutlu olur. Bu haberin şerefine çocuklarıyla şampanya içer. Burada görülür ki Burhan Ahmet Bey'in savunduklarıyla hareketleri birbirini tutmaz. Kardeşinin, batılı olacak milliyetini unutacak endişesiyle, Amerikan Mektebi'ne gitmesine şiddetle karşıyken kendisi en büyüğü on küsurlu yaşlarda olan kızlarıyla bir Türk içkisi olmayan şampanyayı içmekten bahseder.

“Sevda, dedi. Sen Fransızların gittiğine sevindin mi?

Kız kıpkırmızı oldu. Başını öbür tarafa çevirerek:

- Elbet, dedi.

- Daha kuvvetle söyle!

- Elbet baba!

- O hâlde haydi gelin. Hepinize şampanya vereceğim.

⁶² Baraner, a.g.e., s. 29.

*Çocuklar bu havadise kurtuluş bayramından daha çok sevinerek babalarını takip ettiler.”*⁶³

Fransız bir kadın olan Claire'nin o geceden sonra canı sıkındır. Fransızların ülkeyi terk etmesinden duyduğu üzüntüyü, aleni bir şekilde kocasına hissettirir. Burhan Ahmet, bugüne kadar karısının kendisiyle evlenmesiyle, Türklüğü kabul ettiğini düşünmekteyken bugünden sonra fikirleri değişir. Anne-babasını zamanında dinlemeyip bir yabancıyla evlenerek nasıl bir hata yaptığını, on üç yıllık evliliğinden sonra yeni anlamaya başlar. O, Türk olmakla gurur duyarken karısı aleni bir şekilde Fransızların iyiliğini düşünmektedir. Yaşadıkları o gece, Burhan Ahmet için bir milat olur. Ailesinin bilhassa kızlarının içinde bulunduğu tehlikenin farkına varır. Kızları, her ne kadar Türk olmakla gurur duysalar da annelerinden de etkilenmektedirler. Burhan Ahmet zamanla, anne-babalarının doğruları arasında kalarak büyüyen çocukları için endişe duymaya başlar. Burhan Ahmet'in bu endişesi romanda şöyle geçer:

*“Claire artık, alenen onların tarafına geçmiş ve kocasının milliyetini reddetmişti. Birden Burhan kendini yapayalnız, bedbaht ve bî-kes hissetti. Kendi kendine acıdı. Felakete bu kadar açılan bir göz, her şeyi görmeye namzettir. Burhan da çocuklarındaki yabancılığı, samimiyetsizliği, iki ruhluluğu ilk defa olarak bütün ciddiyetiyle fark etmeye başladı ve kalbinde derin bir yara sefaleti duydu. Bu en acısı idi. Kendisi nasıl olsa sonuna kadar çekecek... Artık hayatı bitmişti. Leman, iyi bir adamla evlenirse belki Amerikalılığı unutabilirdi. Fakat çocuklar, kendi çocukları?.. Onlar nasıl yetişecekler, ne olacaklar? Yarı kara yarı su hayvanları gibi, iki yüzlü, iki milliyetli, iki kanlı insanlar mı olacaklar? Vatan tanımayan, milli terbiye bilmeyen, ebedi serseriler, ebedi bedbahtlar mı olacaklar?”*⁶⁴

Burhan Ahmet, kendi ailesinde yaşadığı bu tatsızlıklardan sonra, kardeşi Leman'ın geleceği konusunda verdiği savaşı da kaybeder. Ailesi Leman'ı Amerikan Mektebi'ne gönderirler. Aradan zaman geçip Leman buradaki arkadaş çevresine alışınca, yabancı bir çocukla gizlice evlenip yurt dışına kaçır. Bu olay, Burhan Ahmet'in kendi çocuklarının geleceği için endişelerini daha çok arttırır. Bu konuda harekete geçer. Çocuklarını millete hayırlı insanlar olarak yetiştirmeyi bir Türklük görevi olarak sayar. Oğulları zaten Türk okuluna gitmekte oldukları için onlar adına

⁶³ Müfide Ferit Tek, **Pervaneler**, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1924, s. 18, 19.

⁶⁴ Tek, a.g.e., s. 27, 28.

rahattir fakat kızlarını annelerinin etkisinden kurtarmak için bir şeyler yapması gerektiğini hisseder ve bunu uzunca düşünür.

*“Nihal’de, daha şimdiden, Claire’in bütün kusurları ve zaafı gözüküyordu. Burhan’ın bütün umutları Sevda’ya çevrildi. Zaten Sevda hem en büyük çocuğu hem Türklüğe en yakınıydı. Bir kere o Türk olursa, elbet öbürlerine de müessir olacaktı... Sevda’ya baktıkça, onun ağırbaşlı tavırlarında, çok bilen bakışında, parlak gözlerinde, Burhan, istikbali aydınlanan bir sükûnet vaadi, kendini cemiyet için faydalı bir uzuv haline koyacak bir eser hazırlığı umut etmek istiyordu. Sevda, iyi bir Türk kızı olduğu zaman, Burhan nasıl derin bir sevinçle, oh kurtuldum! Kâbusu attım, diyecek, vicdanı müsterih... günahları silinmiş, mezara uzanacaktı.”*⁶⁵

Burhan Ahmet kafasındaki bu düşüncelerle bir akşam, endişelerini, önce kendisine benzettiği ve diğer çocuklarına nazaran daha olgun olduğunu düşündüğü kızı Sevda ile konuşmaya karar verir. Sevda, babasının kaygılarını anlar ve onun kendisini zor durumda hissetmesine çok üzülür. Annesini daha çok sevse de babasını da çok sever ve babasına, onu mutlu etmek için elinden geleni yapacağını söyler. Burhan Ahmet, çocuklarını milliyetlerini severek yetiştirmeye adanır. Kendisi inançlı olmamasına rağmen, onu dinleyen tek çocuğu Sevda’ya milletini din vasıtasıyla sevdirmeye çalışır. Burhan Ahmet’in kızı için bu çabaları romanda şöyle geçer:

*“Nihayet dinsiz Burhan kızına namaz öğretti. Milliyetin yapamadığını belki din yapar, dedi. Bütün hayatının prensibini reddederek, kendi kendinden utana utana, kızını din vasıtasıyla Türklüğe bağlamak istedi. Kızıyla birlikte Kur’an okudu, dindar gözüktü. Tesadüfen ramazanda oldukları için, geceleri birlikte camileri gezdiler. Her güzel her yüksek şeyde kendine yardımcı aradıktan sonra, şimdi artık Allah’tan yardım dilenmeye başladı. Bu mesele üstüne karısıyla aylarca dargın kaldılar. Fakat Sevda’nın Türk yetişmesi için, kalbini delen bu şüphelerin işkencesini dindirmek için, ah bu faciayı kestirmek için, doktor, her şeye razıydı.”*⁶⁶

Sevda babasını üzmemek için onunla her şeyi yapar ama bir yandan annesinin etkisinden çıkamayıp gizli gizli Hristiyan’lar gibi günahlarını affettirmek için İsa’ya mektuplar yazar. Bir gün, bu mektupları bulan Burhan Ahmet, kızının millîyetinin ölmesiyle beraber, tüm çabalarının da anlamsız kaldığını görür. Romanda geçen,

⁶⁵ Tek, a.g.e., s. 159.

⁶⁶ Tek, a.g.e., s. 160, 161.

“Ölen, yalnız kızının milliyeti miydi?”⁶⁷ cümlesiyle de kızını annesinin yolundan kurtaramamanın, Burhan Ahmet için bir ölüm olduğunu görürüz.

Dudaktan Kalbe (Reşat Nuri Güntekin, 1925) romanı, Vefik Paşa'nın kızı Cavidan'la, arkadaşı Münir Bey'in İzmir'deki evine misafir gelmesi ve terasta sohbet etmeleriyle başlar. Vefik Paşa ve Münir Bey'in dostluğu pek eskiye dayanmaktadır. Kırk sene önce aileleri tarafından Paris'e tahsile gönderilen bu iki adam, beraber yaşamış beraber çalışıp eğlenmişlerdir. Daha sonra ailelerinin yanına dönmüşler fakat yıllar sonra kader onları iş vesilesiyle İstanbul'da tekrar bir araya getirmiştir. İkisi de beş sene kadar Şûrayı Devlet azalığında çalıştıktan sonra Münir Bey sefaret katipliğiyle bir süre Londra'da bulunmuştur. Her sene kısa dönemli de olsa İngiltere'ye yaşamaya giden Vefik Paşa da böylece dostuyla sık sık görüşme fırsatı bulmuştur. Gel zaman git zaman, kibar ve sanatkâr ruhlu bir adam olan Vefik Paşa evlenmiş ve Cavidan adında bir kızı olmuştur. Romanda, Vefik Paşa'nın evliliği yahut kızının çocukluğu hakkında ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca, karısının vefat etmesi üzerine Vefik Paşa'nın küçük kızı Cavidan'la kaldığından bahsedilmiştir.

*“Karısının ölümünden sonra hiçbir ciddî işle meşgul olmamış, küçük bir kızıyla beraber memleket memleket gezmeğe başlamıştı.”*⁶⁸

Romanda, kızın çocukluk döneminde babasıyla olan ilişkilerini irdelediğimiz bu bölümde ele alabileceğimiz, bir başka örnek ilişki daha vardır. Bu, bahsettiğimiz Münir Bey'in komşusu Saip Paşa'nın yeğeni müzisyen Hüseyin Kenan'ın, gönül bağı kurduğu Lamia'nın çocukluğunda babası ile olan ilişkileridir. Saip Paşa, İzmir Bozyaka'daki bağının bir köşesinde bulunan merasim dairesini, zamanında rahat bir şekilde musiki üzerine çalışması için yeğeni Hüseyin Kenan'a vermiştir. Böylece Hüseyin Kenan'ın sanat icra etmesiyle, bu merasim dairesi herkes tarafından tanınıp gazetelerde haber olacaktır. Fakat Hüseyin Kenan, bu daireye yerleştikten sonra bir süre boş boş dolanır, yalnızca eğlencelerle vakit geçirir. Buradaki eğlencelerden birinde tanıştığı kadınlardan biri olan Nimet Hanım, Hüseyin Kenan'ı *İstanbul'un kınalı yapıncağı* diye anılan Lamia ile tanıştırmak ister. Nimet Hanım'ın, Hüseyin Kenan'a, Lamia'nın geçmişinden bahsetmesi vesilesiyle, Lamia'nın çocukluğunda babasıyla olan ilişkilerini ilk etapta ondan öğrenmiş oluruz.

⁶⁷ Tek, a.g.e., s. 166.

⁶⁸ Reşat Nuri Güntekin, *Dudaktan Kalbe*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994, s. 6.

“Lâmia, nazlı bir İstanbul kızı... Üç sene evvel annesini kaybetmiş... İstanbul’da yakınından kimsesi yokmuş... Şark vilâyetlerinden birinde kaymakam olan babası yanına aldırılmış... Bu minimini çocuk, iki sene babasına âdeti bir anne gibi bakmış... Geçen sene adamcağız bir kazaya uğramış... Kızcağız, oralarda yalnız kalmış... İzinli bir zâbitin yanına katarak buraya, amcası Şükrü Beyin yanına göndermişler.”⁶⁹

Hüseyin Kenan, Lamia’nın yaşadıklarını öğrenince onun adına çok üzülür onu yalnız bırakmaz. Burada bulunduğu süre zarfında, arkadaşlıkları zamanla ilerler. Lamia, bazı akşamlar Hüseyin Kenan’ın keman çalmasını dinlemeye gider. Bir yaz akşamı, Hüseyin Kenan Lamia’yı çardakta oturup düşünürken görünce yanına gider ve sohbet etmeye başlarlar. Lamia Hüseyin Kenan’a, hayatında çok önemli bir yeri olan babasından bahseder. Lamia’nın kendi ağzından hikayesinin devamını da romanda şöyle geçer:

“Ben, şarka gittiğim vakit on iki yaşındaydım. Öyleyken beybabama annem gibi bakıyordum... Orada hizmetçilerimiz vardı: Yemeğimizi pişirirler, çamaşırlarımızı yıkardı.. Ben, beybabamın gömleklerini, mendilini kendi elimle ütölemek için inat eder, kahvesini pişireyim diye erkenden uyanırdım... O da bana annemden bahsederdi... Sağ olsaydı belki şimdi İstanbul’a dönmüş, Paşabahçesi’ndeki yalımıza yerleşmiş olurduk... Beybabam, ara sıra jandarmalarla teftişe çıkardı... Bir gün, dereden geçerken atını akıntıya kaptırmış... Sular onu beş dakikalık bir yere kadar sürükleyip götürmüştü. Değirmenciler yetişip kurtarmışlar amma iş işten geçtikten sonra...”⁷⁰

Lamia’nın babasının, yaşadığı bu kazadan dolayı vücudundaki kemikleri zedelenmiştir. Küçük kız, bu zor günlerde babasını bir an bile yalnız bırakmamıştır. Lamia’nın babasıyla olan son çocukluk anıları bunlardır. Onlar beraber geçirdikleri bu kısa zamanda birbirlerine karşı her zaman sevgi dolu olmuşlardır. Babası vefat ettikten sonra da kimsesiz kaldığı için burada amcası ve onun ailesiyle yaşamaya başlamıştır. Lamia Hüseyin Kenan’a, hastalık sürecinde babasıyla nasıl ilgilendiğini, onu ne kadar çok sevdiğinin anlaşıldığı göz yaşlarıyla anlatır:

“On gün kadar hasta yattı... Doktor arkadaşları çok çalıştılar... Öldüğü güne kadar ben de hastanede kaldım, geceleri sabahlara kadar ben onu bekliyordum...

⁶⁹ Güntekin, a.g.e., s. 54.

⁷⁰ Güntekin, a.g.e., s. 72.

Nihayet bir gece ağırlaştı... Beni zorla dışarı çıkardılar, ölinceye kadar yanına bırakmadılar... Ben o kadar müteessir olduğum halde o gün de beybabama analık ettim. Ağlayarak sandıkları açtım, bir ölü için ne lâzımsa kendi elimle bulup çıkardım. Onu bana son defa göstermek istemiyorlardı. Bir kaymakam doktor bey vardı. Ayaklarına kapandım. Halime acıdı, beni elimden tutarak beybabamın yanına götürdü. Yüzüne bakamadım. Sadece yanaklarını öptüm.”⁷¹

Yakılacak Kitap (Ethem İzzet Benice, 1927) romanı, kardeş olduklarını öğrendiklerinde çoktan evlenmiş olan bir çiftin trajedisini konu edinir. Bu romanda, bir babanın gayrimeşru bir ilişkiden olduğu için kızına sahip çıkmamasının, kızın hayatında nasıl kapanmaz derin yaralar açtığını görürüz. Romanda yazar tarafından, evliliğinden önce, hâldeki zamanda yirmi bir yaşında olan Vicdan’ın, bizzat kendi hatıra defteri vasıtasıyla geçmişi verilir. Vicdan bunu başlarda bilmesede gayrimeşru bir ilişkinin sonucunda dünyaya gelmiş bir kızıdır. Babasının kim olduğunu, nerede olduğunu bilmeden büyüyen Vicdan, beş yaşındayken annesinin intihar etmesi sonucu yapayalnız kalır. Kimsesiz kaldığı için Darülaceze’ye verilir ve yedi yaşına kadar burada kalır. Tam yedi yaşında iken bir aile, onu Darülaceze’den alıp besleme olarak evine götürür. Yeni bir aileye kavuştuğu için mutluyken, bu ailenin oğlu Ömer tarafından tecavüze uğrar ama korkusundan kimseye bir şey söyleyemez. Anne ve babasız bir çocuk olarak hayatındaki ilk acı tecrübe budur. Vicdan’ı besleme olarak alan bu anne-baba da vefat edince tamamen kimsesiz kalan küçük kız, yatılı mektebe verilir.

Vicdan, burada kaldığı süre zarfında, anne-babasızlığının acısını hep hisseder. Çevresindeki bütün öğrenciler, ona bu konuda kötü sözler söyler, alay ederler. Kimse onun ne annesini ne babasını bilmemektedir. Vicdan mektepteki yıl sonu sınavında sınıf birincisi olunca yine onunla dalga geçerler. Vicdan’ın bütün çocukluğu boyunca aklından çıkmayan sözler şunlardır:

“- Yıl uğursuzun demezler mi çocuklar? Tabii biz sınıfta kaldık. Vicdan da birinci oldu.

Süheylâ’yı Sabiha takip etti:

- İiih... Bu piç mi birinci...

⁷¹ Güntekin, a.g.e., s. 72.

- *Piçsin ya, piç... Annen nerede? Baban nerede? Darülaceze çocuğu, sen buraya gel, birinci ol da biz sınıfta kalalım öyle mi?*”⁷²

Vicdan yıllar sonra buradan öğretmen olarak çıkar ama ailesiz yaşadığı onca yıl onun için hiç kolay olmaz. Yalnızlığından dolayı duyduğu acı haricinde, babası ona sahip çıkmadığı için babasızlığını hep bir utanç olarak taşır. Yıllar geçer, Vicdan büyür ve evlenip aile kurduktan sonra acıların en büyüğü ile tanışır. Tecavüze uğramış olmayı kendisine sürülmüş büyük bir leke olarak görerek hayatına devam etmeye çalışan Vicdan, bir süre sonra yakın arkadaşının akrabası Vecdet’e âşık olur. Vecdet onunla evlenmek istemez. Bu sırada öğretmen olarak tayini Iskilip’e çıkan Vicdan, burada hem Vecdet’i hem de acılarını unutmaya çalışır. Vecdet daha sonra pişman olup Vicdan’a mektuplar yazsa da o bu mektuplara karşılık vermez.

Öğretmen olarak bulunduğu köyde, Vicdan’a bir gün talip çıkar. Kızlarına ders verdiği kaymakam, oğluyla Vicdan’ı evlendirmek istemektedir. Büyük bir tesadüfle kaymakamın oğlunun sevdiği Vecdet olduğunu öğrenir ve ikili evlenip Vecdet’in kaymakam olarak atandığı Osmancık’a yerleşirler. Bir süre sonra, Vecdet’in kaymakam babası Selim Bey hastalanıp kısa sürede ağırlaşır. Ölüm döşeğindeyken, oğluna, dul bir kadından bir çocuğu olduğunu ama bu çocuğu hiç tanımadığını söyler. Vicdan, hayatının gerçeğini bu şekilde öğrenir. Vecdet’in babasının bahsettiği bu çocuk Vicdan’ın ta kendisidir. Bunu Selim Bey’in ilişki yaşadığı kadının evini tarif etmesinden anlar.

“- *Bilmem Aksaray’ı bilir misin? İstanbul’da iken belki görmüşsündür. Aksaray camiinin hizasında ya ikinci ya üçüncü ev. Basık, karanlık, iki oda ve bir dehlizden ibaret! Şimdi kimindir, içinde kim var? Hiç bilmiyorum. O zaman: Posta memuru iken pek genç gelen Cemil Efendi’nindi ve içinde dul karısı Şaziment Hanım tek başına oturuyordu.*

Vecdet sana söylemekten sıkılıyorum. Bu dul kadınla tanıştım, seviştim, kalbini çaldım, dört ay beraber yaşadım; sonra da bir hırsız gibi koynundan sıyrıldım, kaçtım.”⁷³

Vicdan kendi öz kardeşi olan Vecdet ile evlenmiştir. Bu, acı ve bir o kadar da çirkin gerçeği öğrenen Vicdan, intihar ederek yaşamına son verir. Bu roman, çocuk

⁷² Ethem İzzet Benice, **Yakılacak Kitap**, İstanbul, Son Telgraf Matbaası, 1960, s. 6.

⁷³ Benice, a.g.e., s. 247, 248.

yaşıta babası tarafından sahip çıkılmayan bir kız çocuğunun, hayata karşı nasıl savunmasız kaldığını göstermesi açısından önemli bir örnektir.

Zeyno'nun Oğlu (Halide Edip Adıvar, 1928) romanı, Halide Edip'in "*Kalp Ağrısı*" romanının devamı niteliğinde yazılmış bir romandır. Sonraki bölümlerde daha ayrıntılı inceleyeceğimiz "*Kalp Ağrısı*" romanı, Zeyno'nun "*kendi hikayem*" dediği, başından geçen bazı olayları doktor babası Asım Bey'e anlatmalarından oluşmaktadır. "*Zeyno'nun Oğlu*" ise Zeyno'nun evlendikten sonraki hayatından ve başka yeni simalardan bahseder.

Roman, Zeyno'nun, eşi Muhsin Bey görevde olduğu için evde yalnız olduğu bir günün sabahıyla başlar. Zeyno, Muhsin Bey ile büyük bir aşkın sonucu olarak evlenmediği için kocasının zaman zaman işi dolayısıyla uzakta olmasına alışmış bir kadındır. Yaşadığı yalının güneş alan bir kısmında bunu düşünürken aklına birden Hasan gelir. Zeyno'nun zamanında sevdiği ama arkadaşı Azize için ondan vazgeçtiği Hasan Binbaşı, *Kalp Ağrısı* romanında Azize ile evlenmişti. Mevzubahis ettiğimiz *Zeyno'nun Oğlu* romanında ise Azize, bir hastalıktan dolayı genç yaşıta hayata gözlerini yummuş olarak karşımıza çıkar. Karısı Azize'yi kaybettikten sonra Hasan, küçük kızına kendi bakmak zorunda kalır.

Zeyno'nun düşüncelere daldığı aynı günün sabahı, Hasan da kendi evinde kızının pusetinin dibinde düşünmektedir. Karısıyla evlenirken, aslında Zeyno'yu sevmiş bulunduğu için hala vicdan azabı çekmektedir. Azize'yle iyi bir evlilikleri olmasına rağmen kendisine aşkla bağlı olmayan bir adamla evli olarak kızcağızın hayatının zayı olduğunu düşünür. Bu düşüncelerinden dolayı Hasan, karısı öldükten sonra hayatta olan en değerli varlığı olan kızına sıkı sıkıya sarılır. Hasan'ın küçük kızına karşı olan sonsuz sevgisi ve ona baktıkça nasıl karısını hatırladığı romanda şöyle geçer:

*"Beyaz bir gül yaprağı gibi ince, ipek derili küçük yüzün henüz bir şey ifade etmeyen yüz âzâsının arasında bakışlarının istikameti belirsiz iki mavi çocuk gözü, Azize'nin çocuk dakikalarını hatırlatan parlaklıkla iki renkli su damlası gibi pırıldıyordu. Bu iki canlı nokta, onun oldukça sert ve maddî kalbinde Azize'nin hayalini yaşıtıyordu."*⁷⁴

⁷⁴ Halide Edip Adıvar, *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 15.

Hasan, bir asker olmasına rağmen kızı için onu ihmal etmediği bir hayat kurmuş bir babadır. Küçük kızı Muazzez'in odası gün içinde onunla meşgul olan anneannesinin yalısındadır. Bu yalının hemen yanında kendi evi olan Hasan, işten dönünce her akşam ilk işi kızını görür. Beraber vakit geçirirler. O yokken kızına sahip çıkan hayatta kalan tek büyüğü kaynanasına da derin bir minnet duyar. Hasan, özellikle kızının annesizliği daha çok hissedeceği bu çocukluk döneminde kızına çok ilgili bir baba olmuştur.

“Zamanının büyük bir kısmı da kızının beşiği yanında, Azize'nin ölümünden sonra tamamen bağlandığı ihtiyar kaynanasının odasında geçiyordu.”⁷⁵

Hasan işi ne kadar yoğun olursa olsun, kızıyla yakından ilgilenen, beraber oyunlar oynamayı çok seven, ona sevgiyle yaklaşan bir babadır. Hasan, kızının beşiğinde onun güzelliğini izlediği günün ertesi günü, yine her akşamki gibi, işten çıkar çıkmaz yemek için kayınvalidesinin yalısına gider. Muazzez'i büyükannesiyle çok mutlu bir vaziyete bulunca onların oyunlarına katılır.

“Küçüğü dizlerinin üzerine yatırıyor, çenesinin altını yavaşça gıdıklıyor, onun bebek kahkahasını büyük bir zevkle dinliyordu.

- A, Hasan, çocuk gıdıklanmaz, ne yapıyorsun?

- Halacığım, çapkın öyle bir zevkleniyor ki...

- Öyle ama, yavru katılır, ciğerleri onun su gibi bir şey. Sen yine anahtarlarını çıkar, salla, eğlendir.”⁷⁶

Oyun vakti bitince bu sevgi dolu aile, hep beraber yemek yerler. Muazzez'in uyku vakti geldiğinde dadısı Safiye, onu annesinin ninnileriyle uyutur. Ninninin etkisiyle eskilere giden Hasan, daha bir sene önce kızının beşiğinin yanında yatakta hasta yatan karısını düşünür. Daldığı hayallerden sonra Hasan yavaşça, ninninin etkisiyle uyuyan kızının beşiğinin başına gelir ve hayran hayran ona bakarak o an kızının onun için nasıl bir lütuf olduğunu düşünür.

“Çocuğun uyuyan yüzüne eğildiği zaman, iki şeyin galeyanlı kalbine anî bir şifa ve sükûn verdiğini hissetti. Birisi, uzak rüzgârların bahar günlerinde getirdiği

⁷⁵ Adivar, a.g.e., s. 16.

⁷⁶ Adivar, a.g.e., s. 17.

kır çiçekleri kokusunu hatırlatan çocuk nefesi, öteki, ilâhî bir masumiyetle uyuyan çocuk yüzünün latif gülüşü idi.”⁷⁷

Hüsran (Güzide Sabri Aygün, 1928) romanının bütünü, bir genç kızın günlüğünden oluşur. Romanda genel olarak, henüz yirmi yaşında bir genç kız olan Nermin’in çalışmak için İstanbul’da bir köşke yerleşmesi, bu evde başına gelenler ve en nihayetinde küçük yaşta onu terk eden annesini bir tesadüf eseri bulması anlatılır. Nermin, içinde bulunduğu yirmi yaşına kadar, Amasya’da büyükannesiyile birlikte yaşamıştır. Roman, Nermin’in anne-babasını yitirdikten sonra hayatta kalan tek yakını büyükannesini de kaybetmenin acısını günlüğüne yazdığı bir günle başlar. Bundan sonra yaşayacağı her şeyi de günlüğünden öğreniriz. Nermin, babaannesini kaybettiğinde hissettiği acıdan, “*Yalnızlığın, biçareliğin ıstırapları bütün etrafımı sarmıştı.*”⁷⁸ şeklinde bahseder. Bir yandan yaşadığı bu zor tecrübeden bahsederken bir yandan çocukluğunda anne-babasına dair hatırladıklarına değinir. Nermin’in yalnızca sekiz yaşına kadar beraber olabildiği babasını da böylece tanırız. Romanda bu bölüm açısından önemli olan nokta, işte Nermin’in çocukluğunda babasıyla olan bu bağıdır.

“Hayatta, beni, ninemden başka seven kimseyi tanı mıyordum. Sekiz yaş ımda iken babam ı kaybetmiş tim. Annemi hiç bil miyordum... Ondan bana bahsetmek istemezlerdi. Yalnız, onun, bir gece, birdenbire öldüğünü, ninemden iş itmiş, inanmış ve acımış tım.

Hâlbuki babam bir gün bana, onun ölmediğini, beni beşikte bırakıp gittiğini ağzından kaç ırmış, sonra, gözlerine biriken yaşları silmiş ti. Bunu iş ittiğim zaman o kadar düşünmüş ve öyle yanmış tım ki, sanki küçük kalbimde, kızgın bir burgu, kanlı, derin bir yara aç mış tı.”⁷⁹

Nermin böylece hayatı boyunca annesinin onu ve babasını terk ediş inin acısını kalbinde hissederek büyür. Babası çok hasta olduğu bir gün, Nermin’i yanına çağırır ve annesi hakkındaki gerçek hislerini küçük kızıyla paylaşır. Bu dünyadan göçmeden önce kızının annesinin nasıl bir kadın olduğunu bilmesini ister. Nermin günlüğüne, babasının ona olan sözlerini şöyle nakleder:

⁷⁷ Adivar, a.g.e., s. 19.

⁷⁸ Güzide Sabri Aygün, **Hüsran**, İstanbul, Dorlion Yayınevi, 2021, s. 4.

⁷⁹ Aygün, a.g.e., s. 4.

*“Nermin! Kızım, beni dinle. Küçük aklınla kulağını bana ver. Sana, büyükannenden gizli, söyleyeceklerim var. Ben öldükten sonra, bir gün annene rastlarsan, ona: “Babam seni hiç affetmeden öldü.” de e mi kızım? Sakın unutma olur mu?”*⁸⁰

Nermin tam sekiz yaşına geldiğinde; bu yaşına kadar ona bakan, hayırla yâd etmesinden onu sevdiğini ve onun sayesinde iyi bir çocukluk geçirdiğini anladığımız babasını kaybeder. Annesinin ölümünün yalan olduğunu öğrendikten sonra bu, onun ilk gerçek kaybıdır. Nermin, babasının ölüm döşğinde ona söylediklerini hiç unutmaz. Annesine karşı içindeki kin, böylece daha da büyür. Babası öldükten sonra, bu kızcağızı, babaannesi büyötmeye devam eder. Yaşlı kadın, oğlunun mezarı burada olduğu için Amasya’dan ayrılmak istemez. Böylece Nermin’in hayatı, sekiz yaşından, babaannesini kaybettiğı bu yirmi yaşına kadar Amasya’da geçer.

Babaannesinin de ölmesiyle hayatta yapayalnız kalan Nermin, ilk iş olarak acılarıyla dolu olan bu şehirden uzaklaşmak ister. Nermin böylece, günlüğünü yazmaya, son yazdıklarından iki ay sonra İstanbul’da yazmaya devam eder. Nermin Amasya’da tanış olduğu bir aileyle beraber İstanbul’a gelmiş burada onların vasıtasıyla Şadan Hanım ile tanışmıştır. Şadan Hanım, bir köşkte dadılık yapsa da eşiyle beraber kendi evinde yaşamakta olan bir kadındır. Nermin’in İstanbul macerası işte bu Şadan Hanım’ın evinin bir odasını Nermin’e kiraya vermesiyle başlar. Şadan Hanım’ın küçüklüğünden beri dadılığını yaptığı Nazan Hanım, bir gün onu ziyarete gelir. Şu an on sekiz yaşında olan genç kız, evliliğe hazırlanmaktadır ve Şadan Hanım’ı, kendisine yardım etmesi için sık sık köşke götürmektedir. Nermin, romanın sonunda öğrenir ki bu köşkün hanımefendisi Nazıma Hanım, onu henüz küçük bir bebekken terk eden öz annesidir. Nermin’in, hayatının en acı tesadüfö, böylece İstanbul’da karşısına çıkar. Bu yüzden, Nermin’in, babasının ölüm döşğindeyken bile affetmediğı annesinin bu kadın olduğunu öğrenme sürecinden de bahsetmemiz gerekir

Şadan Hanım, yoğun ısrarlar sonucu Nermin’i köşk halkıyla tanıştırır. Böyle kalabalık ortamlara ve büyük şehir hayatına alışkın olmayan Nermin, bu insanların yanında başlarda afallar. Birkaç gün sonra köşkün hanımı Nazıma Hanım’ın ısrarlarına dayanamayıp, kızı Nazan’ın çeyizlik nakışlarına yardım

⁸⁰ Aygün, a.g.e., s. 4.

etmek üzere işe alınır. Nermin ile Nazan Hanım adeta bir kız kardeş gibi çok iyi anlaşırılar. Nermin bu evde en çok onu sevmektedir.

*“Nazan, açık ve temiz kalpli bir çocuk. Bu evde, bana, herkesten yakın bir his veriyor. Onu çok seviyorum; daha da seveceğim. Dikişlerine yardım ediyorum; kalbimden doğan büyük bir gayretle, onu memnun etmeye çalışıyorum.”*⁸¹

Nermin burada bir süre geçirdikten sonra, kendisine evini açan bu insanlara mahcup olmamak için daha önemli bir görev almak ister. Nazıma Hanım, ona, gelininin daha önce İsviçre’de Senatoryum’da tedavi görmüş fakat hala bakıma ihtiyacı olan biraderi Faruk Bey’e bakma görevini verir. Nermin, bu ailenin içinde yaşaya yaşaya bu evde ne değişik sırlar olduğunu öğrenir. Nazıma Hanım, herkesten gizli Faruk’tan hoşlanmaktadır. Bir aşk olmasa da Faruk’un kalbinde de kendisine bakan bu kadına karşı bir yakınlık vardır. Birkaç ay sonra Nazan Hanım, annesinin Faruk’a karşı olan bu meylini anlar. Nazıma Hanım bunu her ne kadar inkâr etse de kızını inandıramayacağını anlayınca Nermin ve Faruk’un nişanlanacağı, birbirlerini sevdiği yalanını uydurur. Başta bir oyun olan bu aşk, gerçeğe dönünce Nermin hemen köşkten ayrılır ve Şadan Hanım’ın evindeki eski odasına yerleşir. Burada kaldığı süre zarfında, babasına olan özlemi daha da perçinlenir. Duvarda asılı fotoğrafına bakarken, bu zor zamanlarında yalnızca babasına ihtiyacı olduğunu düşünür.

*“Babamın gözleri kendisini aylardan beri yalnız bıraktığım için mahzun, şikâyetli bakıyor gibi duruyordu, onun dikkat ile tozlarını aldım. Parlak şeritli zabıt formasının yüksekliği omuzları üzerindeki başı nasıl vakarlı, bir asker ruhunun metanetini gösteriyordu. Ona böyle dakikalarca baktım. Zavallı babacığım, ne olurdu bu kadar gençken ölmeyeydin.”*⁸²

Nermin, Nazıma Hanım’ın kendisinin öz annesi olduğunu, işte bu olaydan sonra öğrenir. Nazıma Hanım, sevdiği adamı elinden aldığı için bir gün hiddetle Nermin’in yaşadığı eve gelir. Ona kötü sözler sarf eder. Bu esnada duvarda eski kocasının fotoğrafını görür ve böylece yıllar önce terk ettiği kızının Nermin olduğunu anlar. Nermin’in yokluğunu çektiği ve yarattığı eksikliği babasının tamamlamaya çalıştığı annesi, işte bu kadındır. Nermin ilk başta bunu idrak

⁸¹ Aygün, a.g.e., s. 20.

⁸² Aygün, a.g.e., s. 120.

edemez ve Nazıma Hanım'ın ona annesini sorması üzerine ondan ve çok sevdiği babasından şöyle bahseder:

*“Size ondan bahsedemem çünkü beni altı aylık iken bırakıp giden bir annenin tabii akıbeti bence meçhuldür. Lakin işte babam... Mert, namuslu, asker karşınızda size bakıyor, ben onun kızıyım. Annemi tanımam ve tanımak da istemem.”*⁸³

Nermin o gün her şeyi öğrenir ve annesi, yokluğunda olduğu gibi varlığında da onun hayatında bir yıkıma sebep olur. O günden bir ay sonra Nermin; burada tanıştığı, hayatını darmadağın eden bütün insanlardan uzaklaşıp babasının mezarının bulunduğu Amasya'ya taşınma kararı alır. Faruk'tan da ayrılır çünkü bunca olaydan sonra onunla bir gelecek düşünemez. Amasya'da geçirdiği üç aydan sonra da yanında çalışmak için, babasının ihtiyar bir doktor olan arkadaşıyla beraber Erzurum'a göçer.

İncelediğimiz romanlardan biri olan, Suat Derviş'in *Hiçbiri* romanında gördüğümüz, annesi tarafından terkedilen kız çocuğunu babasının sorumluluk almak istemeyip başından atmasının tam tersi, *Hüsran* romanında kendisini gösterir. Asım Bey, annesi tarafından daha bebekken terkedilmiş kızına gözü gibi bakar, hatta o üzülmesin diye bir süreye kadar annesinin onu terk ettiğini bile söylemez.

Acımak (Reşat Nuri Güntekin, 1928) romanında, dört yıldır Anadolu'da öğretmenlik yapan Zehra Hanım'ın, kimsenin bilmediği hüznü geçmiş anlatılır. Zehra Hanım, oldukça idealist, kuralları olan bir öğretmendir. Çocukların başarılı olabilmeleri için tüm hayatını onlara adanmışçasına canla başla çalışır. Öğretmenlik için geldiği bu kız mektebinde bu dört yıl içinde baş muallim olmayı başarır. Roman, Mebus Şerif Halil Bey ile Maarif Müdürü Tefik Hayri Bey'in Zehra Hanım'a gelen bir telgraf üzerine konuşmalarıyla başlar. Öncelikle bu konuşma vesilesiyle, Maarif Müdürü'nün Zehra öğretmeni nasıl tanıttığından söz edelim:

“Doğruluk, temizlik, fedakârlık hastalığı onda insanlığın en kıymetli bir kabiliyetini öldürmüştür: Acımak kabiliyeti... Zehra Hanım'a hissiz bir kadın denemez... Bilâkis geniş bir ruhu var. Güzel, doğru, temiz şeyleri çılgınca sevebiliyor, onlar için her fedakârlığı yapıyor. Fakat zaafa, düşkünlüğe, çirkinliğe

⁸³ Aygün, a.g.e., s. 129.

acımıyor. Sadece kızıyor, hırçınlaşıyor. Kabahatli insan, düşkün insan onun gözünde ekin tarlalarında bitmiş muzır bir ot gibi. Onu acımadan söküp atıyor. Yapılmış bir fenalık için mazeret tanımıyor.”⁸⁴

Maarif Müdürü, Zehra Hanım’ın karakterinden böyle bahsetmesinin ardından aynı zamanda eğitimci olarak çok başarılı olduğundan da bahseder. Mebus Bey’e, Zehra öğretmenin bu küçük yerleşim yerine geldiğinde bütün okulu baştan aşağı tamir ettiğinden, çocuklara bir örnek okul önlükleri diktirdiğinden, okulun bahçesini genişletip çocuklara oyun alanı açtığından, kısacası mektebe yeniden hayat verdiğinden bahseder. Mebus Bey, bunların görünen yüz olduğu, asıl önemli olanın eğitim olduğunu söyleyince, Maarif Müdürü Zehra Hanım’ın öğretmenliğinden de şöyle bahseder:

“Bu Zehra Hanım için sizi o cihetten de temin edebilirim. Çocuklarımıza verdiği terbiye de aynı derecede temiz ve mükemmeldir. Bir kere çok müspet kafalı bir kadın... Hurafe ve hayal ile mütemadiyen mücadele eder, talebesine ancak ilmin en müspet hakikatlerini öğretir.”⁸⁵

Bu idealist öğretmen Zehra Hanım’a gelen bahsettiğimiz telgrafa göre, Zehra Hanım’ın babası hastadır ve onu acilen İstanbul’a çağdırmaktadırlar. Mebus ve Maarif Müdürü, Zehra öğretmenin bir ailesi olduğunu bilmedikleri için oldukça şaşırırlar ve konuyu hemen kendisine açarlar. Burada görev aldığı süre boyunca, herkesin, disiplinden ödün vermemek için acıma duygusundan yoksun olduğunu düşündüğü Zehra öğretmen, telgrafi ona ileten Maarif Müdürüne bir babası olmadığını bu yüzden bu haberin doğru olamayacağını söyler. Bunun yanında, merakına yenik düşüp sağlık durumunu sorar. Aradan birkaç gün geçtikten sonra kasabaya yeni bir telgraf ulaşır. Bu telgraf, diğerinden daha mühim bir şekilde Zehra öğretmenin babası Mürşit Efendi’nin ölmek üzere olduğunu haber vermektedir. Haberi alınca Maarif Müdürü’nün odasına gelen Zehra Hanım, gayet soğuk kanlı bir şekilde, babasının ölüp ölmediğini sorar. Daha önce babasının olmadığını söyleyip şimdi de babasının durumunu soran Zehra Hanım’ın bu tavrına Maarif Müdürü çok şaşırır. Zehra Hanım artık doğruları saklamanın anlamsız olduğunu düşünüp Maarif Müdürü’ne durumu açıklar.

⁸⁴ Reşat Nuri Güntekin, **Acımak**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2009, s. 13.

⁸⁵ Güntekin, a.g.e., s. 11.

“- Geçen gün sizden hakikati sakladım... Babamı inkâr ettim. Fakat bu büsbütün yalan sayılamaz. Mürşit Efendi üzerimde babalık haklarını kaybetmiş bir... Bir biçaredir... Biçare diyorum. Lâyık olduğu kelimeyi söylemeye dilim varmıyor.”⁸⁶

“- Bu adam ailemizi mahvetti... Bir ben kendimi kurtarabildim... O da ne güçlülükle... Bilemezsiniz... Sekiz sene evvel bir yangından, bir bozgundan kaçır gibi kendimi bir kasabaya attım. İzimi kaybettirdim, kendimi unutturdum... Daha doğrusu öyle ümit ediyordum. Çünkü hayatı benim için bir leke olan bu adamın ölümü daha büyük bir leke olacak...”⁸⁷

Zehra öğretmen, babasından bahsederken bir yabancından bahseder gibi Mürşit Efendi der. Babası hakkındaki düşüncelerini söyledikten sonra, sözlerine, onu görmeye asla gitmeyeceğini eklese de merakına yenik düşüp ertesi gün İstanbul’a gitmeye karar verir. Zehra, çocukluğunu ve içinde büyüdüğü aileyi, en önemlisi de şu an nefret ettiği babasını; İstanbul’a giderken yaptığı tren yolculuğunda uzun uzun düşünür. Babasının; annesini nasıl üzdüğünü hatta ona şiddet uyguladığını, ablası Feriha’ya nasıl baskılar uyguladığını, maddi olarak ailesini nasıl zor durumlara düşürdüğünü, yaşadığı kötü çocukluğu düşünür. Zehra’nın doğru bilerek büyüdüğü ve hatırladığı bu anıların aslında hepsi koca bir aldatmacadır. Onun hatırladıkları, babasının kötü bir adam olduğu, yıllarca annesi ve anneannesi tarafından uydurulup çocukların aklına sokulmuş şeylerdir. Bunları babasının günlüğünü okuduğunda öğrenecektir. Zehra, İstanbul’a gelip, ona telgraf yollayan babasının arkadaşını bulduğunda artık çok geçtir. Babası vefat etmiş son nefesinde hep onun adını sayıklamıştır. Babasının ölümü karşısında gayet soğuk kanlı olan Zehra, babasının bedenini görmek isteyip istemediğini sorduklarında “Hayır... Hacet yok...”⁸⁸ şeklinde cevap verir. Babasının arkadaşı ve eşi Zehra öğretmenin kalması için bir oda hazırlar ve bu odaya anahtarıyla beraber babasından kalan küçük sandığı koyarlar. O geceyi o evde kendisine hazırlanmış bu odada geçiren Zehra, yanlış bildiği her şeyin doğrusunu babasının sandığındaki eşyaları arasında bulduğu günlüğü okumasıyla öğrenir. Mürşit Efendi yıllarca nasıl azap çektiğini, başta severek evlendiği karısının sonra nasıl bir şeytana dönüştüğünü, çocuklarını nasıl kandırdığını ve babalarını onların gözünde nasıl itibarsızlaştırdığını, bütün yaşadıklarını deftere yazmıştır. Bu defter vasıtasıyla, Zehra’nın çocukluğunda babasıyla olan ilişkilerini öğreniriz.

⁸⁶ Güntekin, a.g.e., s. 33.

⁸⁷ Güntekin, a.g.e., s. 34.

⁸⁸ Güntekin, a.g.e., s. 53.

Zehra, Beylerbeyi'nde eski bir yalıda, başlangıçta çok güzel bir çocukluk geçirir fakat zamanla hayatı tepetaklak olur. Evlerinde huzursuz bir hayat başlar. Annesiyle babası sürekli kavga ederler. Zehra bu kavgaların sebebini hep babasının hataları olarak bilir. İşin aslında Mürşit Efendi zarif tabiatlı bir adamdır. Gençliğinde gayet ilim irfan sahibi, kurtuluşun okumakta olduğunu düşünen kültürlü bir adamdır. Dürüstlüğe o kadar önem verir ki mezun olur olmaz kendisine şu sözleri verir:

“- *Vicdanımın sesini daima dinleyeceğim.*

- *Hiçbir zaman kanun haricinde iş görmeyeceğim.*

- *Meslekdaşlarımla son derece iyi geçineceğim.*

- *Yalan söylemeyeceğim.*

- *Rüşvet almayacağım.*

- *Yalnız meslek hayatımda değil, hususî hayatımda da daima afif kalacağım.*

- *Vazifemi daima hakkımdan üstün tutacağım...*”⁸⁹

Memleketin çeşitli yerlerinde yıllarca çalışan Mürşit Efendi, Diyarbakır'da tahrirat katipliği yaparken, aniden vefat eden iş arkadaşlarından Fadıl Efendi'nin kızı Meveddet Hanım tanışır ve onu çok sevip evlenir. Mürşit Efendi karısını çok sevip ona çok ilgi gösterir fakat başlarda gayet iyi insanlarmış gibi gözüken Meveddet Hanım ve annesi, zamanla gerçek yüzlerini gösterirler. Modaya uygun giyinmek için, şehirdeki diğer kadınlara kocaları ne alıyorsa aynısını isteyerek önce kocasını soyup soğana çevirir. Ona olan aşkıdan ne isterse başlarda bunların hepsini yerine getiren Mürşit Efendi, zamanla maddi sıkıntılar çekmeye ve karısının harcamalarından rahatsız olmaya başlayınca, Meveddet Hanım, kızlarını doldurup onları kendi yönüne çekmeye başlar. Babalarının parasını dışarılarda yediği yalanını söyler. Mürşit Efendi öyle bir noktaya gelir ki, yeni mezun bir gençken kendisine verdiği iffetli olmaya dair sözlerini tutamaz, çocuklarını geçindirebilmek için hırsızlık bile yapar, bu yüzden bir süre hüküm giyer. Mürşit Bey'in Zehra ve ablası Feriha için göze aldığı bu durum romanda şöyle geçer:

“*Eski masum ve muhabbet ve hürmetle onları sevmeme artık imkân yoktu. Fakat buna mukabil çocuklarım için deli oluyordum. Hırsızlığı bu kadar isyansız kabul edişimin sebebi biraz da onlardı. Çocuklarım belki büyüdükları zaman*

⁸⁹ Güntekin, a.g.e., s. 63.

*babalarının ne adam olduğunu öğreneceklerdi, benden utanacaklardı. Fakat ne yapalım. Bana onların saadeti lâzımdı.”*⁹⁰

*“Feriha ile Zehra. Ben sırf onlar için her şeye katlandım. Bundan sonra da katlanıp gideceğim.”*⁹¹

Zehra bazı akşamlar annesinin ağlamalarını, çığlıklarını duyar ve anneannesine sarılarak uykuya dalardı. Bunlar aslında hep Meveddet Hanım’ın kurduğu planlardır. Kocasını kendisine şiddet uygulamış gibi gösterir fakat ertesi günü her zamanki şen tavırlarıyla evde dolaşırdı. Bu yüzden Mürşit Efendi’nin sorumsuz bir baba olduğu konusunda olduğu gibi kendisine şiddet uyguladığı da iftiradır. Mürşit Efendi’nin aslında gayet ahlaklı bir adam olmasına mukabil Meveddet Hanım, kocasının evde olmadığı akşamlarda başka adamlarla görüşen sadakatsiz bir kadındır.

Zehra’nın kendisinden büyük on bir yaşında bir ablası vardır. Zehra’nın babasının gaddarlığı hakkında hatırladığı bir anı da ablası Feriha hakkındadır. Feriha’nın yaşı biraz büyüüp çarşafa girdiğinde -çarşaf burada büyüme emaresi olarak gösterilmiştir- babasının ablasını sokağa çıkarmadığına şahit olur. Hatta bir keresinde Feriha, bir akrabalarına gitmek için hazırlanıp evde çıkarken babası onu kolundan tutup sürükler ve onu odasına kilitler. Zehra’nın bildiklerinin aksine Mürşit Efendi, kızları için karısının her türlü cefasına katlanmış son derece iyi bir babadır. Kızı Feriha’yı odaya kitlemesinin sebebi ise, Meveddet Hanım’ın onu aslında kötü ahlaklı bir kadın olan akrabalarının evine göndermeye çalışmasıdır. Zehra bunu tabii ki o zamanlar böyle bilmez. Mürşit Bey, kızını annesinden korumak için onun dışarı çıkmasını yasaklar. Zehra’ya, babasının ablasına çok kötü davrandığı gösterilmesine rağmen Mürşit Bey’in kızına aldığı çarşaf için bile ne fedakarlıklar yaptığı romanda şöyle geçer:

*“Çocuğum erdi, yetişti. Güzel bir genç kız olmaya başladı. Artık çarşafa sokacağız, dediler. Yiyeceğimden, tütünümünden kestim. Potinimin altı patladı. On beş, yirmi kuruş verip bir pençe vurdurmamak için haftalarca su içinde gezdim.”*⁹²

Zehra maalesef ablasının büyüdüğünü, yetişkin olduğunu göremez çünkü Feriha gencecik yaşta verem olup kısa sürede ölür. Zehra ablasının ölüm sebebinin

⁹⁰ Güntekin, a.g.e., s. 133.

⁹¹ Güntekin, a.g.e., s. 137.

⁹² Güntekin, a.g.e., s. 145.

de babasının baskıları olduğunu bilerek büyür. Ailenin, en önemlisi de kızının gözünde gittikçe düşen Mürşit Efendi içindeki acıyı şöyle tarif eder:

*“Maamafih beni asıl öldüren şey, kızım da beni katil sanıyordu. Bir dakika karyolasının yanına otursam, yüzüne baksam, çocuğum mustarip oluyor, beni görmemek için yorganı başına çekiyordu. Bazen de incelmış bileklerine dayanarak titreye titreye yatağında doğruluyor. Bana arkasını dönüyordu. Tıpkı annesine, babasına darılarak yüzünü duvara çeviren bebekler gibi...”*⁹³

Mürşit Efendi’nin en büyük amacı, kızlarını yalan ve ahlaksızlıkla dolu bu evden kurtarmak olduğu için kızı Zehra’yı yatılı mektebe gönderir. Bunu, Feriha’yı kurtaramasa da en azından Zehra’nın hayatı kurtulsun, eğitim alsın, iyi bir hayata kavuşsun diye yapar. Mektebe başladıktan kısa bir süre sonra da annesi vefat eden Zehra, hayatta yapayalnız kalır. Yıllarca annesinin dolduruşuyla babasını yanlış tanıyarak büyüdüğü için de yaşadığı bütün sıkıntıların sebebi olarak babasını bilir.

Zehra babasının günlüğünü okumayı bitirdiğinde, bütün ömrünü yalanlar silsilesine inanarak geçirip babasına yüz çevirdiği için kahrolur. Bütün hayatı, anne ve anneannesini uydurduğu bir oyundur. Babasına karşı büyük bir nefret beslerken, ailesinde onun iyiliğini düşünen tek kişinin babası olduğunu onu da artık kaybettiğini anlayınca kahrolur. Hızla yatağından kalkar ve babasının cenazesinin yanına gider, ağlayarak ondan af diler. Böylece Anadolu’ya ilk gittiğinde, herkesin çok sert bir insan olarak gördüğü ve bile isteye hataya düşen insanlara acınmaması gerektiğini düşünen Zehra, romana adını veren acıma duygusu ile tanışır.

“- Baba... Benim zavallı babam, diye feryat etti.

Yüzüstü yere kapandı, gözlerinden sel gibi yaşlar akarak bir ibadet istiğrakı içinde babasının ayaklarını öptü:

- Baba... Zavallı babam... Affet beni...

*Zehra birkaç gün sonra Anadolu’daki mektebe döndü. Genç muallimenin artık hiçbir eksiği kalmamıştı. Acımayı öğrenmişti.”*⁹⁴

Ak Saçlı Genç Kız (Mahmut Esat Yesârî, 1928) romanı, Nimet isimli genç kızın, çocukluğunda kendisinden koparıldığı için hiç tanıyamadığı annesini arayıp bulma serüveninden ve yaşadığı çocukluk sürecinden bahseder. Roman böylece,

⁹³ Güntekin, a.g.e., s. 152.

⁹⁴ Güntekin, a.g.e., s. 159.

Nimet'in bir gün annesini bulabileceği ümidiyle bir kaptan olan Cezmi'den yardım istemesiyle başlar. Nimet'in bir kaptandan yardım almasının sebebi annesinin şu an başka bir kaptan ile evli olduğu duyumunu almış olmasıdır. Romanın sonunda Nimet, bütün çabaları sonucunda annesini bulur. Konumuz açısından asıl önemli olan, Nimet'in, Cezmi kaptan ile buluşup annesini bulmak için işe yarayabileceği umuduyla geçmişinden bahsetmesidir. Çünkü böylece Nimet'in çocukluğunu ve onu annesinden ayıran babasıyla ilişkisini öğreniriz. Nimet, kendisine neden annesiyle ayrıldıklarını soran Cezmi'ye, her şeyin babası yüzünden olduğunu anlatır.

“- *Annem Kâşif Paşa'nın odalıklarındanmış.*

- *Gülter Hanım mı?*

- *Evet... Annem Kâşif Paşa'nın haremi Şayeste Hanımefendi'nin cariyelerindenmiş. Bir mal gibi alınıp ve satılabilen esir cariyelerden... Günün birinde ben doğmuşum. Kâşif Paşa Şayeste Hanımefendi'nin ısrarlarına rağmen beni evlat tanımak lütuf ve mürüvvetinde bulunmuşlar. Fakat buna mukabil Şayeste Hanımefendi annemi esirciye satarak intikam almış...*

- *Annemi lohusa yatağından kalkar kalkmaz satmışlar. Ben annem hayatta iken öksüz kalmışım.*”⁹⁵

Kâşif Paşa, Gülter Hanım'ın evden gönderilmesini kabullense de kızı Nimet'i göndermez. Yine de Nimet, Kâşif Paşa'nın annesini sokağa attığını hatta esir olarak satma işinden haberdar olduğunu bildiği için ona bir kere bile baba demez. Kâşif Paşa da ona herhangi bir baba şefkatinde bulunmamıştır. Nimet onun için varla yok arasındadır. Nimet, Cezmi Bey'e hikayesini anlatırken bu yüzden babasından, *Kâşif Paşa* şeklinde söz eder. Annesi kızını defalarca görmeye çalışmış fakat onu hep kovmuşlardır. Böylece, anne-kız kopmuştur. Gülter Hanım'ın esir verilmesinin hemen ardından, Kâşif Paşa'da vefat etmiştir. İşte bu yüzden Nimet, ilk başta, kaptan Cezmi'ye, babasının Kâşif Paşa olduğunu bile söylememiştir. Benliğinde onun babalığına dair, en ufak bir şey hissetmemektedir. Zaten Kâşif Paşa, Nimet'i kabullense de evladı bilip onunla yaşamamış, annesini evden gönderdikten hemen sonra onu başından atmak için yatılı bir mektebe göndermiştir. Bu yüzden Nimet'in Kâşif Paşa'yla en ufak bir anısından bile bahsedemeyiz. Üvey ağabeyi Ekrem ise Nimet'i baba mirasından menettirmek için elinden geleni yapmıştır. Onunla da bu

⁹⁵ Mahmut Esat Yesârî, *Ak Saçlı Genç Kız*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2016, s. 34, 35.

yüzden hiçbir bağı yoktur ve ondan bahsederken de *Ekrem Bey* şeklinde hitap eder. Nimet, bu konudan, en ufak bir yakınlık hissetmediği babasından, ağabeyinden şöyle bahseder:

“- *Annemi Şayeste Hanımefendi sattırmış. Bunda mahdum beyefendinin de parmağı yok değil. Beni de başlarından atacaklarmış ama Kâşif Paşa'nın merhamet damarları ayaklanmış, sokak yerine mektebe atmış. Ben buna çok memnun, müteşekkirim. Hayatta yalnızlığı, yalnızlığın verdiği kuvveti tattım, kazandım. Kalbim ıstıraptan kışır bağladı. Öyle kolay kolay müteessir olmuyorum. Ekrem Bey yani ağabeyim beni baba mirasından mahrum ettirmek için yapmadığını bırakmadı. Ne tezvir davaları açmadı, neler neler... Ben kimsesizliği küçük yaşta iken anlamıştım, kuvvetlenmekten başka çare görmüyordum.*”⁹⁶

İstanbul'da Kâşif Paşa'yı herkes tanır ama Nimet ile olan bağı kimse bilmez çünkü Nimet, paşanın karısından değil bir cariyeden doğmadır ve aile içinde yok farz edilen bir çocuktur. Nimet böylece, babasının onu ve annesini yok saymasından dolayı, ebeveynleri sağken yetim öksüz büyür. Namı değer ak saçlı kız, biraz büyüyüp bahsettiğimiz baba mirasından men edilince konakla bağı tamamen kesilir. Bu, onun umurunda değildir çünkü artık hürdür ve bir an önce üvey babası Zeynel Reis'e satılan ve şu an onunla evli olan annesini bulmak istemektedir. Nimet sonunda, Cezmi'nin yardımlarıyla, önce annesinin evlendiği Zeynel Reis'i bulur sonra da annesine kavuşur.

Baba-kız ilişkilerinin irdelendiği ilgili romanlarda, örnekler yoluyla da anlaşıldığı gibi çocukluk dönemi ve bu dönemdeki aile içi ilişkiler, kızların bütün hayatlarını etkilemektedir. Bu anlamda, kız çocuklarının gelişimleri için bilhassa baba figürü çok önemli bir yerdedir. Romanlarda tespit edilmiştir ki; kızlarıyla çocukluk dönemlerinde iyi ilişkiler kuran babalar, genellikle evlatlarının ileriki yaşlarında da bu ilişkileri sürdürürler. Kızların çocukluk yaşlarında babalarıyla iyi ilişkileri olamaması ise ileriki yaşlarda yanlış yollara sapmalara yahut aile bağlarının tamamen kopmasına sebep olur.

Romanlarda görülen gerçek, babaların, kız çocuklarına karşı genellikle şefkat ve merhamet dolu olduklarıdır. Onların hem iyi birer insan olmalarına hem de huzur dolu bir yaşam sürebilmelerine çabalarlar. Buna mukabil, irdelenen romanlarda,

⁹⁶ Yesârî, a.g.e., s. 79.

kızlarına karşı oldukça ilgisiz olan babalara da rastlanmıştır. Bu babalar; eşleri öldükten sonra kızlarının sorumluluğunu tek başlarına üstlenmeyi bir külfet olarak gören, kızlarına sebepsiz yere ilgisiz kalan bazen de Mahmut Yesârî'nin *Ak Saçlı Genç Kız* romanındaki, bir cariyeye olan münasebeti sonucunda dünyaya gelen kızını kabullenmeyen Kâşif Paşa gibi babalardır.

III. KIZIN YETİŞME DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ

Yetişme dönemi, gençlerin en kritik dönemlerindendir. Bu dönem, çevreden daha fazla etkilenmelerin olduğu bir dönem olduğu için bu yaşlarda anne-babaların çocukları üzerindeki tesiri, çok önemlidir. Konumuz açısından bakacak olursak gerek romanlardan gerekse gerçek hayattaki insan yaşantısından anlaşılır ki babalar, kızlarına iyi bir arkadaş ve yol gösterici oldukları takdirde, bu dönemi en verimli şekilde geçirebilirler. Babaların, özellikle kız çocuklarına karşı en önemli sorumluluklarından biri, onları kötülüklere karşı koruyup kollamaktır. Bunun için öncelikle yapmaları gereken, kız çocuklarında güven duygusu uyandırıp her türlü sıkıntılarını babalarına anlatabileceklerini hissetmelerini sağlamaktır. Bu bölümde, babaların kızlarının yetişme çağındaki onların üzerindeki etkileri ve onlarla olan bağları irdelenen romanlardaki örnekler vasıtasıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın önceki bölümünde üzerinde durduğumuz *Kadın Kalbi* (Safvet Nezihi, 1901) romanındaki Nahifi Paşa'nın, komşusunun oğlu olan ve kızı Cavidan ile büyüyen Ahmet Baha'yı her ne kadar öz oğlu gibi sevse de çocuklar yaş aldıkça aralarındaki laubali şakalaşmalardan rahatsız olmaya başladığından ve bunun için Ahmet Baha'yı yatılı mektebe gönderdiğinden bahsetmiştik. Nahifi Paşa, daha önce belirttiğimiz gibi çocukluklarında değil, Cavidan ve Ahmet Baha büyüdüklerinde birbirlerine karşı, kalplerinde izdivaca yönelik bir sevgi yeşerirse onları desteklemek düşüncesindeydi. Bir babanın kızını bu hususta destekleyici ve yol gösterici tutumu, bir kız için oldukça değerli hissettiricidir. Burada aynı zamanda, bir babanın kız ve erkek çocuklarının belli bir yaşa kadar arkadaşlık edebileceği düşüncesini görürüz. Çünkü genellikle babalar, biricik kızlarının mutlu bir evlilik yapabilmeleri için ciddi ilişkiler içinde olmaları, bunun için de bu ilişkinin adının konulması gerektiğini düşünürler.

Ne var ki Ahmet Baha'nın mektepteki dördüncü yılında Nahifi Paşa, çok kısa süren hastalığının sonucunda vefat eder ve bu yüzden kızının mürüvvetini göremez. Paşa'nın vefatından sonra, Hanımefendi, yalıda bazı yenilikler yapar. İlk olarak, Ahmet Baha'yı gittiği okulun yatılı kısmından alır ve okula evden gidip gelmesine karar verir. Böylece, babasının vefatından sonra çok üzülen kızı Cavidan'ı mutlu

edebileceğini düşünür. Düşündüğü gibi de olur. Ahmet Baha ve Cavidan bu karara çok sevinirler çünkü böylece daha fazla görüşebileceklerdir. Hanımefendi, daha sonra, Cavidan'ın mürebbiyesini değiştirir. Kızıyla daha iyi arkadaşlık edebileceği düşüncesiyle, yirmili yaşlarındaki Matmazel Polin Laderya'yı işe alır.

Yıllar yavaş yavaş geçmekte, Cavidan artık daha da büyüyüp genç bir kadın olmaya adım atmaktadır. Cavidan artık zamanı geldiğini düşünüp Ahmet Baha'nın karşısına çarşaf giyerek çıkmaya karar verir. Burada görülür ki çarşaf o dönem için bir büyüme, yetişkinliğe adım atma alametidir. Bu durum romanda şöyle geçer:

*“Câvidân yeldirmesini de hoş görmeyerek yeni çarşafını giymişti. Öyle ya! Bahâ onu bu çarşafı hiç görmemişti. Ona karşı artık genç bir kadın olduğunu göstermek için bu çarşafı Bahâ'nın önüne çıkmayı münâsib addediyordu.”*⁹⁷

Nahifi Paşa vefat ettikten sonra, Ahmet Baha'nın yatılı mektebi bırakmasının etkisiyle, Ahmet Baha ve Cavidan daha sık vakit geçirmeye başlarlar. Nihayet Ahmet Baha, üniversite çağına gelir ve Hukuk Mektebi'ne kaydolar. Beraber geçirdikleri yıllar içerisinde Cavidan, Ahmet Baha'ya daha çok bağlanır fakat Ahmet Baha Cavidan'ı çok sevmesine rağmen ona karşı, bir kadına beslenecek özel sevgiye benzer bir hissiyat içinde değildir.

“Bahâ ile Câvidân bütün yalı halkınca yekdiğerine nişanlı gibi telakki edildiği hâlde bu delikanlı tarafından o fikri teyid edecek şayan-ı dikkat bir hâl görünmüyordu. Bahâ Câvidân'a karşı bir nişanlı muamelesi göstermiyordu. Daha doğrusu gösteremiyordu. Hâlbuki, Câvidân günden güne büyüdükçe Bahâ'nın nefisine karşı biraz tekayyüd göstermesini, velhasıl kendisine bir refika-i hayat namzedi muamelesi yapmasını arzu ediyordu:

*Bahâ'nın nazarında Câvidân kendisinden iki yaş küçük bir hısım çocuğu veya tıfuliyet arkadaşı gibi bir şeydi.”*⁹⁸

Daha evvel bahsettiğimiz gibi neticede Ahmet Baha, herkes tarafından Cavidan ile nişanlı olarak varsayıldıkları dönemde, Cavidan'ın mürebbiyesi Matmazel Polin ile bir aşk yaşar. Onunla ayrı bir eve taşınır. Burada üzerinde durmamız gereken şey, Nahifi Paşa'nın Cavidan ve Ahmet Baha'nın çocukluklarında onların izdivaçları hakkında düşüncelerinde ne kadar haklı olduğudur. O, çocukların yaşları daha

⁹⁷ Safvet Nezihi, **Kadın Kalbi**, İstanbul, Tahir Bey Matbaası, 1901, s. 267, 268.

⁹⁸ Nezihi, a.g.e., s. 326, 327.

küçükken aralarında ciddi bir şey varmış gibi davranılmasına ve gereksiz laubaliliğe karşı gelmiş; zamanı gelince iki genç isterlerse bu işin olabileceğini söylemiştir. Neticede, Paşa'nın dediği gibi Cavidan, Ahmet Baha'yı nişanlısı gibi görse de Ahmet Baha onu öyle görememiş ve herkesin onları nişanlı varsaydıkları bir dönemde onu terk etmiştir.

Romadaki diğer baba Rıfkı Bey, daha önce bahsettiğimiz gibi kızı Nebahat'ın küçüklüğünde onunla hiç ilgilenmemiş ve ailesine karşı sorumsuz bir baba olmuştur. Nebahat'ın çocukluk döneminde bu böyle olsa da Nahifî Paşa'nın vefatı Rıfkı Bey ailesinde de bazı değişikliklere yol açar. Rıfkı Bey, daha sorumluluk sahibi bir baba olmaya başlar. Rıfkı Bey'in kızının yetişme döneminde ona karşı hassasiyet duymaya başlamasının yahut sorumluluk almasının somut bir örneğini göremesek de biraz da olsa değişen tutumu romanda şöyle geçer:

*“Peyker Hanım onu bütün sefâhetlerden, çapkınlıklardan vazgeçirmişti. Rıfkı Bey artık evinin beyi, zevcesi Peyker Hanım'ın mutî refik-ı hayatı, kızı Nebahat'ın müşfik pederi oldu.”*⁹⁹

Hayal İçinde (Hüseyin Cahit Yalçın, 1901) romanı, İstanbul'un Tepebaşı Bahçesi'nde bir pazar günü, Gül Yortusu -bir Hristiyan bayramı- için toplanmış insan kalabalığının tasvir edilmesiyle başlar. Garsonlara sipariş veren davetliler, atlıkarıncalara binip eğlenen çocuklar, sorumlu oldukları çocukların peşinde dolanan dadılar ve halkı eğlendiren Macar çalgıcılar bu kalabalığı oluşturmaktadır. İçlerinde romanın baş kahramanı Nezih'in de bulunduğu üç genç, etraftaki şenliği izleyerek bahçeye girerler. Bu gençlerden sarı bıyıklı olan ve bu bahçeye sık sık gelen Ziya Bey, oturacakları yeri gösterir. Böylece Müslüman olmalarına rağmen içki içen bu üç genç Nezih, Ziya ve Şükrü, garsona üç bira sipariş edip eğlenceye katılmış olurlar. Gençlerden Nezih bu bahçeye ilk defa gelmenin ve böyle bir Hristiyan eğlencesine ilk defa şahit olmanın şaşkınlığını yaşamaktadır.

İlk şaşkınlığı atlatan Nezih, kendilerinden hemen sonra bahçeye ailesiyle gelen fakat yanındaki iki kızın kardeşleri olduğunu sonradan öğrendiği İzmaro isimli gayrimüslim bir kıza, âşık olur. Bu kızın Nezih'in ilgisini çektiğini anlayan arkadaşı Ziya, kız ve ailesi hakkında bildiklerini anlatmaya başlar. İzmaro ve kız kardeşlerinin babalarıyla olan ilişkilerini, ilk etapta, bu vesileyle öğrenmiş oluruz. Bahçeye iki kız

⁹⁹ Nezihi, a.g.e., s. 206.

kardeşiyle gelen İzmaro'nun ailesi, gayrimüslim olmalarının da etkisiyle, bir Türk ailesine kıyasla kızlarını çok serbest yetiştirmiş bir ailedir. Romanda ailenin kızlarını nasıl yetiştirdikleri, birinci ağızdan ayrıntılı bir şekilde verilmemiş olsa da bu durumu, yalnızca ailenin bu akşamki hal ve hareketlerinden anlamak mümkündür. Kızlar, ailelerinden tamamen bağımsız eğlenmektedirler. Beyoğlu'nda bu kızların bir çağırmasıyla masalarına gelmeyecek bir erkek dahi olmadığını söyleyen Ziya, öyle ki kızların babaları olup olmadığını bile bilmez. Bu kızlar hakkında, diğer birçok erkeğin olduğu gibi pek çok malumat sahibi olan Beyoğlu gençlerinden Mahmut Bey'e danışmasını salık verir. Nezih, başka bir akşam, Ziya'nın bahsettiği Mahmut Bey'e gidip ilk görüşte âşık olduğu İzmaro ve kardeşleri hakkındaki diğer bilgileri öğrenir.

“Kendileri Rum'dur. Altı yedi kardeş, iki tane büyük kız kardeşleri var, onlar evli. Erkek kardeşleri de var. Anaları babaları da akşamları bahçeye gelirler ama başka familya gibi ayrı otururlar. Bu kızlar böyle mürebbiyeleriyle gezerler. Neler yaparlar, neler! Hele kışın Fransız tiyatrosuna geldikleri zaman liseliler peşlerini hiç bırakmazlar.”¹⁰⁰

İzmaro ve kız kardeşlerinin bağımsız, özgür bir hayatları olduğunun diğer bir göstergesi ise anne-babaları Maltepe'deki evlerinde yaşarken, kızların amcalarının yanında yaşamalarıdır. Nezih bu tuhaf duruma uzun süre inanamaz. Bu aile, yabancı olmalarından dolayı farklı bir yaşam tarzına sahiptir, alışkın olunan kızların evlenene kadar aileleriyle yaşadıkları Türk ailelerden çok farklıdırlar. Nezih, yaptığı derin araştırmalarının sonucunda öğrenir ki amcaları babalarından daha varlıklı olduğu için kızlar amcasında yaşamaktadırlar. Bu romanda şöyle geçer:

“Maltepe'de köşkleri var, oraya gitmiyorlar, adaya geliyorlar... Kendileri burada, babaları anaları yok...”¹⁰¹

“Bu kızların Maltepe'deki Diypulo'nun birâderzâdeleri olduklarını, Diypulolar asıl birkaç kardeş olup buradakinin banker, zengin, öteki kardeşinin züğürt olduğunu, kızlara amcalarının baktığını anladı.”¹⁰²

Bu kızların, tüm Beyoğlu erkeklerinin dilinde olmalarına rağmen babalarının onların özel hayatları hakkında hiçbir bilgisi yoktur. Romanda, kızların babalarıyla

¹⁰⁰ Hüseyin Cahit Yalçın, **Hayal İçinde**, Ankara, Hitabevi Yayınları, 2019, s. 51.

¹⁰¹ Yalçın, a.g.e., s. 71.

¹⁰² Yalçın, a.g.e., s. 108.

bizzat bir diyaloglarına yer verilmemiş olsa da arkadaşları tarafından Nezih'e anlatılanlardan ve kızların Tepebaşı Bahçesi'ndeki ailelerinden soyutlanmış serbest tavırlarından, aralarındaki ilişkinin zayıflığını öğrenmiş oluruz. Bu romanda böylece birçok romana zıt olarak gençlik çağlarında kızlarıyla bağları oldukça kopuk bir baba figürü görmekteyiz.

Zavallı Necdet (Safvet Nezihi, 1903) romanını, bahsettiğimiz *Hayal İçinde* romanı ile kıyasladığımızda, *Zavallı Necdet*'teki babanın kızıyla son derece ilgili olmasından dolayı, iki roman arasında baba-kız ilişkisi anlamında bir zıtlık görürüz. Roman, Necdet Feridun'un okul yıllarından arkadaşı olan anlatıcımız ile iskelede karşılaşması ile başlar. Arkadaşı onu görünce, Necdet Feridun'un geçmişte sık sık anlattığı aşk hikayeleriyle meşhur olduğunu hatırladığı için hayatında yeni bir aşk macerasının olup olmadığını sorar. Necdet Feridun, bugün burada ve ertesi gün evinde, arkadaşına bu sefer içinde bulunduğu sevdanın onu büyük bir felakete uğrattığını söyleyip hikayesini anlatır. Bu bölümde bu romana değinmemizin esas sebebi, Necdet Feridun'un sevdiği kızın -Meliha'nın- babasıyla olan ilişkilerinden bahsetmektir.

Necdet Feridun, annesi ve kız kardeşiyle yaşamaktadır. Anne ve çocuklarından oluşan bu aile, Feridun'un kardeşinin psikolojik rahatsızlıklarından dolayı hekimlerin önerisi üzerine tebdil-i mekân için Fener'de bir köşke taşınır. İki hafta sonra da köşklерinin yanındaki pembe köşke yeni kiracılar taşınır. Necdet kalemdeyken bu yeni komşuları ziyarete giden annesi ve kız kardeşi, köşkün kızının güzelliğini ona anlata anlata bitiremezler. Başlarda bu konuyla ilgilenmeyen Necdet Feridun'un, zamanla kızı merak edip annesinden kız hakkında malumatlar almaya başlamasıyla, Meliha ve ailesini tanırız. Pembe Köşk'e taşınan bu ailenin bir kızı ve bir oğlu vardır. Oğulları Viyana Sefarethanesinde memur olan aile, bu köşkte yalnızca kızlarıyla yaşarlar.

*“Ebeveynin muhabbet ve şefkatleri kızlarının üzerine ma'tuf kalmış. Sarı lepiska saçlı, mavi gözlü, kamelya rengini andırır pembe beyaz bir levn-i zarife malik bir melek imiş..”*¹⁰³

Necdet Feridun'un annesinin demesine göre Meliha, evinde piyano çalarak vakit geçiren, dışarılarda pek gezmeyen, gezdiğinde ise bu gezintiyi pek kapalı bir

¹⁰³ Safvet Nezihi, *Zavallı Necdet*, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1903, s. 20.

kıyafetle ve ailesi ile yapan bir genç kızdır. Meliha'nın içinde bulunduğu bu hayat düzeni, ailesine bağlı bir kız olduğunun ve onlardan aldığı muhafazakâr terbiyenin göstergesidir. Başlarda Meliha'yla yalnızca merak duygusuyla ilgilenen Necdet Feridun, giderek ondan hoşlanır. Meliha'nın hayatını incelemek için işten iki hafta izin alan Necdet Feridun, bütün zamanını Meliha'yı daha yakından tanımaya çalışarak geçirir. Sonunda babasının üzerine titrediği Meliha'ya âşık olur ve onunla saadet yolunda hayaller kurar. Ta ki Meliha'nın babasının, Necdet Feridun'u, Mekteb-i Sultani'den eski sınıf arkadaşı İbrahim Şemsi Bey'in nasıl biri olduğunu sormak için köşke davet etmesine kadar.

Bu davet vesilesiyle görülen odur ki Meliha'nın izdivacı hususunda belirleyici kişi, babasıdır. Bunun yanında babasının Meliha üzerindeki bu misyonu, bir hegemonya kurma değil hakkındaki her konuya hassasiyetle yaklaşma şeklindedir. Zira bu izdivaca kendisi sıcak baksa da damat adayını daha yakından tanıyan biri olan Necdet Feridun'dan malumat almak ister. Bunun sebebi, kızını yetiştirmek ve terbiye etmek hususunda gösterdiği hassasiyeti evlendirirken de göstermesidir. Aynı zamanda Necdet Feridun'a, İbrahim Şemsi'nin kızını istediğini anlatırken “*İbrahim Şemsi Bey, kerimem câriyenizi istetmiş.*”¹⁰⁴ der. Burada, kızından bahsederken *kerimem cariyeniz* ifadesini kullanarak, aslında çok değerli olduğunu düşündüğü kızı hakkında alçakgönüllü görünmek ister.

Anlatıcının, Necdet Feridun'dan gelen bir mektubu okumasıyla Necdet Feridun'un hikayesi tamamlanır ve roman son bulur. Meliha'nın evliliğinden sonra büyük bir ıstırap yaşayan ve evliliğinden bir süre sonra Meliha'nın aslında evlendiği adamı değil kendisini sevdiğini öğrenen Necdet Feridun intihar edip acı dolu hayatına son verir.

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi (Güzide Sabri Aygün, 1905) romanında, annesi ölen Fikret'in, babasının da bir zaman sonra başka bir kadınla evlendiğinden ama kızının bütün çocukluğu boyunca ona çok şefkatli bir baba olduğundan bahsetmiştik. Yıllar geçip Fikret artık büyüyüp genç bir kadın olduğunda, bir gün ince hastalığa tutulduğunu öğrenir. Durumu çok kısa sürede ciddileşir ve tedavi olmaya başlar. Tedavisiyle ilgilenen kişi Doktor Nejad'dır. Evli ve çocukları olan Nejad ile zamanla aralarında doğmaya başlayan aşk Fikret'in hayatını alt üst eder. Öyle ki Nejad, kendisi evli olmasına rağmen işi Fikret'e evlenme teklifi etmeye

¹⁰⁴ Nezihi, a.g.e., s. 43.

kadar vardır. Bu yaşanması doğru olmayan aşktan kaçmak isteyen Fikret, babasına hemen mektup yazıp onun yanına gitmek ister. İçinde bulunduğu karmaşadan kurtulmak için babasına sığınan Fikret burada başka bir dehşet ile karşı karşıya kalır. Üvey annesi onu bu evde istemediği için başından savmak ister ve bunun yolunu da evlilikte bulur. Bu durumu Fikret'e açar ve onunla evlenmek isteyen Said Bey'in maddi durumunun iyi olduğunu söyler. Bunu Fikret'in daha önce bahsettiğimiz kuzeni Suat'a yazdığı mektuptan öğreniriz:

*“Bu ölmüş vücudu sürüklüyorlar. Bir şey duymuyorum, hayattan tecerrüd etmiş gibiyim; emr-i pedere mutâvaatten gayrı çare kalmadı, kemâl-i tahassürle yanaklarından, ellerinden öperim kardeşim.”*¹⁰⁵

Fikret bu izdivacı babasının da onayladığını öğrenince, üvey annesine niçin bu konuda onun fikrini almadıklarını sorup ağlamaya başlar. Üvey annesi bunun onun için en iyisi olduğunu söyleyip onu teskin ettiği sırada babası içeri girer. Ağlamaktan gözleri kızarmış olan kızıyla özel olarak konuşmaya başlar. Fikret'in babasının, evlilik hususunda onunla yaptığı ilk ciddi konuşma budur:

“Bir tane kızım beni dinle! Bugün karşında hem peder ve hem de valide olarak ben varım. O muazzez vücudun mefkûdiyeti bu iki vazifeyi bana tahmil etmiştir; saadet-i âtiyeni temin etmek ve seni istediğim surette bahtiyar görmek ise benim en birinci arzu ve emelimdir...”

*Sen ise tamam-ı izdivaç edecek bir sinn ü çağda bulunuyorsun, bu vazife tamamiyle pederine âittir kızım!... Kendi elimde senin esbab-ı refahını temin etmek istiyorum...”*¹⁰⁶

Babasının kızının evliliği konusundaki düşüncesi temelinde samimidir. O hem anne hem de baba misyonunu yüklenerek, kızının temiz ve mutlu bir yuva kurmasını kendine bir borç bilir. Amacı, kızını mutsuz olacağı bir evliliğe sürüklemek değildir. Onun uygun bulacağı bir eşi kızının zaten isteyeceği kanaatiyle hareket eder. Bunu, *“Benim tasvib edeceğim bir zevci senin red etmeyeceğine emin bulunuyorum.”*¹⁰⁷ Sözleriyle belirtir. Ayrıca kızını, karısının bulunduğu maddi durumu gayet iyi olan bu adamlarla evlendirmekle, onun istikbalini de temin edebileceğini düşünür. Fikret

¹⁰⁵ Güzide Sabri Aygün, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, İstanbul, Antik Dünya Klasikleri, 2010, s. 22.

¹⁰⁶ Aygün, a.g.e., s. 33.

¹⁰⁷ Aygün, a.g.e., s. 33.

babasına karşı gelmeden bu adamla evlense de Suat'a yazdığı mektubunda babası hakkındaki gerçek düşüncelerini dile getirmiş olur.

*“Karşımda duran babam idi. Saadeti servetle satın almak fikr-i cahilânesine mağlûb olan şu zavallı adamdan istiâne-i merhametin pek vâhi bir ümid olduğunu kemâl-i teessüfle görüyordum.”*¹⁰⁸

Münevver (Güzide Sabri Aygün, 1905) romanı, anlatıcının, bir süredir bedbaht olan adeta hayattan kopmuş gibi yaşayan en yakın arkadaşı Münevver'in tanıtılması ve içinde bulunduğu ruh durumunu anlatmasıyla başlar. Böylece babasıyla olan ilişkilerine değineceğimiz romanın baş kişisini tanımış oluruz. Münevver üzerinde farklı bir güzellik ve cazibe barındıran bir kızdır. Bunun yanında sürekli bedbaht, sürekli üzgündür. Bu haline sebep olan acısı onu adeta bütün dünyadan koparmıştır. Neden bu kadar mutsuz olduğunu, derdini bir türlü kimseye anlatmamaktadır. Arkadaşı Münevver'in bu haline daha fazla dayanamaz ve yaşadıklarını anlatması için ona ısrar eder. Böylelikle yazar geriye dönüş yaparak, Münevver'in ağzından geçmişini ve aile hayatını verir. Münevver sözlerine şöyle başlar:

*“Ben bu yirmi senelik hayatım içinde yalnız bir ruha, yalnız bir vücuda kendimi vakfetmiş, onu kalbimin en saf emelleri, en nezih hisleri, en aziz ümitleriyle sevmiştim.”*¹⁰⁹

Münevver böylece ömründeki tek aşkı, amcasının oğlu Şefik'ten bahsetmeye başlar. Birbirleriyle çok iyi anlaşılan bu ikilinin bütün çocuklukları beraber geçmiştir. Birbirlerini hep çok sevmiş hep çok mutlu etmişlerdir. Bu sıra Münevver dokuz, Şefik on dört yaşında oldukları için aralarındaki bu sevginin ileride saf bir aşka dönüşeceğini bilmemektedirler. Şefik henüz bu çocuk yaşlarındayken babasını kaybeder. Böylece Münevver'in babası Şefik'i sahiplenir ve Şefik annesiyle birlikte, amcasına yakın bir eve taşınır. Aradan yıllar geçer iki aile mutlu mesut yaşarlar. Şefik on yedi yaşına gelince Tıbbiye Mektebine başlar. Artık bir delikanlı olan Şefik, mektepten çıkmasına bir sene kala da Münevver'i kardeşten öte sevdiğini ona itiraf eder. Bu itiraf, ikilinin masum aşkının başladığı andır. Şefik'in babasının sağlığında en büyük dileği, kuzen olan bu iki çocuğun ileride evlenmeleriydi. Bunu bilen Münevver'in babası, kızı ve Şefik arasında bir aşk başlayınca kardeşinin ölmeden

¹⁰⁸ Aygün, a.g.e., s. 34.

¹⁰⁹ Güzide Sabri Aygün, **Münevver**, İstanbul, Dorlion Yayınları, 2022, s. 16.

önceki vasiyetini yerine getirip gençleri nişanlar. Münevver, arkadaşına bu durumdan bahsederken, babasına çok müteşekkîr bir tavır takınır.

“Bir ay sonra idi ki babam; amcamın ölürken yaptığı son vasiyeti, son arzusunu yerine getirmiş olmak için Şefik’le bizi resmen nişanlayarak hayatımıza yeni bir saadet yolu açmış olur. Emellerimiz daha süslendi, bütün bunlar evlenme bağları ile kuvvetlendirildi.”¹¹⁰

Başlarda mutlu olan çift, kısa bir süre sonra Şefik’in hastalığıyla mutsuzluğa sürüklenir. Münevver zamanla Şefik’te bir durgunluk sezer fakat bunun sebebini anlayamaz. Şefik nişanlısına, verem hastalığına yakalandığını söylemez. Onu üzmemek hayatta isteyeceği en son şeydir. Mektebi bitirdikten sonra tedavisinden dolayı Münevver’le görüşmeleri seyrekleşir fakat ona hala gerçeği söylemez. Şefik sonuna bir karar alır. Ona olan aşkından dolayı Münevver’den vaz geçer. İşte bu noktada babası Münevver’e iyilik yaptığını sanarak kızının sonuna sebep olan bir hata yapar.

Şefik ve amcası aralarında anlaşır. Oynayacakları bir oyunla Münevver’e, Şefik’in kendisini terk ettiği söylenecektir. Böylece Münevver, Şefik’ten nefret edecek ve ondan uzaklaşıp hastalığını da asla öğrenmeyecektir. Öyle de olur. Babası bu yalana içi acıyarak ortak olur ve bir gün kızıyla aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“- Münevver! Zavallı yavrum. Babana kızma, o seni düşündüğü için bu kadar tereddüt ediyor, sana söylemek istediğim o bir tek kelime o kadar acıdır ki belki o söz senin pek küçükten beri mini mini kalbinde beslediğin o tatlı emelleri, o aziz ümitleri söndürecektir. Fakat buna karşılık benim senden beklediğim metanet ve kadınlık gururunu muhafazadır, öyle nankörlere karşı yapılacak başka bir muamele yoktur. Bu kadari kâfi gelir.

- Aman yarabbi!.. Bu nankör Şefik mi babacığım?

- Evet, kızım işte o nankör Şefik’tir.

- Fakat nasıl olur babacığım?..

- Ne bileyim yavrum, bayağılığa bakın ki babasının da ölürken yaptığı vasiyeti hiçe sayarak seninle olan evlenme meselesinin bozulmasını teklif ediyor.”¹¹¹

¹¹⁰ Aygün, a.g.e., s. 21.

¹¹¹ Aygün, a.g.e., s. 31.

Münevver, Şefik'in onu terk etmiş olabileceğine inanmadığı için babasına defalarca bunun sebebini sorar. Böyle bir şeyin nasıl olabileceğini anlayamaz. Babası sebebini bilmediğini söyledikçe de Münevver inanmaz ve sinirini ona yönlendirir. Adeta babalığını sorguladığı sözleri romanda şöyle geçer:

“- Of... Hayır baba!.. Beni affedin, işte bu sözünüze inanamıyorum. Çünkü Şefik size her şeyi söylemiştir. Sebepsiz hiçbir şey olamaz. Kızının istikbali altüst oluyor da nasıl olur ki siz bunun sebebini bilmezsiniz!..”¹¹²

Babası Münevver'e söylediği yalandan dolayı pişman mıdır bilinmez fakat kızı her şeyden habersiz, üzgün hatta bir ruh gibi yaşadığı bu dönemde en büyük desteği ondan gördüğünü söyler.

“Bu halimden en ziyade müteessir olan zavallı babam idi, benden sonra en çok harap olan o idi. Benim teessürlerimi ancak o takdir edebiliyordu. Hayatımı perişan eden bu darbenin ne kadar müthiş olduğunu o biliyor, beni eğlendirmek, meşgul ve teselli etmek için her türlü fedakarlıklarda bulunuyordu...”¹¹³

Aradan bir miktar zaman geçer artık bahar gelir. Bahar mevsimi, Münevver'in nefret ettiği mevsimdir çünkü hayatının bir yalan üzere devam ettiğini bu mevsimde öğrenir. Bir gün Münevver'in eline, Şefik'in amcasına yazdığı bir mektup geçince her şey gün yüzüne çıkar. Şefik ölüm döşeğindedir. Münevver'e söylediği yalandan da pişmandır ve ölmeden önce onu görmek ister. Bu mektubu da amcasına bunu dile getirmek için yazmıştır. Münevver babasının ve Şefik'in yalanlarını, bütün gerçekleri öğrenince hemen Şefik'e ulaşmaya çalışır. Münevver Şefik'i görmeye gidince bir kalabalıkla karşılaşır. Bu kalabalık Şefik için toplanmış Şefik ölmüştür.

Münevver olan biten her şeyi, hayatını mahfeden yalanı, arkadaşına anlattıktan sonra onun yanından ayrılır. Münevver sonunda yaşadığı bu acılara dayanamayıp ince hastalığa tutulur ve ölür. Babası, söylediği büyük yalanla kızının sonunu kendi elleriyle hazırlamış olur. Roman, bazen babaların kızlarının yararına yaptığını sandığı bazı şeylerin çok büyük zararlara yol açabileceğine örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

Müsebbib (Safvet Nezihi, 1910) romanı, Ayasofya yolunda toplanan bir grup Osmanlılığı savunan insanın ve buna mukabil bir grup eşitlik ve özgürlüğü savunan

¹¹² Aygün, a.g.e., s. 33.

¹¹³ Aygün, a.g.e., s. 35.

Rum'un bağrıışmalarıyla başlar. Bu kargaşanın tam ortasında bulunan büyük bir konağın alt katındaki bir odada, camdan dışarıdaki insanları izleyen Rana, aniden bayılır. Bunun üzerine, evdekiler telaşla genç kızın yanına koşarlar. Genç kızın başucuna gelen kadınlardan biri teyzesi Atıfet Hanım'dır. Atıfet Hanım, bir kısım insan tarafından saygı duyulan bir şahsiyetken karakteriyle mahalledeki her kıza ders vermiş olduğu için bir kısım insan tarafından da sevilmez. Romanda bu noktada, Atıfet Hanım'ın tanıtılması vesilesiyle direkt olarak Atıfet Hanım ve kardeşlerinin geçmişinden bahsedilir.

Zülfikar Bey, anneleri öldükten sonra kızlarıyla bir anne şefkatiyle ilgilenen ve ileriki bölümlerde göreceğimiz gibi kızlarını evlendirdikten sonra da bu şefkati koruyan, ihtiyaçları olduğunda onlara destek olan bir babadır. Ayrıca Zülfikar Bey eşini kaybettikten sonra, kızlarını üvey anne elinde büyütmek istemediği için evlenmeyerek de nasıl düşünceli bir baba olduğunu gösterir. Zülfikar Bey kızlarını tek başına bir hayat mücadelesi vererek büyütür. Zaman geçip artık birer genç kız olan Atıfet ve Hidayet'in evlilik yaşı gelir. Mahallenin ihtiyar kadınları bir gün Zülfikar Bey'e bu kızların artık evlenmeleri lazım geldiğini söylerler. Zülfikar Bey kızlarından hiç ayrılmak istemediği için bu kadınlara karşı çıkar. Kızlarının evlenmeleri icap ederse de bunun için acele etmemeleri gerektiğini söyler. Onun amacı çok sevdiği kızlarını olabildiğince gözünün önünde tutmaktır. Bu yüzden, kızlarıyla ilgili hiçbir şeyi oldubittiye getirmez. Bu durum romanda şöyle geçer:

*“Her şey sırasıyla olur. Hidayet' i kocaya vermeden Âtîfet'in sırası gelmez. Hem acelesi ne? Ben kızlarımdan vazgeçmedim. Yiyecekleri, içecekleri var, beklesinler.”*¹¹⁴

O, her ne kadar böyle düşünse de bu durum insanlarca hiç hoş karşılanmaz çünkü onlara göre yirmi yaşına gelen Atıfet'in birçok isteyen varken babası yüzünden evde kalır. Romanda, o dönem için yirmi yaş evlenmek için gecikilmiş bir yaş olarak görülmektedir. Romanda, kızların yetişme çağlarında babalarıyla olan ilişkileri hakkında verilen bilgiler, Zülfikar Bey'in kızlarının izdivaçları hususunda böyle titizlenmesinden ibarettir. Günü geldiğinde bu iki kız evlenirler. Kızlarından ayrılmak istemeyen Zülfikar Bey ise elbette ki zamanı gelince kızlarının mutluluğu için onları destekler. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz ki, bütün iyi ve kötü günlerinde kızlarının yanında olur.

¹¹⁴ Safvet Nezihi, **Müsebbib**, İstanbul, Suhulet Kitabhanesi, Cinan Matbaası, 1910, s.14.

Şıpsevdî (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1911) romanı, aralarında zayıf ilişkiler olan baba ve kızından bahseder. Roman, yazarın baş karakterlerden biri olan Meftun Bey ve içinde yaşadığı aileyi tanıtmakla başlar. Şık tipini temsil eden Meftun Bey, kendini Paris'e gidip gelmekle batılı sanan ve insanlara bu meyanda caka satan yozlaşmış bir adamdır. Onun en büyük özelliği, çeşitli oyunlarla aile bireylerini ve çevresindekileri kandırmasıdır. Onun bu üçkâğıtçılığı genellikle maddi konulardadır çünkü onun en değer verdiği şey paradır. Yeri gelmişken söz etmeliyiz ki, Servet-i Fünûn Dönemi romanlarında sıkça rastladığımız, yeni bir medeniyet ve batı kültürü ile tanışan Türk toplumunun yaşam tarzlarındaki değişim bu romanda da karşımıza çıkar. Sıkça görürüz ki, bu dönem romanlarımızda bazı şık tipleri vardır ve bunlar kendilerini batılı sanan, bununla hava atan yoz kimselerdir. Kendi kültüründen, manevi yaşam tarzından tamamen kopmuş başkalaşmışlardır. Bu romanda bu cephelyi yansıtan şahıs Meftun Bey'dir.

Meftun Bey'in kardeşi Lebibe'nin, Mahir Bey adında bir gençle gönül ilişkisi vardır. Meftun Bey kardeşi vasıtasıyla, Mahir Bey'in babası Kasım Efendi'nin bekar bir kızı olduğunu ve bu adamın maddi durumunun iyi olduğunu öğrenir. Bu kızı elde etmek Meftun Bey için zengin olma fırsatıdır. Meftun Bey'in bu konudaki ilk adımı, bu kız hakkında bilgi toplamak için kardeşi Lebibe ve hizmetçisi Eleni'yi görevlendirmektir. Bu baba-kız, neredeyse kimseyle görüşmediği için birkaç kişi ile yapılan soruşturmayla haklarında birkaç bilgi anca öğrenilir. Kasım Efendi ve kızı Edibe arasındaki ilişkiyi bu soruşturmalar neticesinde öğreniriz. İnsanlara kendini tamahkar olarak gösteren fakat özünde paraya değer veren Kasım Efendi, kızı Edibe'yi kendine has ilkel yöntemler ile yetiştirmiştir. Kasım Efendi kızına mânen hiçbir fayda sağlayamamış bir babadır. Kızına tek öğrettiği, kendi cimrilğine yarayacak bazı tutum ve davranışlardır. İnsanların hayatını idame ettirmek için yaptığı en basit şeyler -temiz giyinmek, bol su içmek, arabaya binmek- bile ona gereksiz gelir. Bu durum romanda şöyle geçer:

“Malumat-ı beşeriyye namına pederinin talim ettiği ve hâdem-i hâseti olan bir takım akvâl-i gayr hikemiyyeden başka bir şey bilmez. Kasım Efendi'nin hikemiyât-ı mahsusasına göre yeni elbise giymek, doyuncaya kadar ta'âm etmek, has ve taze ekmek yemek, parayla su içmek, sarf etmek üzere lira, mecidiye bozdurmak, mâni-i meşîyyet bir ma'luliyeti olmadıkça hayvana, arabaya binmek, bî-luzum gezintilerle

ayakkabı eskitmek, cüz'i, kelli para sarfi müstelzim daha bunlara mümasil birçok şeyler ve tok gözlülük, sehavet ve âlicenap gibi hasâil-i ef'âl zamimedendir.”¹¹⁵

Yetişme döneminde edindiklerinin sonucu olarak; Edibe'nin oturup kalkması, yemek yeme kültürü, giyinişi ve bunlar gibi birçok özelliği, dönemin İstanbul kızlarından farklıdır. Edibe sadece babasının dediklerini doğru bilerek yaşayan bir kız haline gelmiştir. Edibe'ye öğrettiği bahsettiğimiz tuhaf şeylerin dışında, Kasım Efendi'nin bazı absürt inanışları da vardır. O, çirkin olmayı öbür dünyada sevap kazanma kapısı olarak görür zira modaya uymak onun için felaketle eş değerdir. Bu yüzden Edibe'yi, kadınsı hiçbir duyguya sahip olamayan hatta kadın gibi bile giyinmeyen bir kız olarak yetiştirilmiştir. O adeta, komutanını her koşulda dinleyen bir asker gibi babası ne derse yapar. Hatta Edibe'nin bu baskı altındaki ezilmişliği romanda şu şekilde geçer:

“Edibe nâil-i ecr olmak için sırtına bir künbet yaparak bu sun'i kamburlukla sokağa çıkmayı bile düşünmüştü. Ekmeği sade suya batırıp yalnız bu suretle tağdiye etmek gibi bir nev'iriyâzate haftalarla devam ettiği çok olurdu.”¹¹⁶

Edibe hakkında edinilen malumatlar bunlardır. Öğrendikleri karşısında epey şaşırان Meftun Bey harekete geçer. Mahir Bey, Meftun Bey'in kardeşiyle evlenmek istediğini babası Kasım Efendi'ye söyler. Kasım Efendi başta bu izdivaca razı olmaz çünkü aldığı duyumlara göre Meftun Bey'in ailesi Pehlevizadeler, alafranga ve serbest bir ailedir. Hatta romanın ilerleyen bölümlerinde Kasım Efendi, oğlunun Meftun'un halasının kızı Rabia ile kaçıp evlendiklerini duyunca ondan yüzünü çevirir. Meftun Bey, Kasım Efendi'yi razı etmek için piyangodan para kazandığı yalanını uydurur. Kasım Efendi, o kadar paragöz bir babadır ki zengin olacağını öğrendiği bu adamla kızını evlendirmeye, tabiri caizse yamamaya razı olur. Kasım Efendi'nin ne derece para aşığı bir adam olduğu romanda şöyle geçer:

“Kasım Efendi'nin paraya karşı o kadar büyük bir zaafı ve hürmeti vardı ki, onun nezrinde her lira, mükevvenâtdan hiçbir şeyde bulunmayan maddi, manevi bir kuvve-i müessireye hâiz idi. Her şahsın ehemmiyet ve kudretini malik olduğu nakidin miktarıyla takyîne alışmıştı.”¹¹⁷

¹¹⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Şıpsıvdi**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1911, s. 315, 316.

¹¹⁶ Gürpınar, a.g.e., s. 317.

¹¹⁷ Gürpınar, a.g.e., s. 579.

Başlarda Meftun Bey gibi alafranga bir adamı asla kabul etmeyen Kasım Efendi'nin şimdi tek düşüncesi, Meftun Bey'in piyangodan kazanacağı on beş bin liranın ne kadarlık kısmını tırtıklayabileceğidir. Her şeyi, fazla su içmeyi bile günah addeden bu adam kızı üzerinden hesap kitap yapmaya başlar. Bir miktar parayı kızına ağırlık olarak ister. Yani kızı için pazarlık edip onu adeta bir eşya satar gibi satar. Böylelikle kızına çocukluluğundan bu yana ettiği bütün masraflar çıkarmış olacağını düşünür. Öyle ki Meftun Bey, benim gönlüm zengindir yalanlarıyla Kasım Efendi'yi iyice kandırınca kızını Meftun Bey'e cariye olarak verdiğini bile söyler. *“Var ol evladım. Öyleyse ben de size kızımı zevceliğe değil, cariyeliğe vereceğim.”*¹¹⁸ Oğlunun da Meftun Bey'in kardeşiyle gönül ilişkisi olduğunu öğrenen Kasım Efendi, iki çocuğunu da Meftun Bey'lere göndererek onları başından atacağını düşünüp mutlu olur.

Öte yandan, bu romanda bahsedebileceğimiz bir baba ve bir kız daha vardır. Meftun Bey'in beraber yaşadığı bir teyzesi vardır. Teyze Vesile Hanım, kızı Rabia'yı Meftun ile yakıştırırsa da kızının âşık olduğu başka biri vardır. Hatta öyle ki Rabia, bu sevgilisinden hamile kalır. Böyle bir şeyi asla kabul etmeyen annesi, bu işten anlayan Arap bir kadın bulur ve Rabia'nın çocuğunu düşürtür. Yaşadıklarından sonra uzun süre sevgilisinden haber alamayan Rabia, kendini öldürmeye kalkar ama bunu yapamadan yakalanır. Rabia'nın babası Mustafa Ağa o kadar saf ve temiz kalpli bir adamdır ki bu süreçte evde olup biten telaştan hiçbir şey anlamaz, kızının günden güne zayıflamasını ve rahatsızlığını kanlı basura bağlar. Mustafa Ağa böyle, Kasım Efendi'nin tam tersi olacak şekilde hiçbir hinlik düşünmeyen kalbi temiz bir babadır. Kızı iyileşsin diye türlü çabalar verir. Onun bu çabaları romanda şöyle geçer:

*“Kızın sebeb-i za'if ve ıstırapı kanlı basurdan olduğuna en büyük itminanla inananlardan biri de pederi Mustafa Ağa'ydı. Zavallı adam her gün basura karşı yeni öğrendiği edviyenin reçetesini ya zihninde ya cebinde hıfz ederek eve dönerdi.”*¹¹⁹

Zıt iki baba figürünü görebileceğimiz bir başka roman da *Handan* (Halide Edip Adıvar, 1912)'dir. Önceki bölümde bahsettiğimiz üzere, Cemal Bey çocukluklarında kızlarına karşı çok ilgiliyken, Refik Cemal, yeni doğan kızına karşı oldukça ilgisiz tutumlar sergilemiştir. Cemal Bey, kızlarının çocukluklarındaki bakımlarının yanında

¹¹⁸ Gürpınar, a.g.e., s. 609.

¹¹⁹ Gürpınar, a.g.e., s. 760.

onların yetişmeleriyle ve bu dönemdeki ihtiyaçlarıyla da müthiş ilgili bir babadır. Yetiştirme tarzı olarak baktığımızda, Cemil Bey, kızlarını son derece alafranga yetiştirmiştir. Zaten aile, Avrupai yaşayan ve bu kültüre uygun giyinen bir ailedir. Bu durum, Refik Cemal'in, arkadaşına, nişanlısının ailesiyle nasıl tanıştığını anlattığı mektubunda da geçer:

*“Cemal Bey redingotuyla ayakta, yanında Sâbire Hanım ve iki kızları beni kabul ettiler.”*¹²⁰

Cemal Bey'in kızlarını alafranga yetiştirmesinin bir başka göstergesi de Türk kültüründe bulunmayan bize batıdan gelen bir oyunu oynamalarıdır. Cemal Bey'in esasen yeğeni olan ama beraber yaşadıkları için herkesçe kızı olarak kabul görülmüş Neriman, nişanlısı Refik Cemal'in onu ziyarete geldiğı bir gün, kardeşleriyle tenis oyununu oynamaktadır. Bu tarz batılı oyunları oynamayı bilmeyen Refik Cemal, nişanlısını tenis oynarken görünce oldukça şaşırır. Bu durum romanda şöyle geçer:

*“Dün cumaydı, gittiğim zaman küçükhanımların bahçede olduklarını söylediler. Biraz yürüdüm. Evin arkasında bir düzlük, o düzlükte tenis vardı. Üç genç kız beyaz kısa fistanları, başörtüleriyle birbirlerine toplarını fırlatıp duruyorlardı. Neriman beni görünce bütün açık ve sevgili yüzünden okunan bir saadetle koşarak geldi, Tenis oynar mısınız? dedi.”*¹²¹

Cemal Bey, kızlarının toplumdaki hal ve hareketleri hususuna da oldukça titiz bir baba olmuştur. Avrupai yaşantılarının getirisi olarak kızlarını İngiliz terbiyesi ile yetiştirmiştir. Cemal Bey'in kızlarını İngiliz terbiyesiyle yetiştirmesi kızların tenis oynamalarından, piyano almalarından, giyim kuşamlarından belli olsa da Refik Cemal'in Neriman'ın kişiliğinden, *“Neriman'da -bilmem bütün İngiliz terbiyesi alan kızlar öyle mi- sade ve iddiasız hayata kendini bir uyduruş vardı.”*¹²² şeklinde bahsetmesiyle de kesin olarak anlaşılır.

Genç kızlıklarında her konuda kızlarına destek olduğı gibi, Cemal Bey evlilik hususunda da onları zorlamaz, baskılayıcı bir tutum sergilemez. Refik Cemal Neriman'a talip olduğunda, Cemal Bey'in ilk yaptığı şey, kızına bu konudaki fikrini sormak ve gönül rızasını almaktır. O rıza gösterdikten sonra, isteme gelme faslına geçilir. Görüyoruz ki alışılmışın dışında, burada, Cemal Bey karar mercii olarak

¹²⁰ Halide Edip Adivar, **Handan**, İstanbul, Can Yayınları, 2020, s. 13.

¹²¹ Adivar, a.g.e., s. 14, 15.

¹²² Adivar, a.g.e., s. 21.

kendisini görmez izdivaç hususunda ilk söz hakkını değer verdiği kızına verir. Cemal Bey'in bu tutumu romanda Refik Cemal'in ağzından şöyle geçer:

*“Resmimi Cemal Bey, müstakbel nişanlım Neriman’a bizzat göstermiş ve fikrini sormuş. Neriman hemen kabul etmiş. Bu benim korkak izzetinefsimi azıcık okşadı.”*¹²³

Neriman, Refik Cemal ile evlenmeyi kabul ettikten sonra hazırlıklara başlanır. Bu hazırlıklarda herkesin bir görevi vardır. Refik Cemal köşkten bir sürü kadınla çeşitli mobilya mağazalarını dolaşıp Neriman’la yaşayacakları evi tasarlar. Neriman ise bu süre zarfında diğer kadınlarla dikiş işlerini halleder. Cemal Bey’in kızlarını Avrupai yetiştirmesinin bir göstergesi de dikiş dikme hususunda kızların modayı önemsemesidir.

*“Akşamları Cemal Bey’in salonunda genç kızlar ve ihtiyar kadınlar arasında kumaş ölçülüyor. Moda gazetesine bakıyor, genç kızların dikiş dikmelerini seyrediyordum.”*¹²⁴

Neriman’ın yanında Handan’la da son derece ilgili olan Cemil Bey, Handan’ın çok zeki ve olgun bir kız olduğunun da farkındadır. Diğer kızlar, çocukluktan çıkıp birer genç kız olduklarında erkeklerden kaçarken o, hiç kaçmamış aksine babasının sohbet ortamlarına katılıp olgun bir insan gibi konu hakkında fikirlerini beyan etmiştir. Babasının arkadaşı Selim Bey bile, adeta onun akranı gibidir. Cemal Bey, kızıyla en çok bu olgun tavrından dolayı gurur duyar. Yine bir akşam Cemal Bey’in arkadaşlarının da olduğu bir mecliste Handan, uzun uzun edebiyat hakkında bazı fikirlerinden bahsedince Cemal Bey’in kızının bu kültürlü tavrından pek hoşnut olur. Bu durum romanda şöyle geçer:

*“İhtiyar dostlarım, memnuniyetleriyle adeta sarhoş, beni dinliyorlardı. Babam, aynı sevgili tebessümüyle azıcık taştan talaketime hayret ediyor gibiydi. Fakat ben bu eski dostlarıma ruhumu onların anlayacağı şekil ve renkle vermeyi severim.”*¹²⁵

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1912) romanı, 1910 yılında Halley kuyruklu yıldızının dünyaya yaklaşmasıyla, bu rivayetin İstanbulluları nasıl heyecanlandırıldığını anlatır. Yazar, önsözde de söylediği gibi böyle bir şeyin yaşanmayacağını savunur ve romanda da bir kurgu aracılığıyla bunu

¹²³ Adivar, a.g.e., s. 12.

¹²⁴ Adivar, a.g.e., s. 18.

¹²⁵ Adivar, a.g.e., s. 56, 57.

anlatır. Roman, bir babanın kız çocuğu hakkındaki fikirlerini verirken, genel anlamda kadınlar hakkında da gelenekteki düşüncüyü aktarması açısından önemlidir.

Roman, Halley kuyruklu yıldızının dünyaya yaklaşması havadislerinden bahseden bir grup mahalle kadınının konuşmalarıyla başlar. Bilimden bî-haber olan halkın, bu konuda kafası oldukça karışıktır ve işin aslını öğrenmek isterler. Yazar, bu kısımda mahallelinin kuyruklu yıldız hakkında bilgi öğrenmeye gittiği İrfan Galip'i tanıtır. İrfan Galip, yeni edebiyat kuşağından kibirli bir zattır. Bilgisi ve ilminden fazla gurura sahip olan bu adam, önemli üniversitelerde öğretilen ilimleri kendisinin de öğrenebileceğine inanır. Önemsiz bazı dergilere yazılar yazar, bir kitap açtığından ondan kısa sürede sıkılır, en basit şeyleri bile anlayamaz hale gelir. Bu adam; memleketin durumundan hiç memnun olmayan, kitaplarda okuduğu hayatları, doğruları halka uygulamaya çalışan, onları bilgilendirmeyi üzerine vazife edinen biridir.

İnsanların kuyruklu yıldızın dünyaya çarpacağı rivayetine olan inançlarıyla eğlenip onlarla dalga geçer. Bundan dolayıdır ki, belirli zamanlarda onlarla bir araya gelip konferanslar yapar. Konunun cahili olan bu insanlar ona inanırlar çünkü onların nezdinde bu adam bilgili bir insandır. Bu sıralarda tanımadığı bir kız ona mektuplar gönderip bilimsel konularda sorular sorar. Kızın bu konularla ilgilenmesine şaşırان İrfan Galip tanımadığı bu kızla mektuplaşmaya başlar. Bu kız, İrfan'a onun yazılarını okuduğunu ve içinde bulunduğu toplumun kadınlar hakkındaki bakış açılarından memnun olmadığını söyler. Romanın sonunda ikili, Halley kuyruklu yıldızının dünyaya çarpmadan geçip gittiği gece evlenirler. Romanın bizim konumuz ile alakalı kısmı ise, başlarda bilmediğimiz fakat daha sonra isminin Feriha Davud olduğunu öğrendiğimiz bu kızın, İrfan Galip'e yazdığı mektupların bazılarında ailesinden yakınmasıdır. Kızın yazdığı bu mektuplardan babasıyla olan ilişkilerini öğreniriz.

Feriha, ailesinde bulunan kadınlara bakış açısından şikayetçidir. Yazar burada aslında, Osmanlı toplum hayatındaki evlilik anlayışını eleştirir. Ama bunu yaparken diğer romanlarından alışkın olduğumuz gibi alaycılığı ve mizahı kullanır. Feriha başta adını vermediği mektuplarında, babası ve annesinin evlilik ve kadın hakkındaki bazı düşüncelerinden ve bunlardan bunaldığından bahseder. Kızlarını okutan bu aile, iş çalışma hususuna gelince buna izin vermez hatta yazılar yazıp yayımlamasına bile karşı çıkar. Çünkü onların zihniyetlerine göre, bir kızın yapıp yapamayacaklarının

sınırını belirleyen bekarken baba, evlendikten sonra da onun eşi olacak kimsedir. Bu Feriha'nın yazdığı mektuplarda şöyle geçer:

“Gazetelere yazı göndermeme bile müsaade etmiyorlar. ‹Bana bir şey yazdırtmadıktan sonra beni neye okuttunuz? Alemin kızları yazıyorlar bir şey olmuyor da ben yazınca mı ayıp olacak?› diye çok rica ediyorum. ‹Hayır olmaz, hayır olmaz. Sana sahip olacak adam müsaade ederse o zaman yazarsın!› cevabını veriyorlar. İhtiyor musun? Bana sahip olacak adam... Of... şimdiden bu adamı hiç sevmiyorum. Çünkü daha adını bilmeden, yüzünü görmeden bu adamın arzusuna, emrine tâbii bulunuyorum. Babamın sahabetinden çıkıp onun nüfuzu altına mı gireceğim?”¹²⁶

Feriha, başka bir mektubunda ise yine babasının da doğruluğuna inandığı fakat onun doğru bulmadığı, kızların evlendikten sonra aniden bir olgunluğa erişmek zorunda oldukları anlayışını eleştirir. Çünkü o, içinde yaşadığı hayatın rahatlığından, çocuk kalmaktan gayet memnundur.

“Peder, validesinin şefkat-i mütemadileri altında perverişyâb olan bir kız izdivaç edince kadınlık hayatına ve ağır bir vazife altına girmiş olur. Artık kızlık zamanındaki hoppalıklara, çılgınlıklara, kayıtsızlıklara veda etmek lazım gelir. Ben bu hayât-ı tıfulânemi temdid için izdivacı mümkün mertebe ta'hîr etmek istiyordum.”¹²⁷

Romanı incelediğimizde gördüğümüz gibi, Feriha ve babası arasında örneğini verebileceğimiz sevgiye dayanan sağlam bir bağ yoktur. Aksine Feriha içinde yaşadığı aile hayatından ve anne-babasının zihniyetlerinden şikayetçidir.

Salon Köşelerinde (Safveti Ziya, 1912) romanı, dönemin sosyo-kültürel yapısını vermesi açısından önemli bir Servet-i Fünûn Dönemi Edebiyatı romanıdır. Eserde, Osmanlı insanının Tanzimat'la başlamış ve Servet-i Fünûn Döneminde artarak devam etmiş olan batılılışması gün yüzündedir. Romanın olay örgüsü, bir Avrupalı gibi çok iyi dans edebilen şık bir Türk genci olan Şekip ile İngiliz Lidya'nın aşkı üzerine kuruludur. Roman Lidya ile Şekip'in bir baloda tanışmalarıyla başlar. Lidya, Şekip'le tanışana kadar, Türkleri edebiyat ve sanattan anlamaz insanlar olarak bilir. Bu düşüncesinin bir ön yargıdan ibaret olduğunu Şekip sayesinde anlar.

¹²⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç**, İstanbul, Mihran Matbaası, 1912, s. 133, 134.

¹²⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, a.g.e., s. 297, 298.

Baloda onun ne kadar iyi dans ettiğini görüp şaşırır. İlerleyen zamanlarda Şekip’le görüşmeye devam ettiğinde ise Lidya onun ne kadar iyi karakterli bir insan olduğunu görür ve zamanla aralarında bir aşk başlar.

Romanda bizim konumuz ile alakalı kısım, Lidya’nın babası ile olan bağıdır. Lidya’nın babasıyla nasıl bir ilişkisinin olduğu, Şekip ile tanıştığı balodaki tavırları sayesinde anlaşılır. Romanda Lidya ve babasının günlük hayatı verilmez. Romanda ikilinin baba-kızın ilişkisine dair verilen her şey yalnızca bu baloda yaşananlardır. Lidya’nın babası kızına karşı genel olarak çok dikkatli olan kızının her tanıştığı kişiyi enine boyuna tanımaya çalışan bir babadır. Bu yüzden Lidya baloda Şekip ile tanıştığında babası da gelip Şekip ile tanışır. Lidya, babasının onu Şekip ile yalnız bıraktığını görünce çok şaşırır ve babasının ona olan bağlılığından bahseder:

*“Sizi tebrik ederim, pederimi teshîr ettiniz. Evet teshir ettiniz, çünkü arkamdan büfeye kadar gelmeyip beni sizin refakatinize tevdi‘ ü terk etmesini başka türlü te’vil edemem.”*¹²⁸

Babasının Lidya’ya karşı bu hassasiyeti kızını baskılayıcı onu rahatsız edici bir boyutta değildir. O, kibar bir beydir. Lidya kendisine bir şey içecek almak için yanından ayrıldığında peşinden gidip soğuk bir şey içmemesini, hasta olabileceğini tembihler. Onu sevdiği için hala küçük bir kızmış gibi kollamaya çalışır. Lidya ayrıca, Şekip ile sohbetleri esnasında ona hayatından bahsederken dışarıdan gayet rahat anlaşılan babasının ona karşı olan hassasiyetinden kendisi de bizzat bahseder.

*“Pederim dersiniz, ooo! Kolunda gezdiğim bir gencin üç batın evveline kadar ecdadını tahkik etmedikçe rahat edemez... Eminim ki şimdi birisini yakalamış, sizi soruyordur.”*¹²⁹

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın diğer romanlarında olduğu gibi *Cadı* (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1914) romanında da batıl inançlar, hurafeler ve bunların sonucunda yaşanan kötü tecrübeler anlatılır. Roman, Emine Hanım’ın, kocasını kaybeden eşinin kardeşi Fikriye’yi yeniden evlendirme fikrini onunla konuşmasıyla başlar. Fikriye, yengesinin bu düşüncesini duyar duymaz reddeder vefat eden kocası Bedri Bey’in üzerine bir başkası ile evlenmeyi lanetlenmek gibi gördüğünü söyler. Yengesinin evlendirmek için onu bu kadar zorlamasını bir türlü anlayamaz. O, dayısı Hasan

¹²⁸ Safveti Ziya, **Salon Köşelerinde**, İstanbul, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık, 1912, s. 21.

¹²⁹ Ziya, a.g.e., s. 20.

Efendi'nin evinde üç yaşındaki küçük kızı ile mutludur. Yengesi ise amacını, onun mutlu bir geleceğe sahip olmasını sağlamak olarak açıklar.

Yenge Emine Hanım, Fikriye'yi evlendirmeyi aklına koyduğu için kılavuz kadınlara para karşılığı birkaç kısmet buldurur. Sonunda Fikriye'ye talih kuşu olarak adlandırdığı bir eş adayı bulur. Bu adam ... Bakanlığında ... Kalemi¹³⁰nin müdürüdür. Lakin Naşit Efendi isimli bu adamın hakkında dedikodular kol gezmektedir. Bu dedikodulara göre Naşit Efendi'nin ilk karısı ölmüş, ikinci karısı ile ise boşanmıştır. İki tane de çocuğu vardır. Yengesi Emine Hanım, Fikriye evlenmek istememeyi diretince ve çok soru sorunca ona kızar. Büyükler varken gençlere laf düşmeyeceğini, kısmeti araştırıp etmenin büyüklerin işi olduğunu, kızların bu kadar soru sormasının ayıp olduğunu savunur ve bunun gibi laflar savurur. Fikriye'nin o kadar canı sıkılır ki, istenmediği bu evden gidebilmek için evlenmeyi kabul eder.

Fikriye evlenmeyi kabul edince yengesi harekete geçer. Naşit Bey hakkındaki asıl tahkikatı, birinci ağızdan yapmak ister. Bu amaçla, bir gün Fikriye ve yengesi, olayların aslını astarını Naşit Bey'in eski karısı Şükriye Hanım'dan öğrenirler. Romanın bu kısmında, tıpkı *Gulyabani* romanındaki gibi hâlden, mâziye gidilir ve olaylar okuyucuya Şükriye Hanım'ın ağzından aktarılır. Bu kısım, Şükriye Hanım'ın babasının, onu yetiştirme tarzından bahsedilmesi açısından önemlidir. Bu bölümde bu romana bu maksatla değineceğiz.

Rivayetlere göre, Naşit Bey'in ölen eşi Binnaz Hanım, cadı olup kendinden sonra evlendiği karısını boğar. Naşit Bey ile bu yüzden kimse evlenmek istemez. Şükriye Hanım zamanında onunla evlenmeden önce bu dedikodular iyice yayılmıştır fakat Şükriye Hanım'ın babası böyle hurafelere inanmayan, aklı başında, kızını da böyle yetiştirmeye çabalamış bir adam olduğundan bu lakırdılara kıymet vermez. Şükriye Hanım'ın bu konudaki fikirleri ve kızını bu fikirler doğrultusunda nasıl yetiştirdiği romanda şu şekilde verilir:

“- Kız Şükriye, ben sana böyle mi terbiye verdim? Böyle mahalle karısı hurafelerine inanmak için mi tahsiline bu kadar itina gösterdim?.. Onun bunun aleyhinde kizb ve mefsedet dellallığı eden birtakım ahlaksız müfteri kimselerin işâat-i

¹³⁰ Devlet dairesinin adı romanda böyle geçmektedir.

mazralarına inanıyorsun da benim sözlerime emniyet etmiyor musun? Hiç ölü dirilip de vakit vakit mezarını terk ederek insanlar ile boğuşmaya çıkar mı?..”¹³¹

Genç Kız Kalbi (Mehmet Rauf, 1914) romanında, kuzen olan ve çok farklı yetiştirilmiş iki genç kızdan bahsedilir. Romandaki kişiler ve bu iki farklı baba-kız ilişkisi Pervin’in günlüğünde yazılanlarla verilir. Pervin, babasının memuriyeti vesilesiyle farklı şehirlerde yaşamış, en fazla süreyi ise çok sevdiği İzmir’de geçirmiş fakat İstanbul’a daha önce hiç gitmemiştir. O, bu yüzden, İstanbul’a karşı büyük heyecanları olan bir kızdır. Onun yaşanacak yer denince aklına gelen en güzel yer İstanbul’dur.

Roman, babasının Pervin’ in ısrarlarına dayanamayarak onu, aralarının pek de iyi olmadığı kardeşinin yanına İstanbul’a göndermesiyle başlar. Böylece bir aydır İstanbul’da amcası ve onun ailesiyle yaşamakta olan Pervin, İstanbul’u hiç de beklediği gibi bulmaz. Onun hayalindeki temiz ve mükemmel şehir burası değildir. Amcasının evinin bulunduğu İstinye muhitinde birkaç yalıdan başta oturulacak güzel ev yoktur. Gezer, görür, inceler ve neticesinde İstanbul, Pervin için tam bir hayal kırıklığı olur. İstanbul’ u zihninde adeta, bitkisel hayatta olan insanların yaşadığı ölü bir şehir olarak konumlandırır. Saadetin yalnızca sevmek ve sevimde olduğuna inanan, şu zamana kadar hayatında kimse olmamış Pervin, hayatının aşkını bu mükemmel olarak tahayyül ettiği şehirde bulma umudunu da tamamen kaybeder.

Zaman geçip Pervin amcasıyla yaşamaya alışınca, babası ile amcasının arasının neden bozuk olduğunu daha iyi anlamaya başlar. Babası ile amcası tam anlamıyla zıt karakterlere sahiptirler. Pervin amcasını görgüsüz ve kendini beğenmiş bulur. Babasının tam aksine amcası iyi bir tahsil görmemiş, erkenden rüştiyeden ayrılıp bir kaleme çırak olmuş, yıllar geçse de yüksek mevkilere gelememiş zavallı bir adamdır. Fiziksel görüntüsü ise, karakterinin tam tersidir. Azametli ve hoş giyimli olan bu adamı gören, adeta bir beyefendi sanacaktır. Ama bunun yanında o denli görgüsüzdür ki, yaz sıcaklığında kürk ile dolaşır.

Pervin’in amcası, ailesine de çok alaycı yaklaşan, saçma sapan şeylere gülen bir adamdır. Bu evde, Nigâr isimli bir kızı, yirmi beş yaşlarında bir oğlu ve üçüncü eşi olan Hediye Hanım ile yaşar. Amca Bey, her akşam eve geldiğinde, bir sandalyeye oturur, enfiyesini hazırlar ve aile halkına o gün işte yaşadığı bir dizi sıkıcı

¹³¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Cadı**, İstanbul, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, 1914, s. 52, 53.

olayı sanki harika birer anıymışçasına anlatır da durur. Üst üste bu durum yaşanınca, bir defasında kızı Nigâr'ın uykusu gelir ve babası konuşurken uyumaya başlar. Kibirli adam kızı uyanınca en son ne anlattığını sorup kız bilemeyince bu duruma çok sinirlenir, onu odadan kovar.

“Nigâr Hanım kızımız... Başını kaldır bakayım, burnun yine öyle önüne doğru uzadı. Şimdi kardeşlerine ben ne söylüyordum... Ben burada lakırdı söylerken uyumanın manası var mı ya?...”

Kalk oradan, defol git yatağına!”¹³²

Amca, sabahları eğer kendisi erken uyandıysa tüm hane halkına bağırıp çağırarak uyandırır. Kendisinden sonra uyanılmasını saygısızlık addeder. Karısını, Pervin' in babası yani kendi kardeşinden bile kaçırıp, kızı ve karısını karısının filanca ahababının çapkın oğlundan kaçırmayan; bunların yanında kızının Pervin' den özenip onun gibi giyinmesini ve yaptıkları süsleri kabul etmeyen, kızan tutarsız bir babadır. Kızına karşı öz verili, anlayışlı bir baba olmaktan çok uzak, onun yerine her hatasında kırıcı ve alaycı konuşan bir babadır.

Pervin zamanla, burada kendini çok garip ve rahatsız hissetmeye başlar. Çünkü Pervin'in babası, amcasının tam aksine kibar, bilgili, görgülü ve ailesine iyi muamele eden bir adamdır. Kızıyla ilgili, güzel öğütler veren, ibretlik hikayeler anlatan mütevazı bir adamdır. Pervin' in ailesinde herkes birbirini sever ve birbirini mutlu etmek için çabalar fakat bu evde bırak birbirini sevmek, kimsenin birbiri hakkında tek bir olumlu düşüncesi bile yoktur. Amca, sanki kendisi çok faydalı ve hayırlı bir babaymış gibi çocuklarına *“Hay Allah belanızı versin... Ulan siz adam olmayacaksınız hiç”¹³³* gibi kaba laflar ettikçe Pervin daha da hayrete düşer. Amca Bey'e evde yapılan her hareket batar. Anlamli anlamsız şeylere sinirlenir. Kızının roman okumasına bile karşıdır. Öyle ki Nigâr bir gün sessiz sakin roman okurken babası hiddetlenir ve ona *“Bırak şu kitabı elinden be! Ulan sen bilmez misin ki ben sana roman falan okutmam. Ver onu bana bakayım!”¹³⁴* der.

Amca Bey'in kabalığı sadece aile içiyle sınırlı kalmaz. Yol yordam bilmeyen bu adam eve gelen misafirlerin yanında bile kızını aşağılar, herkesin içinde ona gurur

¹³² Mehmet Rauf, **Genç Kız Kalbi**, İstanbul, Muhtar Halid Kitabhanesi, 1914, s. 20.

¹³³ Rauf, a.g.e., s. 45.

¹³⁴ Rauf, a.g.e., s. 94.

kırıcı hakaretlerde bulunur. Yine bir gün sofrada misafirler varken kızının yemek yiyişiyle dalga geçer ve şöyle der:

*“Kız ulan ne tabiatsız şeysin be... Bir saattir sana dikkat ediyorum, nasıl yemek yiyiştir... Allah aşkına şunun tabağına bakınız... Ulan biraz babanıza bakın da nasıl yemek yenir, sofrada nasıl oturulur, bunu olsun öğrenin be...”*¹³⁵

Çocuklarına kaba davranışlarının yanı sıra kendisi o kadar kibirlidir ki, normal bir babadan bekleneneği gibi çocuklarının her şeyin en değerlisine layık olduklarını asla düşünmez. Öyle ki bir keresinde, dışarıya gzmeye gidecekleri bir vakit, çocuklarının arabayla gitmesine karşı çıkar, eşekle gitmelerini söyler. Pervin bu gibi baskılarla büyümediği için, amcasının uyarılarına da kulak asmaz. Başka bir gün, Nigâr ile Pervin tiyatroya gidecekleri sıra, amcası alışıldığı gibi kızların giyimini teftiş eder. Nigâr, siyah çarşaf giyse de başını ve peçesini Pervin gibi biraz daha rahat olacak şekilde yaptığı için babası onu onurunu kırıcı sözlerle azarlar ve *“Kız, ulan nedir o halin be... İndir o suratındaki örtüyü... Nedir o öyle, ortaoyununa çıkar gibi...”*¹³⁶ der. Babasının bu tavırlarına içten içe alınsa da artık adeta bağışıklık kazanan Nigâr sinirlenip Pervin’e babasının ona bir yere kadar karışabileceği, her şeyi yönetemeyeceği yönünde laflar eder.

*“Böyledir işte bu babam... Sanki ben böyle kapalı çıkarsam bir şey yapamazmışım gibi... Hey gidi hey, insan bir kere istemeye görsün kuzum... İşte bugün inadına ben de öyle şeyler yapacağım ki görsün o...”*¹³⁷

İki baba arasında dağlar kadar olan bu farkı görmek, Pervin’i hayrete düşürür. Kuzeniyle amcası arasındaki sıkıntılı ilişkiye tanık olunca, kendi babasıyla olan ilişkisine şükreder. Pervin’in babasından gördüğü ilgiden yoksun büyüyen bir kız olduğu için Nigâr; görgüden, bilgiden uzak; temizlik nedir bilmeyen bir kız olup çıkar. Yeri gelir günlerce saçına tarak değmemiştir. Hatta Pervin bir keresinde onun ellerini yemek masasındaki sürahinin içinde yıkadığına bile şahit olmuştur. Üvey annesinden bir annelik göremeyen ve babasından ise hakkıyla bir babalık göremeyen kız, elbette sonunda böyle yetişmiş bir kız olacaktır.

Romanda Pervin’ in günlüğünden öğrendiğimiz bir diğer konu ise, o dönemde ailelerin kızlarının eş seçiminde; makam, mevki, saygınlık gibi şeyleri önemsemeleri

¹³⁵ Rauf, a.g.e., s. 52, 53.

¹³⁶ Rauf, a.g.e., s. 26.

¹³⁷ Rauf, a.g.e., s. 27.

ve nihayetinde önemli olanın kızlarının değil kendi kararları olduğudur. Bu konudan Pervin günlüğünde şöyle bahseder:

*“Hemen hemen her izdivaç bizde ekseriyetle kezb ve hileyle yapıldığı ve beş on gün geçe geçmez iki taraftan birden şikâyet başladığı malumken hâlâ, hâlâ babalarımız bu hayatın en mühim meselesini âdetlerimize tab'an gafletle, körü körüne icra ederler. Mesela damatlarını bize göstermedikleri gibi, kendileri de olsa olsa iki üç defa, o da belki tesadüfen görmüş, tanışmışlardır.”*¹³⁸

Pervin, on sekiz yaş civarlarındayken İstanbul' da amcasının yanında yaşadığı dönemde, İzmir'den nüfuzlu bir jandarma kumandanı ona talip çıkar. Kızcağız, ailesinin sırf zengin ve saygın diye kendisini bu adamla evlendirmek istemesine çok şaşırır. Bugüne kadar ailesinden, kızlarını okutmamış ve bağınaz yetiştiren ailelerin tutumlarını sergilediklerini hiç görmemiştir. Bu fikirleri günlüğünde şöyle geçer:

*“Mademki onlar da her ana, baba gibi beni böyle tezvic edecekler, bana vere vere böyle bir hayat vereceklerdi, niçin, niçin beni böyle bir terbiyeyle tezyin ettiler? Niçin bana böyle fikirler, böyle emeller vermeye müsait bir hayat yaşattılar...”*¹³⁹

*“Halbuki, onlar beni ta'lim ve tenvir ettiler, bana dünyanın, hayatın, kaderin ne olduğunu öğretecek bir terbiye verdiler; insana yaşayacağı hayata göre bir terbiye vermek lazım olduğunu düşünemediler ve bugün böyle bir kıza “Haydi zindana! Çünkü başka türlü yapmaya memleketin hali ve adeti müsait değil...” diyorlar.”*¹⁴⁰

Pervin, ailesinin bu tutumundan dolayı, hayatını kim ile birleştireceğini, nasıl güveneceğini bilemez. On dokuz yaşına kadar da hayatında kimse olmaz. İstanbul'da bir akşam, amcasının karısının akrabalarından, şair ve gazetelerde yazılar yazan Behiç Bey evlerine ziyarete gelir. Onun toplumsal konulardaki özgürlükçü fikirleri ve edebiyatla ilgili oluşu Pervin'i etkiler. Behiç de ondan etkilenmiş olacak ki buraya daha sık gelip gider. Behiç Bey ile Pervin arasındaki ilk yakınlaşma, Pervin'in piyano çaldığı bir anda olur. Pervin Behiç Bey'den tam bir itiraf görmeden bu durumu kimseye açmaz.

Pervin'in buradaki yaşamdan sıkılmasından dolayı, hastalık yalanı uydurup yemeğe inmediği bir akşam, Behiç Bey eve gelir. Pervin'in hasta olduğunu öğrenince

¹³⁸ Rauf, a.g.e., s. 34.

¹³⁹ Rauf, a.g.e., s. 80.

¹⁴⁰ Rauf, a.g.e., s. 80, 81.

odasına ziyaret etmeye çıkar ve birbirlerine olan hislerini ilk defa burada açarlar. Pervin hayatının aşkını bulduğuna inanır ama Behiç, onun sandığı gibi bir adam çıkmaz. Amcası, eşine Behiç'in eve çok sık gelmesinden şüphelenip Nigâr ile mi evlenmek istediğini sordurtur. Behiç, Pervin'in zengin olmadığını öğrendiği için güzel bir kız olduğunu fakat onu ilgilendirenin maddi konular olduğunu söyler.

Pervin, yaşadığı yıkımdan sonra çok üzülür ve hemen İzmir'e babasının yanına döner, aylarca da bu üzüntüyü üstünden atamaz. Tanıştığı ve sevdiği bir adamdan gördüğü bu muamele sonucunda, bir daha asla kendi başına biriyle tanışmayacağına yemin ederek ailesinin uygun göreceği adamla evlenene kadar beklemeye karar verir. Roman, hem ev içi davranış ve tutumlar hem de önemli kararların alınması bakımından, birbirine taban tabana zıt iki babayı ve kızları ile ilişkilerini böyle örneklerle sunar.

Tezat (İzzet Melih Devrim, 1915) romanı, bir Türk subayı olan Naşit'in evlenme hususundaki tereddütlerini anlatan, insanın kendisinden çok farklı hatta, başka bir kültüre ve dini anlayışa sahip bir insanla evlenemeyeceğini savunan bir romandır. Bu roman, Meşrutiyet Dönemi'nin sosyal hayatının da iyi bir şekilde verilmesi açısından önemlidir.¹⁴¹

Roman, Taksim'deki evindeki odasında arkadaşıyla vakit geçirirken aniden sıkılan Behire'nin elindeki kitabı oturduğu sedire fırlatması ile başlar. Behire'nin içini sıkıyan şey nişanlısı Naşit Bey'i dün akşam zaptiye nazırının yanına çağırmasıdır. Behire nişanlısının başına gelenleri merak etmektedir. Mektepten arkadaşı Nikolett onu teskin etmeye çalışır. Yazar nişanlı gençlerin şu an içinde bulundukları duruma böylece kısaca değindikten sonra romanın olay örgüsünü oluşturan kişileri tanıtmaya başlar.

Suat Paşa ile Nusret Bey dostlukları eskiye dayanan çok samimi iki arkadaştır. Nusret Bey, Atina valiliğindeki işinden istifa edip İstanbul'a yerleşince, bu iki arkadaşın aileleri daha da samimi olmuşlardır. Suat Paşa'nın oğlu Naşit ve Nusret Bey'in kızı Behire, beraber büyümüşlerdir. Naşit ve Behire'nin aralarında altı yedi yaş anca vardır.

Nusret ve Behire, Türk genci olmalarına rağmen aralarında bazı farklar vardır. Behire, abartılı istekleri olmayan, mütevazı bir Türk gencidir. Her ne kadar Fransız

¹⁴¹ Cafer Şen, **Fecr-i Ati Edebiyatı**, Ankara, Gazi Kitapevi Yayınları, 2006, s. 862.

okulunda okusa da Türk kültürüne göre yetişmiş, İslami geleneklere bağlı bir kızdır. Anne-babası tarafından çok sevilmiş ve ilgi ile büyütülmüştür. Öyle ki ailesi ona, hobileri bir oda düzenlemiştir. Behire, babası tarafından yaptırılan evlerindeki, kendisine ait odasında, yalnız vakit geçirmeyi seven, kitaplar okuyan, musiki ile ilgilenen bazen de İstanbul'un güzel manzarasında dalıp hayaller kuran narin bir genç kızdır.

Naşit ise Behire gibi Türk olmasına rağmen, karakter ve yaşayış olarak ona tam zıt bir gençtir. Serbest yaşamayı seven, Behire gibi evde vakit geçirmek yerine batılı camialarda gezen, batılı kitaplar okuyan, Fransızca öğrenmiş bir gençtir. Bu ara dönemin baskıları Naşit'i rahatsız eder ve ailesine yurt dışına gitmek daha da asrileşmek istediğini söyler. Bunun yanında Naşit'in İstanbul'la artık önemli bir bağı vardır. Yaşları ilerlediğinde romanlarda genellikle karşılaştığımız durum gerçekleşir ve Behire, Naşit'e karşı arkadaşlıktan öte hisler hisseder, ona büyük bir aşkla bağlanır ve evlenmek ister. Nusret Bey, kızının mutluluğunu düşünen bir baba olduğu için Behire'nin Nusret'i sevdiğini öğrenince gençlerin izdivaç fikrine karşı çıkmaz aksine eskiden beri devam eden bu arkadaşlık resmiyet kazanır ve gençler nişanlanırlar. Behire Nusret ile evlenmek isterken Nusret'in bu konudaki fikri açıkça belirtilmemiştir.

Naşit ailesine açtığı yurt dışına gitme fikrinde kararlıdır. Behire her ne kadar buna şiddetle karşı çıksa da Naşit'in kararı kesindir. Naşit işin özünde Paris'e gitmek istese de ilk olarak Batum'a amcasının yanına gider. Naşit Batum'da amcası Osman Bey'in yanında tam da hayalindeki batılı hayatı yaşamaya başlar. Burada balolara ve çeşitli eğlencelere katılır. Bir gün katıldığı balolardan birinde, Rus asıllı bir kız olan Miliça Nelidovna ile tanışır ve onun güzelliğine vurulur. Nişanlı olmasına rağmen gün geçtikçe bu Rus kıza âşık olur. Çünkü Behire'ye, onun kendisine duyduğu gibi bir aşkla bağlı değildir. Burada kaldığı süre zarfında Miliça ile zaman geçirmeye devam eder. Miliça da zamanla onu sevince ikili evlenmek isterler. Aralarında Behire haricinde, birbirine düşman olan iki devlet, farklı kültürler ve dinler vardır.

Naşit durumu ilk olarak amcası Osman Bey'e açar. Artık evlenmek istediğini fakat evleneceği kızın Behire olmadığını söyler. Amcası Naşit'in söylediklerine çok sinirlenir. Böyle bir şeyin asla mümkün olamayacağını, bir Rus kıızıyla evlenmesinin doğru olmadığını söyler. Buna rağmen Naşit, kimseyi dinlememekte kararlıdır.

Naşit, kimseyi umursamadan Miliça'yla yaşamaya başlar ve bu durum çok zaman geçmeden İstanbul'da duyulur. Behire henüz hiçbir şeyden haberdar değildir. Babası kızına durumu hemen söyleyemez. Nusret Bey, bir akşam kızının odasına gelir ve kızını üzmekten korktuğu için Naşit'in yaptıklarından bahsetmeden, ona bir talip çıktığından bahseder. Bir paşanın oğlunun kendi ile evlenmek istediğini, en münasibinin bu izdivacın olduğunu kızına söyler. Elbette ki Behire zaten nişanlı olduğu için buna şaşırır. Baba, kızına, Naşit'i beklemesinin zor olduğunu, onun emellerinin batıda Paris'te olduğunu, belki de hiç gelmeyeceğini söyleyerek vazgeçirmeye çalışır. Fakat Behire buna kesinlikle karşı çıkınca zavallı baba artık gerçekleri söylemek zorunda kalır.

“- Sen Naşit Beye olan hissiyatından, sadakatinden bahsediyorsun da onun vefâkâr olup olmadığını zerre kadar düşünmüyorsun... İşte ben temin ediyorum ki Naşit Bey senin muhabbetine layık değildir. O, şu dakikada, diğer birisiyle, bir Rus kıızıyla evlenmeyi tasavvur ediyor... Bu haber, tabii sana pek acı gelir; kendim de bundan dolayı fevkalade meyyus ve mahzunum. Lakin mevsukan bildiğim bir hakikati senden gizlemek hem faydasızdır hem de senin menfaatine tamamıyla mugayirdir. İşte kızım ben iyi bir pederin vazifesi ne ise onu hakkıyla ifa ettim, zannediyorum... Fazla keder etmeye mahal yok. Gençsin, güzelsin; çabuk müteselli olur, demin bahsettiğim delikanlı gibi biriyle izdivaç edersen mesut olursun... Hem de...”¹⁴²

Nusret Bey, olan biteni kızına anlattıktan sonra, kızının ruh sağlığını korumak için ortalığı ateşe vermez, Naşit'in yaptığı bu büyük hainliğe rağmen kızı her ne karar verirse ona tam anlamıyla destek çıkacağını belirterek şöyle der: *“Şimdi her şeyi biliyorsun. Ötesini sana bırakıyorum. Düşün, iyi düşün, haklı olduğumu anlarsın...”¹⁴³*

Öte yandan Miliça ile aşklarını yaşarken, aralarındaki kültür ve din farkından dolayı bazı zamanlarda içi içini yiyen Naşit, gerçek aydınlanmasını bir gün bir baloda yaşar. Bir Rus zabiti, Türkler hakkında ileri geri konuşken, Miliça da bu sırada gayet mutlu bir vaziyette Rus subayları ile dans etmektedir. Bu olay, Naşit'in kırılma noktası olur ve içindeki millî bilinç uyanır, kültüründen yaşamından vazgeçemeyeceğini anlar. Behire'ye yaptığı haksızlığı da anlar ve Miliça'dan ayrılır. Bu olaydan birkaç gün sonra da Behire'den sitem dolu bir mektup alır. Bunalıma

¹⁴² İzzet Melih Devrim, **Tezat**, İstanbul, Sabah Matbaası, 1915, s. 191, 192.

¹⁴³ Devrim, a.g.e., s. 192.

giren Naşit, romanın sonunda Batum'dan Paris'e giden bir gemiye binerek aşkından ve bütün hatalarından kaçır. Paris'te bir süre ruhunu iyileştirdikten sonra vatanına, Behire'ye dönecektir.

Hayattan Sayfalar (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1917), negatif yönleri ağır basan, sevgi ve şefkat barındırmayan baba-kız ilişkilerini görebileceğimiz bir romandır. Romanda dikkat çeken bir unsur, yazarı birçok romanında olduğu gibi üst tabakadaki insanların yaşayışı değil farklı tabakalardan, hatta daha çok fakir insanların hayatının ustalıkla anlatılmasıdır. Bu durum, roman türü açısından bir zenginlik olmuştur. Romandaki mekân, İstanbul'un fakir insanların yaşadığı bir yer olarak bahsedilen Edirnekapi'dır. Roman, anlatıcının; bu muhitin eskiliğinden, paslı kapılarından, herkesçe uğrak bir yer olan kapı altı kahvesinden bahsedip daha sonra buranın gediklilerini tanımasıyla başlar. Bu mahallede herkes tarafından tanınan Sabire, bütün gün kahvede oturan kirli başörtülü, kara yeldirmeli, esmer, kırk beş yaşlarında bir kadındır. Mahallenin bir diğer tanınan siması da *sürtük Hacer* ismiyle tanınan Hacer'dir. Hacer'in bu namı almasının sebebi, gençliğinde güzelliğini bir mal gibi satması, şu an ise para için her türlü pis işi yapabilecek bir kadın olarak hayatını sürdürmesidir. Hacer, gençliğinde türlü türlü süslere bulanıp, oğlanlara laf atan para karşılığı onlarla vakit geçiren, hisleri adeta uyuşmuş bir kadındır. Hacer'in, Hürmüz isimli bir kızı, Hidayet isimli oğlu ve bir de düşkün kocası vardır. Hacer, kocası hasta ve düşkün olduğu için ona baksa da arkasından hep kötü konuşur, kocasını bir adam olarak görmez. Ona sürekli zavallı, aciz bir insan olduğunu hissettirir. Bazen onu aç bırakıp terbiye etmeye çalışır, bazen de arkasından millete türlü türlü kötü laflar söyler. Hacer, kocasının bu halinden yararlanıp ondan dilencilik yapmasını dâhi isteyebilecek kadar onursuz ve vicdansız bir kadındır.

Hacer'in kızı Hürmüz, babasıyla ilişkisi bakımından önemli bir karakterdir. Romanda Hürmüz, babasını kaile almayan, onun varlığını bile önemsemeyen bir kız olarak karşımıza çıkar. Genç irisi bu kız annesi gibi, sırf onlara muhtaç diye babasına kötü davranır hatta bir an önce ölmesini ister. Bir gün, Hürmüz'ün koşarak annesinin yanına gelmesiyle Hacer, kocasının öldüğünü ve kızının da bunu haber vermeye geldiğini düşünür. Kızın babası hakkındaki merhametsiz düşünceleri, romanda bu olay vasıtasıyla şöyle verilir:

“- A... acı patlıcanı kırağı çalar mı? Babama ne olacak? Turp gibi... sabahleyin kalkmış senin kuyuya sakladığın kurban kavurmasını tek bir tane bırakmayıncaya kadar tek mil tıkmış... dişleri yok ama çiğnemedi yutuyor.”¹⁴⁴

Hürmüz'ün bu tavırlarında, annesinin payı büyüktür. Hacer, başlarda kızını kendi yolundan koruma niyetinde olsa da sonunda o da sadece kendini ve parayı düşünen, erkeklerle düşüp kalkan bir kız; hayırsız bir evlat, babasına karşı bir parçacık merhameti olmayan vicdansız bir insan olarak yetişmiştir. Hürmüz de annesi gibi, babası ölse buna sevinecek bir kızıdır. Hürmüz babası hakkında böyle konuştukça, Hacer kocasına sürekli beddualar eder. Hürmüz daha da ileri gidip annesinin bu beddualarına katılır fakat sonunda bedduayı bırakmasını, nasılsa işe yaramadığını söyler. Hürmüz'ün bu acımasız söyleri romanda şöyle geçer:

“- Babama inkisarı bırak şimdi... Her gün ediyorsun tutmuyor işte... Uyurken kulağına kaşık sapı sokmalıymış, çabuk nalları dikermiş.”¹⁴⁵

Hürmüz böylece aynı annesi gibi bir kadın olarak yetişmiştir. Zavallı hasta babasının, onun üzerinde hiçbir nüfuzu olamamıştır. Hürmüz günün birinde rastgele ilişki yaşadığı erkeklerden birinden hamile kalınca, Hacer kızını kendisinden yaşça büyük bir adama yamamayı sonra da bebekten kurtulmayı planlar. Zavallı baba, kızı ve karısının çevirdiği dolaplardan habersiz evde hasta bir şekilde yatmaktadır. Hacer kızının karnındaki bebeği doğurtmaya çalışırken, Hürmüz çılgınlıklarıyla evi ayağa kaldırır. O bir gram merhameti çok gördükleri adam Abdullah Efendi, kızının etinden et koparıldığını duydukça, telaştan ve meraktan evde dört döner. Defalarca kızına ne yaptıklarını, kızının neden bağırdığını endişeyle sorar. Hacer'in ise tek yaptığı, ihtiyarı aşağılamak, onu kovmaktır. Sonunda adamcağızı susturmak için Hacer, komşusu Sabire Hanım'a, Hürmüz'ün dişini çektiklerini, canı acıdığı için bu kadar bağırdığını söyler. Buna inanmayan, kızının bir an önce acısının dinmesini bekleyen ve onun için her şeyi yapmaya hazır olan Abdullah Efendi'nin çaresizliği, romanda şöyle geçer:

“- Ne var? İlle anlayacağım.

- Ne olacak canım... Kızının dişi tuttu. Dişçiye verecek bir mecidiye yok. Ağrıyan dişi çivi kelpeteni ile biz çekiyoruz.

¹⁴⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Hayattan Sayfalar**, İstanbul, Özgür Yayınları, 2019, s. 38.

¹⁴⁵ Gürpınar, a.g.e., s. 39.

- *Çenesini de beraber mi koparıyorsunuz? Benim kızım beygir mi? Hiç çivi kelpeteni ile diş alınır mı? Yarın dilenir size bir meciye getiririm. Bırakınız.*”¹⁴⁶

Abdullah Efendi, kızına etki edememiş de olsa bir babadır. Ne yazık ki bu zalim kızın babasıdır. Kızına ne olduğunu düşündükçe kahrolur. Kocasını kandıran Hacer, en sonunda daha yeni doğmuş torununun ağzına bir mendil tıkıp onu öldürerek görevini tamamlamış olur. Roman, bir adamın aciz ve hasta bile olsa, kalbinde kızına karşı ne büyük bir sevgi ve merhamet taşıyabileceğini; buna karşılık, bir kızın da karşısındaki ona muhtaç bir baba bile olsa nasıl gaddarlaşılabileceği tezatına çok önemli bir örnektir.

Aydemir (Müfide Ferit Tek, 1918) romanı, sıcak bir gecede balkonda oturlarken Demir’in Hazin’e Türkistan’a gitme isteğinin sebeplerini anlatmasıyla başlar. Demir, Türklüğün yükselmesi için burada, Anadolu’da, çalışmanın yeterli gelmeyeceğine, bunun için diğer Türkler’in yanına, Türkistan’a gitmek gerektiğini söyler. Burada, Millî Mücadele Dönemi romanlarının temalarından biri olan, Türkler’in bir araya gelip Türk birliğini kurmaları ideali anlamına gelen Turan düşüncesine değinilmiş olur. Demir’in bu düşünceler içerisinde olduğu sıralarda - daha sonra ayrıntılı bahsedeceğimiz gibi- Hazin, Neyyir Bey ile evlidir. Demir bu yüzden, çok istese de Neyyir’i de alıp Türkistan’a gidemez. Hazin, Demir’i tanıyıp onun fikirlerinden etkilendiğinde evlidir. Demir, Hazin’e geç kalmıştır bu yüzden ikili birbirlerini sevseler de arasında yalnızca arkadaşlık bağı vardır. Gençler bu sohbete dalmışken bir tren düdüğü duyulur ve Nedim Paşa eve gelir. Nevin ve Hazin aynı anda işten gelen babalarını karşılar elini öperler. Dışarıya karşı ciddi tabiatlı olan paşa, konu kızları olunca onları bütün şefkatiyle sever.

Nedim Paşa’nın, kızlarıyla yaşadığı bu mutlu andan sonra, bu ailenin geçmişlerinden bahsedilir. Böylece Paşa’nın yetişme çağlarında kızlarına nasıl bir baba olduğuna değinilir. Nedim Paşa’nın kızı Hazin, ilk eşindendir. Eşi yirmi üç sene evvel kızı Hazin’i dünyaya getirirken ölünce, paşa üç yıl sonra ikinci kez evlenir. Bu eşi de iki yıl sonra, ardında bir yaşında kızı Nevin’i bırakarak vefat eder. Paşa yaşadığı acı tecrübelerden sonra, bir daha evlenmez. Bu durum romanda, “*O zaman Nedim Paşa talihsiz hayatının kendi hissesini kapayarak kızları için yaşadı.*”¹⁴⁷ şeklinde geçer. Nedim Paşa, kızlarını yetiştirmek için büyük çaba gösterirken aynı

¹⁴⁶ Gürpınar, a.g.e., s. 98, 99.

¹⁴⁷ Müfide Ferit Tek, *Aydemir*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2002, s. 23.

zamanda ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bahsedeceğimiz gibi onları çok iyi tahsil ettirir. İlgi alanlarını göz önünde bulundurarak diğer birçok konuda olduğu gibi meslek hayatlarında da onları yönlendirir.

Son Eseri (Halide Edip Adıvar, 1919) romanında, daha evvel bahsettiğimiz gibi Feridun Hikmet'in kızı Nerime, çocuk yaşta hastalanıp öldüğü için bu bölümde onların ilişkisinden söz etmek mümkün değildir. Bunun yanında Feridun Hikmet'in âşık olduğu ressam Kamuran ve babasının ilişkisine bakmamız gerekirse, Kamuran için babası sadece bir isimden ibarettir. Kamuran'ın babasıyla çocukluğunda, yetişme döneminde hiçbir ilişkisi olmamıştır. O, babasını ilk defa, İstanbul'da abisi Asım'ın düğününde görür. Bu adamın çocukları üzerinde öylesine tesiri yoktur ki, Asım'ı, çocuğu olmayan halaları evlendirmiştir. Kamuran ve Asım, babasından gördükleri eğitim yardımı kısıntısıyla yetinmiş, eksik, gerçek baba şefkatini görmeden büyüyen iki kardeştir. Daha önce bahsettiğimiz gibi Kamuran, Feridun Hikmet'in ilan-ı aşk ettiği mektuba cevaben bir mektup yazmıştı. Bu mektupta Kamuran, Feridun Hikmet'e karşı hislerinden bahsedip aynı zamanda kendi aile hayatını anlatırken babasıyla olan bu kopuk ilişkisinden şöyle bahseder:

*“Babam... Onu ismen bilirsiniz. Zamanının hayli klâsik bir sefir örneği. Fakat o benim için bir isimden ibaretti. Çünkü ilk defa İstanbul'da, Asım'ın düğünü münasebetiyle geldi de gördüm. Onun için babamın üzerimizde tesiri hep haricidir.”*¹⁴⁸

Kamuran ile babası arasında çocukluk, yetişme ve eğitim safhalarında kurulamamış ilişkinin yerini, Kamuran'ın abisi Asım ile olan ilişkisi doldurur. Kamuran'ın gerçek baba şefkatini gördüğü kişi abisi Asım'dır. Kamuran, baba boşluğunu abisiyle doldurduğu için ona çok düşkün, onsuz yapamayan, onu herkesten kıskanan bir kadındır. Asım evlendiğinde kardeşini hiç ihmal etmese de aynı küçük bir kızın babasını annesinden bile kıskanması gibi, Kamuran da Asım'ı Mediha'dan kıskanır. Asım yokken Mediha'yı gayet seven Kamuran, Asım varken adeta kıskançlıktan delirir.

¹⁴⁸ Halide Edip Adıvar, *Son Eseri*, İstanbul, Can Yayınları, 2008, s. 98.

*“Esasen mizacımız çok birbirine benzer. Birbirimizi ne sıktık ne de rahatsız ettik. O bana bir baba, bir arkadaş oldu. Ben onu gözlerinin içine bakar, söylemeden arzularını sezer, yerine getirirdim.”*¹⁴⁹

*“Bu izdivacın ilk seneleri Asım’ı ne kadar mesut etti ise, beni de o kadar bedbaht yaptı. İçim hasetle, kıskançlıkla yandı durdu. Asım’ın beni ihmal ettiğini iddia edemem, fakat onu o kadar kendime mal etmişim ki, başka biriyle meşgul olmasını bir türlü hazmedemiyordum. Belki birazı da çocukluktu.”*¹⁵⁰

Asım evlendikten bir süre sonra onlara hiç ebeveynlik yapmayan babaları ölür. Kamuran bu olaydan, *“Benim kederim resmî idi diyebilirim; çünkü onu sevecek kadar tanımadım.”*¹⁵¹ şeklinde bahseder. Babası yaşarken üzerinde bir tesiri olmadığı için ölümü de onda bu derece hiçbir his uyandırmaz. Kamuran’ın abisini bırakıp biriyle evlenmeyi düşünememesinin sebebi de abisiyle olan, bu gerçek bir baba-kız ilişkisine benzeyen güçlü bağıdır.

Hakka Sığındık (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1919) romanında ayrıntılı bir baba-kız ilişkisi verilmesi de Hacı Ferhat Efendi’nin ve komşusu Hafız İshak Efendi’nin kızlarına karşı olan hassasiyetlerine burada kısaca değinmeyi uygun gördük. Bu iki arkadaş, ikisi de oldukça varlıklı ve Hoşkadem mahallesindeki konaklarında yaşayan iki komşudurlar. Bu aileler mahalle halkının sürekli dilindedir. Kendileri geçim derdindeyken onların har vurup harman savurmasından rahatsızdırlar. Özellikle hem mebus hem de İaşe Heyeti’nin üyelerinden olan Hafız İshak Efendi’nin evine o kadar çok erzak girer ki, onun erzak çuvallarından dökülenlerden mahalle nasiplenir. Romanda yazar bu insanların bu kadar zengin yaşarken mahalledeki diğer insanların fakirlikle boğuşmasına eleştirel bir şekilde yaklaşır.

*“Hacı Ferhat Efendi, Abdülhamit devrinin bal tutup da parmak yalayanlarındandır. Her devirde hâkim bir kuvvet vardır. Ona tâbi olmak zamanın gereğinden kabul edilir. Vatanseverlik ve onurunu bu felsefeye uydurarak küplerini doldurmayı bilenler bu memlekette refah içinde yaşarlar, bu ilkenin tersine hareket edenler dedikodular içinde boğularak asılırlar, kesilirler, sürülürler, sürünürler...”*¹⁵²

¹⁴⁹ Adivar, a.g.e., s. 104.

¹⁵⁰ Adivar, a.g.e., s. 99.

¹⁵¹ Adivar, a.g.e., s. 103.

¹⁵² Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Hakka Sığındık**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s. 3.

Roman, İstanbul'da bu Hoşkadem mahallesi civarında, İspanyol nezlesinin çok yaygın olduğu bir dönemden bahsederek başlar. Bu hastalık hızla yayılmakta ve her geçen gün daha ölümcül olmaktadır. Buna rağmen bu hastalık için kalıcı bir tedavi bulunamamaktadır. Hacı Ferhat Efendi, bu hastalığın ailesine bulaşmasından korkar. Evdeki herkesi, dışarı çıkmamak kimseyle görüşmemek konusunda tembihlese de bu kadar insanı evde tutmak mümkün değildir.

Hafız İshak Efendi bir gün telaşla, Hacı Ferhat Efendi'nin yanına gelir ve birilerinden tehdit mektubu aldığını söyler. Mektupta kendisinden para istenmekte, bu parayı vermezse ailesinin İspanyol nezlesinden öleceği yazmaktadır. Bu, elbette bir fırsatçının işidir. Romanın sonunda, komisere verdiği ifadesiyle anlaşılır ki, Nüzhet Ulvi isimli bir yazar, arkadaşının öksüz yetim kalmış yavrularına ve sokakta kalmış daha bir sürü çocuğa sahip çıkabilmek için böyle bir oyun oynar. Kerametli bir Hazret olduğunu iddia ederek, tehdit mektupları yazdığı bu zengin ailelerden para koparmaya çalışır. Hafız İshak Efendi'de işte bu tuzağa düşenlerdendir. O ve dostu kısa sürede, Abdal Veli namındaki bu zatın kerametine inanırlar. Çünkü onlar böyle batılılıklara kolay inanan karakterde insanlardır. Nitekim sonunda gerçekten de ailelerinden bazı kişileri bu nezle yüzünden kaybederler fakat bu tamamen hastalığın bulaşmasından kaynaklanmaktadır.

Romanda bizim açımızdan önem teşkil eden kısım bu iki arkadaşın aileleri, bilhassa da kızlarıyla olan iletişimleridir. İspanyol gribinden ilk önce Hafız İshak Efendi'nin torunu, torununun dadısı ve sonunda kızı vefat eder. Birkaç günde bir evden üç cenaze çıkar. Hafız İshak Efendi ve eşi, bu acıya dayanamayacaklarını düşünür ölmek isterler. Hafız İshak Efendi'nin, kızını ve torununu kaybettiğinde yaşadığı acı, romanda şöyle tarif edilir:

*“Felakete uğramış kalbinde babalık, büyük babalık, kayınpederdik, yani cayır cayır üç türlü babalık sevgisi, ateşi yanyordu. Bu cehennem acısı aklını, anlayışını, düşünme, akıl yürütme gücünü ve hafızasını mahvetmiş gibiydi. Bu korkunç durum kötü bir rüya mıydı? Evden son tabutun çıktığı o çok acı günün üzerinden yine öyle ıstıraplı birkaç gün geçti. Gamı azalmıyor, artıyordu.”*¹⁵³

Hafız İshak Efendi yaşadığı bu kayıplardan sonra, arkadaşıyla beraber Abdal Veli'ye iman ederler. Aynı tehditlerden Hacı Ferhat Efendi de almaya başlar. Onun

¹⁵³ Gürpınar, a.g.e., s. 20, 21.

da Narin ve Nermin isimli iki kızı vardır. Bu kızlarından büyük olanı Narin adı gibi hassas bir kızıdır. Hafız İshak Efendi evlat acısının nasıl bir şey olduğunu bildiği için, evliyanın istediği parayı bir an önce vermesi konusunda arkadaşını uyarır. İçinin yangınına ona şöyle anlatır:

“İspanyol nezlesi evinize girmeden önce siz liraları kasanızdan çıkarınız, bir dakikalık tereddüdün, gecikmenin sebep olacağı sonsuz acıları düşününüz. Evlat ateşi hiçbir acıya benzemiyor. Ölen ölüyor ama kalanın da işi bitiyor. İşte önünde misal, mostra ben, bana bak da ibret al... Ölü müyüm yaşıyor muyum bilmiyorum. Anladığım bir hakikat varsa o da böyle hayatın ölümden daha acı olduğudur. Canını kurtar. Kızlarını kurtar. Aileni kurtar.”¹⁵⁴

Korktukları başlarına gelir ve Hacı Ferhat Efendi’nin kızı Narin, bir gün İspanyol nezlesine tutulur ve çok hastalanır. Hacı Ferhat Efendi kızına bir şey olacak diye o kadar korkar ki, Abdal Veli’ye istediği parayı ulaştırır. Neticede çabası hiçbir fayda vermez kızı vefat eder. Kızının ölümüyle, Hacı Ferhat Efendi’nin de arkadaşı gibi dünyası kararır. Görüldüğü gibi, Hacı Ferhat Efendi ve dostu Hafız İshak Efendi, cahilce yollara başvuran çaresiz babalardır. Başta bahsettiğimiz gibi iki arkadaş, sonunda bu evliya meselesinin, bir üçkağıtçılık olduğunu, kızlarının ecelleriyle öldüğünü anlarlar.

Küller (Halide Nusret Zorlutuna, 1921) romanı, mektuplardan oluşan bir romandır. Romanın konusu, kıskançlıkla dolu bir ilişkinin sonucunda yaşanan felaketlerdir. Bu ilişki, romanın baş kahramanı Naime’nin dayısı ile eski eşi arasındadır. Roman, bu ilişkinin ayrıntılarını öğrenmek isteyen Naime’nin dayısına yazdığı ilk mektupla başlar. Dayısı Ali Namık Bey’i çok seven Naime, uzun süredir tüm ailesinin dayısı hakkında anlattıklarının özünü merak eder. Çünkü Naime yapısı itibariyle meraklı, çılgın, deli dolu bir kızıdır. Dayısından hakkındaki iddiaların aslını öğrenmek ister. Söylenenlere göre; Naime’nin dayısı Ali Namık Bey, zamanında tahsil için İstanbul’a gittiğinde, Suzan Hanım adında biriyle tanışıp sevmiş ve evlenip onu buraya Beyrut’a getirmiştir. Evliliklerinden Tarık ve Seciye isimli evlatları olmuştur. Ali Namık Bey, eşine çok büyük bir tutkuyla bağlıymış. Onu ne denli sevdiğini herkes bilirmiş. Bir gece ansızın biricik eşi Suzan ölüvermiş. Ali Namık Bey, ölen eşinden sonra kimseyi sevmemiş hatta buna çocukları bile dahilmiş. Bu olaydan bir süre sonra, Ali Namık Bey’in kız kardeşi de vefat ederken, ona bir

¹⁵⁴ Gürpınar, a.g.e., s. 26.

torba kül getirmiş. Ali Namık Bey, şu an daima o küllere bakar, onlar ile yaşarmış. Bu esrarengiz olayın sebebini kimse bilmiyormuş. İşte Naime'nin dayısı hakkında merak ettiği şey de onu böylesine derbeder yapan bu aşk ve onu esrarengiz bir adam yapan bu küllerdir. Naime böylece, meraklı sorularıyla dolu mektubunu Roma'daki dayısına iletir. Bu mektuplaşmalar vesilesiyle Ali Namık Bey'in, aktüel zamanda çocuklarıyla olan ilişkilerini öğreniriz.

Ali Namık Bey, Roma'da kızı ve oğluyla yaşamaktadır. Kızı Seciye, buradaki müzelere, gezilecek yerlere çok meraklı, onlara kavuştuğu için mutludur. Bunun yanında, zavallı kız Roma'ya geldiğinden beri bir hastalığa tutulmuş, daha yeni yeni iyileşmektedir. Ali Namık Bey, eşi öldükten sonra hayattan zevk almaz ve eşi olmadan yaşamak zorunda olduğu bu hayatın çilesine, çocukları olmasa bir dakika bile katlanamayacağını, *“Bu hayat bana hiçbir his vermedi. Çocuklar olmasa bir dakika durmayacağım.”*¹⁵⁵ şeklinde dile getirir. Eşine olan hasretinden, yıllarca çocuklarını bile yeterince önemsemeyen yaşar. Tek düşündüğü, birkaç yıl sonra kızı ve oğlunun ona ihtiyacı kalmayacağıdır. Kızı Seciye on yedi yaşına gelmiş bir genç kızdır. Babasına en çok ihtiyaç duyacağı yaşları, bu kişiliğinin oturmaya başladığı yaşlardır. Fakat Ali Namık Bey, çocuklarının hayatını tahsis ettikten sonra yaşamakta bir anlam bulamamaktadır.

Ali Namık Bey, Naime'ye gönderdiği mektubunda içinde bulunduğu ruh halinden açıkça bahseder. Bu sözleriyle kızı ve oğlu hakkındaki en keskin fikirlerini beyan etmiş olur. Onlar, Suzan öldükten sonra darmadağın olmuş bir ailedir. Ali Namık Bey, çocuklarını gerçek anlamda bir arada tutabilen bir adam olamaz. Ona göre, babalarının mazisini öğrenmeye merakları olmayan bu çocuklar babalarını sevmemektedir. Ayrıca kendisi de çocuklarını sevmemektedir. Onun çocuklarını sevmediğini söylemesi kasıtlı bir şey değildir. O karısından sonra tüm dünyaya küsmüştür. Bunu mektubunda, Naime'ye itiraf eder:

“Sergüzeştimin seni bu kadar meşgul etmesini istemezdim. Bunu çocuklarım bile öğrenmek arzu etmediler; esasen onlar beni sevmezlerdi.

Çatık kaşları, esrarlı ve kapanık yüzüyle herkese dargın gibi duran bu soğuk adamı sevmemek, evlatları için bile, şüphesiz bir haktır.

¹⁵⁵ Halide Nusret Zorlutuna, **Küller**, Ankara, Panama Yayıncılık, Kader Matbaası, 2019, s. 13.

Ben de itiraf ederim ki, onları sevmem. Onları ve hiç kimseyi!”¹⁵⁶

Gerçekten de daha önce bahsettiğimiz gibi o karısını kaybettikten sonra, derbeder olur. Kızını ve oğlunu artık umursamaz. Sevdığı kadını kaybetmenin acısı, onu karısından yadigâr kalan kızına daha da yakınlaştıracakken o herkes gibi ondan da uzaklaşmak ister. Üstelik kızı baba ilgisine ihtiyaç duyulabilecek ara bir yaş olan on yedi yaşındadır. Öyle ki kızının annesine tip olarak benzememesinden bile yakınır. Ali Namık Bey yeğeni Naime’yi bile kendi çocuklarından daha çok sever. Çünkü romanda şekli tasvir edilmese de onun kaşlarını karısı Suzan’ınkilere benzemektedir. *“Seni görünce yüzümde açan tebessüm de kaşlarının Suzan’a benzemesinden! Ve bunun içindir ki seni -eğer tabir-i caizse- herkesten ziyade seviyorum...”¹⁵⁷*

Ali Namık Bey, karısının ölümünde çocuklarının bir suçu varmışçasına onlardan uzaklaşmakta bir beis görmüyor olacak ki bu düşüncelerini, Naime’ye yazdığı mektubunda açık yüreklilikle dile getirir. Karısı öleli on beş sene olmuş olsa da onun içinde bir zamanlar yeşeren bu aşk hiç solmaz. Karısına duyduğu özlem ve bağlılık ona çocuklarını yakınlaştırması gerekirken daha da uzaklaştırır. Ali Namık Bey’in şu an, çocuklarıyla yaşamasının tek nedeni yine karısının ölmeden önce ona çocukları hakkında vasiyet bırakmasıdır. Namık Bey çocuklarına yalnızca bu yüzden sahip çıktığından şu şekilde bahseder:

“Çocuklarıma pek çok itina etmezsen sana darılırım Namık, demeseydi, yüzlerini bile görmeyecektim.”¹⁵⁸

Ali Namık Bey’in çocuklarıyla ne derece ilgisiz kaldığını bir noktada daha anlıyoruz. Karısının hayatta olduğu yıllarda, Ali Namık Bey’in bir iş için İstanbul’a gitmesi gerekmiş Suzan çocuklardan dolayı kocasıyla gidememiştir. Çift, uzak kaldıkları süre zarfında mektuplaşmışlardır. Ali Namık Bey, karısına yazdığı bu mektubu okuması ve Suzan’ı ne derece sevdiğini anlaması için yeğeni Naime’ye gönderir. Naime’yi, bu mektubu asla yıpratmaması hakkında uyarırken bile bu mektubun değerini çocuklarıyla kıyaslar: *“Sakın zedeleme; Naime, Suzan’ın yazısı bile benim için Tarık ve Seciye’den daha kıymetlidir!”¹⁵⁹*

¹⁵⁶ Zorlutuna, a.g.e., s. 14.

¹⁵⁷ Zorlutuna, a.g.e., s. 14.

¹⁵⁸ Zorlutuna, a.g.e., s. 14.

¹⁵⁹ Zorlutuna, a.g.e., s. 29.

Romanın tamamının mektuplaşmalardan oluştuğunu söylemiştik. Ali Namık Bey'in yeğenine yazdığı mektuplarla bu bahsettiğimiz geçmişi verildikten sonra, roman Suzan ve Namık Bey'in iş dolayısıyla ayrı kaldıkları süre zarfında birbirlerine yazdıkları mektuplarla devam eder. Namık, karısından bu zamana kadar kimleri sevdiğini anlatmasını ister. Suzan'ın çocukluğundan itibaren hayatında bir sürü insan olmuştur. Halasının oğlu Nejat, Macit, genç bir doktor olan Sami, ihtiyar bir ressam, İbrahim Şefik ve son olarak eşi Ali Namık Bey. Yani şu an delice sevdiğini söylediği eşi Suzan'ın altıncı sevgilisidir.

Roman, tekrar Naime ve dayısının mektuplaşmalarıyla devam eder. Ali Namık Bey, sonunda yeğenine kimseye söylemediği bir gerçeği de itiraf eder. Bu çılgın aşkın sonucunda, karısını güneşten, aydan bile kıskanan bu adam, onu kendi elleriyle zehirleyerek öldürmüştür. Zamanında Ali Namık Bey bir gün çok hastalanır, bunun sonu ölüme gidecek diye korkar ama bu korkusu kendisi için değil Suzan'ın bir başkasına bu ateşli gözlerle bakma ihtimalidir. Karısını işte sırf bu ihtimalden dolayı öldürür. Suzan ölüm döşeğinde, kendisini kocasının zehirlediğini anlasa da onu affeder. Ali Namık Bey de o an pişmanlıktan kendini silahla öldürmeye kalkar fakat silah ateş etmez. Suzan kendisini bizzat kocasının öldürdüğünü anlamasına rağmen, son nefesinde yine de en çok onu sevdiğini çocuklarından bile çok sevdiğini söyler. Suzan ölmeden önce hatıra defterini, Ali Namık Bey'in kız kardeşi Semra'ya verir. Olanları yengesinin hatıra defterinden öğrenen Semra, abisine olan hiddetinden hatıra defterini yakar. Aradan zaman geçip Semra'nın kendisi de ölüm döşeğindeyken defterden arta kalan külleri abisine verir. Ali Namık Bey'in daha önce bahsettiğimiz alıp odalara kapandığı o küller karısının hatıratıdır.

Mektuplardan anlaşılan şey, Ali Namık Bey'in çocuklarına yaptığı az buçuk babalık, tamamen ölen eşinin isteğini yerine getirmek içindir. Çocuklarına yaptığı en ufak bir iyiliğin ardından hep karısının hatırı çıkar. Lakin Suzan da ölüm döşeğinde kocasından çocuklarına iyi bakmasını istese de kendi ağzıyla çocuklarından çok kocasını sevdiğini söyler. Görüyoruz ki hastalıklı ve kıskançlıklarla dolu, sağlıksız evliliklerin sonu hüsrarla bittiği gibi, bunun neticesinde sevgisiz büyüyen çocukları da ortaya çıkarır.

İncelemekte olduğumuz romanlarda, kızının eş seçimine saygı duyan, bir sorun yaşarsa da her zaman yanında olacağını gösteren babaların yanında; batıl inançlar yüzünden kızının istikbaliyle oynayan evlenmesine engel olmaya çalışan

babalar da vardır. Bahsedeceğimiz *Efsuncu Baba* romanındaki baba, bunlardan biridir. *Efsuncu Baba* (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1922) romanında, yazar Hüseyin Rahmi, diğer romanlarında da sıklıkla gördüğümüz gibi halkın batıl inançlarını, alaycı bir mizahla kaleme almış aklın ve mantığın terkedilmesiyle ortaya çıkan gülünç senaryolara değinmiştir.

Efsuncu Baba adıyla bilinen Ebulfazl Enveri Efendi; büyü, sihir, tılsım, muska gibi işler ile uğraşan bir adamdır. Roman, bir mağarada ip sarma işi ile uğraşan Agop ve Kirkor adlı iki arkadaşın bir yandan çalışıp bir yandan sohbet etmeleriyle başlar. Bu iki arkadaş, yerin altında bir mağarada çalışırken içeri giren Enveri, namı değer Efsuncu Baba, mağaranın içerisinde adımlar atar, garip sözler mırıldanır. Zamanında simya ile ilgilenmiş Nasrullah Efendi'nin oğlu olan Enveri, iki arkadaşına bu mağarada büyük bir hazine olduğunu söyler. Nasrullah Efendi simya ile uğraşma geleneğini oğlu Enveri'ye miras bırakmıştır. Enveri, babasına inanmış ve babası öldükten sonra da efsunun devam ettiğine inanmıştır. Enveri o derece deli bir adamdır ki, Agop ve Kirkor'un ona yardım için gelmiş Lahur ve Mahur adında iki melek olduklarını düşünür bu sebeple onları evine götürür beraber babasının aradığı tılsımı bulmaya çalışırlar.

Romanda bizim konumuz açısından ele alınacak kısım, büyüye sihre inanan, batıl inançları olan Efsuncu Baba'nın, kızının evlilik zamanında takındığı tutumdur. Romanda Enveri'nin kızıyla nasıl bir iletişimi olduğuna dair ikilinin arasında geçen herhangi bir olay verilme de kızının evlilik zamanı geldiğinde onun hayatında nasıl bir etkisi olduğunu görürüz. Bir gün Enveri'nin çalışmaları esnasında, kızına bir talip çıkar. Kızını Nurullah Hasip isminde bir genç ister ve kızı da bu genci sevmektedir. Enveri bu ilişkiye karşı çıkar. Bunun için de bir sürü sebep sıralar. Efsuncu Baba'nın hiçbir sebebi; akla, mantığa ve bilime uymayan tamamen aldatmacadan, hurafeden ibaret sebeplerdir. Efsuncu Baba, kızının mürüvvetine sırf bu yüzden mâni olmak ister. Anlatıcı, Efsuncu Baba'nın bu sebeplerini şöyle sıralar:

*“Çünkü evvelen istiharesi uygun gelmemiş, saniyen Baba'nın Şahısname tabir ettiği kitabın tahrifatına nazaran Nurullah Hasip'in vechi, bedenî teşkilatı hiçbir meyn ifade etmiyormuş, salisen izdivaç talebi felekiyatın ifratla nahsî zamanına rastlarken vuku bulmuş imiş...”*¹⁶⁰

¹⁶⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Efsuncu Baba**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1922, s. 96.

Efsuncu Baba'nın kızına talip olan genç Nurullah Hasip, sevdiğiyle evlenme konusunda ısrarcıdır. Bu yüzden bir oyun oynamaya karar verir. Böylece sevdiği kızı elde edecektir. Bu oyun ile Enveri'nin cahilliğinden faydalanacaktır. Bir gün, Enveri odasında güya tılsımlı olan bir kitap bulur. Ayrıca kitaba babasının tılsımı mağarada bulabileceğine dair bir not ilişitir. Enveri'nin bütün derdi, babasının aradığı tılsımı ve hazineyi bulmaktır. Bu yüzden hemen oyuna gelir. Bir gün Lahur ve Mahur meleklerini yanına alarak kitapta tarif edilen kuyunun aşağısına giderler. Mahur kuyunun dibine, zorla ikna edilerek iner. Kuyunun başında ise Enveri, dua etmeye başlar. Dua etmeye başladıktan kısa süre sonra Mahur'un sesi kesilir. Enveri bu mağarada bir şey olduğuna iyice inanır. Nurullah Hasip, Agop ile Kirkor'a para teklif edip onlarla Enveri'ye böyle bir oyun oynar. Enveri, ertesi gün Agop ile Kirkor'un odasında bir mektup bulur. Bu mektupta, babasının tılsımını bulmasının kızı Mevlüde'yi Nurullah Hasip ile evlendirmesine bağlı olduğu yazar. Batıla inanan adam buna da hemen inanır ve kızını o gençle evlendirir. Tabii ki sonunda tılsıma ulaşamaz eline hiçbir şey geçmez. Roman bize, cahil bir babanın kızının mürüvvetine ne ölçüde olumsuz etki edebileceğini gösterirken, hurafelere inanmanın sonunun hüsrarla sonlanacağı gerçeğini de göstermiş olur.

Kıralık Konak (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1922) romanı, II. Meşrutiyet'in devamı olan yıllardan, Çanakkale Savaşı'na uzanan yılları kapsayan, dönemin İstanbul hayatında var olan iki grup insan profilinin tanıtılması ile başlar. Bu iki grup insan romanda *İstanbulin* ve *redingot* olarak geçer. Yazarın romanda *İstanbulin* olarak söz ettiği insan kesimi, Tanzimat Fermanı'nından sonra toplumda görülmeye başlamış Osmanlı beyefendileridir. Onlar giyimlerinden bile belli olan; beyaz yelekli, beyaz giyimli, temiz esvaplı insanlardır. Diğer cephede ise *redingot* vardır. Bu insanlar ise, en yüksek kesimde bile olanının hademe gibi gözüktüğü; kim kapıkulu kim uşak belli olmayan giyimleri olan insanlardır. Onların hayatında, gelenekçi Abdülmecit Dönemi yaşantısı artık görünmemektedir. *Kıralık Konak*, dönemin İstanbul'undaki yozlaşmış hayatı göstermesi, köşk ve konak hayatlarını resmetmesi açılarından da önemli bir eserdir.¹⁶¹

Romanın bizim konumuz açısından önemli noktası, baba-kız ilişkilerinin iç içe geçmiş bir şekilde sunulmasıdır. Çünkü romanda Naim Efendi ile kızı Sekine Hanım'ın ilişkisi verilirken aynı zamanda, Sekine Hanım'ın eşi Servet Bey ile kızları

¹⁶¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Kıralık Konak**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Seniha arasındaki ilişki de verilir. Naim Efendi ile kızının ilişkisini, damadı ile torununun ilişkisinin içinde, birbirine bağlantılı olarak görürüz. Bu anlamda, romandan bahsederken iki ayrı baba-kız modelinden bahsetmiş olacağız.

Roman bahsettiğimiz gibi kişilerin tanıtılmasıyla başlar. Bu kişiler arasındaki ilişkiler de bu çerçeve içerisinde verilir. Naim Efendi ne çok zengin ne de fakir, terbiyeli, gelenekçi, temiz kalpli bir İstanbul beyefendisidir. Yeni müzik türlerinden, batılı adet ve yaşam şekillerinden hoşlanmayan eskiye ve geleneklere bağlı bir adamdır. Yeni yazıyı bile doğru düzgün okuyamamaktadır. Naim Efendi, memuriyet hayatı boyunca doğru yolda yürümek için çabalamış, emekliliğinden sonra da önemli insanlarla iletişim halinde olan bir adamdır. Bunların yanında Naim Efendi, bir ev hanımı kadar titiz, tertipli ve temiz bir insandır. O, kıyafette en ufak bir leke taşımayı büyük kabalık olarak görür.

Naim Efendi; kızı Sekine, damadı Servet, torunları Seniha ve Cemil ile babasından kalan Cihangir'deki konakta yaşamaktadır. Beş sene önce eşi Nefise Hanım'ı kaybetmiş ve artık hayatı eskisi gibi olmamıştır. Yeni hayat tarzlarına ayak uyduramayan Naim Efendi, damadı ve torunları sayesinde, batılı müzik, giyim gibi bir sürü şeye alışmak zorunda kalır. Kızı evlendiğinden beri, onların yaşadığı hayat tarzına uyum sağlamaya çalışır. Nefise Hanım öldükten sonra, aslında kızı Sekine Hanım konakta onun yerini hiç dolduramaz çünkü Sekine Hanım, annesine hiç benzememesinin yanında, babasına oldukça benzer. Sekine Hanım, babası gibi; çekingen, sessiz sakın, iradesiz, başkalarının direktifleriyle yaşayan bir kadındır. Bilhassa da kocası tarafından yönetilir.

Sekine Hanım'ın kocası Servet Bey ise tamamen züppe bir tip olarak tanıtılır. Müslümanlıktan, Türklükten ve eski geleneklerden nefret eden bu adam Duyunu Umumiye müfettişlerindendir. O, alafranga yaşamaya ömrünü adayan bir adamdır. Kayinvalidesinin vefatından hemen sonra, konaktaki bütün işleyişe müdahale eder. Mobilyaları Avrupai olanlarla değiştirir, Nefise Hanım'ın yetiştirdiği hizmetçileri kovup beyaz önlüklü batılı hizmetçiler alır. Artık konaktaki her şey batılıdır. Servet Bey çocukları ile ilgilenmeleri için de batılı mürebbiyeler tutar. Öyle ki konakta artık Türkçe bile konuşulmaz. Konaktaki ağırlık Naim Efendi'de olmasına rağmen, o kibar bir adam olduğu için Servet Bey hem kayınpederini hem de karısını adeta parmağında oynatır. Sekine Hanım da konakta bir ağırlığı olmayan zayıf karakterli bir insan olduğu için bu zor olmaz.

Servet Bey ve Sekine Hanım'ın çocukları Cemil ve Seniha ise babaları gibi Avrupai hayata özenen gençlerdir. Özellikle Cemil henüz yirmi yaşında olmasına rağmen her akşam gece gezmelerindedir. Gayet serbest bir hayat yaşar. Babası oğlunun genç olduğu için bu eğlencelere elbette katılabileceğini yalnızca uyku vaktinde evde olması gerektiğini düşünür. Servet Bey'in kızı Seniha ise hepsinden farklıdır. O; bırakın dedesi ve annesini babasını bile garip bulur. O hepsinden farklı, içinde yaşadığı ailedeki herkesi garip bulan, sadece yeni çıkan ve çıkmakta olan şeylere heves eden bir kızdır. Batılı modellere özenir, serbest muhtevalı romanlar okur. Servet Bey, kızı üzerinde baskın olan bir baba değildir. Aslında baskın olmaya da çalışmaz. Kızının okuduğu aşk romanlarından haberdar olan, kızının modern yaşam tarzından rahatsız olmayan gayet rahat bir adamdır. Romandaki ilk baba-kız ilişkimiz bu ikili arasındadır.

Birçok kişi bir arada yaşadıkları bu evdeki hayattan sıkılıp buhranlar içinde olan Seniha'ya hekimler hava değişikliği tavsiyesinde bulununca, Seniha bir süre mürebbiyesi Madam Kronski ile Büyükkada'daki Necibe Halanın evinde kalır. Necibe Hala, bir gün buraya Seniha'nın arkadaşlarını çağırıp bir eğlence ortamı hazırlar ve ona mutlu olacağı bir sürpriz yapmış olur. Burada Seniha'nın büyük halasının torunu şair Hakkı Celis, ona abla diye hitap etmesine rağmen uzun süredir içinde tuttuğu aşkını itiraf eder. Seniha için bu tabii ki de gülüp geçilecek önemsiz bir olaydır. Seniha bu eğlencedeki başka biriyle, züppe tiplerden biri olan Faik Bey ile zaman geçirir.

Servet Bey'in kızı konusundaki rahatlığı kayınpederi ile olan bir diyalogunda kendini gösterir. Torunu adaya gittikten sonra Naim Efendi'nin eline ulaşan bir mektupta torununun erkeklerle düşüp kalktığı yazmaktadır. Naim Efendi torununa güvense de bu konudaki endişelerini damadı Servet Bey'e dile getirir. Servet Bey aynı mektuplardan kendisine de geldiğini, bunun bir öneminin olmadığını, iftiradan ibaret olduğunu söyler. Yazılanların doğruluk payından rahatsız olmaz. Hatta mektupta kızı hakkında yazan diğer şeylerden; adada mayo ile denize girmek, ecnebi müziklerle dans etmek gibi o döneme göre aykırı kaçan hiçbir şeyden rahatsız olmaz aksine “*Olabilir a, bunda o kadar harikulade ne var, efendim?*”¹⁶² şeklinde tepki verir. Asıl suçun böyle mektuplar yazmak olduğunu belirterek Naim Efendi'ye çıkışır:

¹⁶² Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 76.

*“İmzasız mektup yazan bir adamın haysiyet ve namus hakkında bir fikri olabilir mi? İmzasız mektup yazıyorlar. Kime, niçin? Bir genç kızın babasına, kızının bir genç adamla seviştiğini söylemek için... Lakin, bu nevi mektupları yazan kimseler bilmiyorlar, hissetmiyorlar ki kendi yaptıkları feci ve galiz hareketin yanında bir genç kızın şaşırması, bir kadının fahişeliği, bir kumarbazın hırsızlığı, hattâ bir katilin cinayeti hiç kalır.”*¹⁶³

Seniha, bir süre adada vakit geçirdikten sonra evine döner. Adada olmak ona iyi gelmemiş olacak ki döndüğünden beri çok durgundur, sürekli evden uzaklaşıp birileriyle görüşür. Bir gece saat on olmasına rağmen eve gelmeyince hâne halkı endişelenir. Sekine Hanım babasına bir şey olmasından korktuğu için ona durumu duyurmamaya çalışır. Servet Bey kızı için ilk defa gerçekten endişelenir. Bu saatte nerede olabileceğini aklı almamaktadır. Merakından her yere adamlar salar ama bir şey bulamazlar. Kızı hala gelmemiştir. Bütün gece Servet Bey ve Sekine Hanım kızlarının yatağı başında beklerler. Ev halkı Seniha'nın nerede olabileceğine dair türlü senaryolar kurarlarken Servet Bey, hayattan kopmuş gibidir.

*“Servet Bey bu sözleri işitmiyor, dinlemiyor gibiydi. Göz kapakları şişmiş, ağzının iki uçları aşağıya doğru çekilmiş, bir gecede on sene ihtiyarlamış görünüyordu.”*¹⁶⁴

O sırada Seniha'nın kardeşi Cemil, Madam Kraft ile Seniha arasında geçen bir konuşmayı hatırlar. Konuşmada ikili Viyana'dan bahsetmektedirler. Bunu duyan Servet Bey kızının kaçmış olabileceği ihtimalini aklına getirince sinirlenir, ev halkı da daha çok endişelenir. Seniha'nın kayboluşu üzerinden bir hafta geçer. Öğrenilir ki Seniha iki aydan beri Avrupa'ya gitme planları yapmakta, hatta takılarını bile satmaktadır. Faik Bey de bu işin içindedir. Servet Bey'in endişesi o noktadan sonra hiddete dönüşür. Evdekilere, *“Cehenneme gitsin, o benim için artık ölmüştür”*¹⁶⁵ der. Bunun yanında *“Yalnız bir defa bilsek ki nerededir?”*¹⁶⁶ diyerek endişesini de belirtir. Her ne kadar rahat, serbest bir baba olsa da Servet Bey de sonuçta bir kız babasıdır.

Kısa bir süre sonra Seniha gittiği yerden babasına telgraf çeker. Gidişinin onları endişeye düşürmesine çok üzülüğünü ama gitmek zorunda olduğunu söyler. Buna bahane olarak da onu yıllarca Avrupa'ya gitme konusunda oyaladıklarını öne

¹⁶³ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 74, 75.

¹⁶⁴ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 126.

¹⁶⁵ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 130.

¹⁶⁶ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 130.

sürer. Servet Bey bu telgrafın üzerine daha da sinirlenir. Onu Avrupa konusunda hiçbir zaman engellemedikleri için kızının nankörlük ettiğini düşünür. Onu asıl sinirlendiren ise Seniha'nın, dedesini üzdüğü için çok üzüldüğünü, onu babasından daha fazla sevdiğini söylemesidir. Servet Bey, bunun üzerine kayınpederine kinlenir. Kızının daha sonra kendisine gönderdiği mektuplarında paraya ihtiyacı olduğunu yazmasına rağmen ona acıyıp para göndermez burnunun sürmesini ister. Birkaç ay sonra, her şey rayına oturur. Seniha'nın yaptıkları aile tarafından kabul görülür. Son olaylardan sonra kayınpederine iyice kinlenen Servet Bey, konaktan ayrılıp Şişli'de modern bir apartmana taşınmak ister. Bahaneleri ise hazırdır. Yakın zamanda Seniha dönecektir ve Naim Efendi onu görmek istememektedir. Bahsettiğimiz gibi Servet Bey kızını çoktan affetmiştir. Servet Bey duruma göre karakteri değişen kendi çıkarları için yaşayan bir adamdır. Kızının geri dönmesi, apartmana taşınmak için onun işine yarayacağı için yaşanan her şeyi hemen unuttur.

Romanda Servet Bey'in kızını yetiştirme tarzında, bir de izdivaç hususunda fikirleri dikkat çeker. Bu olay, Seniha'nın daha önce bahsettiğimiz buhran içerisinde olduğu döneme rastlar. Torununun babası sayesinde daldığı eğlence hayatına üzülen Naim Efendi, sohbetlerinden birinde kızıyla torununun evlilik hususunu konuşur. Naim Efendi mutaassıp bir adam sayılmasa da geleneklerine bağlıdır ve her türlü deneyimi beraber yaşadıktan sonra yapılan evliliklere sıcak bakmaz. Sekine Hanım'ın bu konudaki cevabı ise iç açıcı değildir. Bu konuyu onlarla konuşmuş fakat ne Seniha görücü usulü evlenme taraftarı olmuş ne de babası Servet Bey kızının yirmi yaşından önce evlenmesine izin vermemiştir. Seniha da babası da iki gencin kendileri tanışıp birbirlerini sevmeleri, beraber zaman geçirip daha sonra evlenmelerini savunurlar. Romanda iki baba-kız ilişkisi yine bu şekilde iç içe görülür. Sekine Hanım'ın babası Naim Efendi'ye söylediği şu sözlerden, Servet Bey'in, kızı için doğru evlilik zamanı ve şekli hakkındaki düşüncelerini öğreniriz:

“İnşallah sayenizde o mürüvveti de görürüm... Fakat, ne çare ki Seniha katiyen arzu etmiyor, babası de yirmisini geçmeden olmaz, diyor. Şimdiye kadar kaç görücüyü kapıdan çevirdik. Sağ olsunlar, çocuklar da babaları da bir fikirde, bir tabiata... Eski âdetlerimizin hiçbirini kabul etmiyorlar. İlle, bey, görücü denildi mi, küplere biniyor...”¹⁶⁷

¹⁶⁷ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 41.

Sekine Hanım ve baba Servet Bey, aslında gerçekten kızlarının nasıl bir hayat sürdüğünü, kiminle ne yaptığını tam olarak bilmezler. Bir gün Seniha'nın mürebbiyesi Madam Kronski, Servet Bey ve Sekine Hanımla kızları Seniha hakkında konuşurken, Seniha'nın eve gelip giden beylerden Faik Bey ile seviştiğini söyler. Kronski ailenin bundan haberi olduğunu sanır fakat Servet Bey bunu ilk defa ondan duyduğunu söyler. Madam Kronski bütün hikâyeyi anlatır, Seniha ve Faik Bey'in bir yıldır beraber olduklarını söyler. Servet Bey bunu duyunca hiddetlenmez, gayet rahat bir tavırla bunun normal olduğunu, isterlerse evlenip mutlu olabileceklerini bu konuda onları destekleyeceğini söyler. Madam Kronski'nin bunun üzerine çiftin evlenmek istemediğini söylemesi Servet Bey'i bu sefer hiddetlenir ve şaşa kalır. Kızı hakkında son derece serbest fikirleri olan Servet Bey, bu sefer sinirlenir. Sinirlenmesinin sebebini kızının muhafaza konusunda endişe duyması değil, böylesi karışık işlerle uğraşamayacak kadar tembel ruhlu olmasıdır. Konuyu kayınpederine devreder ve işin içinden çıkar.

Nur Baba (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1922) romanında, babasının evindeki saz eğlenceleri ile büyüyen Ziba Hanım, daha önce bahsettiğimiz gibi o yıllarda çok küçük olduğu için ne bu şarkılardan ne de içinde bulunduğu hayattan bir şey anlamıştır. Ne yazık ki o anlayacak yaşa geldiğinde ise bunların hepsi bitmiştir. Abdülaziz devrinin sonuna gelindiğinde her şey başkalaşmış ve bu tür eğlenceler bitmiştir. Ziba Hanım'ın ailesinin görkemli hayatından da eser kalmamıştır.

Bu dönemlerde, Safa Efendi de birçok saray erkanı gibi görevden alınanlardan biri olur fakat bu ailenin *Safa Abad* olarak anılan köşkü insanlar tarafından hemen unutulmaz. Bu dönemde artık genç bir kız olan Ziba Hanım, babasının başlattığını devam ettirmek için elinden geleni yapması romanda şöyle geçer:

“Yalı sahibinin genç kızı, elâ gözlü Ziba, pederinin müsamerelerini bir başka şekilde devam ettirmenin ve geçen sandalları koya çekmenin yolunu buldu. Sesi, gözleri kadar güzeldi; parmakları tebessüme kadar sehhar ve hünerli idi. Akşam yemeklerinden sonra piyanosunun başına oturunca, şehnişinin büyük pencerelerinden yine karşı sahillere kadar lâtif bir musikinin aksi çarpıyor, koya yine küme küme sandallar birikiyordu; şu farkla ki, bu seferki sandallar artık Safa Efendi'yi dürbünü kullanmak zevkinden mahrum ediyor, çünkü mehtapta da

karanlıkta da simsiyah duran ve yalnız sigaralarının ucu parlayan renksiz ve manâsız bir erkek yığınının başka bir şey getirmiyordu.”¹⁶⁸

Ziba Hanım, babasının köşkündeki eğlenceleri yeniden başlatmaya çalıştığı bu sıra aynı zamanda, Nur Baba’nın daha önce bahsettiği dergahına gitmektedir. Ziba Hanım’ın köşke çektiği sandalların hep erkeklerle dolu oluşu, bu yüzden Nur Baba’nın işine gelmez. Başlarda babasının yolundan giden Ziba Hanım, belli bir süre sonra yanlış yollara sapar. Otuz sene içinde herkes Ziba Hanım’ı tanır. Şöhreti gün geçtikçe artan Ziba Hanım, tekelerde hep mürşitlerin yanında bulunur olmuştur. Lakin, onun en sevdiği ve en haz aldığı yer Nur Baba’nın yanıdır. Bir gece Ziba Hanım’ın Nuri adında bilinen bu dervişe yaptığı temennalar onu bir nura benzettiğini haykırması bir milat olur ve artık bu adam herkesçe *Nur Baba* olarak bilinir.

“- Sen Nursun! Nur-u ilâhisin. Nur Baba, nur, nur! diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir hareketle parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelerini sıyırdı. İnce bir zincirle boynuna asılı duran altın saat ile altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç dolusu mürşidin kucağına attı.

- Bu andan itibaren canım da malım gibi, şu makama feda olsun! dedi, eğildi, derin bir hürmet ile niyaz etti.”¹⁶⁹

Ziba Hanım ailesinden böylece kopar. Başlarda babasının musiki geleneğini devam ettirmeye çalışır sonraları şöhret uğruna her şeyi heba eder. Ziba Hanım’ın şu anki musiki yeteneğine sahip olmasının yegâne kaynağı babasına ihaneti romanda şöyle geçer: “*Anasının, babasının, kardeşinin hayatını, ailesinin namusunu, kendi gençliğini, güzelliğini, servetini, her şeyini nesi varsa hepsini feda etti.”¹⁷⁰*

Ziba Hanım, dergâhlara şiddetle karşı olan ailesi tarafından yıllarca eve alınmaz. Yalnızca kardeşi Sacit’in ölümünde bir de bu kardeşinin kızı olan Nigâr ile konuşmaya geldiğinde buraya girebilmiştir. Romanın sonunda, Ziba Hanım’ın köşke girebilmesi ve yeğeniyle görüşmesi vesilesiyle Nigâr Hanım ve babası arasındaki ilişkiye değinilir. Nigâr Hanım’ın babası Sacit Bey, Ziba Hanım’ın kardeşi idi. Nigâr Hanım, babası yaşarken bile yasakları çiğneyip halası ile gizliden gizliye görüşür, bağını hiç koparmaz. Halasının hikayesini merak etmektedir çünkü Nigâr Hanım, bu otuzlu yaşlarına kadar, babası tarafından sürekli Bektaşilik hakkında kötü şeyler

¹⁶⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Nur Baba**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s. 42.

¹⁶⁹ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 43.

¹⁷⁰ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 43.

duyarak büyümüştür. Sacit Bey, bir Bektaşî ile evlendiği için kendi kardeşini yani Ziba Hanım'ı kızıyla görüştürmek istememiştir.

“Nigâr Hanım, öteden beri onları acayip görmeğe hazırlanmıştı. Babasının ölümüne kadar, bu evde Ziba Hanım vesilesiyle Bektaşîlik ve Bektaşîler aleyhine neler söylenmemişti, neler hikâyeye edilmemişti...”

*Nigâr Hanım artık otuzuna yaklaşmış, oldukça zeki, münevver, iki çocuklu bir kadındı. Fakat bu “Kızılbaş” tâbirinin ona çocukluğunda verdiği korku hâlâ devam eder...”*¹⁷¹

Babası ölünce, Nigâr Hanım rahatça halasıyla görüşür. Görüldüğü gibi Nigâr Hanım ve babası arasındaki ilişki hakkında romanda bir olay geçmese de Sacit Bey kendisinin inanmadığı şeyler hakkında kızına yasaklar koyan bir babadır. İşin aslı Sacit Bey, dönemin dergahlarında gerçek bir dini inancın olmadığını bildiği için kızını buralardan korumak ister fakat bunu başaramaz. Nigâr Hanım, Ziba Hanım'ın desteğiyle dergâha girer ama bu durum, hakkında dedikoduların artmasına sebep olur. İnsanlar onun Nur Baba için dergâha girdiği dedikodusunu yayarlar. Bunun aksini ispat için Ziba Hanım, ikisini yakınlaştırır. Amacı, böyle bir şey olmadığını göstermeye çalışmaktır. Dergâhtaki diğer bir kadın Nasib de olayları karıştırmak için, Nigâr Hanım'a Nur Baba'nın onu sevdiği, dergâhta hep kendisinden bahsettiği yalanını söyler. Zaman geçer Nigâr Hanım da Nur Baba'nın tuzağına düşüp evini ailesini bırakanlardan olur. Nigâr Hanım'ın babası kızını halasıyla görüştürmek istememekte böylece haklı çıkar. Nur Baba hiç değişmez ondan sonra da başka bir kadın bulur. Bu hep böyle devam eder. İnsanları bu sahte dervişlik oyunuyla sömürmeye devam eder.

Nedret (Güzide Sabri Aygün, 1923) romanı, daha önce bahsettiğimiz, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi* (Güzide Sabri Aygün, 1905) romanının devamı niteliğinde, Güzide Sabri'nin on sekiz yıl arayla yayımladığı romanıdır. *Ölmüş Bir Kadın'ın Evrak-ı Metrukesi* romanında yazar, öksüz Fikret ve iki çocuk babası Doktor Nejat'ın, karşı koyamadıkları bir aşkla birbirlerini sevmelerine rağmen, Fikret'in, sevgili babasının arzusu üzerine sevgi bağıyla bağlı olmadığı ama iyi bir adam olan Sait Bey ile evlenmesini anlatır. Fikret ve Nejat'ın hikayesi, amansız bir

¹⁷¹ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 56.

aşk hikayesi olarak mazide yerini alır. Bu aşkın sonunda Fikret hastalanıp ölür Nejat ise onun hatıralarıyla yaşamına devam eder.

Nedret romanı ise, romana adını veren, Fikret'in ölürken ardında bıraktığı kızı Nedret etrafında şekillenir. Roman, Nedret'in babası Sait Bey'den ona kalan çiftlik hakkında bazı akrabaların veraset iddia etmesi üzerine, kâhya Veysel Efendi'nin, davayla ilgilenmeye gelen Doktor Nejat'ın oğlu Avukat Nihat ile konuşmasıyla başlar. Bu konuşma vesilesiyle Nedret'in geçmişi verilir. Bu Çamlı Çiftlik, yıllarca kiracılar elinde kalmış ve ardından Veysel Efendi'nin himayesine girmiştir. Mektebi bitirip buraya gelen Nedret, ilk başlarda kendisini çok yalnız hissetse de zamanla adeta bu çiftliği yeniden yaratır ve orada bir ışık olur. Veysel Efendi ve Fatma Bacı onun yaralarını sarıp sarmalarlar. Onu kızları gibi gözlerinden sakınarak yetiştirirler, iyi bir eğitim almasını sağlarlar.

Nedret'in babası sağken Veysel Efendi'yle araları çok iyidir. Bir gün birlikte çıktıkları bir avda ormanın kenarındaki dik bir yokuştan inerken yere yuvarlanıp kanlar içinde kalan Sait Bey'in, bu olay sonu olur. O gün evden çıkmadan önce, Sait Bey, annesini kaybetmiş biricik kızı Nedret'i, bu çok sevdiği adama Veysel Efendiye emanet eder ve "*Kızım sana emanet. Sen mert ve namuslu bir adamsın, onu her şeye karşı muhafaza et.*"¹⁷² der.

Nedret, babasının ölmeden önceki günlerinde bir derdi olduğunu, kafasının çok dalgın olduğunu ve o dik yokuştan bile bile indiğini Veysel Efendi'den zamanında öğrenmiştir. Bu yüzden, babasının ölümü, Nedret için muammalı derin bir yara olarak verilir romanda. Babasına karşı bu kız, herkesten çok hassastır. *Ölmüş Bir Kadın'ın Evrak-ı Metrukesi* romanındaki ilişkileri incelerken, Sait Bey'in, zamanının çoğunu karısına ayırdığından bahsetmiştik. *Nedret* romanını incelediğimizde ise görürüz ki, Sait Bey karısını kaybettikten sonra, kızına daha çok bağlanır ölürken de kızının bundan sonraki hayatını güvence altına almak isteyerek bu çiftliği ona bırakır. Sait Bey'in sevgisi ve şefkati kendisinden sonra da Veysel Efendi tarafından bu kıza verilmeye devam eder. Babasından kalan son şey olan bu çiftlik Nedret için çok önemlidir. Bundan Veysel Efendi, çiftlik ile alakalı açılan davayla ilgilenen Avukat Nihat'a şöyle bahseder:

¹⁷² Güzide Sabri Aygün, **Nedret**, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 17.

“İnşallah davamızı da kazanacaksınız; çünkü Nedret bu çifliğe hiçbir suretle kimsenin müdahalesini istemez. Babası ve annesine ait en kıymetli hatıraların burada gömülü olduğuna kanidir.”¹⁷³

Hiçbiri (Suat Derviş Baraner, 1923) romanının baş karakteri Cavide’yi, daha evvel bahsettiğimiz gibi anne ve babası, küçük bir çocukken terk eder. Böylesi sorumsuz ve acımasız bir anne-babaya sahip olması, onun küçük kalbinde asla doldurulamayan bir boşluk açar. Anne ve babasının onda yarattığı bu tahribat, onun kişiliğini olumsuz yönde etkiler. Ailesinin yokluğunu, genç kızlığına geldiğinde dahî, babasının onu bıraktığı Suzan Halası dolduramaz.

“Cavide, geldiğinden beri, bu evde hiç kimse tarafından sevilmediğini anlamıştı. Suzan Halası, bir kere bile küçük kızı kucağına alıp sevmemişti; bir kere bile eniştesi ona hitap etmemişti. Neriman da her dakika onunla kavgaya ediyor ve kavgada Cavide’nin sözlerine yetişemeyince ağlamaya başlıyordu.”¹⁷⁴

Cavide, böylece sevgi nedir bilemeden büyür. Annesinin isteği üzerine, onunla bir kere görüşür fakat annesinin şefkatli bir tavrıyla karşılaşamayınca, ailesinden bütün umudunu tamamen keser. Kendisini sevmeyen bu insanları, zamanla o da sevmemeye başlar. Bu yaşadıkları yüzünden yalnız kendisini seven, hırslı ve kibirli bir kız olur. Öyle ki hırslı ve sevilme ihtiyacından, halasının kızı Neriman’ın müstakbel nişanlısı İhsan’ı elde etmeye çalışır. Bunu yaparken kazdığı kuyuya düşüp İhsan’ın babası Selim Paşa’ya âşık olur. Selim Paşa onu gerçekten sever, Cavide de kendinden başka kimseyi sevmeyi bilmezken ilk defa birini sever. Bu aşk, hüsrarla biter çünkü Selim Paşa, oğlunun da Cavide’yi sevdiğini öğrenince, kendi aşkını feda eder. Cavide ise, romanın adında da *-hiçbiri-* olduğu gibi bu iki adamdan hiçbirini tercih etmez. Cavide’nin artık kimseyi sevmeyeceği ve kimsenin onu sevmeyeceği konusundaki hisleri, romanda şöyle geçer:

“İki defa da layıkıyla sevilmedin! Ne evlat muhabbetiyle ne de aşkla. İki defa da hakiki ve büyük muhabbetlerle sevilmedin! Ne annen tarafından ne de Selim tarafından... Seni hiç kimse sevmemişti, Cavide! Hiçbiri anlıyor musun, hiçbiri! Bu sesin hakkı vardı, cicim. Beni kimse sevmemişti...”¹⁷⁵

¹⁷³ Aygün, a.g.e., s. 18.

¹⁷⁴ Suat Derviş Baraner, **Hiçbiri**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2021, s. 74.

¹⁷⁵ Baraner, a.g.e., s. 214.

Bu bölümde bu romana kısaca yeniden değinmemizin sebebi, Cavide'nin anne-babası olmadan büyümesinin, yalnızca çocukluğunu etkilemediğini gösterebilmektir. Daha önce bahsettiğimiz gibi kendisini, daha beş yaşındayken bir aşk uğruna terk eden bir anneye ve kızının sorumluluğunu almak istemeyerek korkakça kaçıp kızının diğer kanadını da kendisi kıran bir babaya sahip olan Cavide, işte ruhuna yerleşmiş bu, anne-babası tarafından sevilmediği için kimseyi sevmeme hastalığı yüzünden, hayatını mahveder. Sorumsuz ebeveynlere sahip olmanın bilhassa da bir babanın kızını koruyup kollamaktan, onu şefkatli kanatlarında ısıtmaktan bî haber olmasının kız evladının hayatında ne gibi yok oluşlara sebep olabileceğini göstermesi açısından bu roman edebiyatımızdaki önemli bir eserdir.

Sözde Kızlar (Peyami Safa, 1923) romanında, Yunan saldırıları esnasında kaybolan babasını aramak için İstanbul'daki akrabalarının yanına gelen Mebrure'nin başına gelenler anlatılır. Geldiği bu şehrin Anadolu'ya hiç benzemediğini görünce ve alışkın olduğu hayatın çok dışında manzaralara şahit olunca Mebrure, babasından uzak oluşunun acısını ve yalnızlığını daha da çok hisseder.

Roman, Mebrure'nin babasını bulmak ümidiyle vefat etmiş olan akrabası Nafi Bey'in, eşi ve çocuklarının yaşadığı köşke gitmesi ile başlar. İstanbul'un yabancıları olan Mebrure, ona buna sorarak bir şekilde köşkü bulur ve öncelikle Nafi Bey'in kızı Nevin ile tanışır. Bu iki kız küçükken beraber oynamış çokça vakit geçirmişlerdir. Beraber anılara dalıp sohbet ederler. Mebrure ile Nafi Bey arasındaki akrabalık, Mebrure'nin merhum Nafi Bey'in erkek kardeşi Faik Paşa'nın süt kızı olmasından ileri gelir. Romanda bu süt kızlık hakkında detaylı bir bilgi verilmezken Mebrure'nin kendi babası tuhafiyeci İhsan Efendi'den bahsedilir.

Mebrure'nin Nevin ile sohbet etmesinden, İhsan Efendi'nin başına gelenler öğrenilir. Yunanlılar Manisa'ya girdikten sonra, Mebrure'nin babası İhsan Efendi'yi neden olduğunu bilmediğimiz üzerine atılan casus olma suçundan dolayı yakalamak isterler. Bunun üzerine, kızına haber vermeden Manisa'dan kaçıp ortadan kaybolan İhsan Efendi, mağazasını ve kızını gitmeden bir arkadaşına emanet eder. Babasının bu arkadaşı da Yunanlılar tarafından yakalanınca Mebrure kendisi de tutuklanmaktan korkup Bursa'ya kaçır. Burada merhum annesinin üvey dayısının yanına gider fakat rahat edemeyeceğini anlayıp Bandırma'ya daha sonra muhacirlerle İstanbul'a gelir.

Romanda ayrıntılı bir olay yoluyla verilmese de Mebrure'nin babası İhsan Efendi ile sıkı bir baba-kız bağı olduğu yine Nevin ile olan sohbetlerinden öğrenilir. Aralarındaki bağı kuvvetli olmasında, Mebrure'nin öksüz olmasının da etkisi vardır. Mebrure bu yüzden babası kaybolunca onun için çok endişelenir, onun Yunanlılar tarafından kurşuna dizilmiş olabileceği ihtimalini düşündükçe içi daralır. En büyük arzusu, dünyadaki tek can yoldaşı olan babasını sağ salim bulabilmektir. Mebrure'yle konuşurken babasına olan bu sevgisini şöyle dile getirir:

“- *Ne yapayım. Babamı çok seviyorum, çok seviyorum, hele ortadan kaybolduktan sonra ölesiye seviyorum.*”¹⁷⁶

Babasının yok olmasının üstünden bir yıldan fazla zaman geçmesine rağmen Mebrure, umudunu kaybetmeden onu bulmaya çabalamaktadır. Babasını bulabilmek için, İstanbul'a gelene kadar türlü sefaletler, parasızlıklar çeken bu kız; İstanbul'da ilk iş, bir umut Muhacir'in Müdüriyeti'ne gider. Ardından İstanbul'da türlü yerlere başvurur. Muhacir'in Müdüriyetinden gelen bilgiye göre babası olabilecek bir adam, fabrikaya çalışmaya girmiş fakat birkaç ay önce ayrılmıştır. Ümitsizliğe kapılan ve çaresiz kalan Mebrure, babasının başına bir şey geldiyse de öğrenmek istemektedir. Bir yandan çeşitli makamlara baş vururken bir yandan da gazeteye ilan verir.

Romanın işlediği konuların en önemlilerinden biri de İstanbul'daki bozulmuş tamamıyla bayağılaşmış hayattır. Romanı incelememizin asıl amacı, baba-kız ilişkilerinden bahsetmek olsa da romanda işlenen ana temaya kısaca değinmekte fayda olacağını düşünüyoruz. Yazar, İstanbul'daki dönemin insanların yozlaşmış hayatını, Nafi Bey'lerde kaldığı zamanlarda Mebrure'nin şahit olduğu manzaraları anlatarak işler. Bu ev, Nafi Bey'in vefatından sonra adeta sosyetenin zevk ve eğlencesine hizmet eden bir yer haline gelmiştir. Çarpık ilişkiler, yalan, riya, seviyesizlik her şey bu evdedir. Mebrure, bu insanları tanıdıkça onlar gibi olmaktan bilhassa *sözde kızlar* olarak adlandırılan bayağı kızlara benzemekten çok korkar. Evdeki herkes bu hayata alışmıştır. Öyle ki evin hanımı olan Nazmiye Hanım'ın oğlu Behiç, bir aralık Mebrure'ye asılır. Nazmiye Hanım bundan rahatsız olmaz.

Mebrure bu evdeki insanların yaşam tarzını Nevin'in davetleri vasıtasıyla daha iyi anlar. Katıldığı bu davette gördüğü manzaralar onu dehşete düşürür. Oldukça rahat davranan kardeşler Belma ve Salih, Behiç'in arkadaşı Siyret daha birçokları

¹⁷⁶ Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2020, s. 26.

yapmacık ilişkiler içindedir. Bu ortamda Mebrure'nin dikkatini bir tek Nadir Bey çeker. Çünkü Nadir Bey Yunan işgalleri ile alakadar, Anadolu'nun halini bilen diğerleri gibi lakayt kalmayan biridir. Mebrure belki babasını bulabilme umuduyla ona sorular sorar ve Düyun-î Umumiye' de memur olan Nadir Bey Mebrure'ye yardım edeceğini söyler. Mebrure, bir gün Nadir Bey'in arkadaşı Fahri Bey ile tanışınca, Nafi Bey'in evindeki insanlar arasında yaşadığı yabancılık ve babasını kaybetmiş olmanın verdiği yalnızlık hissiyatı bir nebze olsa hafifler. Çünkü Fahri Bey Anadolu'lu bir adamdır ve sohbetleri sonucunda Mebrure'nin babası ile de tanış çıkar. Fahri Bey, Anadolu'da iken onun dükkanından bir şeyler aldığını hatta İzmir'de tahsil eden bir kızı olduğunu bile bildiğini söyler. İşte bu kız Mebrure'dir.

Romanda karşımıza çıkan bir başka baba-kız ilişkisi ise, davete katılanlardan biri olan Belma ile babası arasındadır. Belma da Mebrure ile ilişkili karakterlerden biri olduğu için, bu konudan burada bahsetmek gerekir. Belma mahallesinde Hatice olarak bilinen, aslında klasik bir Türk ailesine mensup ama sosyete de Belma ismiyle tanınan bir kızdır. Belma'nın babası camilerde dolaşan ama yeri geldiğinde de içki meclislerinde bulunan yalancı riyakâr bir adamdır. Bir gün kızının gezmeye gittiğini duyan babası, oğlu Salih'e kardeşini mukayyet olması konusunda ileri geri konuşup hem oğlunu hem kızını zındık olmakla suçlar ve onlara daha birçok çirkin laflar söyler.

“- Ben külhanbeylik, züppelik sevmem, şıllıklardan nefret ederim. Evimde oturanlar, benim ekmeğimi yiyenler, tayin ettiğim hatt-ı hareketin haricine çıkmamalıdır.

- Bunları kim için söylüyorsun baba?

- Kimin için olacak, senin için, onun için.

- Biz sana ne yaptık, hürmette kusur ediyor muyuz?

- Daha ne yapacaksınız? Haftanın iki üç günü eve gelmezsiniz. Nereye gittiğiniz nerede yatıp kalktığınız belli değil, bu mahallede bakire kızları bakkal dükkanına kadar bile yollamıyorlar, bu kız eve hiç uğramıyor.”¹⁷⁷

Belma'nın romandaki baş kişilerden Behiç ile çok çirkin bir geçmişi vardır ve bu geçmiş yüzünden Belma çok hastadır. Mebrure'nin, onunla Anadolu'ya gidip

¹⁷⁷ Safa, a.g.e., s. 88.

babasını bulması karşılığı Behiç ile evleneceğini duyan Belma, ölüm döşeğindeyken hemen Mebrure ile konuşur. Burada Mebrure'nin babasını ne kadar çok sevdiğini bir kez daha görürüz. Babasını bulabilmek için sevmediği bir adamla bile evlenmeye kalkar. Mebrure Belma'dan, Behiç'in zamanında onu kandırdığını öğrenir. Belma zamanında Behiç'ten hamile kalmış fakat Behiç'in bilmediği bir hastalığı olduğunu öğrenmiştir. Bu hastalık cinsel yolla ulaşan *Frengi* hastalığıdır. Behiç bu bebeğin doğmaması için onu zorlasa da bebek doğmuş ama Behiç bebeği zorla gömerek öldürmüştür. Belma, işte bu gerçekleri Mebrure'ye söylediği sırada bir ilaç içerek intihar eder. Ardında bir mektup bırakır ve bu mektupta yazılı itirafları sayesinde Behiç tutuklanır.

Romanın sonunda, Mebrure'nin babasından haber çıkar. Babası bir mektup gönderip kızına iyi olduğunu söyler. Başından geçenleri böylece öğreniriz. İhsan Efendi, İzmir'den Bursa'ya kaçar. Orada, kızının İstanbul'a gittiğini öğrenince, Taksim'de akrabalarında olabileceğini düşünür. Akrabaların oradan çoktan taşındıklarını ise varınca öğrenir. İhsan Efendi, daha sonra Ankara'ya gidip tahkikat yaptırınca kızının gazeteye verdiği ilana ulaşır. Hemen kızına emanetçi ile bir mektup yollar. Amasya'ya gideceğini orada dükkân açacağını onu orada hasretle beklediğini kızına güzel sözlerle hitap ederek söyler. Böylece, birbirlerine derin bir sevgiyle bağlı olan baba ve kızı kavuşacaklardır. Roman, Müberra ve Fahri'nin birbirlerine olan sevgilerini itiraf edip Müberra'nın Manisa'ya babasının yanına Fahri ile gitmeye karar vermesi ile son bulur.

Sözde Kızlar, konusu açısından ve adından da anlaşılacağı üzere, insanların çarpıklaşmış ilişkilerini, bozulan hayat düzenini okuyucuya çok iyi ve gerçekçi bir şekilde anlatmayı amaçlar. Aynı zamanda diğer incelediğimiz romanlardan farklı olarak, olay örgüsünün tamamen bir baba-kızın ilişkisi üzerinden verilmesi açısından da çok önemli bir eserdir.

Kalp Ağrısı (Halide Edip Adıvar, 1924) romanı, Halide Edip'in aşk temalı, en önemli romanlarından biridir. Romanın adı, baş kahramanlardan olan Zeyno'nun ömrü boyunca kalbinde taşıdığı amansız aşkın ağrısından gelmektedir. Roman, Zeyno'nun doktor olan babası ile onun muayenehanesindeki konuşmaları bile başlar. Zeyno ve babası ile ilgili ilk etapta ilgi çeken şey hem fiziksel hem de ruhsal benzerlikleridir. Zeyno ve babası, zarif yüz hatlarına sahip, bakışlarında hassaslık ve düşünceli bir hava hâkim olan iki insandır. Bu cismen ve ruhen babasına benzeyen

kızın adının Zeyno oluşu da yine babası ile alakalıdır. Asıl adı Zeynep olan bu kıza babası, merhum annesi tarafından olan dedesi Kürt olduğu için ve kızının mizacını dedesine benzettiği için Zeyno demektir.

Halide Edip, bu romanında, değişik bir anlatım tarzı kullanmıştır. Roman, Zeyno'nun babasının muayenehanesinde konuşurlarken, babasının kızına nişan yüzüğünü niçin takmadığını sorması üzerine Zeyno'nun *Kalp Ağrısı* adını verdiği hikayesini babasına anlatması, ardından bazı mektuplar okutması ve tekrar anlatmaya devam etmesi ile şekillenir. Romanın tümü aslında Zeyno'nun nişanlısından ayrılma sürecinden bahsettiği bu konuşmalardan oluşur. Zeyno ile babasının ilişkilerinden bu *Kalp Ağrısı* vasıtasıyla bahsedeceğimizden dolayı Zeyno'nun yaşadıklarına da değineceğiz.

Zeyno, romanın başında hikayesinin bir kısmını babasına anlatır ardından da geriye kalan kısmı için bir günlük tuttuğunu söyleyerek bu günlüğü babasına verir. Zeyno babasına ilk önce arkadaşı Azize'nin evinde verdiği Frenklerinkine benzer davette, Azize'nin içten içe âşık olduğu yeğeni Binbaşı Hasan Bey ile tanıştığından bahseder. Yirmi beş yaşında olan Zeyno, Azizelerde iki gün kalmasından dolayı nişanlısı Doktor Saffet ile ilk kavgasını eder. Bir yandan da anlam veremediği bir şekilde, daha önce de erkek arkadaşları olmasına rağmen Saffet'in Binbaşı Hasan Bey'den kendisini kıskanmasını ister. Zeyno'nun Saffet ile olan ilişkisi sanki birbirlerine karşı bir alışma hali gibidir. Buna rağmen, Hasan'ı neden bu kadar önemseydiğine anlam veremeyen Zeyno'nun, Hasan'a karşı kalbinde farklı hisler oluşmaya başlayınca suçluluk hissiyatıyla ıstırap çeker. Bu sırada babasının bir ameliyat için yurt dışında bulunması ve ardından bu seyahatin biraz daha uzayacağı haberi, babasından hiç bu kadar ayrı kalmaya alışkın olmamasına rağmen onu çok rahatlatır. Babasıyla aynı evde yaşarken, babasına içinde bulunduğu bu karmaşayı nasıl anlatabileceğini bilmemektedir.

Zeyno içerisinde bulunduğu bu garip ruh halinin yanı sıra, Saffet'in ne kadar iyi bir insan olduğunun da farkındadır. Nişanlısını, babası yurt dışındayken kendisine olan ilgisi bakımından babasına benzetir. Babası, Zeyno'ya karşı hem bir doktor olması bakımından ilgili hem de genel anlamda karşı çok şefkatlidir. Öyle ki Zeyno, romanın tümünde olduğu gibi babasına yaşadığı her şeyi çekinmeden anlatabilir. Babası yokken bu ilgi ve alakayı fazlasıyla Saffet'ten görmek Zeyno'yu çok mutlu

eder. Saffet'in böyle şefkatli oluşunun yanında Hasan'a karşı olan hisleri onu gelgitli bir döneme sokar.

Zeyno'nun hikayesinin bir kısmını babasına anlattıklarından öğrendikten sonra, geriye kalanını ise babasına okuması için verdiği günlüğünden öğreniriz. Bu günlükte olaylar, Zeyno'nun iç sıkıntılarının olduğu bu dönemde, Saffet'in ısrarı üzerine, halasının yanına Ayastefanos'a gitmesi ile başlar. Zeyno her ne kadar kaçmak istese de Azize ve Hasan onu burada da bulup ziyaret eder. Zaman geçtikçe Zeyno, Hasan'ın Azize'yi sevmediğini, kendisiyle de fazlaca ilgilenmeye başladığını anlar. Hasan, Azize ile bir münasebet içinde olsa da değil evlenmek nişanlanmayı bile düşünmemektedir. Azize bunun üzerine, kendini rıhtımdan atarak intihar eder fakat ölmez. Ardından da Zeyno'ya Hasan'ın onu sevdiğinden şüphe ettiğini anlatır. Zeyno Hasan'la aralarında böyle bir şeyin olamayacağını söyleyince Azize kardeş gibi gördüğü bu kıza güvenir ve inanır. Hasan her defasında Zeyno'ya yanaşmaya, onun aşkını rica etmeye çalışsa da Zeyno bunun yanlış olduğunu bilir ve Hasan'dan uzak kalmaya çalışır. Hasan, Zeyno'nun yüksek ısrarları üzerine istemeyerek de olsa Azize ile evlenir. Azize ve Hasan'ın evliliği, Zeyno'yu, Hasan'a aşık bu kalbin sahibini, içinden çıkamayacağı azaplara sürükler.

Zeyno, babasına günlüğünde bu hikâyeyi anlatır. Buradan sonrası için de Azize'nin kendisine yazdığı mektupları ona göndereceğini söyler. Zeyno, günlüğünü yazarken yaşadığı bazı mahrem kısımları keserek anlatsa da görüyoruz ki kalbinin tüm saflığıyla babasına, o en sevdiği dostuna içini döker.

Azize, intihar girişiminden sonra hastalanır, Hasan'ın işi için Viyana'ya gitmeleri de ona bir hava değişimi olur. Azize mektuplarında Zeyno'ya, Hasan'ın yalnızca kendisini sevdiğinden emin olduğundan ve onunla çok güzel ilgilendiğinden bahseder fakat bu doğru değildir. Hasan Zeyno'yu hala deli gibi sevmektedir. Hasan bir akşam, dayanmayıp aşkını, nereye giderse gitsin onu unutamadığını Zeyno'ya mektupla anlatır fakat göndermeye cesaret edemez. Buhranlar içerisinde olduğu bu akşam, burada tanıştıkları bankerin kızı Dora ile dertleşirken, onunla yakınlık kurar ve Azize'yi aldatır.

Zeyno'nun babası, tüm bu mektuplaşmaları okuduktan sonra, baba-kız muayenehanede konuşmaya devam ederler. Türk kültüründeki anlayışa göre biliriz ki, kız çocukları karşı cinsle olan münasebetlerini anneleri ile paylaşırlar. Babalar

genellikle ailede büyük kararları alan, fikir danışılan kişilerdir. Bunun aksine bu romanda, Zeyno'nun babasına bir hikâye vasıtasıyla yaşadıklarını anlatmasının yanında bir kız çocuğunun ancak annesine anlatabileceği mahrem konuları çok rahat bir şekilde günlüğüne yazıp babasına verdiğini görürüz. Bu anlamda, Zeyno ve babası kelimenin gerçek anlamıyla iki dosttur. Buraya kadar anlattıkları hakkında Zeyno babasına, söylediği gibi gülünç bir hikâye olup olmadığını sorduğunda adam, anlattıklarında gülünç bir tarafı olmadığını, Zeyno'nun hayatı henüz tamamen anlamamış ama olgun bir kız olduğunu söyler. Kızının hareketlerini tamamen onaylar. Kızına, Azize faktörü olmasaydı da Hasan'ın, daldan dala konacak bir hovarda olduğunu, onunla mutlu olmasının mümkün olmadığını, sahip olabileceği mutluluğun Saffet'te olduğunu söyler. Bunun üzerine Zeyno, Saffet ile evlenmeyeceğini artık dost kalmaya karar verdiklerini belirtir. Zeyno'nun babasına Saffet ile olan ayrılık kararının hikayesini anlatmasında, daha sonraki konuşmalarında da görürüz ki babası ile aralarındaki ilişki sevgiye dayalı olmasının yanında saygı da içerir. Çünkü Zeyno romanda hep kendi kararlarını alabilen, akıllı; babası da kızına güvenen ve ona saygı duyan bir adam olarak karşımıza çıkar. Hatta kızıyla arasında şöyle bir diyalog gelişir:

“- Artık bunları konuşmayalım, babacığım. Yalnız bana söyle, içimdeki bu daimî rahatsızlıktan, beni bırakmayan Hasan'dan ve Azize'den nasıl kurtulayım?

- Kurtulmak için çırpınma, muhayyileni serbest bırak, bir gün kendi kendine aynı şeyi düşünmekten zihnin yorulacak, aynı şeyi hissetmekten kalbin yıpranacak, haberin olmadan gençliğin seni başka bir maceraya götürecektir. Temenni ederim ki bu macera Saffet olsun.”¹⁷⁸

Baba-kız olan biteni konuştuktan sonra, babasının Zeyno'ya karşı şefkatinin, yarattığı baba profilinin en güzel anlatımı yapılır. Zeyno babasının her ne kadar anlamayacağını düşünse de babası kızının gözlerindeki yaşları, yüzündeki hüznü fark eder. O, öylesine hassas bir adamdır ki, genç kız kalbini kırmamak, gururunu incitmemek için kızının içinde bulunduğu ruh halini anlamamış gibi davranır. Yazar, Doktor Asım Bey'in bu tutumunu şu şekilde açıklar:

“...Onun güzel ruhunu incitmek istemediği için teessürünü fazla göstermekten çekiniyor, tabiatı kavî bir erkek arkadaşın alacağı yarı alâkasız ve tabîî tavrı

¹⁷⁸ Halide Edip Adivar, **Kalp Ağrısı**, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 193.

aliyordu. İşte bu tavrı, belki Zeyno'nun babasına her şeyi anlatmaya sevk ediyordu."¹⁷⁹

Zeyno, bir gün babasının eski dostu Miralay Muhsin Bey ile tanışır. Miralay, dostunu bir süre Erenköy'deki evine davet edince, Zeyno da kendisine bir hava değişimi olması umuduyla bu konuda çok heveslenir. Zeyno, Miralay Muhsin Bey ile olan vakaları Azize'ye yazdığı mektubunda anlatır. Miralay Muhsin Bey, bir sene önce İsviçre'de karısını kaybetmiş, doğuda bir şehre görev için tayin edilmiş fakat gitmeden önce yeniden genç bir hanımla evlenmek istemektedir. Bu amaçla çevresini araştırması için Zeyno'nun babasına başvurur. Zeyno'nun babası, Miralay'ın kızına karşı alaka beslediğini anlayınca bu alakanın önünü kesmek için Zeyno'nun bir askerle evlenmek istemediğini, genç adamlardan hoşlandığını söyler. Babası her ne kadar Zeyno'ya arkadaş gibi olsa da aynı zamanda ona karşı korumacıdır.

Zeyno'nun Miralay Muhsin Bey ile ilişkisi bu yüzden baba-kız gibi olur fakat babasının yokluğunda Muhsin Bey'in tavırlarının değiştiğini fark eder. Zeyno ona aşık değil yalnızca ilgisinden hoşlanmaktadır. Bu münasebet, kendisini Hasan'dan intikam alır gibi hissettirdiği için bir süre sonra Zeyno, Miralay'a kendisiyle evleneceğini söyler. Azize bu haberi anlatınca çok şaşırır Hasan, Miralay Muhsin Bey'in onun kumandanı olduğunu söyler. Romanın sonunda herkes kendi hayatına yönelirken Azize, ateşlenmelerini hastalığına bağlayarak kötüleştiğini düşünür fakat hamiledir. Doğurmasının ölümcül olduğunu öğrenen Azize, çocuğunu doğurur ve kendisi de oracıkta can verir. Tüm romanın bir baba-kız sohbetinden ibaret olduğu, olay örgüsünün bu sohbet vasıtasıyla verildiği *Kalp Ağrısı*, edebiyatımızdaki baba ile kızı arasındaki ilişki anlamında yoğun sevgi, saygı ve dostluk içeren romanlardandır.

Aşk İhtiyacı (Orhan Mithat Barbaros, 1924) romanı, çarpık ilişkileri barındıran ve türlü aldatmacalarla elde ettikleri sun'i hislere, aşk adını veren insanları anlatan bir romandır. Romanın esas konusu, aşkı bir ihtiyaç olarak görerek içinde sevgi barındırmadan yapılan evliliklerin ne gibi vahim sonuçlar doğurabileceğidir.

Roman anlatıcı tarafından, ailesiyle bir konakta yaşayan Saadet Hanım'ın tanıtılmasıyla başlar. Saadet Hanım; hayatta zevk aldığı hiçbir şey olmayan, her türlü imkana sahip olduğu halde mutlu olmayan, çok güzel, gururlu bir o kadar da kalbi aşkı arayan bir genç kızdır. Paşa babası, annesi ve ablası ile bir konakta yaşayan bu

¹⁷⁹ Adivar, a.g.e., s. 194.

kız, ailenin merkezi gibidir. Kendine hayran olan gençler sayesinde gururu okşanarak ve biraz da şımartılarak büyütülmüştür. Saadet Hanım'ın ablası Natıka Hanım, kardeşinin hiçbir şeyden geri kalmamasını isteyen onun mutluluğu için çabalayan fakat onun mutsuzluğunda parmağı olan kişilerdendir. Bunun yanında Saadet de âşık olmadığı bir adamla evlenmeye meraklı değildir. Görücüye çıkmasının tek sebebi, babasından çekinmesidir.

Evin büyük kızı, zamanında sevmediği bir adamla babasının isteği üzerine evlendirilmiş fakat sesini çıkarmamıştır. İlerleyen yaşlarında gözü açılmış ve evde alınan kararlarda dahli olabilmesi için babasının sağ kolu olmuştur. Bu yüzden bu evde ne karar alınacaksa, konu onunla alakalı olmasa bile paşa, kızına danışır onun fikrini alır. Yine böyle olan günlerden birinde Saadet'e yeni bir talip çıkar. İlhami Paşa, damat adayı olan vali beyin oğlu Vehbi Münir Bey'i beğenip beğenmediğini Saadet'in kendisine soracağına, büyük kızı Natıka'ya sorar. İdareyi iyice eline alan Natıka, onun beğendiğini kardeşinin de beğeneceğini söyler. İlhami Paşa evde çoğu zaman ağırlığını koysa da Saadet ile ilgili meselelerde Natıka adeta bir anne kesilir. Bunun sebebi, daha önce bahsettiğimiz gibi babasının Saadet'e şu an gösterdiği hassasiyeti, zamanında kendisine göstermemesidir. Paşa Saadet'in de fikrini almak gerektiğini söylese de kızının ne düşündüğünü çok da önemsemediğini şu diyalogda görürüz:

“- Kıza resmi gösterdiniz mi, ne diyor?

- Öyle şey olur mu paşa baba?

- Niçin? Asıl onun beğenmesi lazım.

- Benim beğendiğimi o da beğenir...

- Kızım, bu elbiselik kumaş değil, beraber yaşayacağı, bir arada ihtiyarlayacağı kocası. Kardeş olmakla kızın kalbinden geçen şeyleri bilmeniz gerekmez ya! Resmi görsün bir de onun fikrini anlayalım.

- Kızın gözü açılır, olmaz paşa baba, olmaz!

- Ne, öyleyse sen bilirsin.”¹⁸⁰

İlhami Paşa, kızı Saadet'e çok değer verdiğini söylerken bunun yanında kızının ağzından net bir cevap almadan evlilik işlerine girer. İlhami Paşa, bu anlamda

¹⁸⁰ Orhan Mithat Barbaros, **Aşk İhtiyacı**, İstanbul, Cihan Biraderler Matbaası, 1924, s. 31.

düşünceli olamayan, kızından izdivacı hususunda açık bir fikir almadan hareket eden bir adamdır.

“- *Natıka kızım, yavaş yavaş düğün hazırlıklarına başlamalı. Saadet'i gözüümün bebeği gibi severim. Ben, söz keser kesmez arz eder iznini alırım, nikahı düğünü ayrı ayrı yapmak hem uzun hem külfetli olur. Bir arada yaparız.*”¹⁸¹

Gizli El (Reşat Nuri Güntekin, 1924) romanında, olaylar Şeref Bey'in günlüğünden verilir. Şeref Bey, ideali zengin bir adam olmak olan bir iş adamıdır. Bir özel şirkette, önemli konuları bazı teklifleri başka şirketlerle görüşen vekil olarak çalışmaktadır. Romanın baş kahramanlarından Seniha ile evli olan Şeref Bey, bir pazar akşamı arkadaşlarıyla eğlenceden döner. Eve gelince her zamanki gibi eşiyle sohbet ederken ona, Avrupa'ya gitme hayallerinden bahseder. Seniha ise babasının yanına Narlı Çiftliğine dönmek istemektedir. Şeref Bey'in o çiftliğe kalıcı olarak neden dönmek istemediğini, kayınpederinin zamanında onlara nasıl külfet olduğunu, Seniha ile babasının ilişkilerini, düşüncelere dalıp geçmişe dönen Şeref Bey'in kendi ağzından öğreniriz.

Şeref Bey, mektepten mezun olduğunda yirmi dört yaşında bir gençtir. O yıl babasını kaybetmesi ile sırtına büyük bir geçim derdi biner. Ona yardım edecek kimsesi olmadığı için mektebi bitirip küçük maliye memurluğuyla Gemlik'e göreve gider. Şeref Bey, memurluk hayatından zevk alabilecek bir şahsiyet değildir. Başta bahsettiğimiz gibi o, daha büyük işler yapma, büyük paralar kazanma, önemli bir insan olma meraklısı biridir. Arada sırada gittiği eğlence mekanlarından birinde tanıştığı bir doktor sebebiyle bütün hayatı değişir.

Doktor bir gün apar topar Şeref Bey'i Narlı Çiftliği'ne götürür. Çiftliğin sahibi Aziz Paşa, devlet kapısından kovulmuş olsa da çevresi tarafından hala paşa olarak addedilir. Şeref Bey, paşanın küçük oğlu Adnan'a öğretmenlik yapacağını buraya gelince öğrenir. Paşa'nın, kızı Seniha ile ilişkilerinin ilk izlerini kızını Şeref Bey ile tanıştırdığı zaman görürüz. Paşa kızına karşı şakacı ve arkadaş gibidir. Ona sürekli *prenses* diye hitap eder. Bu kızla konuşmaya ilk etapta çekinen Şeref Bey'e de kızını, “- *Kaçma Şeref Bey, yabancı değil, benim prenses.*”¹⁸² diye takdim eder.

Seniha'yla her fırsatta şakalaşan babası, kızını yetiştirme konusunda oldukça rahattır. Şeref Bey'den kızına Türkçe dersi vermesini istediğinde, toplumun, genç bir

¹⁸¹ Barbaros, a.g.e., s. 33.

¹⁸² Reşat Nuri Güntekin, *Gizli El*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2020, s. 30.

erkeğin genç bir kıza ders vermesini yanlış anlayabileceğini ama onun bundan rahatsız olmayacağını söyler. Aksine o, böylece kızına görücü gelme ihtimalinin azalacağını düşünerek sevinir. Aziz Paşa, kızını çok sevmekte ve onu, önünde sonunda bir gün evleneceği için olabildiğince fazla süre yanında tutmak istemektedir. Ona olan sevgisinin farklılığından bahseder ve “*Hiç olmazsa bir iki sene yanımda alıkoyabilsem...*”¹⁸³ der. Bir keresinde de bir düğünde Seniha’yı gören bir beyin ona talip olduğunu öğrenen paşa hiddetlenir ve bu haberi veren kişiye bağırıp çağırır.

“*Kızı görüp beğenmiş... Anası vasıtasıyla istetti, diyordunuz, belki yalandır. Düğünde dans falan etmişlerdir. Ben, o çapkınları bilirim... Dans edilir amma, çeneler de durmadan işler... Kim bilir kıza ne martavallar okudu? Yani, belki kendi aralarında söz kesmişlerdir bile. Siz gittikten sonra Seniha’yı karşıma alıp ciddi ciddi konuşacağım. Eğer böyle bir halt ettiğini sezersem defolsun gitsin...*”¹⁸⁴

Seniha da babasının kendisine bu konuda baskı yapmayacağını bildiği için fikirlerini korkmadan özgürce dile getirir. Babasının bu kadar fazla hiddetlendiğini görünce de ani bir tepkiyle kararını kesin olarak bildirir:

“*Rica ederim. Bir kere daha rica ettim sizden. Hoşlanmıyorum böyle konuşmalardan... Zannederim eski zamanlarda değiliz... Artık bir kızın evlenip evlenmeyeceğini ancak kendisi bilir.*”¹⁸⁵

Aziz Paşa, kızının fikirlerini ciddiye alır. Aynı zamanda soğuk davranan, kızını uzaktan seven, kızına dokunmayı ayıp bir şey olarak gören eski kafalı babalardan değildir. Kızı ile şakalaşır, onu öper ve sarılır. İçinden gelen her türlü sevgi gösterisini kızına yapar ona güzel sözlerle hitap eder. Bunların yanında Paşa baskıcı bir baba da değildir. Bir keresinde Paşa, Şeref Bey ve çocuklarıyla sandala binmeyi düşünür fakat Seniha’nın üzerinde rahat bir kıyafet olmadığı için sandala binmekten çekinir. Bunun üzerine Paşa babası, “*Atarsın sırtından, olur biter, çarşafını tutkalla vücuduna yapıştırmadın ya.*”¹⁸⁶ der. Zaten Paşa, Seniha’yı hala bir çocuk gibi gördüğü için bir büyüme göstergesi olan çarşafı çıkartmasında beis bulmaz. Babasının kızına karşı bu tavrı, Şeref Bey’i de şaşırtır. Paşanın kızı ile Şeref Bey’in arkadaşlık kurması konusunda bir sakınca görmemesi, Şeref Bey’e hayatında ilk defa bir kadınla sevgili ilişkisi olmadan arkadaşlık kurulabildiğini gösterir.

¹⁸³ Güntekin, a.g.e., s. 55.

¹⁸⁴ Güntekin, a.g.e., s. 80.

¹⁸⁵ Güntekin, a.g.e., s. 80.

¹⁸⁶ Güntekin, a.g.e., s. 34.

Seniha çiftlikte her şeye el atmaya, babasının tabiriyle amirlik taslamaya oldukça alışmasına rağmen Şeref Bey yine de her şeyi yönetemediğini düşünür. En azından babasının para konusundaki müsrifliğini Seniha ne yapsa da yoluna koyamaz. Şeref Bey, Seniha'ya karşı farklı hisler beslemeye başlar ve bunu elinden geldiğince herkesten gizler. Paşa bir gün, Şeref Bey'e gelip anne ve babası varsa kızını ondan isteyebileceklerini, kızını kendisiyle evlendirmek istediğini söyler. Şeref Bey hislerini kimseye söylememişken gelen bu ani habere çok şaşırır. İşin aslı, bu konuyu daha önce bahsettiğimiz doktor ve Paşa arasında konuşmuş, Paşa bu izdivaç olursa, çiftlik işleriyle maddi işleri iyi idare eden Şeref Bey'in ilgilenebileceğini böylece kızından ayrılmak zorunda kalmayacağını düşünmektedir. Daha evvel bahsettiğimiz gibi aktüel zamanda eşiyle konuşan Şeref Bey'in bu çiftliğe tekrar dönmek istememesinin sebebi bahsettiğimiz gibi Paşa'nın onların hayatını yine zorlaştıracığıdır.

Cehennemlik (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1924) romanında, birden fazla baba-kız ilişkisi görülür. Bu ilişkiler; Hasan Ferruh Efendi ve kızı Atıfet, Sabri Bey ve kızı Mahmure ve son olarak bir yasak aşk çocuğu olan Unfuvan ve babası arasındadır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanına ilginç bir kişilik olan Hasan Ferruh Efendi'den bahsederek başlar. Hasan Ferruh Efendi, bitmek tükenmek bilmeyen bir hastalık hastalığına sahiptir. Üç ayrı hekim tarafından muayene olmasına rağmen Hasan Ferruh Efendi sağlığından sürekli şikayetçidir. Bir yandan da İstanbul'da kol gezen kolera hastalığına tutulmaktan korkar. Hasan Ferruh Efendi, bu durgun ve karamsar hayatına bir neşe getirmesi umuduyla, yirmi iki yaşında olan Cazibe Hanım ile evlenir. Cazibe Hanım, bu kendisinden yaşça büyük, çökmüş adama karşı kalbinde bir ilgi beslemez onunla tek münasebeti kadınlık vazifesinden başka bir şey değildir. Eski bir vezirin oğlu olduğu için büyük bir servete sahip olan Hasan Ferruh Efendi, evinde kızı, ablası ve onun ailesi, çalışanları ve kahyası Şemsi ile yaşar.

Romanda bahsedebileceğimiz ilk ilişki, Hasan Ferruh Efendi ve kızı arasında olandır. Hasan Ferruh Efendi'nin ilk karısı vefat etmiş ve ardında bir kız çocuğu bırakmıştır. Hasan Ferruh Efendi'nin kızı Atıfet, yirmisini geçmesine rağmen oldukça cılız bir vücuda sahip olan bir kızdır. Atıfet, çirkin olduğunu ne kadar süslense de bir türlü bir kadın gibi gözükemediğini düşünür. Evdeki Cazibe ve Mahmure Hanımların güzelliklerine özenir. Atıfet, daha küçükken, babası Hasan Ferruh Efendi, evlerinde çalışan Şemsi'yi adeta bir köle gibi satın

almış, sefaletten kurtarıp kızının ilerideki zevci olarak konağa yerleştirip onu kâhya yapmıştır. Atıfet de böylece kalbinde Şemsi'nin aşkı ile yetişmiştir.

Hasan Ferruh Efendi'nin kırk iki yaşında olan kardeşi Ferhunde Hanım, kızı Mahmure'ye kendisine zorla abla dedirten, gençlik meraklısı bir kadındır. Ferhunde Hanım, abisi gibi genç yaşta çökmüş olan kocası Sabri Bey'den adeta iğrenir ve bir zamandan itibaren yeğeni Atıfet'in nişanlısı sayılan Şemsi'ye göz koyar. Türlü yakınlaşmalarla Şemsi'nin kanına girmeye çalışır. Bu evde gerçek bir aşk varsa o da Ferhunde Hanım'ın kızı Mahmure ve Şemsi'nin birbirlerinden habersiz birbirlerine karşı duydukları aşktır. Bir gün, Şemsi, sevdiği kızın annesinin, yakınlaşmaya çalışmasını kendisine yediremeyip evi terk etmeye kalkar. Onu kızına adeta satın almış olan Ferruh Efendi buna izin vermez.

Evdeki bu karmaşık aşk dolambacının sonu, ihanetlere sürüklenir. Şemsi ve Ferhunde Hanım, sarhoş oldukları bir vakit, haddinden fazla derecede yakınlaşırlar. Evdeki ikinci yasak aşk ise Ferhunde Hanım'ın oğlu Muzaffer ve Ferruh Efendi'nin karısı Cazibe Hanım arasındadır. Bu evde, Ferruh Efendi, kızı Atıfet, Mahmure ve Mahmure'nin babası Sabri Efendi'nin ruhu duymadan türlü günahlar işlenmektedir. Romanın adında olduğu gibi bu ev adeta bir sürü *Cehennemlik* insana yuvadır.

Atıfet, babasının, kendisini bir köle gibi almasında bir dahli olmadığını, evdeki bu ihanetleri öğrenip Şemsi'ye yazdığı mektubunda anlatır. Onunla büyümenin sonucu olarak onu sevdiğini ve babasının yaptığını tasvip etmediğini söyler.

“Senin bu cebrî evlenmenden ben nasıl mesut olabilirim? Görüyorsun ki babam gibi düşünmüyorum. Onun muvazenesiz, ahenksiz izdivâc-ı bedbahtânesi gözlerimin önünde bir ders-i ibrettir. Senin sebep-i felâketin olmak bana ölümden acı gelir. Ben tabîaten mahrum-ı saâdetim. Senin bunda kabahatin yok... Bu bahtsızlığımıza seni niçin iştirak ettireyim!”¹⁸⁷

Atıfet babasının tavrına karşı ilk eleştirisini Şemsi'ye mektubunda yazdıktan sonra, ona gerekirse babasına nişanı bozmak istediğini açıklayacağını söyler. Atıfet bu anlamda cesaretli bir kız olarak karşımıza çıkar. Bu durum romanda şöyle geçer:

“Seni kendimden kurtarmak için düşündüğüm bir tedbir, yalnız tek bir çare var. Her mesuliyeti üzerime alarak efendi babama gideyim: ‘Şemsi, hüsnen, hulken kusursuz bir gençtir. Ama hissiyatımda ona karşı esbabını tefsir edemediğim tezatlar

¹⁸⁷ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Cehennemlik*, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1924, s. 479.

var. Onun hiçbir kabahati yok. Mümkün değil kendisiyle yıldızım barışmadı... Sizi haşa, müntic-i felâket olacak arzularının icrası hususunda bî-ma'nâ ısrar gösteren cahil pederler ile kıyas etmek küfründe bulunamam. Ulüvv-i merhamet ve kudret-i muhâkemeniz mücerrebimdir. Binaenaleyh bu namzetliğinden cariyeinizi azat ile bir ayak evvel müsterih etmeniz istirhamıyla insâf-ı pederânenize iltica ediyorum.' Tazarruuyla pederime müracaat edeyim."¹⁸⁸

Atıfet'in babası ile konuşmasının sonucunda, Ferruh Efendi kızının isteğini densizlik olarak görür ama kızını da üzmemek istemez. Netice de Atıfet cesaret gösterip babasına samimi olarak doğru yolu seçmiş olur. Ferruh Efendi durumu eli mahkûm kabul edip Şemsi'ye şöyle açıklar:

"Dâ-i dünyada ufacak tefecik bir kızım var. İşte bir evlat... Her densizliğini çekmeye mecburum. O da bil-verâse asabi, çirkin, titiz... Dün balmumu gibi sararmış, erimiş bir sima ile odama geldi. Hâinden korktum. Evvela senin hakkında pek senâ-kâr bir mukaddime ile söze girişti. Sonra izdivacın her şeyden evvel kalp ve hisse ait bir keyfiyet olduğunu, maddi ve manevi her türlü evsâf-ı güzîdene rağmen seni zevç olarak sevemeyeceğini, küçükten beri kardeş tanıdığını, bu hemşirelik, dâderlik hissinden çıkamayacağını pek müteessir bir lisanla anlattı. Ben bu sözlerde pek manasız bir densizlikten başka bir şey görmeyerek evvela zabt-ı hiddet edemedim. Bağırdım. Çağırdım."¹⁸⁹

"Bilmem ki sana varabilmek için kendinde kadınlık liyakatini mi göremiyor nedir? Cılız mılızdır ama benim için pek kıymetdârdır. Zavallı kızımı zayi edersem çok müteessir olurum."¹⁹⁰

Ferruh Efendi, böylece kızını zorlamayla yapılacak bir evlilikten kurtarır. Buna mukabil, tavrı kısa süre içerisinde değişir. Atıfet, kendisini Şemsi ile evlendirmemesi hususunda babasını ikna ettikten sonra, Şemsi ile Mahmure'yi evlendirmesini isteyince Ferruh Efendi işin aslını anlar ve Şemsi'ye karşı bu sefer kızını savunur. Ona göre kızının arzusu olmadığı için bu izdivaç kararından dönmek başka, Şemsi başkasını seviyor diye dönmek başkadır. Ferruh Efendi Şemsi'yi karşısına alır ve şunları söyler:

¹⁸⁸ Gürpınar, a.g.e., s. 481, 482.

¹⁸⁹ Gürpınar, a.g.e., s. 491, 492.

¹⁹⁰ Gürpınar, a.g.e., s. 494.

“Şemsi, ben seni satın aldığım zaman sen henüz bî-tekellüm bir sabi idin. Seni kızıma zevç etmek için büyüttüm. Bu iştirâ ve tahsiste tabi senin rey ve rızan yoktu. Filan hizmette istimal için seni bir hayvan besler gibi büyütmüş olduğu gayr-ı insanî bir hareket adıyla nîk ü bedi fârik olduğun günü belki zihninde aleyhimde bazı takbihkâr fikirler geçmiştir. Bu suizannında aldanmış olduğunu bugün anlayacaksın. Sen izdivaca vusulün zamanında rızanı sormadan kızımı sana verecek değilim. Nitekim bugünkü hareketim de bu hakikati pekâlâ ispat ediyor.”¹⁹¹

Romandaki bir diğer bahsedebileceğimiz baba-kız ilişkisi ise Ferhunde Hanım’ın eşi Sabri Efendi ve kızı Mahmure’dir. Sabri Efendi, asla karısının üzerine söz söyleyemeyen, ailesine etki edemeyen, mazlum bir adamdır. Mahmure bu yüzden, babasını herkesten çok sever. Sabri Efendi bir gün hastalanır ve dinlenmesi gerekir. Bu süreçte onunla bir tek kızı ilgilenir. Ona bir annenin çocuğuna masallar okuması gibi kitap okur. Çocuğuymuş gibi titizlikle ilgilenir. Mahmure’nin babasına şefkatle yaklaşması romanda şöyle geçer:

“Mahmure, pederini salona götürdü. Koltuklusu üzerinde ihtiyar küngürdeyinceye kadar kızı ona birkaç yaprak kitap okur, bu kıraat Sabri Bey’e ninni gibi gelir, gözleri kaparı, boynu önüne düşer, horuldamaya başlar... Mahmure bir türbedar gibi onu bu diri ölüyü bir iki saat bekler. Babasına düşkün olan yalnız kızıdır. Zevcesi, oğlu bu ihtiyarla hiç meşgul olmazlar.”¹⁹²

Nihayetinde aldatan insanlar mutlu olamaz, Ferhunde Hanım Şemsi’den hamile kalır, bu gerçeği öğrenince adeta bir ölüye dönen Şemsi intihar eder. Şemsi’nin intiharına şahit olan Mahmure ise gerçekleri öğrenemeden oracıkta canına kıyar, Şemsi’sine böyle kavuşur. Romanın en sonunda ise anlatıcı yıllar sonrasına gider. Tüm cehennemlikler artık ölmüştür. Bir mezarlıkta babasını Ferruh Efendi sanan ve babasıyla çok kısa bir süre bir arada olabilmiş Unfuvan ile tanışırız. Yasak aşkların meyveleri olan Unfuvan ve Cevri, on sekiz yıl sonra aralarında konuşlarken Unfuvan Ferruh Efendi’den şöyle bahseder:

“- Ah Efendi babacığım, nurlar içinde yat...

- Ya sen neye ağlıyorsun?

- A babam değil mi?

- Çok mu severdin?

¹⁹¹ Gürpınar, a.g.e., s. 500.

¹⁹² Gürpınar, a.g.e., s. 283.

- *Dünyalar kadar... İhtiyardı ama ne nazik ne sevimli ne hakikatli adamdı.*
- *Babanı iyiden iyi hatırlıyor musun?*
- *Hiç hatırlamaz mıyım? Annem babamdan evvel vefat etti. Onu kaybettiğim zaman altı yaşında vardım. Babam beni tuhaf sözlerle severdi.*
- *Ne derdi?*
- *Geberme sen piç kurusu... has bahçenin aşî gülü...*”¹⁹³

Zavallı kız kendisinin gayrimeşru bir ilişkinin meyvesi olduğunu bilmediği için babasının ona *piç* diye hitap etmesini bir hakaret değil yalnızca garip bir sevme sözcüğü zanneder.

Karanfil ve Yasemin (Mehmet Rauf, 1924), genel olarak bir babanın kızına uygun eş adayı bulma isteğinin anlatılmasıyla şekillenir. Mehmet Rauf’un bu romanında bir aşk üçgenini vardır. Bu aşk üçgeni; Samim, Pervin ve evli olan Nevhiz arasındadır. Roman, Samim’in, arkadaşı Pertev’i, babasının Nişantaşı’ndaki konağında vereceği davete çağırması ile başlar. Samim, İstanbul’un en müstesna simalarıyla bu çay davetinde tanışır. Tanıştığı kadınlardan biri olan Nevhiz’in güzelliğinden oldukça etkilenir. Bu davette tanıştığı bir doktorun karısı Samim’e, Paşa’nın bu daveti, kızıyla evlenmeye en münasip olan damat adayını bulmak için düzenlediğini söyler. Samim ise bu davete yalnızca arkadaşının ricası üzerine gelmiştir. Burada konumuz açısından dikkat çeken şey, Paşa’nın yetişme çağındaki kızın izdivacı hususunda ona söz hakkı vermesi ve hatta eşini görerek seçmesi için bir davet düzenleyecek kadar açık görüşlü olduğudur.

Gece boyunca sohbetler edilir. Misafirler yavaş yavaş dağılır. Paşa, oğlunun arkadaşı Samim’i çok sevince onun yemeğe kalmasını ister ve münasebetleri zaman zaman böyle devam eder. Samim Pervin’i hoş bulsa da Paşa’nın ilk çay davetinde tanıştığı evli bir kadın olan Nevhiz’i aklından çıkaramaz. Daha sonra başka davetlerde de birbirleriyle sohbet etme fırsatı bulunca Samim ona iyice tutulur. Bu dönemin romanlarında sıklıkla gördüğümüz aynı anda iki kadına tutulma, ikisini de sevdiğini sanma durumu bu romanda da kendisini gösterir. Sadri Bey ile evli olan Nevhiz, Samim ile kalp bağı kurar. Nevhiz’in kocasından başka bir adama âşık olabilmesinin altında, zamanında ailesi tarafından Sadri Bey ile zorla evlendirilmesi yatar. O sadece evde kalmasın diye bu adamla evlendirilmiştir.

¹⁹³ Gürpınar, a.g.e., s. 646.

Paşa'nın kızı Pervin, her ne kadar ilk andan beri Samim'i sevse de artık evde kaldığı için o gün davete katılanlardan Şeref Bey ile evlenme kararı alır. Bu karar Samim'in aklını başına getirir. İlk başlarda ilgi gösterip sonra Pervin'i ortada bıraktığını düşünmeye başlar ve suçluluk duyar. Evli bir kadınla yaşadığı aşka bir son verip Pervin ile evlenmeye karar verir. Bu habere elbette ki Pervin çok sevinir çünkü zaten Şeref Bey'i sevmemektedir. Paşa da bu evliliğe destek çıkanlardadır. Bu konudaki düşünceleri romanda şöyle geçer:

“Hem canım, diyordu hararetle; hem canım, kimden ve ne için çekineceğiz? Babam işi anlayınca hepimizden çok sevinecek, çünkü, zate' beni Şeref'e isteye isteye vermemişti... Herkese karşı... Vakıa, bu epeyce bir dedikodu peyda eder ama, bir-iki sene Avrupa'da yaşarız, unuturlar giderler... değil mi?”¹⁹⁴

Ne yazık ki Paşa'nın, kızının izdivacına onay vermesi yetmez. Samim Pervin'le evlenmeye karar vermiş olsa da iş ciddiye binince tedirgin olur. Pervin evlenince Avrupa'da yaşamak istemektedir. Samim için Avrupa demek, bir türlü vazgeçemediği Nevhiz'i görememek demektir. Romanın sonunda Samim Pervin ile beraberken Nevhiz'le münasebetini kesmeyince Pervin her şeyi öğrenir ve üzüntüden hastalanıp ölür.

Bir Akşamdı (Peyami Safa, 1924) romanında Meliha, annesi ve hasta babasıyla İzmit'te yaşayan genç bir kızdır. Meliha içinde yaşadığı bu kerpiç evden ziyade, daha farklı bir yerde, daha farklı bir hayat tarzıyla yaşamak istemektedir. Buradaki hayatları onun evde oturması, babasının daireye gidip gelmesi ve annesinin bütün gün ev işleriyle uğraşmasından ibarettir. Romandaki baba, kızına düşkün ama karısından nefret eden, hayatında hiçbir mutluluğu kalmamış zavallı bir adamdır.

Ailelerindeki bütün genç kızların hayran olduğu akrabaları Kâmil Bey'in savaş dönüşü İzmit'teki evlerine uğramasıyla Meliha'nın bütün hayatı değişir. Ailesinden ilk kopuşu bu adam yüzünden gerçekleşir. Meliha içinde yaşadığı bu hayattan son derece sıkılmakta, dört yıldır görmediği İstanbul'u özlemektedir. Meliha'nın annesi aynı Meliha gibi zevkine ve eğlencesine düşkün bir kadın iken babası haysiyetli bir memur olduğu için karısının hafiflikleri onu hasta eder. Bu evde Meliha'nın yıllardır duyduğu sesler annesinin şarkıları ve babasının öksürükleridir. Bu huzursuz aile ortamında yaşayan Meliha'nın sinirleri iyice yıpranır. Babasına çok acısa da

¹⁹⁴ Mehmet Rauf, **Karanfil ve Yasemin**, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, Amedi Matbaası, 1924, s. 375.

öksürükleri bir akşam onu o kadar sıkır ki babasının biraz geç yatmak istemesine hemen karşı çıkar, sebep olarak da onun sağlığını düşündüğünü sunar. Aslında tek isteği bu öksürükleri duymadan uyuyabilmektir.

Meliha'nın yaşadığı sıkıcı hayattan iyice bıkması ve biraz da Kâmil Bey'in kışkırtmasıyla, ikili günlerce beraber gezerler, vakit geçirirler. Bu gezintilerden rahatsız olan annesi Meliha'ya kızar ve kızına terbiye veremediği yönünde kocasına ileri geri konuşur. Annesinin bu tavrı Meliha'yı çok üzer, babasını savunur ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“- *Bunun terbiyesizliğinden sen mesulsün!*

Meliha'nın dilinin ucu dişlerinin arasından kurtulmuştu:

- *Anne! dedi. Titremeye başlamıştı.*

- *Ne var?*

- *Babamı üzme!*

- *Emrettin!*

- *Anne, sus!”¹⁹⁵*

Aradan birkaç gün geçer, bu evdeki huzursuzluklar hiç bitmez. Meliha, bir gün anne ve babasını bırakıp Kemâl Bey'le İstanbul'a kaçmayı düşünür. Bu hususta onu düşündüren tek şey acıdığı babasıdır. Ona ne olacağı düşüncesidir. Babasını sürekli rahatsız ettiği üzdüğü için annesine çok kızan Meliha, sonunda kendi mutluluğunu tercih edip Kâmil Bey'in buradan dönüşünde onunla kaçır. Meliha'nın evden kaçmasının ardından kahrolan babasının artık tek isteği, kızını son bir kez daha görmek ve bu bazen ağzından kanlar gelene kadar öksürten hastalığından kurtulup ölmektir. Meliha'nın babası, eşini ilk kez koltuk merasiminde görmüş ve o günden itibaren nasıl bir azap yaşayacağını anlamış bu hayata kızı için mahkûm olmuş bir adamdır. Onun karısının utançlarına, hakkında çıkan dedikodulara rağmen ondan boşanmayıp bu hayata katlanmasının tek sebebi kızı Meliha'dır. Meliha kaçır onları bıraktıktan sonra da bu hayatta yalnızca kızı için yaşayan zavallı baba Allah'a şöyle dua eder:

¹⁹⁵ Peyami Safa, **Bir Akşamdı**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019, s. 19.

*“Yarabbi kızım sana emanet. Fakat bana onun yüzünü bir kere göster, yarım saat olsun. Yarabbi! Beni kadın şerrinden kurtarmadın, yaşamaktan kurtar! Yarabbi! Beni çok öksürtme ve az yaşat.”*¹⁹⁶

Meliha, yol boyunca babası için üzüle üzüle İstanbul’a gider. Orada da sürekli babasının onu affedip affetmeyeceğini düşünür. Kâmil Bey’e babasını ne kadar çok sevdiğini anlatır. Ertesi gün de dayanamayıp İzmit’e geri dönmek ister. Bu istek havada kalır, Meliha İzmit’e geri dönmez ama babasına af dileyen bir telgraf çeker ve *“Ben de seni merak ediyor ve iyi olmanı istiyorum.”*¹⁹⁷ der. Kızının üzgün olduğunu gören babasının durumu, daha da kötüleşir. Doktor, adamcağızın kızını görmesi gerektiğini yoksa üzüntüden daha da kötüleşeceğini söyler. Haberi alan kızı İzmit’e gider fakat onu her koşulda çok seven babasını sağken görmek için geç kalmıştır. Bizim konumuz açısından önemli olan, Meliha’nın zavallı babasıyla böylece son bulan ilişkisidir. O, bundan sonra da hiç mutlu olamaz. Evden kaçışıyla hem babasının ölümüne sebep olan hem de kendi ruhunu öldüren Meliha; Kâmil Bey’in İstanbul’un ünlü çapkınlarından biri olarak daha önceden evlendiğini bir çocuğu olduğunu öğrenir. Ailesini terk edip Kâmil Bey ile İstanbul’a giden Meliha türlü rezilliklerle dolu bir hayatta yaşamaya mahkûm olur.

Pervaneler (Müfide Ferit Tek, 1924) romanında, daha evvel bahsettiğimiz gibi Doktor Burhan Bey, kardeşinin batılı bir mektebe gitmesine engel olamamıştır. *Pervaneler* romanını bu bölümde ele almamızın sebebi, yazarın, Leman’ın gittiği Amerikan Mektebi’ndeki çevresinden bahsederken Leman’ın arkadaşları olan iki kız çocuğunun yetiştirmeleri hususunda babalarıyla olan ilişkilerine değinmesidir. Bu mektepte eğitim gören kızlar, içinde bulundukları ortamdan etkilenip kendi yetiştikleri kültüre çok ters olarak anne-babalarına karşı fikirlerini saygısız bir üslupla savunurlar. Bu kızlardan biri Bahire, bir sebepten ailesine darılıp onlardan uzaklaşmak için mektebe yerleştikten sonra bir de Amerika seyahatine çıkar. Bunun üzerine babası kızının elden gideceğini düşündüğü için onu okuldan alıp evlendirmek ister. Bu konuyu hemen kızıyla konuşur. Bahire babasına evlenmek istemediğini çok sert bir üslupla çıkışarak ve özgürlük naraları atarak söyler. Eski bir defterdar olan babası da kızı ile baş edemeyeceğini onun artık bambaşka bir kültürün esiri olduğunu anlar ve bir daha eve gelmemesini söyler.

¹⁹⁶ Safa, a.g.e., s. 27.

¹⁹⁷ Safa, a.g.e., s. 65.

“-Baba, bende bir kadın hali var mı?.. Beni söküük dikerken, yemek pişirirken, çocuklarımın yüzünü yıkarken göreceğini tasavvur edebiliyor musun? Diye sorar. Mütahayyir bakan ihtiyara daha iyi anlatmak için:

- Baba, ben ne erkeğim ne de kadınıım. Fakat bana ‘İlle bir cins intihap et!’ dersen, bizim memlekette kadından ziyade erkeğe yakın olduğumu itiraf ederim ve o zaman beni evlendirmek fikrinde ısrar edersen benim işimi göreceğ, dikişlerimi dikeceğ, evimi temizleyecek birini bulman lazım gelir... Böyle birinin ne cinsten olacağını artık sen takdir et, deyince, ihtiyarın yüreğine iniyormuş.”¹⁹⁸

Leman’ın arkadaşı olan kızlardan biri de Nesime’dir. Okulda, Nesime’nin babası şeyh olmasına rağmen onun dinini değiştirip Hristiyan olacağı ve bu din için çalışacağı yönünde dedikodular yayılır. Sonunda Nesime mektebi bitirir ve ailesine bir şey söylemeden vedalaşır. Şeyh olan babasını çok seven bu kız terk etmeden önce en çok da onunla zaman geçirir. Ona veda ederken defalarca öper, sarılır, Allaha ısmarladık der. Ama yine de onu bırakıp başka bir inanın vadettiği hayata gider. Romanda, Amerikan Mektebi’ne giden kızların babaları, kızlarını bambaşka bir dünyaya sonsuza kadar kaptırıp yitiren kızlarının üzerlerinde hiçbir tesirleri olamayan adamlardır. Ailelerinden ayrılıp bu okulda okuyan kızların ailelerinin onlara verdikleri terbiyeden nasıl uzaklaştıkları romanda şöyle geçer:

“Hepsi bedbaht oluyor! Fakat hepsinin intihap ettiği yol ahlâkına ve istidadına göre değişiyor: Kimi Leman gibi, eğlence, zevk ve süs perestişkârı oluyor; kimi, mutaassıp bir hocanın tesiriyle, dar kafalı bir Protestan müdafii ve Amerika âbidi kesiliyor; bazısı, evlenmeyen bir ihtiyar muallimenin kin dolu kalbine baka baka, erkeklerle harbe kalkışıyor; diğer bir kısmı spordan başka bir hayat, adaleden başka bir kuvvet kabul edemez oluyor; fakat hepsi el ve gönül birliğiyle Amerika’dan başka dünya tasavvur edemez hâle geliyorlardı.”¹⁹⁹

Zıpcıktılar (Peyami Safa, 1925) romanı, Cevdet Bey’in, ilk cümlesi, “Bütün ömrüm sergüzeştlerle doludur.”²⁰⁰ olan hatıra defterini yazmasıyla başlar. Cevdet Bey önce kendini tanıtır. Bu; siyah saçlı, daima modaya uygun giyinen, görenlerin kendisini zengin zannedeceği kadar fiyakalı bir adamdır. Tüm hayatı eğlencedir ve kadınlarla türlü maceralar yaşamayı sever. Cevdet’in tek hayali zengin olmaktır ve

¹⁹⁸ Müfide Ferit Tek, **Pervaneler**, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1924, s. 169.

¹⁹⁹ Tek, a.g.e., s. 51.

²⁰⁰ Peyami Safa, **Zıpcıktılar**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019, s. 13.

bu hayalle Nezihe ile evlenmek ister. Nezihe’yi de bu vesileyle tanırız. Nezihe, Esbâk Rûsûmat başkatiplerinden Mahmut Efendi’nin kızıdır. Cevdet, bir kılavuz kadın sayesinde, babasının Nezihe’yi evlendirmek istediğini öğrenir.

*“Mahmut Efendi, zengin damat arıyor, genç, ihtiyar, güzel, çirkin düşünmüyor. Nezihe de “alafranga meşrep” bir koca istiyor. O da fakir olmuş, zengin olmuş ehemmiyet vermiyor, şimdi... hem zengin hem de alafranga meşrep bir koca bulunursa hem babasının hem de kızının istediği olacak.”*²⁰¹

Nezihe’nin babası Mahmut Efendi, görüşerek yapılan evlenmelere karşı bir adamdır. Kızı ise görüşmeden kimseyle evlenmemekte ısrarcı olunca Mahmut Efendi kızının başını örtmesi koşuluyla görücüleri görmesine izin verir. Bunu evde bir çay daveti düzenleyerek yapar. İşte Nezihe ile Cevdet burada tanışır.

Cevdet Bey, davete gidip Nezihe’yi gördükten sonra onunla evlenmeye karar verir. Bunun için önce Nezihe’nin babası hakkında bilgi toplamak için kılavuz kadından yardım ister. Akşam evine çağırdığı bu kılavuz kadından aile hakkındaki bilgileri öğrenir. Mahmut Efendi mal mülk sahibi bir adam olsa da müsrif değildir. Hamamı banyoya, tramvayı arabaya tercih eder. Kendisi daveti verdiği Fatih’teki büyük evde otururken; Saraçhanebaşı’nda altı dükkânı, Mahmutpaşa’da iki hanı, Cihangir’de üç arsası vs. daha birçok mülkü vardır. Eşi dokuz sene evvel ölünce Mahmut Efendi gencecik Vuslat isimli bir kadınla evlenir karısı ve kızıyla beraber yaşar.

Cevdet Bey Nezihe için geldiği davette Mahmut Efendi’nin karısı Vuslat’tan da çok etkilenir. Daha sonraları ise aralarında bir yasak aşk yaşanacaktır. Burada üzerinde durmamız gereken nokta, kızının izdivacı hususunda Mahmut Efendi’nin takındığı tutumdur. Davetten birkaç gün sonra ve daha sonra da Nezihe Cevdet’le birkaç kez görüşür ve onunla evlenmek istediğine karar verir. Mahmut Efendi ise, kızını davete gelen diğer bir beyi uygun görür çünkü o daha zengindir. Mahmut Efendi öylesine cimridir ki evde bir fincan kahve pişse kıyameti koparır, eşi hastalandığında para endişesiyle doktor bile çağırılmaz. Onun tek derdi zenginliğinden yararlanacağı bir damattır. Hal böyle olunca Cevdet, onu kendisine vermesi için Nezihe’den babasına başkasını sevdiğini söylemesini ister fakat Nezihe babasını tanıdığı için böyle bir şeyin mümkün olmadığını, babasının onu zorla o zengin

²⁰¹ Safa, a.g.e., s. 17.

adamla evlendireceğini söyler. Mahmut Efendi'nin düşünceleri tam olarak da kızının söylediği gibidir çünkü o sevgiden anlamayan bir adamdır. Kızı için o daveti düzenlese de kararı veren yine kendisidir. Nezihe başta çok korkar ama sonra cesaret edip babasına, onun evlendireceği adamla evlenmek istemediğini söylemeye kalkar. Kızına son derece baskıcı olan Mahmut Efendi'nin hakaretlerle dolu tepkisi romanda şöyle geçer:

“Vay küçük hanım vay... bu ne ağız böyle?.. Bu ne ağız böyle?.. yuuf... Bak hele... Şu kaltağa... Bak şu cibilliyetsize... bak... bak şu edepsiz... tüü... tüü... tüü be.. tüü be... senin ervahına yuf be... söylediğini kulağın duydu mu bir kere... “ben Hasan Bey’e varmam” ne demek? Ha?.. Züppe kızlar gibi, “ben falana varmam, fılana varırım” mı diyorsun? Kime varacaksın? Kimde göziün var, ha?.. Söyle... cibilliyetsiz... senin sütün nereden bozuldu?.. Söyle bakalım?”²⁰²

Cevdet ve Nezihe Mahmut Efendi'nin baskılarından sonra başka bir çare bulamayıp kaçarlar. Bu sefer rezillik çıkacak telaşıyla Mahmut Efendi, Cevdet'i iç güveyi alma ve düğün masraflarını ona yıkma koşuluyla izdivaçlarını kabul eder. Romanın sonunda, ne Cevdet sandığı gibi Mahmut Efendi'nin malını yiyebilir ne de Mahmut Efendi Cevdet'ten bir hayır görür. Son derece cimri olan Mahmut Efendi Cevdet'e bir çöp bile yedirmez. Cevdet de başta bahsettiğimiz gibi Vuslat'la karısını aldatır üstüne bir de Mahmut Efendi'nin paralarını çalarken yakalanınca endişeyle onu öldürüp hapse düşer.

Dudaktan Kalbe (Reşat Nuri Güntekin, 1925) romanında Vefik Paşa, arkadaşı Münir Bey'in evinde yemekten, kızı Cavidan birden heyecanla içeri girer. Babasına, bağda dolaşırken harika bir keman sesi duyduğunu söyler. Yazar, bize burada, daha evvel bahsettiğimiz bu keman sesinin sahibi Hüseyin Kenan'ı tanıtır. Hüseyin Kenan, Münir Bey'in komşusu Saip Paşa'nın yeğenidir. Saip Paşa, kız kardeşini sevdiği adamla kaçarak evlendiği için pek sevmemektedir. Annesine karşı olan mesafesinden dolayı, başlarda yeğeni Kenan'ın da keman çalma konusunda başarılı olabileceğine pek inanmamaktadır. Hüseyin Kenan, Avrupa'da eğitim aldıktan sonra ülkesine dönüp herkes tarafından tanınan genç ve başarılı bir virtüöz olunca işler değişir Saip Paşa yeğeniyle iftihar etmeye başlar.

²⁰² Safa, a.g.e., s. 74.

Hüseyin Kenan, o gece Cavidan ile tanıştıktan sonra geç vakit ev döner ve henüz uyumamış olan annesiyle sohbet eder. Hüseyin Kenan, babasını erken kaybettiği için annesi Melek Hanım’la hayatını sürdürmektedir. Romanda Hüseyin Kenan’ın tanıtılması vasıtasıyla onun aile hayatından da bahsedilir. Böylece annesi Melek Hanım’ın yetişme çağında babasıyla olan ilişkilerini öğreniriz. Melek Hanım’ın gençliğinde, babası ihtiyar bir yemiş tüccarıdır. Salâhattin Efendi’nin Melek Hanım’a olan sevgisinden “*Öteki kardeşleri erkek olduğu için babası onu hepsinden ziyade seviyordu.*”²⁰³ şeklinde bahsedilir. Melek Hanım büyüüp genç bir kız olunca babası kızına çıkan hiçbir talibi beğenmez onu kimseye layık görmez. Gel zaman git zaman Melek Hanım’ın kalbinde bir sevda yeşerir ve babasının katiplerinden biri olan Nail’e âşık olur. İkili bu aşkı iki yıl bir sır gibi saklarlar. Sırları bir gün gün yüzüne çıkınca Salâhattin Efendi, bu ilişkiye şiddetle karşı gelir. Melek Hanım’ın iyi bir hayat yaşayabilmesi konusunda çok titizlense de izdivacı hususunda kızının duygularını ön planda tutmaz. Melek Hanım’ın babasının onu bu kâtip Nail’e yakıştıramamasının sebebi romanda şöyle geçer:

“Nail’in mazisinde bir leke vardı: Üç sene evvel onu bir para meselesinden dolayı Manisa muhasebe memurluğundan azletmişlerdi. Mahkeme onu mahkûm etmek için kâfi delil bulamamış, beraat ettirmiş. Fakat buna rağmen Nail, bir türlü bu lekeyi silememiş, hayatını memuriyetten başka yerlerde aramağa mecbur kalmıştı.

Salâhattin Efendi nazarında genç kâtibin günahı bundan ibaret de değildi. Çalışkan, fakat biraz havai bir İstanbul çocuğuydu. Eğlenmeyi fazla sevmiyordu. Güzel ut çaldığı için ara sıra ziyafetlere, işret âlemlerine davet ediyorlardı.”²⁰⁴

Salâhattin Efendi durumu öğrenince, kızından uzak tutmak için Nail isimli bu genci işten kovar. Melek Hanım, Nail’i çok sevip aşkıdan vaz geçmeyince de aralarındaki ilişki bütün İzmit tarafından duyulur. Aşklarını yaşamanın başka çaresi kalmaz ve ikili şehirden kaçır ve evlenir. Hüseyin Kenan işte bu kâtip Nail ile Melek Hanım’ın oğludur. Melek Hanım işte o günden itibaren babası ile hiç görüşemez. Salâhattin Efendi hastalanınca, Melek Hanım onu görmek istese de yaşlı adam ölüm döşeginde bile kızını görmek istemez.

“Kızları hem onlara hem kendisine silinmeyecek bir leke sürmüştü. Onu artık ölmüş farz edecekler, bir daha adını anmayacaklardı.

²⁰³ Reşat Nuri Güntekin, **Dudaktan Kalbe**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994, s. 16.

²⁰⁴ Güntekin, a.g.e., s. 17.

Salâhattin Efendi, inadında sebat etmiş, iki sene sonra ölürken bile kızını görmek istememişti. Servetini dört oğlu arasında taksim ediyor, Melek', Tilkilik'te küçük bir ev ile Kemeraltı'nda bir kunduracı dükkânından başka mal bırakmıyordu.”²⁰⁵

Hüseyin Kenan, o gecenin ardından, Münif Paşa'nın evinde tanıştığı Vefik Paşa'nın kızı Cavidan'dan hoşlanmaya başlar. İkili bir süre beraber vakit geçirirler fakat Hüseyin Kenan'ın Cavidan'la olan münasebeti arkadaşlıktan öteye gitmez. Vefik Paşa'nın yetişme çağındaki kızı üzerindeki en büyük etkisi, izdivacı hususundadır. Bir gün Hüseyin Kenan, Cavidan'ı ve babasını kendi operalarından birine davet eder. O gece opera bittikten sonra, Vefik Paşa başarılarından dolayı Hüseyin Kenan'ı kutlar ve ona bir armağan vermek ister. Bunun üzerine o ana kadar kimsenin bilmediği bir şeyi açıklar. Hüseyin Kenan ile kızını evlendirmek istemektedir. Hüseyin Kenan'ı adeta kızına ister. Vefik Paşa'nın kızını Hüseyin Kenan'a layık görmesinin yanında, bir virtüöz olan bu adamla evlendirmek istemesinin bir diğer sebebi de sanata ve eğlenceye olan merakıdır. Vefik Paşa, duygulanıp ağlayarak, kızına verdiği değeri belirtmek için Hüseyin Kenan'a şöyle der:

“Kenan Bey, muvaffakiyetiniz için size kıymetli bir hâtırâ vermek isterim... Düşündüm, düşündüm, kızımın küçük, muazzam elinden daha kıymetli bir şey bulamadım. Kan ve hanedan, asalet ve nebaletinin sanat asaletine olan bu cemile ve bergüzarını kabul eder misiniz?”²⁰⁶

Hüseyin Kenan ve Cavidan'ın nişanlanması işte bu kadar ani olur. Kenan, o gün bu nişanlanma durumundan habersizdir hatta Cavidan'la tam anlamıyla bir gönül bağı da yoktur. Hüseyin Kenan için bu nişanlanma ne kadar aniyse, bu durum okuyucuya da romanda öyle verilir. Prens Vefik Paşa, kızına çok değer verdiği için, daha sonra oturmaları adına müstakbel damadına Rumelihisarı'ndaki küçük yalısını armağan eder. Vefik Paşa ve kızı Cavidan, bir miras davasını çözmek için Mısır'da bulunurlarken Hüseyin Kenan burada yeni eserine çalışacaktır.

Hüseyin Kenan, Vefik Paşa'nın kendisine verdiği yalıda çalışırken, masasında Lamia tarafından, kendisine gönderilmiş bir mektup bulur. Lamia daha evvel bahsettiğimiz gibi, Hüseyin Kenan'ın Bozyaka Bağları'nda tanıştığı kızdır. Çok uzun

²⁰⁵ Güntekin, a.g.e., s. 17, 18.

²⁰⁶ Güntekin, a.g.e., s. 76, 77.

süredir görüşmemelerine rağmen Lamia onu unutmamıştır. Hüseyin Kenan'ın içinde İzmir'deki bağlara tekrar gitme isteği uyanır ve aniden karar verip İzmir'e gider. Nişanlısı da henüz dönmediği için burada bir süre kalır. Lamia son gördüğünden beri çok değişmiş büyüüp güzel bir kız olmuştur. Hüseyin Kenan'ın İzmir'e bu gelişinde Lamia ile bir aşk macerası olur. Lamia Hüseyin Kenan'la yaşadığı bu aşktan sonradan pişman olur. Hüseyin Kenan ise bunun sorumluluğunu alacağını Cavidan'la ayrılacağını söyler ve nişanlısına bir mektup yazar. Hüseyin Kenan, böyle önemli bir şeyi yüz yüze söylemek gerektiğini düşünerek mektubu göndermekten vazgeçer. Hüseyin Kenan ile Cavidan arasında böyle bir konuşma hiç geçmez. O, nişanlısına döner ve bu aşk maceranın neticesinde Lamia'nın adı herkes tarafından kötü anılır olur. Lamia'nın neler yaşadığından habersiz olan Hüseyin Kenan, artık Cavidan'la olan evliliğinin üçüncü yılındadır. Evliliği boyunca uzun bir süre Lamia aklına gelmeyen Hüseyin Kenan, annesinin vefat haberini alıp İzmir'e gitmesiyle gerçeği - Lamia'dan bir çocuğu olduğunu- öğrenir. Lamia'ya dönmek istese de artık çok geçtir, Lamia çoktan evlendirilmiştir ve Hüseyin Kenan'ı asla affetmeyecektir. Lamia'nın bu hisleri romanda şöyle verilir:

*“Ben de başkaları gibi sevdim... Hâlâ da seviyorum... Fakat sevdiğim benim için öldü... Onu artık görmeyeceğin... Kocam genç yahut ihtiyar... güzel, çirkin olmuş bana ne... Değil mi ki iyi, namuslu bir insan... Bana yeter de artar bile.”*²⁰⁷

Canan (Peyami Safa, 1925)'da *Cehennemlik* romanındaki gibi bir babanın kızına uygun eş adayı bulma isteğinden bahsedilir. Roman, Bedia'nın bir sabah tuvalet aynısının karşısında hazırlanırken eline bir defter almasıyla başlar. Bedia bu deftere bazı önemli şeyler hakkında kısa notlar almaktadır. Bunlardan konumuzla alakalı olanlar, onunla evlenmek isteyenlere karşı babası Abdullah Bey'in takındığı tavır hakkında aldığı notlardır. Bedia'ya, farklı zamanlarda üç kişi talip olur fakat babası kızına kolay kolay kimseyi layık görmez. Kızını bu damat adaylarıyla evlendirmeye uygun görmemesinin çeşitli sebepleri vardır. Bedia'ya çıkan ilk talip kırk yaşında bir doktor olunca babası kızını ona vermez. İkinci talibi ise bir asker olduğu için Bedia'yla evlenir evlenmez onu İstanbul'a bırakıp cepheye gideceği endişesiyle kızını vermez. Nihayet Bedia'yı üçüncü talibi ile evlendirir. Bu adam millî şirkette kâtip olan yirmi altı yaşındaki Lami'dir. Uzunca bir süre düşünmesinin ardından kızını onunla evlendirmeye uygun görür. Görüldüğü gibi; Bedia'nın babası

²⁰⁷ Güntekin, a.g.e., s. 167.

kızına verdiği değerden dolayı yuva kuracağı kişi konusunda son derece titizdir. Ona talip olacak insanda diğer romanlarda sıkça rastladığımız gibi para ve zenginlik değil; yaş, meslek, kızına karşı ilgi gibi nitelikler arayan bir babadır. Bedia'yı babasının diğer taliplerinden iki sene sonra Lami'yle evlendirme süreci Bedia'nın not defterinde şöyle geçer:

“İki sene geçiyor. “Üçüncü talibim, millî şirkette kâtip, asîl bir gençmiş. Babam düşünüyor, mayıs.” Küçük tafsilat: “İsmi Lâmi. Yirmi altı yaşında. Fotoğrafını da gördüm, güzel genç. Babam hâlâ düşünüyor, haziran” En nihayet, “Lâmi ile nikâhımız ve düğün, teşrin-i evvel.”²⁰⁸

Romanda Bedia'nın yetişme çağında babasının onun üzerindeki etkisine dair herhangi bir olaydan bahsedilmez. Yalnızca izdivaç edeceği adamı seçmek hususunda titiz olduğunu görürüz. Çalışmamızın diğer bölümlerinde bahsedeceğimiz gibi Bedia'nın babasının bu titizliği bir işe yaramaz, kızını evlendirdiği damadı Lami onu Canan isimli herkesin dilinde olan bir kadınla aldatıp mutsuz eder. Bunun yanında o, kızına her zaman destek olur, onu hiç yalnız bırakmaz. Bu anlamda, Bedia'nın, babasıyla olan ilişkileri daha çok evlendikten sonra karşımıza çıkar.

Şüphe! Aşka Galipsin (Selami İzzet Sedes, 1925), romanı, Vedia'nın, arkadaşı Feridun'un mektubuna cevaben bir mektup yazmasıyla başlar. Feridun ve Vedia eskiden beri arkadaşlardır. Vedia evlenip ayrılmış bir annedir. Eski eşi Fikret Bey, işi icabı Petersburg'da yaşamakta, Vedia da annesiyle beraber, on dokuz yaşındaki kızı Şahende'yle yaşamaktadır. Romanda Feridun'un kardeşi Cemil ile Şahende'nin daha beşiktelirken büyükler tarafından nişanlanmış olduklarından bahsedilir. Ama bu anlamsız durum sonradan unutulmuş çocuklar arkadaşça bir çocukluk geçirmişlerdir.

Vedia, Feridun'a cevap vereceği mektuba ne yazacağını bilemeden bir süre düşünür. Onun bu düşünceli halinin sebebi aldığı mektupta yazanlardır. Feridun, Vedia'ya onu görmeye geleceğini ve yanında kardeşi Cemil'i de getirmeye karar verdiğini haber vermektedir. Vedia bir an kızı ve Cemil'in yıllar üzerine bir araya gelmesinden tedirgin olur. Çünkü ikisi de artık evlilik çağındadır. Vedia tedirgin olsa da annesi, Cemil'in Şahende için iyi bir kısmet olduğunu düşünür. Zamanında çocukları beşikteyken nişanlamalarına rağmen Vedia ise şu an Cemil ile kızının münasebet kurmasına sıcak bakmaz. Çünkü Cemil askerdir ve eğer onunla evlenirse,

²⁰⁸ Peyami Safa, **Canan**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018, s. 11.

kızının kocasından ayrı kalmak zorunda kaldığı zamanlarda üzüleceğini düşünür. Vedia nihayetinde olabilecekleri engelleyemez. Feridun ve Cemil, Vedia'ları ziyaret eder ve beraber zaman geçirirler. Bu süre zarfında Şahende ve Cemil birbirlerini sevmeye başlayıp evlenmek isteyince Vedia mecburen izdivaçlarını kabul eder.

Burada karşımıza, esas konumuz olan Fikret Bey'in kızının evliliği hakkında düşünceleri çıkar. Vedia, Şahende'nin Petersburg'da müsteşar olan babasına bir mektup yazıp kızının evlilik bahsini anlatılır. Fikret Bey bu mektuba cevabında, bu izdivacı onayladığını belirtir. Cemil Bey hakkında da olumlu sözler söyler. Fikret Bey'in konumuz açısından dikkat çeken bir tavrı da izdivaç hususunda kızının fikrinin en önemlisi olduğunu düşünen babalardandır. Bu fikirleri romanda şöyle geçer:

“Fikret Bey sefaret ateşe milislerinden Cemil hakkında fevkalade sitayişkâr malumat aldığı, istikbali parlak bir zabıt olduğunu, şüphe etmediğini yazıyor. Birkaç kişiye soracağını ve kızının nikâhında bulunmak için izin alıp İstanbul'a geleceğini bildiriyor, mektubun sonunda da:

*- Şahende'ye Cemil'i kendisiyle olunmak istediğini söyleyiniz. Bir kere de onun fikrini alınız, diyordu.”*²⁰⁹

Tutuşmuş Gönüller (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1926) romanı, her sabah evden kaçıp erkeklerle görüşen Nevhayal'in yine bir sabah bu görüşmelerden birinden dönüp gizlice eve girmesiyle başlar. Asıl adı Emine Zekiye olan bu kız, ailesinin ona verdiği ismi beğenmeyip ismini Nevhayal yapar. Nevhayal eve döndükten hemen sonra arkadaşı Şaheser'e onu ziyarete gelir. Nevhayal arkadaşına Galip Nihat ile görüşmekten döndüğünü ve ayrıldıklarını anlatır. Nevhayal öyle bir kızdır ki Galip Nihat haricinde Hasip, Nihat, Süha Perver isimli sevgilileri vardır.

Nevhayal bu romanda sözü edilen genç kızlardan sadece biridir. Bahsedilen kişiler birbirlerini kötü anlamda etkileyen sayısız erkekle görüşüp günübirlik sevgililikler yaşayan hafifmeşrep kızlardır. Nevhayal'in bu arkadaşlarından biri olan Lemiye'nin onu sürekli telefonla arayan ama yüzünü görmediği Hüsnü Malik adında fakat daha sonradan adının Fevzi olduğunu öğrendiği bir aşığı vardır. Bunun yanında Kasım Necati isimli genç de onun peşinden koşmaktadır. Bu adam kızların kendileri

²⁰⁹ Selami İzzet Sedes, *Şüphe! Aşka Galipsin*, Konya, Salkımsöğüt Yayınları, 2015, s. 107.

gibi basit sevgililerinin aksine, temiz yürekli, mert, kültürlü bir adamdır ve Lemiye'ye körkütük aşıktır.

Lemiye, birçok memurluklarda çalışmış şimdilerde yaşından dolayı emekli olmuş Lebip Paşa'nın kızıdır. Paşa, kendi işleriyle ilgilenmekten ve geçim derdinden eve pek zaman ayıramaz. Böylece Lemiye; başı boş, istek ve arzularına göre yaşayan serbest bir kız olarak yetişir. Meşrutiyetle beraber okullara kadar sızan umursamazlık, usulsüzlük herkesi etkiler ve birkaç ahlaksız arkadaşla beraber zaman geçirerek Lemiye de aynı onlara benzer. Kızının böyle biri olup çıkmasında babasının ona zaman ayıramamasının yanında, annesi Tahire Hanım'ın da etkisi vardır. Tahire Hanım Lemiye'nin her türlü kusurunu babasından gizleyen, onun giyinip süslenmesiyle övünen bir annedir.

Lemiye'nin annesi aslında kızının erkeklerle daldan dala konar gibi münasebetini sezer fakat durumu Paşa'ya anlatamaz. Onun eski kafalı ve tutucu olduğunu bildiği için bir felakete sebebiyet vermekten korkmaktadır. Karısı olan biteni anlatmasa da Paşa zamanla kulaktan dolma lakırdılarla kızının durumundan haberdar olur. Lebip Paşa ilk iş olarak eve gelip karısıyla konuşur. Geçim sıkıntısına düşüp evi ihmal ettiği için bunları yaşadıklarını, en büyük ihmalin ve karısına güvenerek en büyük hatanın kendisinde olduğunu söyler. Kızının şu anki bu karakteri ve onlara yaşattığı utancın müsebbibini kendisi olarak görür. Lebip Paşa'nın, kızının bir erkekle görüşmesine bu kadar sinirlenmesinin en önemli sebebi Lemiye'nin görüştüğü adamın evli olmasıdır. Bu konuda aldığı duyumları kızgın bir şekilde karısına şöyle nakleder:

*“Kızın ben öz babasıyım. Muhafaza-i nâmus ve iffet için lazım gördüğüm sert, hafif her türlü tedbiri ittihazına salahiyetdarım. Kızın kabahatleri pek büyük, mecâzât-ı terhibiyyesi de ona göre olacak... Bu zalâletin önünü almak için her şeyi yapacağım... Ben trabzan babası değilim... Bak dinle, sen de benimle beraber ona göre hareket et. Lemiye bizden bulduğu yüzü, müsâdeyi son derece su istimal ederek terbiyeli terbiyesiz birkaç delikanlı ile al sevda, ver sevda rezaleti ayyuka çıkarmış, nihayet Behçet Hilmi isminde müteehhil bir gençle muaşakaya başlamış.”*²¹⁰

Paşa, kendi ihmalkarlığı dışında karısında da kabahat bulur kızının ne işlerle meşgul olduğunu nasıl anlayamadığına hayret eder. Karısına, bugüne kadar kızının

²¹⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Tutuşmuş Gönüller**, İstanbul, Marifet Matbaası, 1926, s. 134.

her türlü ayıbını örttüğü için hata üzerine hata yapmaktan utanmadığını söyler. Tahire Hanım ise durumun ciddiyetinden habersiz bir şekilde, böyle şeylerin artık her evde yaşandığını ve eskide yaşayan kadınların utanma algısıyla şimdiki kızların rahatlık seviyelerinin çok farklı olduğunu anlatmaya çalışır. Hatta şimdiki kızların nikahlanacakları erkeği de kendileri seçtiklerini söyleyince Paşa bunun doğru bir yol olmadığını kendi evliliklerini örnek vererek açıklar:

*“Biz birbirimizi sokakta mı bulduk? Sözümüzü kendimiz mi kestik? Ma’hazâ otuz senedir gül gibi geçiniyoruz. Sokakta koca bulunmaz; oynaş bulunur. Şimdikiler nerede ise nikahlarını da sokakta; söyletme beni, ya hâlî viranede kendileri kıyacaklar.”*²¹¹

Paşa, kızının yaşadığı bu utanç verici ilişki karşısında ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemez, uzun süre düşünür. Kızına o adamla görüşmeme konusunda uyarılarda bulunur. Sonunda kızını terbiye etme ve cezalandırma konusunda ileri gider, başına adam dikerek odaya kapatır. Lebip Paşa bu şekilde adeta kızına karşı yargısız infaz yapar. Bu yargısız infazdan anlatıcı şöyle bahseder:

*“En melun canileri bile hükümden evvel isticvap ederler. Dinlerler. Lebip paşa, nereden geldiği malum olmayan kızının aleyhindeki ithâm nâmeye harfî harfine i’timad etti... Cürmün, kendi telkısınca olan mahiyeti hiç değişmeyecekti... Hakikat, bütün açıklığı ve yürek yakan şiddetiyle yine hakikat kalacaktı.”*²¹²

Lebip Paşa’nın kızına verdiği bu ceza, onda hiç tesir etmez. Lemiye’de hiçbir utanma duygusu görülmez. Aksine babasından nefret eder. Buradan kaçmanın bir yolunu düşünür. Kendi suçunu hiç idrak etmez aksine kapalı kaldığı odada babasına çirkin sözler sarf ederek tüm kinini kusar.

*“Bunak, dedi, sen böyle odaya insan hapsetmeyi, üzerine kapıyı taşla ördürmeyi, vahşilerin tarihinde okumuş olmalısın. Bu güzel hatıra sana oradan mülhem oluyor. Fakat senin kafan hâlâ o eski kafa ise de son nesil eski nesil değildir. İşte bunu düşünemiyorsun. Kapıma bekçi koyduğun ahmak Kürt’ün gözcülüğüne tefevvuk edecek bende bir zekâ bulunduğunu bilmiyorsun.”*²¹³

Kaçmayı tamamen aklına koyan Lemiye bir plan yapar. O, kurşun döken kadınlarla hep dalga geçerdi ama bu sefer içinin çok sıkıldığını burada duramadığını

²¹¹ Gürpınar, a.g.e., s. 132, 133.

²¹² Gürpınar, a.g.e., s. 138, 139.

²¹³ Gürpınar, a.g.e., s. 140.

bahane ederek kurşun döktürmek ister. Paşa'nın da izniyle eve kurşun döken bir kadın çağırılır. Lemiye bu kadının odasına girmesini fırsat bilerek bir şekilde evden kaçır. Arayıp tarayıp izini bulamadıkları Lemiye yalnızca babasına bir mektup bırakır. Mektupta babasına onun evladı olmayı kendisinin seçmediğini, her şeyi onun istediği gibi yaşayamayacağını alaycı ve aşağılayıcı bir üslupla anlatır.

“Paşa baba! Sizin; benim üzerimde bir pederlik hakkınız benim de size karşı bir evlatlık borcum olduğunu biliyorum. Binâenaleyh evvel-be-evvel bu hak ile borcu akıl ve adalet terazisinde dikkatle tartmak isterim. Bu terazi teşbihinin manasız bir terkip olduğunu bilirim. Lakin sizinki gibi eski kafaların böyle manasızlıklardan hiçbir hakikate temas etmeyen kofluklardan hoşlandıkları da malumum olmak hasebiyle bir tesir yapabilmek için bu köhne sözü kullandım.”²¹⁴

“Paşa baba bu bir mecbur emr-i kaza ki nik ü bedinde fâilin katiyyen dahli yoktur. Binâenaleyh i'mal de sizin meramınıza tevafuk eder bir hisse-i hatıfâneniz ve mamuliyetde benim bir arzum bulunmadıktan sonra nasıl oluyor da biz bu hilkat sahnesinde dâyin, medîn oluyoruz?”²¹⁵

Paşa okudukları karşısında o kadar buhrana kapılır ki efkarından sigara üzerine sigara yakarak düşünmeye başlar. Kızını yetiştirirken nerede hata yapmış olduğunu bir türlü anlayamaz. Aldığı eğitimlerin mi onu böyle babasına had bildiren felsefi cümlelerle adeta ders verir gibi konuşmayı öğretmiş olduğunu düşünür. Kızına çok kızarken bir yandan sokaklarda neyle geçineceğini düşünerek aslında ne kadar merhametli olduğunu gösterir.

“Biri bu asrın gerisinde, öteki tepesinden bakan baba ile kız işte her biri kendi hesabına böyle düşünüyorlardı. Mazi ile istikbal birbirine bu kadar zıt, dargın ve yüz çevirmişlerdi. Paşa düşündükçe fenalaşıyor. Kızının müdehheş sözlerinden içtiği zehrin vahamet ve ıstırabı gittikçe artıyordu. Lemiye tramvay biletçiliği, vatmanlığı ederek geçinemezdi.”²¹⁶

Lemiye'nin kaçtığı Nebile Hanım ile evli ve ondan çocuğu olan Behçet Hilmi, Lemiye'yi bir eve kapatır. Evli olmasına rağmen Lemiye'yi sevmektedir. Böylece Lemiye kimsenin nerede olduğunu bilmediği bir kapatma olur. Dedikodular yayılınca karısı bunun doğru olup olmadığını sorunca Behçet Hilmi, bunların üzerine

²¹⁴ Gürpınar, a.g.e., s. 152, 153.

²¹⁵ Gürpınar, a.g.e., s. 153.

²¹⁶ Gürpınar, a.g.e., s. 160, 161.

atılan bir iftira olduğunu söyler. Olaylardan haberdar olan ve Lemiye'yi hala çok seven Kasım Necati her gün Lemiye'yi aramaktadır. Lemiye'nin annesine de canı pahasına kızını bulacağına söz verir ve bulur. Tahire Hanım, kızının yerini öğrenip onunla konuşunca eve dönmesi için yalvarır. Bütün çabasına rağmen Lemiye o hapsedildiği eve bir daha dönmeyeceğini Behçet Hilmi ile birbirlerini sevdiklerini söyler. Lemiye'ye başlarda güven veren Behçet Hilmi, bir gün bu aşkın yanlış olduğunu yeni yeni anladığını Lemiye'ye açıklar. Büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Lemiye, Behçet Hilmi'ye kötü sözlerle nefret püskürterek annesiyle o evi terk eder. Tahire Hanım kızını babasından gizli eve getirip sonra da yavaş yavaş konuyu Paşa'ya açmak zorunda kalır. Hiçbir şey beklediği gibi olmaz ve Lemiye'ye baba evi bir daha açılmamak üzere kapanır. Artık bir ailesi kalmayan Lemiye'ye ona her zaman âşık olan Kasım Necati sahip çıkar. Lemiye de onun saf sevgisine teslim olur. Paşa'nın kızını bir daha affetmemesi ve yaşadığı hayal kırıklığı romanda şöyle geçer:

“Paşa, kızına ne bir tokat indirdi ne bir yumruk. Ne de öldürmek için cebinden bir silah çıkardı. Yalnız ilerledi. İki omzundan sıkıca tuttu. Odadan dışarı sürdü. Merdivenlerden indirdi. Sokak kapısını açarak:

- Yanlış gelmişsin hanım... Burası senin için bir baba yurdu değil pek yabancı bir yerdir. Benim Lemiye isminde kızım vardı öldü. Seni hiç tanımıyorum dedi.”²¹⁷

Bir Kadın Düşmanı (Reşat Nuri Güntekin, 1927) romanı, aklına koyduğunu yapan şımarık bir genç kız olan Sara'yı ve onun bir adamı kandırarak oynadığı gönül oyununu anlatmaktadır. Roman Sara'nın çeşitli kişilere gönderdiği mektuplardan oluşmaktadır ve olaylar bu mektuplar vasıtasıyla verilir. Sara'nın babası Adnan Paşa bir askerdir ve görev icabı Erzurum vilayetine atanmıştır. Atandıktan sonra konağını da beraberinde buraya taşımak ister ama Erzurum'daki şartların ailesi için uygun olmadığını düşünür. Bu yüzden yirmili yaşlardaki Sara ve annesinin İstanbul'daki konakta kalmasına yazın Adnan Paşa'nın yanına gitmelerine karar verilir. Roman Sara'nın babasına yazdığı ve bir haftaya yanına geleceğini bildirdiği mektubuyla başlar. Sara ilk önce babasına ona olan özlemini şu sözlerle dile getirir:

“Seni göreceğim için ne kadar sevindiğimi bilemezsin. İki seneden beri hasretine nasıl dayandığımı anlayamıyorum.”²¹⁸

²¹⁷ Gürpınar, a.g.e., s. 303.

Sara daha sonra mektubunda, dayısının kızı Vesime'nin evleneceğinden, onlara, *“Ben karışmam, Paşa babama mektup yazın. O, ne emrederse ben razıyım.”*²¹⁹ demesine rağmen, düğüne onun da katılması hususunda çok ısrar ettiklerini söyler. Aslında Sara da bu düğüne katılmak istemektedir ve babasına yazın onun yanına gelemeyeceğini söylemenin yollarını aramaktadır. Bu yollardan biri de hastalık yalanıdır. Babasına adeta duygu sömürüsü yaparak emellerine ulaşmaya çalışır.

*“Doktor Haydar Bey de bir münasebetsizlik çıkardı. Güya bu sene biraz zayıf düşmüşüm. Ufak bir küre muhtaç imişim. Dayımın Marmara'daki zeytinliğinde, temiz havanın, güzel güneşin içinde birkaç ay yaşamak benim için pek iyi olurmuş... Fakat bence bunun asıl sebebi senin hasretindir. Hem yollarda rahatsız olsam, hasta olsam, hatta oraların sert havasına dayanmayıp ölsem de ne çıkar? Değil mi ki sevgili Paşa babamı göreceğim.”*²²⁰

Bir gün, Sara'yı Ferhan isimli arkadaşının aramasıyla onun babası hakkındaki asıl düşüncelerini, Erzurum'a gitmeyi hiç istemediğini, tek emelinin yazı İstanbul'da geçirmek olduğunu öğreniriz. Sara'nın arkadaşıyla bu konuyu konuşması ve her şeyin ayrıntısını anlatması romanda şöyle geçer:

“- Paşa babam geçen sene: “Gelecek sene sizi muhakkak Erzurum'a aldıracağım.” diyordu... Ne kadar inatçı bir adam olduğunu bilirsin... Askerlik hayatında dediğini mutlaka yaptırmaya alışmıştır... Daha geçen sonbaharda içime bir ateştir düştü Ferhan... Gelecek yazın en güzel aylarında İstanbul eğlenirken, ben Erzurum'da ne yapacaktım?...

- Paşa babanı darıltmaktan korkmadın mı?

*- Babamla çok sevişiriz... Benim Erzurum'a gitmem bu sevgi için bilâkis çok tehlikeli olurdu...Çünkü orada babamdan başka kimseyi göremeyeceğim için çabucak bıkip usanacaktım...”*²²¹

Sara'nın anlattıklarına Ferhan çok şaşırır. Hatta arkadaşının yaptıklarını korkunç bulur. Ona, babasını Erzurum'a gitmemek için nasıl ikna ettiğini sorunca Sara, uydurduğu hastalık yalanını, bunu nasıl planladığını ve hatta bu plana annesinin

²¹⁸ Reşat Nuri Güntekin, **Bir Kadın Düşmanı**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2000, s. 5.

²¹⁹ Güntekin, a.g.e., s. 6.

²²⁰ Güntekin, a.g.e., s. 6.

²²¹ Güntekin, a.g.e., s. 8, 9.

de dahil olduğunu bir bir anlatır. Planının başarılı işlemesi için annesine bile hasta numaraları yapmıştır. Annesinin ona yardım etmesinin esas sebebi de kızını gerçekten hasta sanmasıdır. O, mektuplarında babasına sevgi sözcükleri dizen genç kız, aslında babasının sevgisini sömürmekte ve ona en başından beri yalan söylemektedir.

“Geçen sonbahardan itibaren mektuplar yazmaya başladım. “Dayanamıyorum, mutlaka geleceğim.” diyordum... Böylece benim hüsnüniyetime, hatta biraz İstanbul hayatından sıkıldığıma derin surette inanmaya başladı. Bu mektuplarda hafifçe sıhhatimden şikâyet ediyordum. Fakat, bu noktada en büyük yardımı Doktor Haydar Beyle annemden gördüm... Zavallı Haydar Bey’i bir gün zorla masanın başına oturtarak bir mektup dikte ettim, sıhhatim için bazı küçük endişeleri olduğunu, bu sene uzun bir yolculuğa çıkmamı muvafık göremeyeceğini yazdırdım.”²²²

Sara böylece dayısının Marmara’da bir kasabada bulunan evine gider. Burası çok küçük, hareketsiz bir yerdir. Düğün bazı sebeplerden dolayı sürekli ertelendiği için burada kalacağı süre de her geçen gün artmaktadır. Sara eğlenmeyi seven bir kız olmasına rağmen buraya gün geçtikçe alışır. Roma’da yaşayan Nermin isimli bir arkadaşına yazdığı mektuplarında, karakterinde kendini beğenmişlik olan Sara, burada bütün insanlar tarafından çok tanınan ilgi geçen biri haline geldiğinden bahseder.

Sara arkadaşına böyle sürekli eğlenerek geçirdiği günlerden bahsederken, babasına yazdığı mektuplarda ise burada tek uğraşının onu ne kadar özlediğini düşünmek, tek eğlencesinin de kitap okumak olduğunu olmadığını söyler. İşin aslı, içinde bulunduğu bu ortamda babası Sara’nın aklına bile gelmemektedir. Burada Vesime, nişanlısı Remzi Bey ve Sara sürekli eğlenceler düzenlemektedirler. Bu davetlerden biri de bu akşam gerçekleşir. Davete Remzi Bey’lerin yakın arkadaşları bazı sporcular da katılır. Sara onlarla da hemen dost olur. Bu sporculardan biri, çirkin olduğu için Homongolos lakabıyla anılan Ziya Bey’dir. Sara bu adamı zamanla daha iyi tanır ve bu adamın kadınlardan hoşlanmayan tavrından rahatsız olur. Bunu kendisine yediremeyen Sara, haddini bildirmek için onunla ilgileniyormuş gibi yaparak Ziya’yı kendisine aşık eder. Romanın sonunda Sara’ya âşık olan Ziya, Sara’nın kendisine bir oyun oynadığını öğrenince üzüntüsünden yaşamına son verir.

²²² Güntekin, a.g.e., s. 9.

Adnan Paşa, kızına karşı bu kadar sevgi doluyken; Sara'nın babasını her konuda kandırması, yalanları, onun rızasını almadan iş yapması ve bütün hataları bir insanın ölümüne sebep olur.

Sara'nın bu her konuda rahatça yalan söyleyebilen tavrı, babasının onun hakkında düşündüğü evlilik konusunda değişir. Bu konuda yalan değil gerçek hislerini söyler. Sara'nın Vesime'lerde olduğu zamanlarda, babası bir mektubunda onu eskiden tanışıp arkadaş olduğu Kerim Bey'le evlendirmek istediğini söyler. Sara bu konudan arkadaşı Nedret'e bahseder. Babasına bu konuda olumsuz cevap verdiğini söyler. Sara'nın bu sözlerinde görüyoruz ki, o her şeyi yalan söylemek pahasına isteği doğrultusunda yönettiği gibi yine bu konuda da ne istiyorsa çekinmeden babasına direkt söyler.

“Emrin üzere Kerim Beye çok ikram edeceğim. Fakat zevcesi olacağımı hiç ummuyorum. Söylediğin gibi bu Kerim Bey'i hayal meyal tanıyorum. Sahiden güzel ve zeki bir genç... Fakat ne o tarz güzelliği ne öyle zekâyı ben hiç sevmiyorum Paşa baba... Bilirsin ki çok sade ve sakın bir kızım... Sizin dizinizin dibinde yaşamaktan başka bir emelim yok. İlâh.”²²³

Çölde Bir İstanbul Kızı (Esat Mahmut Karakurt, 1927) romanı, Arabistan'ın çöllerinde geçen bir kaçma kurtulma macerasını anlatır. Roman, bir çöl çetesi tarafından kaçırılan Şam valisi Abdullah Paşa'nın kızı Fahrünnisa'nın yardım istemesiyle başlar. Fahrünnisa, çöl çetesi tarafından kaçırılmış ve onun yardım çılgınlıklarını bu ıssız arazide kimse duymamaktadır. Çeteden İbn Ömer isimli biri kızın namusuna göz diker. Namusuna göz diken bu adamı, kendini müdafaa için öldürdüğünden çete onun hakkında infaz kararı verir. Bu olayın İstanbul'da duyulmasının üzerinden aylar geçer. Yemen çöllerindeki vak'alar iyice artınca hükümet bir asker olan Nazım Paşa'yı bu çeteyi yakalaması için görevlendirir. Romandaki asıl olaylar böyle başlar. Paşa'nın birliğine kendisi gibi asker olan, kızının nişanlısı Afif Bey de katılır. Bunu öğrenen yirmi dört yaşlarındaki maceraperest Sermin Hanım da onlara dahil olmak isteyince Paşa, kızını üzmemek için bunu kabul eder. Zaten Sermin, küçük yaşta annesini kaybetmiş ve babasının himayesinde büyümüş olduğu için yanından ayırmak da istemez. Paşa'nın kızını yanına almaktan çekinmemesinin bir sebebi de onun

²²³ Güntekin, a.g.e., s. 95.

sonsuz cesaretidir. Paşa'nın kızını böyle korkusuz yetiştirmesi Sermin'in karakterine yansır ve romanda şöyle geçer:

*“Perişan kıvrıcık saçlarını, siyah bir berenin içine hapseden Sermin Hanım, bütün bu görünüş ve kıyafeti ile, bir kadından ziyade bir erkektir. Aynı zamanda, yirmi metreden tabanca ile yumurtanın sarısını akıtacak kadar kuvvetli bir nişancıdır.”*²²⁴

Nazım Paşa'nın Arabistan'daki görevi oldukça uzun sürer. Yirmi iki gecedir çölde çeteyi yakalamak için pusudadırlar. Bu bekleyiş artık Sermin'i o kadar sıkı ki nişanlısı Afif buna bir çare bulmak ister. Sermin'i alıp yakınlardaki Üflü Ahılân denilen bir eğlence mekanına götürmeyi teklif eder. Nazım Paşa başta bunu çok tehlikeli bulsa da daha sonra kızının ısrarına dayanamaz, *“Afif, ne yapalım.. Hazırlan. Ancak sana emniyet edebilirim onu.”*²²⁵ diyerek kızını yalnızca nişanlısıyla gitme şartıyla gönderebileceğini söyler. Paşa damadını çok sever, güvenir ve çok değerli kızını bir tek ona emanet eder. Böylece o akşam Afif Bey ve Sermin bir meyhaneye giderler. Bu olay yoluyla Nazım Paşa'nın gençlere aşırı baskı uygulamayan bir baba olduğunu görürüz. Nazım Paşa ve kıyamadığı kızı arasında geçen diyalog romanda şöyle verilir:

“- Benim güzel babacığım, ton ton babacığım, ne olur müsaade et bana gideyim...

- Baba, sen de gençlik geçirdin. Sen de bir zamanlar, deli çağlar yaşadın. Seni de bir gün böyle, yirmi gece bir çadırın içinde oturmağa mahkûm etselerdi, doğru söyle, benim gibi yalvarır mıydın, yoksa tozu dumana katar, bir deli Arap kısırağı gibi kaçır gider miydin?...

- Sermin, sen ne anlaşılmaz bir kızsın? Beni değil, istersen şeytanı bile kandırırsın sen!...

*- Çok teşekkür ederim, benim cici, tonton babacığım...”*²²⁶

Paşa'nın kızı ile damadı dolaşırlarken malum çete tarafından önleri kesilir ve çete üyeleri Sermin'i kaçırlar. Çete üyelerinden biri Sermin'e kaba davranıp onunla yakınlaşmaya çalışırlar, onu taciz ederler. Çete çok kalabalık olduğu için

²²⁴ Esat Mahmut Karakurt, *Çölde Bir İstanbul Kızı*, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi, 1973, s. 12.

²²⁵ Karakurt, a.g.e., s. 17.

²²⁶ Karakurt, a.g.e., s. 16.

Afif de çaresiz kalır. Daha sonra gençleri serbest bırakırlar fakat zavallı kız babasına o akşam hiçbir şey söyleyemez. Ertesi sabah hıçkırıklarla ağlayarak babasına olanları anlatır. Kızına yapılan bu ahlaksız davranışa çok sinirlenen Paşa kızına bunu yapan o adamı hemen bulmaları için damadına ve adamlarına emir verir. Kızının da adamlarla gitmesine izin verir. Paşa'nın bu kadar tehlikeli bir şeye izine vermesine şaşırın Afif'e, Paşa'nın verdiği cevapla kızını nasıl mert bir erkek gibi yetiştirdiğini görürüz.

*“Yüzbaşı, senin nişanlın, öyle bir kumandan kızıdır ki, kendisini tahkir eden bir adamı, kendisinin dediği gibi, bizzat eli ile yakalar ve kafasını çizmelerinin altına koyarak ezmesini bilir!...”*²²⁷

Paşa'nın adamları çetenin peşine düşer ve onları bulduklarında aralarında bir arbede yaşanır. Bu esnada çete lideri İbn Fikret, Sermin'i kaçırp onu bir çadıra götürür. Sermin'e artık bir harp malı olduğunu söyler. Çete kuralları gereği kızın kimin malı olacağının belirlenmesi için bir kura çekilir. İbn Fikret, Sermin'e bu kurada çıkan üyenin bu gece ona sahip olacağını söyleyip korkutur. Sonunda kura sonucu seçilen çete üyesi Sermin'e zorla sahip olmaya kalkınca Sermin eline geçen bir silahla bu adamı öldürür. Aşiret kurallarına göre, aşiret üyelerine zarar veren birinin cezası, lider olan Fikret'in o kişiyi öldürmesidir. Fikret ilk defa bu kuralı uygulamakta zorlanmaktadır. Sermin'e acımıştır anlam veremediği bir şekilde ona merhamet ve şefkat duymaya başlar. Aşiret üyelerine onu öldürdüğünü söyler fakat onlara oyun oynar yalnızca boş alana silah sıkar.

Romanın bizim açımızdan önemli kısmı, Paşa'nın kızının yaşadıkları karşısında takındığı tutumdur. Fikret, bu olaylardan bir ay sonra, her şeyi göze alır İstanbul'a gelip cezası ne ise çekmeye razı olur. Bu anlamda Nazım Paşa da affedici bir adamdır. Nazım Paşa'nın, başarılı olamasa da kızını aşiretin elinden kurtaran eski aşiret reisi Fikret'in affolunması için çabalaması, Fikret'in pişmanlığına inanması romanda şöyle geçer:

*“Nâzım Paşa aşiret tarafından çalınan kızı Sermin Hanımı sağ ve salim getiren Fikret'in affolunması için çok çalışmış ise de muvaffak olamamıştır.”*²²⁸

Zeyno'nun Oğlu (Halide Edip Adıvar, 1928) romanı, daha evvelki bölümde bahsettiğimiz gibi Halide Edip'in *Kalp Ağrısı* romanının devamı niteliğindedir. Kalp

²²⁷ Karakurt, a.g.e., s. 36.

²²⁸ Karakurt, a.g.e., s. 71.

Ağrısı romanında henüz bekar olan Zeyno, *Zeyno'nun Oğlu* romanında bahsettiğimiz Miralay Muhsin ile evlidir. Bu romanı bu bölümde irdelememizin sebebi, Zeyno'nun babası Doktor Asım Bey'in yıllardır muayene için gittiği bir evdeki, yetişme çağındaki bir kızın babası ile ilişkilerine değinmektir.

Doktor Asım Bey, rutin kontroller için bir gün Kaymakam Mazlum Bey'in ailesini ziyaret eder. Bu evdeki Mazlume isimli genç kız, dönemin yenilik meraklısı kızlarından sıkılmış ve daha sakin bir hayat yaşamak için Diyarbakır'da görev yapan babasının yanına gitmek istemektedir. Annesi ise kızı yirmi yaşında olduğu için onun evlenmek hususunda geç kaldığını düşünür ve Diyarbakır'da kismet bulmasının daha da zorlaşacağı endişesiyle buna karşı çıkar. Mazlume'nin bu Türk kültürüne bağlı, yeni moda hayata uyum sağlayan kızlara benzemeyen tutumu ona kızı Zeyno'yu hatırlatır. Böylece Asım Bey'in kızını nasıl yetiştirdiği de anlaşılır.

*“Asım Bey, senelerce kendi kızı Zeyno'yu sırf kendi yetiştirdiğinden dolayı biraz müstesna telâkki etmişti. Son senelerde bütün intikal devresinin taklitçiliği, çirkinliği arasında hakikat yeni bir Türk kızı örneği yetiştiğine şahit oluyordu. Mazlume, şimdi ona bu örneğin çok sevimli bir ifadesi gibi görünüyordu.”*²²⁹

Asım Bey, Mazlume'nin annesine nasihat ederken kendi kızından bahseder. Onu çok sevdiğinden ve onun da kısa bir süre sonra Diyarbakır'a asker olan kocasının yanına gideceğini söyler. Böylece Mazlume, annesi, Zeyno hep beraber Diyarbakır'a gitmeye karar verirler. Mazlume'nin annesi Mesture Hanım, kızının aksine batılı eğlencelerden hoşlanan bir kadındır. Diyarbakır'a gittiklerinde Mesture Hanım ilk iş hayalindeki baloları düzenlemeye başlar. Hatta bu eğlencelerin birinde eşine sırf dans edemiyor diye kızar, onları rezil ettiğini söyler. Annesinin bu yenilik meraklısı hallerinden rahatsız olan Mazlume ise çok sevdiği babasının üzüldüğünü görünce mahzunlaşır. Mazlume'nin, babası Mazlum Bey ile iletişimi çok iyidir. Dans mevzuunda olduğu gibi o hep, annesine karşı babasının yanındadır. Mazlume'nin babasıyla olan bu ilişkisi romanda şöyle geçer:

“Bu sabah, annesinin hiddetinin müdahaleye tahammülü olmayacak kadar mühim ve derin olduğunu biliyor, sırf babasının başında dolaşan fırtınayı azdırmamak için bir şey söylemiyordu. Fakat babasının o kadar çok sevdiği iyi

²²⁹ Halide Edip Adivar, *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 35.

yüzünün teessürünü bakmadan görüyor, onu teşci ve teselli etmek için fırsat gözlüyordu...

Bir geyik yavrusu çevikliğiyle yerinden fırladı. Babasının dizlerine oturdu. Mazlum Bey kendi sert, buruşuk yanaklarına yapışan bu taze, sıcak yanakları öper öpmez, önündeki henüz bitmeyen çayını ve elini dokunduramadığı yumurtasını bıraktı, kalktı."²³⁰

Mazlum Bey, eşinin eve çağırdığı, eğlenmek için gelip giden insanların rahat tavırlarından rahatsız olur. Fakat dışarıdan bakıldığında onlar balolarda danslar eden oldukça rahat bir aile gibi gözükürler. Bundan dolayıdır ki, kızları bu balolara katılan bir ailede bu mesele tartışma konusu olur. Baloya katılan kızlardan birinin babası Süleyman Bey, kızının ahlakının bozulmasından endişe duyar ve kızının o insanlarla görüşmesini istemez. Dans etme mevzuunda karısıyla tartışır ve karısı makbule geçen kızların böyle kızlar olduğunu söyleyince, Süleyman Bey kızının ahlakını savunup şöyle der:

*"- Öyle ama, sen anlamazsın. Onlar, Mazlum Bey'in kızıyla dans eder, eğlenirler. Fakat, bizim kız gibi mahcup ve sakın kızlarla evlenirler."*²³¹

Mazlume'nin ailesi böylece Diyarbakır'da tanınan ailelerden olmaya başlarlar. Bu şehre Mazlume ve onun annesiyle beraber gelen Zeyno, zamanla onlarla daha da kaynaşır. Bir gün sohbet ederlerken, Zeyno'nun eski nişanlısı Doktor Saffet, Mazlum Bey'in ailesine tanış çıkar. Kısa bir süre sonra da öğrenir ki, Saffet ve Mazlum Bey'in kızı Mazlume, evlenmeye karar vermiştir. Zeyno buna şaşırır ama üzülmez çünkü o Saffet'e karşı artık bir şey hissetmemektedir. Bu evlilik kararı aile içinde kolay alınmaz. Mesture Hanım bu evliliğe karşı çıkar çünkü o, batılı, alafranga tavırlı bir damat istemektedir. Mazlum Bey burada devreye girer. Kızının bu izdivaç kararından ve müstakbel damadından çok memnundur. O karısı gibi büyüklüğü, alafrangalıkta aramaz. Mesture Hanım bu izdivaç konusunda kocasının kararlılığını görünce kızını evden kovar ve Mazlume bir süre Zeyno'nun yanında kalır. Sonunda Mazlum Bey tavrını ortaya koyup karısını da ikna eder. Kızının izdivacına destek çıkar.

²³⁰ Adivar, a.g.e., s. 169, 170.

²³¹ Adivar, a.g.e., s. 171.

“Mesture Hanım, Zeyno’nun evine bir hafta gelmedi. Mazlum Bey, kızıyla müstakbel damadı arasında en mesut haftalardan birini yaşadı. Yegâne düşüncesi karısının:

- Evlatlıktan reddettim, evime koymayacağım, diye ettiği yemindi. Nihayet karısıyla en acı ve uzun kavgalarını göze aldıktan sonra, katî bir lisanla Diyarbakır’daki eve kendisi sahip olduğunu ve kızını ertesi gün eve getireceğini anlattı.”²³²

Odun Kokusu (Aka Gündüz, 1928) romanında, maddi sıkıntılar sebep olsa da neticede aile zoruyla yapılmış bir evliliğin sonuçları anlatılır. Romandaki Fatma, evlendiğinde babası ölmüş olduğu için bu romandaki baba-kız ilişkilerini bu bölümde irdeledik. Burada önemli olan, babasının Fatma’nın evlenmesindeki rolüdür. Roman, Fatma’nın bir davette tanıştığı İrfan’a, geriye dönük hayat hikayesini anlatmasıyla başlar.

Romanın birinci bölümünde anlatıcı, ayrıntılarını bilmesek de Fatma’nın, babası sayesinde mutlu bir çocukluk ve eğitim hayatı geçirdiğinden kısaca bahseder. Romanın ikinci bölümde, Fatma evlenme çağına geldiğinde bu durum değişir. Nuri Efendi bir gün, yirmili yaşlardaki kızına artık evlenme çağının geldiğini ve onu kırk yaşında bir tüccar olan Emin Efendi ile evlendirmek istediğini söyler. Nuri Efendi’nin bu izdivaçtan başka bir çıkarı vardır. Kızına, eğer bu izdivaç olursa Emin Efendi para verip, evlerinin ipoteğini kaldırtacağını söyler. Babası zamanında kızını okutabilmek için evlerini ipoteğe vermiştir. Fatma bunu bildiği için istemeyerek de olsa Emin Efendi’yle evlenir. Fatma evlendikten birkaç yıl sonra Nuri Efendi vefat eder. Babası kızının hayatının evlendikten sonra nasıl değiştiğini göremez. O sadece kızı evlenmeden önce aldığı kararla kızının evliliğine müdahil olur. Nuri Efendi’nin kızına yaptırdığı bu evlilik onun hayatını bütünüyle değiştirir. Fatma’nın kocasının yeğeni Mustafa, Fatma’ya tecavüz eder. Başlarda çok üzülen Fatma daha sonra nasıl olduğu bilinmez Mustafa’ya âşık olur ve kendi rızası ile onun sevgilisi olur. Kocasını anlaşıp Fatma’yı evden kovar ve kimsesiz kalan Fatma kötü yola düşer, bütün ömrü böyle geçer. Babasının çıkarı için Fatma’nın sevmeden yaptığı

²³² Adivar, a.g.e., s. 305.

evlilik, onu böyle sadakatsiz bir kadın yapar. Kocasını aldatıp girdiği ilişki ise hayatını mahveder.

Tank-Tango (Aka Gündüz, 1928) romanı Aka Gündüz'ün *Odun Kokusu* romanında olduğu gibi babasını kaybetmiş bir kızın, kendisini koruyacak kimsenin kalmaması sonucunda kötü yola düşüşünü anlatır. Fakat bir fark vardır ki *Odun Kokusu* romanında daha evvel bahsettiğimiz gibi Fatma bu düştüğü bataktan kurtulamaz ve ömrü heba olur. *Tank-Tango* romanında ise Bihter romanın sonunda içine düştüğü kötü hayattan bir şekilde kendisini kurtarmış olarak ölür.

Roman Bihter'in ailesinin tanıtılmasıyla başlar. Bihter annesini çocukken kaybetmiş ve onu babası yetiştirmiştir. Bihter'in bir mutasarrıf olan babası, romanlarda devlet adamlarında sık sık gördüğümüz siyasi bazı entrikalarından dolayı görevinden uzaklaştırılır. Bunun üzerine Bihter'i alır ve Paris'e götürür. Bihter'in çocukluğunun bir kısmı, burada geçer. Bihter'in babası görevden uzaklaştırıldığı için burada kaldıkları süre boyunca maddi sıkıntı çeker. Yaşadığı bu sıkıntılar, onu zamanla hasta eder. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından iki ay sonra baba ve kızı nihayet Türkiye'ye döner. Burada da yüzleri gülmez, içinde bulundukları fakirlik ve tutulduğu hastalık sonucunda Bihter'in babası vefat eder.

Bu roman, daha önce bahsettiğimiz gibi, küçük yaşta babasını kaybeden bir kızın hayata karşı kendisini koruyamadığını gösteren bir roman olması açısından konumuza örnektir. Bu durum romanlarda sık sık görülür. *Odun Kokusu* romanında da olduğu gibi babaların kızları üzerindeki en büyük misyonu onları korumaktır. Romanın baş kahramanı Bihter de bu korumadan mahrum kalmak zorunda olan kızlardandır. Annesini zaten kaybetmiş olan Bihter, çocuk yaşta babasını da kaybedince tamamen kimsesiz kalır ve sokaklarda yaşamaya başlar. İyi kalpli hiçbir insana rastlayamayınca da sonunda kötü yola düşer, herkes ona *Tango* diye seslenmeye başlar. Yaşadığı bu kötü hayat vesilesiyle kendisi gibi birçok kişiyle tanışır. Bu adamlardan biri olan Ali ile sevgili olur. Ali'ye de insanlar *Tank* demektedir. Romanın ismi *Tank-Tango* buradan gelir. Kötü yola düşmüş iki insanın birlikteliği tabii kıskançlıklar ve şiddetle son bulur. Ali, kötü yola düşmüş bir kadın olmasına rağmen Bihter'i başka adamlardan kıskanır ona şiddet uygular. Bihter'i yine böyle bir gün sokakta Ömer isimli bir mühendis

kurtarır ve hayatı böylece tamamen değişir. Hayatında temiz bir sayfa açar ve fanila, çorap vs. reten bir fabrikada çalışmaya başlar. Daha sonra Millî Mücadele'ye destek vermek için mer'le Ankara'ya giderler. Burada Bihter savaş yaralılarının tedavi edildiği bir hastanede görev alır ve bir gün eski sevgilisi Tank Ali yaralı bir şekilde karşısına çıkar. İgili daha konuşamadan hastane düşman uçakları tarafından bombalanır ve ikisi de ölürlür.

Aşk Güneşi (Ethem İzzet Benice, 1930) romanındaki Kaymakam Hüsnü Bey, karısından çocuğu olmayınca asıl adı Kartal olan ama kendisi Hasan ismini verdiği bir ocuk evlat edinir. Hasan daha dört yaşındayken Hüsnü Bey karısını kaybeder. Eşinin lm ardından yeniden evlenen Hüsnü Bey'in bir de kızı olur. Talihsizliktir ki kızı Hamra'nın da annesi o kken vefat eder. Hüsnü Bey çocuklarıyla düzenli bir aile hayatı yaşamak istediği için bu sefer son evliliğini yapar ve Feleknaz ile evlenir. Hüsnü Bey, Hasan'ın evlatlık olduğunu Hamra'ya hiçbir zaman söylemez. Kardeş gibi büyüyen Hamra ve Hasan, babaları hasta olmadan önce bir gün babalarının masasında bir defter bulurlar ve bu deftere babasının zamanında yazdıklarından kardeş olmadıklarını öğrenirler. Bu defterde yazanlar romanda ayrıntılı verilmez. Yalnızca Hamra'nın, babası hastalanıp ölmeden önce gerçekleri bildiğini ona söylemesiyle gerçek verilir. Hamra ve Hamza yıllarca çok iyi anlaşır birbirlerini çok severler. z kardeş olmadıklarını öğrenince, bir evde ateş ve barut olarak yaşayan bu gençlerin sevgisi zamanla bir aşka dönüşür. Aralarındaki ilişkiyi herkesten saklarlar.

Roman, hasta yatağında yatan Hüsnü Bey ile, karısı Feleknaz'ın isteksiz bir şekilde ilgilenmeleri, ondan bıktığını dile getirmeleriyle başlar. Kadın adama adeta eziyet eder bir bardak su istese, canı isterse verir istemezse vermez. Bu ara babasının durumunu merak eden bu yüzden askerlik görevinden izin alıp eve gelen Hasan içeri girer ve öksürükler içinde yatan babası için çok üzülür. Onun başucunda, annesi Feleknaz ile sohbet eder. Hasan, Hamra'yla öz kardeş olmadıklarını bilse de Feleknaz Hanım'ı öz annesi sanmaktadır. Kendisinin tamamen evlatlık olduğunu bilmemektedir. İgili oturlarken, Feleknaz Hasan'ın görevine geri dönmesini istemez, üzülür ve tepkilerinde ileri gidip delikanlıya bir annenin oğluna olamayacağı şekilde yakınlık gösterir, onu öpmeye sarılmaya çalışır. Hasan annesinin yorgunluktan delirdiğini düşünür çünkü bu acayip

münasebete anlam veremez. Feleknaz'ın gözü kocasından daha genç olan ve aslında oğlu olmayan Hasan'dadır.

Feleknaz Hanım bir gün, aşklarını herkesten gizli yaşayan Hamra ve Hasan'ı öpüşürlerken görür. Bu ara Hüsnü Bey'in hastalığı daha da artmış yataklara düşmüş olduğu için onun hiçbir şeyden haberi yoktur. Tüm evi kendi isteklerine göre yöneten Feleknaz Hanım fırsatını bulmuşken Hamra'yı evden kovar. Kocasına da ikisinin beraber kaçtığı yalanını uydurur. Halbuki Hasan bu süreçte kışladaki görevindedir ve Hamra'nın başına gelenlerden habersizdir. Sokakta kalan Hamra son çare olarak halasının evine sığınır burada yaşamaya başlar, fırsat buldukça da Hasan'la irtibat kurmaya çalışır. Bu ikili artık kendi aralarında nişanlanmışlardır. Aradan aylar geçer, Feleknaz Hanım, Hamra'nın Hüsnü Bey'i ziyaret etmesini hep engeller. Hamra bu süre zarfında, babasını yalnızca bir kez görebilir. Bu da öldüğü gündür. Hamra bir yolunu bulup eve girer, babasına Feleknaz'ın kendisine yaptıklarını anlatır. Olayların Feleknaz'ın anlattığı gibi gelişmediğini onun Hasan'ı sevse de onunla kaçmadığını onu evden Feleknaz'ın kovduğunu söyler. Kızının yaşadığı sıkıntılara kahrolan ihtiyar adam, ona Hasan'la kardeş olmadıklarını, bu yüzden birbirlerini sevmelerinde bir mâni olmadığını söylememek için yanıp tutuşur.

“İhtiyar baba kendisi ile beraber başını yaktığı bu genç kızı hiç olmazsa bundan böyle kurtarmak, ona son bir iyilik yapabilmek, günahlarını gözü açıkken ödemek, affettirmek ihtiyacını hissediyordu. Ne yapabilirdi? Para vermek... Kabil değil. Son meteliğine kadar Feleknaz'a kaptırmıştı.”²³³

Hüsnü Bey'in öksürükleri giderek artıp öleceğini anlayınca, dayanamayıp bütün gerçekleri Hamra'ya söyler. Fakat haberi yoktur ki kızı, çok zaman önce gerçekleri babasının masasında bulduğu defteri okuyup öğrenmiştir. Hasan'la aralarındaki aşk da bundan sonra başlamıştır. Hamra bunların hepsini babasına anlatınca hasta adam, “*Vay şeytan kız vay!*”²³⁴ diyerek kızının bu zamana kadar bildiklerini nasıl sakladığına şaşırır. Hamra babasının bu son günlerinde yanından bir an bile ayrılmaz. Defalarca kez babası ölüyor sanır. En korktuğu şey babasının ölüm anına gözleriyle şahit olmaktır. Hamra'nın bu konudaki korkuları, babasının ölüyor olduğunu düşündüğü bir anda romanda şöyle verilir:

²³³ Ethem İzzet Benice, **Aşk Güneşi**, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi, Muallim Ahmed Halid Kitabevi, 1962, s. 56.

²³⁴ Benice, a.g.e., s. 58.

“- Baba... Baba... İsteddiğin fırancalay ı getirdim!

Birkaç defa daha sarstı, bağırdı. Gözlerinden de iplik gibi yaş akıyor. En çok korktuğı ölüm. Biliyor ve şüphe etmiyor:

Ölecek! Yalnız istiyor ki geç olsun, gözü önünde ölmesin! Duymak başka görmek başka. Bir ölü kafasının kucağına düşmesine tahammül edilemez. Fakat bir ölü yatağında görülebilir.”²³⁵

Nihayet kızın korktuğı başına gelir ve babası daha fazla dayanamayıp gözlerinin önünde ölür. Kızın böylece babasıyla son anısı, babasının ölümü olur. Hamra babasının son isteğini yerine getirmiş, Feleknaz’ın baskılarına rağmen babasının yanından son anlarında hiç ayrılmamıştır. Fakat istemeyerek de olsa, hasta babasının Hamra’nın hayatında hiçbir nüfuzu olamamış Feleknaz’ın yaptıklarını engelleyememiştir. Hamra’nın artık bu hayatta Hasan’dan başka kimsesi kalmamıştır. Romanın sonunda, Hamra ve Hasan’ın aralarındaki beşerî aşk zamanla vatan aşkına dönüşür. Hasan’ın görevlerinden dolayı çok uzun süre ayrı kalırlar ama birbirlerini hep severler.

Yaprak Dökümü (Reşat Nuri Güntekin, 1930) romanı, bir ailenin çöküşünü ve bir babanın bu çöküşe engel olamayışını anlatır. Bu roman birden fazla kızı olan bir adamın kızlarıyla olan ilişkilerini vermesi açısından önemlidir. Roman, bu ailenin babası Ali Rıza Bey’in Altın Yaprak Anonim Şirketi’nden neden istifa ettiğinin kendi ağzından anlatması vesilesiyle önce ailesinin tanıtılmasıyla başlar. Ali Rıza Bey, eski mutasarrıftır. Hayriye Hanım ile izdivacından; Fikret, Şevket, Leyla, Necla ve Ayşe isimlerinde beş çocuğı vardır. Ali Rıza Bey; insani değere çok önem veren, asla hak yemeyen, onuru ve şerefi için yaşayan, kültürlü bir adamdır. Trabzon’da mutasarrıf iken bir haksızlığa karşı direndiğı için işinden olmuş ve ailesiyle İstanbul Bağlarbaşı’ndaki baba evine taşınmıştır. Ali Rıza Bey, Babıâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memurudur ve İstanbul’a gelince, kimseden iş isteyemeyecek derecede gururlu olmasına rağmen sırf çocuklarını geçindirmek için bir öğrencisinin şirketinde masa başı işte çalışmaya başlar. Beş yıl görev aldığı bu Altın Yaprak Anonim Şirketi’nden, şirkete kendi elleriyle soktuğı bir tanışının kızı ile şirketin patronu olan öğrencisinin kurduğı ilişkisinden dolayı ayrılır. Son derece

²³⁵ Benice, a.g.e., s. 65.

gururlu olan Ali Rıza Bey, kızı yaşında bir kızı kendi eliyle patronla tanıştıırıp aralarında bir ilişki kurulmasını sağlamış biri gibi gözökmekten ar eder.

Ali Rıza Bey için, bu hayatta en önemli değır, onurlu yaşamaktır. Bu sebepten, evlalarını yetiştirirken tek amacı onların ahlaklı birer birey olmalarıdır. Ayşe, diğır çocuklarından çok sonra bir sürpriz olarak dünyaya gelmiş kızıdır. O büyüyene kadar Ali Rıza Bey yaşlanmış alacağı için Ayşe ile diğır çocuklarının ilgilenebileceğini düşünür. İstanbul’a gelmek buradaki serbest hayata şahit olmaz onun çocuklarının yetişmesi hakkında kaygılarını arttırır. Gelecekte hiçbir şey Ali Rıza Bey’in bu zamanlardaki saf düşünceleri gibi olmayacaktır, tüm evlatlarını tek tek yitirecektir. Bunun ilk sinyali daha romanın ilk sayfalarında verilir:

“Bütün hayatını çocuklarına iyi fikirler ve iyi bir ahlak vermeye sarf etmişti. Acaba yeni zamanların bu havası onları da sarsacak, ihtiyar babaya son deminde bir yaprak dökümü mü seyrettirecekti?”²³⁶

“Çocukları için geceli, gündüzlü didinmek onu yormuyor, bilakis mesut ediyordu. Yalnız bir düşüncesi vardı: Acaba fazla geç kalmamış mıydı?”²³⁷

İstanbul’a geldiklerinde bu aile başlarda mutlu bir hayat yaşar, Şevket bir bankaya işi girer. Köşkün bahçesinde sofralar kurulur tüm aile Şevket’in işini kutlar. Ali Rıza Bey’in tam da başta bahsettiğimiz işten istifa ettiğı gün oğlunun aynı maaşla işe girmiş olması bir şükür sebebidir. Ali Rıza Bey o gün sofrada yerini oğluna verir. Zaten çocukluklarından beri, kendisinden sonra bu evin babasının Şevket olduğunu kızlarına söyler. Bu sıralar böyle mutlu bir hayat geçirirler. Ali Rıza Bey, kendisi alışkanlığın gereğı erkenden uyansa da henüz genç olan kızları Leyla ve Necla’nın biraz daha fazla uyumasına ses etmez, karışmaz. Ali Rıza Bey’in işten çıkma sebebini yeterli bulmayan Hayriye Hanım bu durumdan hiç memnun olmaz, ailesi için haksızlıklara karşı sessiz kalması gerektiğini söyler. Hayriye Hanım ile Ali Rıza Bey’in ilk büyük tartışmaları bu konudadır. Hayriye Hanım, yokluğun her şeyi etkileyeceğini kızlarının ahlakını bile bozacağını düşünürken Ali Rıza Bey kızlarına çok güvenir çünkü onları onurluca yetiştirmiştir. Karısının bu lafına kızar ve *“Çıldırılmışın Hanım... Benim çocukların öyle melekler ki...”²³⁸* şeklinde yanıt verir.

²³⁶ Reşat Nuri Güntekin, **Yaprak Dökümü**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2016, s. 11.

²³⁷ Güntekin, a.g.e., s. 13.

²³⁸ Güntekin, a.g.e., s. 38.

Ali Rıza Bey'in kızlarına baktığımızda, Leyla ve Necla on sekiz ve on altı yaşlarında olmasına rağmen akılları daha havada kızlardır. Bu yüzden Ali Rıza Bey onları henüz çocuk olarak görür ve onlardan bir yanlış beklemez. En büyük kızı Fikret ise on dokuz yaşında olmasına rağmen yaşlı bir insan ağırlığındadır. Evde annesine yardım eden babasıyla dertleşen olgun bir kızdır. Gözünde bir leke vardır ama babasına göre Fikret, herkesten başkaca güzeldir. Ali Rıza Bey'in Fikret'e bu özel muhabbeti romanda şöyle geçer:

“Fikret'te öyle emsalsiz bir ahlak güzelliği vardı ki, onun bütün kusurlarını kapardı.

Hatta, Ali Rıza Bey'e göre o leke bile kusur sayılmazdı. Bilâkis bu , çehreye getirdiği mazlumluk, yüreğe verdiği rikkatle bir ayrı güzellik bile teşkil ederdi. Ne çare, herkes, bahusus evlenecek gençler onu kendi baba gözüyle göremezlerdi.”²³⁹

Fikret, güzel bir kız olmadığı için çevresindeki kimsenin ilgisini de çekmiyordu. Bunun yanında anlayış yönünden son derece mantıklı, akıllı bir kız olduğu için kalbi kırılmaya, gururu incitilmeye çok müsait bir kızdı. Ali Rıza Bey, kızı yetiştirme evlenme çağında bir genç kız olunca onu yetiştirme hususunda bir pişmanlık duymaya başlar.

“Evet Fikret yanlış terbiye edilmişti. Bu çirkin kız ne kadar anlarsa o kadar isteyecek, neticede o kadar ıstırap çekecekti. Keşke onu hayatta bir erkek gibi çalışıp çarpışacak dişli, tırnaklı duygusuz ve fikirsiz bir kız olarak yetiştirseydi.”²⁴⁰

Şirketten ayrıldıktan sonra iş bulamadığı için çalışma hayatını bırakan Ali Rıza Bey'in, giyimi bile zamanla bozulur. Ailesi tarafından daha az ilgi görmeye daha önce önünden bile geçmediği kahvehanelerdeki insanlarla vakit geçirmeye başlar. Güçten düşmek onun aile içindeki otoritesini de zamanla yerle bir eder. Şevket'in, evli olan Ferhunde isimli bir kadınla ilişki yaşayıp evlenmek istemesi yaşadıkları tatsızlıkların tuzu biberi olur. Ali Rıza Bey'in çocuklarından aldığı ilk darbe budur ama onun bu ilişkiyi ahlaksızca bulmasına rağmen kısa sürede Ferhunde kocasından boşanır ve Şevket ile evlenir. Yenilik ve moda düşkünü Ferhunde bu evin manevi havasından rahatsız olur. Zamanla evdeki idareyi ele alınca evdeki her şey, bütün mobilyalar yeni moda olanlarla değişir. Ali Rıza Bey'in kültür yuvası olan evi şimdi dans davetlerine gelen insanlarla dolup taşmakta Ali Rıza Bey bunların hiçbirine ses

²³⁹ Güntekin, a.g.e., s. 40.

²⁴⁰ Güntekin, a.g.e., s. 42.

çıkaramamaktadır. Çünkü ona göre bir babanın evde söz sahibi olabilmesi için önce ailesini kendi kazancıyla geçindirebiliyor olması gerekir. Ali Rıza Bey'in güçten düşmesi ve ailedeki bütün babalığını kaybetmesi büyük kızı Fikret'i çok sinirlendirir. Leyla ve Necla'nın Ferhunde'ye uyup bu batılı hayata ayak uydurmalarında, ailenin gitgide dağılmasında babasını suçlu bulur. Ali Rıza Bey ise kızının bu tutumunun, küçük kızlarının giderek yoz bir hayata alışmalarından duyduğu rahatsızlıktan kaynaklandığını bir türlü anlamıyordu.

“Fikret'te kendisine karşı garip bir uzaklık ve soğukluk hissediyordu. Bu çocuk da için için anlaşılmaz bir şeyler geçiyordu. Artık babasına sokulmuyor, ona eskisi gibi inanmadığını açıkça gösteriyordu. Halbuki Ali Rıza Bey bu sıkıntılı zamanlarda bu nazik ve ağır çocuktan neler ummuştı!”²⁴¹

Leyla ile Necla babalarının onlara verebildiği hayattan daha modern ve havai bir hayata meraklı oldukları için ona hiç yakın davranmazlar, lüks bir hayat yaşayamadılar diye onu suçlayan şımarık iki genç kız olurlar. Ali Rıza Bey, İstanbul'daki yaşam tarzından, insanların iki yüzlülüğünden kızlarını koruyabilmek için onları artık dışarı gezmeye göndermez. Arkadaşları her yere giderken kendi babalarının onları bir yere göndermemesi onları daha da hırçınlaştırır. Artık babalarından hiç çekinmemektedirler. Bu tutumları romanda şöyle geçer:

“Leyla ile Necla asıl istediklerini artık açık açık söylüyorlardı; ne hakla kendilerini eve kapatmışlardı? Herkesin kızları istedikleri yerde, istedikleri insanlarla gezip eğlenirken, kendileri niye bu cehennemde çile dolduruyorlardı? Evin adı artık “cehennem” olmuştu.”²⁴²

Fikret babasını defalarca kez uyarmasına rağmen kardeşlerinde bir değişme göremeyince bir hayalet gibi yaşamaya daha fazla dayanamayıp dul bir adama varıp bu evden kurtulur. Ne maddi ne manevi yönden ailesine tesir edemediğini gören Ali Rıza Bey onu en çok anlayan en olgun kızını da kaybedince hepten görünmez olur. Yaprak dökümü, Fikret'in evden ayrılmasıyla yavaş yavaş başlarken Ali Rıza Bey kızını hem çok özlemekte hem de merak etmektedir. Bir gün merakına yenik düşüp Adapazarı'na onu ziyarete gider. Kızının yaşadığı yerin eskiliğini kocasının fakirliğini ve kaba davranışlarını gördüğünde ise kızını buraya iten sebeplerin kaynağından, yani kendisinden utanır. O ne yaptıysa çocuklarını ahlaklı yetiştirmek,

²⁴¹ Güntekin, a.g.e., s. 52.

²⁴² Güntekin, a.g.e., s. 59.

iyi birer insan olmalarını sağlamak için yapmıştır ama ailesinin dağılmasına engel olamamıştır. Ne kadar bağırsa onlara her ne kadar ulaşmaya çalışsa da Ali Rıza Bey Leyla ile Necla kendisinden çok uzaklarda ulaşamadığı iki yıldızı benzetir.²⁴³

Ali Rıza Bey'in bu ailede artık tek görevi, evde eğlenceler düzenlenirken yukarıdaki odada oturmaktır. Zamanla kızlarının iyice elden gittiklerini fark eder ve en azından iyi birer aile kurmaları için eve gelen görücülerle görüşür. Görücü diye gelenlerin eğlence düşkünü züppeler oluşu onu daha da yıkar. Defalarca Leyla ne Necla'yı karşısına alıp konuşur fakat artık onun nasihatleri kimsenin umurunda değildir. Ailesinin maddi yükünü kaldıramayan Şevket'in çalıştığı bankadan para çaldığı için hapse girmesi de Ali Rıza Bey'e çocuklarından gelen yeni bir darbedir. Ferhunde'nin gerçek yüzünün ortaya çıkıp Şevket hapisteyken evden kaçmasıyla Ali Rıza Bey idareyi yeniden eline alır fakat iş işten geçmiştir. Gururlu, onurlu birer birey olarak yetiştirmek istediği kızları artık sosyete düşkünü, erkeklerle düşüp kalkan kızlar olmuştur. Ali Rıza Bey'in kızlarının tek kurtuluşunun iyi birer evlilik yapmaları olduğunu düşündüğü sıralarda Leyla'ya görücü gelir. Suriyeli olan Abdülvehhab Bey evlenme arifesinde, eğlence ortamlarında adı çok anılan bir kız olduğu için Leyla'yla evlenmek istemediğini kabul ederse Necla ile evlenebileceğini söyler. Ali Rıza Bey bu terbiyesizliğe şiddetle karşı çıkarken Necla hem babasıyla hem Leyla'yla mürüvvetine engel oldukları için kavga eder. Yiyebileceği bütün ağır darbeleri yiyen Ali Rıza Bey'in yıkımını ve çaresizliği en etkili şu sözler anlatır:

*“Ali Rıza Bey’e gelince o, yere duvarın dibine çömelmiş, başını elleri içine almış, olan vak’alarda ziyade çocuklarının bu adar düşmüş, bayağılaşmış olmalarından hiçkırı hiçkırı ağlıyordu.”*²⁴⁴

Necla bu adamla evlenip Suriye’ye giderken Leyla ise bir adamın metresi olmuştur. Koca çınar Ali Rıza Bey’i birbiri ardına yaşadığı yaprak dökümü sonunda felç eder. Böylece sevgilisinin Leyla’ya tuttuğu evde utanç duyduğu yaşamına devam etmek zorunda kalır. Görülüyor ki, Ali Rıza Bey çocuklarının iyi birer insan olmaları için elinden gelen çabayı göstermiş ama onların üzerinde nüfuzlu olamamış bir babadır.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu (Peyami Safa, 1930) romanı, genel olarak bacağında ciddi bir yarası olan bir hasta çocuğun tedavi sürecinden ve hastane

²⁴³ Güntekin, a.g.e., s. 61.

²⁴⁴ Güntekin, a.g.e., s. 130.

koşuşlarında geçirdiği acı dolu günlerden bahseder. Bu hasta çocuk içten içe, akrabası olan bir Paşa'nın kızını sevmektedir. Roman bazen hasta çocuğun düşünceleri vasıtasıyla bazen de onlara yaptığı ziyaretleriyle, akrabası olan Paşa ve kızı Nüzhet arasındaki ilişkiye değinmesi açısından konumuza dahil olur. Hasta çocuk hastaneye gidip gelirken arada sırada Paşa'nın evinde kalır ve kardeş gibi büyüdükleri Nüzhet ile arkadaşlık eder. Hasta çocuk, ona olan sevgisini Nüzhet'e hiçbir zaman söyleyemez çünkü kendini ona layık görmez. Aynı zamanda Nüzhet'in annesi hasta olduğu için bu çocuktan iğrenmektedir. Bir gün yetişme çağına gelen Nüzhet'e bir talip çıkar. Nüzhet hasta çocuğa bu konudan bahsederken “*Babam reddetmedi, düşünelim, dedi. Düşünüyor.*”²⁴⁵ der. Böylece görürüz ki Paşa kızını evlendireceği adamı önce iyice tanımak ona göre karar vermek ister. Kızının izdivaç edeceği adam onu mutlu edebilecek bir adam olmalıdır.

Paşa, hasta çocuğun kendilerini ziyaret ettiği günlerden birinde, onun olgunluğuna güvendiği için Nüzhet'in evlilik meselesini danışır. Hasta çocuk Nüzhet'e talip olan Doktor Ragıp'ı hastaneden tanımaktadır. Nüzhet henüz on dokuz yaşında olduğu ve Doktor Ragıp ondan on altı aş büyük olduğu için Paşa başta bu evliliği istemez fakat eşı bu evliliğe olumlu bakınca damat adayı hakkında tahkikat yapmak ister. Hasta çocuğa bu yüzden bu adamın nasıl bir adam olduğunu ve Nüzhet'i mutlu edip edemeyeceğini sorar. Burada görülür ki, kızını evlendireceği adamda aradığı özellik para pul değil kızını mutlu edecek bir karakterdir. Paşa'nın bu tutumu hasta çocukla kızının talibi hakkında konuşmaları vasıtasıyla romanda şöyle geçer:

“- *Kurnaz bir adam. Hilekâr demeyeceğim, aleyhinde bulunmak istemem, fakat basit bir insan.*

- *Ne gibi?*

- *Yalnız menfaatlerini sayacak kadar hesap biliyor.*

- *Pekâlâ... bu adam... Bu adam bir kızı mes'ut edebilir mi?*

- *Basit bir kızı mes'ut edebilir.*

- *Meselâ bizim Nüzhet'i mes'ut edebilir mi?*”²⁴⁶

²⁴⁵ Peyami Safa, **Dokuzuncu Hariciye Koşuşu**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2017, s. 24.

²⁴⁶ Safa, a.g.e., s. 67.

Bahsedilen ve içeriğinden örnekler verilen romanlarda da görüldüğü gibi yetişme dönemi, bir kızın hayatının en önemli dönemlerindendir. Çünkü bir kızın; kişiliğinin oluşmaya başlaması, hayatındaki dönüm noktaları, önemli kararları hep bu döneme tekabül eder. Çalışma boyunca irdelenen romanlarda görülmüştür ki, babaları kızlarının gerek alacakları kararlarda gerekse karşılaştıkları zorluklarda bir başvuru merkezi görevi görürler. Romanlardaki bazı babalar, kızlarının hayatlarına olumlu anlamda etki edebilmişlerken bazıları da kızlarına çeşitli sebeplerle uzak kaldıkları için onların hayatlarına tesir edememiş yaşadıkları kötü olaylardan onları koruyamamışlardır. Uç örneklerin yanında varılan ortak sonuç ise babaların kızlarını iyi ve ahlaklı birer insan olarak yetiştirmek için ellerinden geleni yaptıklarıdır.

IV. KIZIN EĞİTİM-ÖĞRETİM DEVRESİNDE BABA İLE İLİŞKİLERİ

Eğitim, çok eski yıllardan, günümüz modern çağına kadar, Türk toplumunun her zaman en önem verdiği insan edinimlerinden biri olmuştur. İslamiyet öncesi çağlarda, Türk devletlerinde göçebe hayat tarzının hâkim olmasının etkisiyle, eğitim daha çok insanların sağlıklı ve güvende kalabilmelerini sağlayacak günlük hayat öğretileri ile şekillenmiştir. Göçebe hayatın getirdiği bu korunma ihtiyacından dolayı da eğitimin temelini askeri eğitim oluşturmuştur. Bilhassa, Türk kültüründe, evini ve ailesini koruma görevi babada olduğu için, erkekler avlanma, sürülerini koruma, çadır kurma gibi beceriler edinmişlerdir.

Köktürkler yazıyı kullanmalarına rağmen Uygurlar eğitim açısından daha fazla gelişmişlerdir. Böylece Köktürklerden sonra Uygurlar, Türkistan coğrafyasına hâkim olmuşlardır. Görülür ki bir bölgenin hâkimiyetini ele almak da yine eğitim sayesinde gelen gelişmişlik seviyesine bağlıdır. Ayrıca yine Uygurlar, matbaa sayesinde Türk ve dünya eğitimine en büyük katkıyı sağlayan toplumlardan biri olmuştur. Uygurlar bu yönleriyle, İslamiyet öncesi dönemlerde, birçok topluluğu etkilemişlerdir.²⁴⁷

En eski dönemlerden beri Türklerin eğitime verdikleri önem, İslamiyet sonrası dönemlerde de artarak devam eder. Aile kurmaktaki esas amacın soy devamı olduğu Türklerde, çocuğun yetiştirilmesinde en dikkat çeken şey, dil eğitimidir. Dil, bağımsızlık demek olduğundan, Türk dili öğrenimi eskiden beri Türkler için çok önemlidir. Bilhassa Osmanlı toplumunda ailenin temeli eğitime dayanır. Çocuğun ilk eğitimi ve öğretimi Osmanlı döneminde evlerde ebeveynler tarafından verilmektedir. Ardından tam bir sınır olmasa da aşağı yukarı dört yaşından itibaren çocuklar medreseye gönderilmekteydi.²⁴⁸

İrdelediğimiz romanlarda da görülür ki, kız çocukları okula genellikle beş-altı yaşlarında gönderilirler ve on küsurlu yaşlardan itibaren ise okuldan alınırlar. Kızlar, bu yaşlarında büyümeye başlamış oldukları için daha korunaklı olacağı düşüncesiyle, onların eğitimlerine evde aileleriyle devam edilir. Okuldaki eğitim metotları yerine

²⁴⁷ Servet Hali vd., “İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, C. 6, S. 17, 2017, s.s. 429-435.

²⁴⁸ İlhan Aksoy, “Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 4, S. 16, 2011.

evlerde dikiş dikmek, yemek yapmak gibi becerileri öğrenmeye başlarlar. Bunun yanında romanlarda, maddi durumu daha iyi olan ailelerin kızlarını ülkenin önemli okullarında uzun süreli okuttuklarını da görürüz. Yine bazı romanlarda, kız çocukları yenileşmenin de etkisiyle Fransız yahut Amerikan okullarına gider ve burada klasik eğitimler haricinde dil eğitimi de alırlar. Daha muhafazakâr aileler ise eğer maddi durumları varsa, kızlarına evde mürebbiye eşliğinde dil eğitimi aldırırlar. Yıllar içerisinde, Türk toplumlarında eğitim anlayışları çokça değişmiş kızlar da düzenli bir mektep eğitimine faal olarak katılmış ve günümüzdeki modern eğitim sistemine gelinmiştir. Elbette incelediğimiz romanlarda, kızlarını çağın gerektirdiği eğitimden geri koyan babalara da çalışma boyunca rastlayacağız.

İnsanlığın her döneminde bilinir ki, eğitim ailede başlar. Ailesi tarafından çağın gerektirdiği bilgi donanımlarıyla donatılmış bir çocuk, yetişkin bir birey olduğunda kendi ayakları üzerinde durabilir ve sorunlarını çözebilir. Özellikle kız çocuklarının gerektiğinde kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için eğitim çok önemlidir. Bir çocuk eğitimsiz kaldığında, ileriki hayatında birçok sorunla karşılaşabilir. Karşılara çıkabilecek bu sorunları çözmeye konusundaki yetileri de eğitim ile doğrudan ilgilidir. Kız çocuklarının aldığı eğitimlerdeki farklılıkları, dönemlere göre insanlar üzerindeki eğitim algısının nasıl değiştiğini inceleyeceğimiz romanlardan örnekler vererek açıklayacağız.

Kadın Kalbi (Safvet Nezihi, 1901) romanındaki baba Nahifi Paşa, Avrupa’da bulunmuş ve bir iki lisana hâkim bir adamdır. Belli bir kültür birikimine sahip olan Nahifi Paşa’nın eğitime önem veren bir baba olduğunu ilk göstergesi, küçük yaştan itibaren kızı Cavidan için mürebbiye tutmasıdır.

*“Üç buçuk yaşlarına geldiği zaman Paşa artık kızın dadılar elinde büyümesine cevaz vermeyerek bir mürebbiye tedarik etti. Kırk yaşlarında uslu, akıllı bir kadın. İnnas! Fransız; fakat Parisli değil.”*²⁴⁹

Nahifi Paşa’nın kızıyla belli bir yaştan sonra dadıların değil mürebbiyelerin ilgilenmesini istemesi, Avrupa’da bulunmuş oranın kültürünü öğrenmiş olmasından ileri gelmektedir. Daha önce bahsettiğimiz gibi Cavidan, istediği olmadığındaki surat asan ve şımarıklarıyla evi birbirine katan afacan bir kızdır. Onunla bir mürebbiyenin özel olarak ilgilenmeye başlamasıyla oldukça hareketli olan Cavidan’ın hayatında, artık böylece yeni bir düzen başlar. Bu, artık istediğini istediği zaman yapamadığı ne

²⁴⁹ Safvet Nezihi, **Kadın Kalbi**, İstanbul, Tahir Bey Matbaası, 1901, s. 102.

zaman neyi yapacağını ne zaman piyano çalacağını mürebbiyesinin söylediği düzen, Cavidan'ı daha fazla hırçınlaştırsa da zamanla buna alışır. Yaşları ilerlediğinde, yine Paşa'nın isteğiyle Ahmet Baha mektepte eğitim görmeye başladığı zaman, Cavidan evde mürebbiyelerden ders almaya devam eder. Bu durum, bu dönemlerde kız çocuklarına genelde evlerde eğitim verilmesinin bir örneğidir.

Eğitim konusunda gençleri hep destekleyen Nahifi Paşa, Ahmet Baha'nın mektepteki terakkisini görünce ona bir keman alır ve aynı zamanda mektebin tatilde olduğu iki buçuk aylık süreçte yalıya haftada üç gün, bir usta çağırır. Kızına evinde eğitim aldırsa da böylece gerek mürebbiyeler gerekse bu usta sayesinde Ahmet Baha gibi Cavidan da musiki ile iştigal olur.

*“İki buçuk ay devam eden tatile esnasında çocukların en büyük eğlencesi de bu keman talimi meşgalesi oldu. Nihayet bir de usta bulunmuştu. Haftada üç gün yalıya devam ederek ona keman talim ediyordu. Cavidân mürebbiyesiyle birlikte ders okurken o, alekser panoramaların, resimli kitapların tetkikiyle meşgul olur, eğlenirdi. Ders nihayete erer ermez Bahâ kemanını omuzlar, yayını eline alır, dilhıraş sedalar da yalının içine yayılırdı.”*²⁵⁰

Babası sağken Matmazel Vörson, babasının vefatından sonra annesinin getirttiği Matmazel Polin; Cavidan'ın terbiyesinin yanında, Fransızca eğitimi ve mûsikî tahsili ile de ilgilenirler. Nahifi Paşa, hayatta olduğu süre boyunca kızının her türlü eğitimi konusunda son derece titiz ve ilgilidir. Onun gün içinde aldığı eğitimleri bizzat takip eder. Söylemeliyiz ki, bu romanda gördüğümüz ve diğer romanlarda da göreceğimiz gibi, incelediğimiz dönemler arasında yayımlanmış romanlarda, kız çocuğunun alacağı eğitimin seçilmesinde, yönlendirilmesinde baba baş rolü oynar. Bu durum *Kadın Kalbi* romanında, Hanımefendi'nin ancak Paşa'nın vefatından sonra kızının mürebbiyesini değiştirebilmesinden de anlaşılabilmektedir:

*“Bu sert çehreli, abus-ül-vech kadından ana kız öteden beri hiç hazzetmemişlerdi. Fakat merhum Paşa bir kere onun vukuf ve malumatına meftun kalmış. Senelerce müddet her ne denilmiş ne surette şikâyet edilmiş ise onu defedebilmek için hiçbir tesir husule getirememişti.”*²⁵¹

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi (Güzide Sabri Aygün, 1905) romanında daha evvel bahsettiğimiz gibi Fikret' in annesinin o çocukken vefat etmesi üzerine,

²⁵⁰ Nezihi, a.g.e., s. 188.

²⁵¹ Nezihi, a.g.e., s. 193, 194.

onunla anneannesi ve babası ilgilenir. Fikret'in çocukluk ve genç kızlığında, onun eğitimi ile yakından ilgili ve onu bu konuda destekleyen bir babası vardır. Fikret'e kitaplar alır ve hocalar tutar. Babasının Fikret'i eğitim hususunda desteklediğinin somut bir göstergesi, ona aldığı armağandır. Yalnızca kitaplar konusunda değil aynı zamanda kızının çok iyi piyano çaldığını görünce, bu konuda da onu destekler. BU yüzden ona bir de özel musiki hocası tutar. Bu anlamda Fikret'in babası, diğer incelediğimiz romanlardaki bazı babaların aksine, kızının her anlamda donanımlı bir birey olmasını sağlamaya çalışan bir babadır. Babasının kızına bu desteği romanda şöyle geçer:

*“Gayet parlak mesâii-i tedrisiyyesinin kıymetdâr bir nişâne-i takdiri olarak pederi tarafından Fikret'e bir altın kalem ile gayet zarîf bir yazıhane hediye edilmişti. Bu, bir genç kız için ne tatlı ne masûmâne bir hayattı! Fikret'in musikiye de fevkalâde istidâdı vardı. Piyanyoyu büyük bir maharetle çalar, daima muallimesinin takdirâtına mazhar olurdu.”*²⁵²

Müsebbib (Safvet Nezihi, 1910) romanındaki daha evvel bahsettiğimiz baba Zülfikar Bey, annelerini küçük yaşta kaybetmiş olan kızlarını, bir ana gibi kucaklar. Onları tek başına yetiştirip ahlaklı birer genç kız olmalarını sağlamasının yanında romanda, kızlarının tahsiliyle çok ilgili, sorumluluk sahibi bir baba olarak konumlandırılır. Zülfikar Efendi kızlarının devrin şartları nispetinde, iyi bir eğitim alabilmeleri için elinden geleni yapmıştır. Onun bu yıllardaki tek meşgalesi çocuklarını titizlikle yetiştirmektir. Zülfikar Bey'in kızlarına tahsil ettirdikleri romanda şöyle verilir:

*“Merhum pederleri mevaliden Zülfikar Efendi iki kızının talimine -zamanın müsaadesi nisbetinde- pek çok itina etmişti. Onun bütün zevk-i iştigâli yalnız iki kızına münhasır bulunuyordu. Onlara Arabî, Farsî'yi bizzat tedris etti. Kendisinin şiire merakı, vezin ve kafiye ile iştigâli vardı. Bunun için kızlarına aruzdan, mâniden tedrisatta bile bulundu. Onları şiirin letâfet-i rûhiyesiyle tagaddiye etmek istiyordu. Rana'nın validesi olan büyük kızı Hidayet Hanım daha ziyade eser-i zekâ gösteriyordu. Bu cihetle o, pederinin sevgilisiydi.”*²⁵³

²⁵² Güzide Sabri Aygün, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, İstanbul, Antik Dünya Klasikleri, 2010, s. 9.

²⁵³ Safvet Nezihi, *Müsebbib*, İstanbul, Suhulet Kitabhanesi, Cinan Matbaası, 1910, s. 13.

Görüldüğü gibi Zülfikar Efendi'nin kızlarına tahsis ettiği eğitim, dil ve edebiyat derslerinden oluşur. Ayrıca kızları Hidayet ve Atıfet Hanımlara Arapça ve Farsçayı bizzat kendisi öğretmesinden de kültürlü bir baba olduğu anlaşılır. Kızlarını kültürlü birer genç kız olarak donatmak için yoğun çaba sarf eden bu baba, bazı edebi romanlarımızdaki kızların okutulmaması gerektiği katı düşüncesine sahip olan diğer birçok baba gibi değildir. Bunlara ek olarak görüldüğü gibi, Hidayet Hanım bu derslere daha fazla alaka gösterdiği ve daha başarılı olduğu için romanda babasının sevgilisi olarak tasvir edilir. Bu da Zülfikar Bey'in eğitime ve başarıya verdiği önemi gösterir.

Müsebbib romanındaki baba ve kızları arasındaki ilişkiye taban tabana zıt bir ilişkiyi *Şipsevdi* (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1911) romanında görürüz. Zülfikar Bey, kızlarını kültürlü birer genç hanım olarak yetiştirmek için elinden geleni yapan bir baba iken; *Şipsevdi* romanındaki daha önce uzunca bahsettiğimiz umursamaz bir baba olan Kasım Efendi'nin, romanda geçen kızına eğitim diye verdiği tek şey aldığı ve okumasını istediği eski, kullanılmış, ucuz cin-peri hikayeleridir. Romanın başında aile tanıtılırken, bundan böylece kısaca bahsedilir. Edibe, klasik bir mektep eğitimi almamıştır. O, babasının onu dünyadan habersiz yetiştirmesinden dolayı hiçbir şeyi sorgulamayıp öylesine itaat eden bir kızdır ki, arkadaş gibi gördüğü hocası Azize Hanım ile bu kitapları okur. Bu durum Edibe'yi gittikçe kültürsüz bir kız hatta adeta aptal yapar. Babasının her dediğini yapan, düşünmeyen bir kız olup çıkar. Edibe'nin babasının kızına eğitim namına verdikleri romanda şöyle geçer:

*“Edibe'nin refika-i hayatı, enîs-i ruhu Azize Hanım isminde orta yaşlı bir hocası vardı. Babasından aldığı doğru hikemiyâtı mevk-i tatbiki koyabilmek için bundan âlâ bir yardak bulabilmek kabil değildi. Kâsım Efendi'nin kızına hediye olarak yaymacı kitapçılardan onar yirmişer paraya aldığı harekeli, müstamil cin ve peri hikayelerini hoca şakird ezberlercesine defaatle hatmederlerdi. Sanki balahat-ı halkiyeleri kâfi değilmiş gibi teziyyed-i hamakat için büsbütün zihin kapayacak ibarelerle tezyin-i hafızaya uğraşırlardı.”*²⁵⁴

Handan (Halide Edip Adıvar, 1912) romanında, Cemal Bey'in kızı Handan; daha evvel bahsettiğimiz gibi diğer kızlar, Şehper, Saffet ve Neriman'dan biraz farklıdır. O çocukluğundan beri, sürekli bilmek daha fazla öğrenmek ister. Handan'ın

²⁵⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şipsevdi*, İstanbul, Mihran Matbaası, 1911, s. 317, 318.

öğrenmek konusundaki bu merakı ve Cemal Bey'in bütün kızlarının aldığı eğitimler, romanda şöyle geçer:

“Sakallı, sakalsız, sarıklı Kuran ve Arabi hocaları; bazen çılgın, hoppa, bazen kuru ve korkunç İngiliz mürebbiyeleri; Ermeni, Macar, İtalyan daha bilmem ne cins musiki hocaları! Biz dört çocuk hep aynı hocadan aynı tahsili görüyorduk fakat Handan hepimizi arkada bıraktı. Bugün bizim tahsilimizi kazıyan bir lisan, biraz da edebiyat bulursun. Fakat Handan öyle değildi. Onda öğrenmek bir ihtirastı...

Bir-iki lisan öğrenip biraz piyano çalıp çekildikten sonra onun öğrenmek istiyakı her gün daha şiddetle artıyordu. Ona daha âlim, daha yüksek hocalar tutuyorlardı. Ve en nihayet en son hocası da zavallı Nâzım oldu. Musiki, edebiyat, felsefe, içtimaiyat, daha bilmem ne hep onunla ikmal etti.”²⁵⁵

Cemal Bey kızlarına temelde aynı eğitimleri tahsil ettirse de görüldüğü gibi bütün kızların bu konuya meyli aynı ölçüde değildir. Neriman'ın ve diğer kızların Handan'a göre okumaya, öğrenmeye olan merakı daha azdır. Refik Cemal, karısını tanıtmak için arkadaşına yazdığı mektubunda bu konudan şöyle bahseder:

“Neriman öyle nadir kadınlardan ki, insanı her gün başka çehre, başka düzme bir şahsiyetle üzmüyor. Hep o! Bu belki sizin gibi mariz gençler için bir kusur olsa bile bence değil, ben memnunum. Bunda ebedî bir emniyet hissi var. Onun için her gün daha mutmain, her gün daha asude, sevgili kitaplarımla meşgulüm. Yalnız Neriman'ı biraz mütalaalarım bigâne buluyorum. İçtimaiyattan sıkılıyor, tarihi az seviyor, hele felsefe okusam açıktan açığa uyuyor. Edebiyatı az çok seviyor, onda da Handan Hanım'ın çok dahli var.”²⁵⁶

Cemal Bey, tüm kızlarına başlangıçta aynı eğitimleri aldırır. Daha sonraları ise Handan'ın bu öğrenme merakından dolayı ailenin diğer kızlarından farklı bir eğitim hayatı olur. Cemal Bey, arkadaşı Selim Bey'in yeğeni Nazım'ı, Handan'a Hoca olarak tutmaya karar verir. Bu amaçla, bir akşam onları evlerinde ziyaret eder. Handan'ın eğitim mevzuunu Nazım ve Selim Bey ile özel olarak görüşür. Cemal Bey, Nazım'ın ders ücretlerinin pahalı olduğunu bilmektedir. Bu yüzden Nazım, Handan'a vereceği dersler için ücret talep etmeyince bunu başta kabul etmek istemeyip “Yavrum bu senin mesleğin, kendi kardeşine bile mutlaka bedava ders

²⁵⁵ Halide Edip Adıvar, **Handan**, İstanbul, Can Yayınları, 2020, s. 41.

²⁵⁶ Adıvar, a.g.e., s. 24.

vermemelisin.”²⁵⁷ der. Bunun üzerine Nazım bu dersler için kesinlikle para alamayacağını açıklar.

“- Dinleyiniz. Eğer bu memlekette yazı yazılsa, sansür olmasa yahut hiç olmazsa kemanla, musikiyle hayat kazanılsa hocalık etmem. Bilseniz bu kibar hocalığı beni nasıl bizzarre eder. Nasıl fena bir meslektir. Bu fena talebelerden dinlenmek için Handan Hanım’a ders vereceğim. Bu benim tiyatrom, konserim, bu memleketin vereceği yegâne zevk! Artık bunun için para alırsam bu da zevk olmaktan uzak kalır. İnsaf ediniz.”²⁵⁸

Nazım’ın yoğun ısrarlarından dolayı Cemal Bey ücretsiz ders işini kabul etmek zorunda kalır. Handan’ın bir sistem dairesinde iyi bir eğitim almasını isteyen Cemal Bey ile Nazım bir plan hazırlarlar. Cemal Bey ve Nazım tarafından oluşturulup Handan’a iletilen ders çalışma programı şu şekildedir:

“Sabahleyin erken kalkacakmışım, evvela bir saat tarih ve edebiyatla meşgul olacağım, sonra bir buçuk saat piyanoda etüt yapacağım, yemekten sonra bir saat istirahat, sonra bir saat sosyoloji ve felsefe okuyacağım ve ondan sonra günü tatil edeceğim...”

Edebiyat, Osmanlı edebiyatı, tarih, tarih-i umumi fakat aynı zamanda Osmanlı tarihi de okuyoruz. Ben evvela Osmanlı tarihini bildiğimi söyledim. Hele Osmanlı edebiyatının eski Acem mektebini neden tetkik edeceğimi anlayamıyorum.”²⁵⁹

Bu ders çalışma programının yoğunluğu başta Handan’ı şaşırtsa da zamanla alışır. Tüm bunların haricinde Handan yabancı bir hoca olan Don Pedrelli’den de musiki eğitimi de alır. Cemal Bey’in kızı için hazırlanan son derece yoğun ve geliştirici olan bu program, Handan’ın iyi bir eğitim alarak yetişmesi içindir. Görülmektedir ki Cemal Bey, kızlarının eğitimi önemsemesinin yanında, bu eğitimin ayrıntılarıyla da ilgilenir.

Genç Kız Kalbi (Mehmet Rauf, 1914) romanında Pervin, İstanbul’da amcasının evinde hayallerinden çok uzak bir hayat yaşarken kendisini de sorgular. Ona anne ve babası çok iyi bir eğitim vermiş, daha küçük yaşlarından itibaren her şeyiyle titizlikle ilgilenmişlerdir. Pervin günlüğüne içini dökerken, zamanında aldığı eğitimlerin şimdiki hayatında ne işine yarayacağını bir türlü anlayamadığından bahseder. Ailesi

²⁵⁷ Adivar, a.g.e., s. 65.

²⁵⁸ Adivar, a.g.e., s. 65, 66.

²⁵⁹ Halide Edip Adivar, a.g.e., s. 53.

ona piyano çalmayı, yeni lisanları öğretmişler fakat kendileri piyanodan anlamayan, kızlarına tahsil ettirdikleri o dilleri bilmeyen insanlardır. Her ne kadar amcası ve kızının ilişkisi gibi bozuk bir ilişki üzerine kurulu bir aile hayatı olmasa da Pervin, şimdi ailesinin bu tutumlarının insanları kendilerine gıpta etmesini sağlamak için olduğunu düşünür. Ailesinden aldığı eğitimi bu anlamda sorgulasa da o, amcasının kızının yaşadığı hayata şahit olunca her hâlükârda her şeyiyle titizlikle ilgilenilen bir aileye sahip olduğunu daha iyi anlar. Erkeklerin amcası gibi böyle kaba olabilişini onların okulda birbirinden farklı aileden gelen insanlarla tanışmasına ve böylece birçok kabalık, yalan, yanlış tutumlar öğrenmesine bağlar. Kendisi gibi, kız çocukları belli bir yaştan sonra evde eğitim aldıkları için erkeklerden bu anlamda farklıdır.

Pervin Nigâr’la tiyatro izlemeye gittiklerinde, bu eğlenceyi çok bayağı bulur ve eğlenmez. Bunun yanında, olur olmaz her şeye gülen buradaki insanları da riyakâr bulur. Kendi ruhunun bu insanlardan farklı oluşunu, eğitime bağlamak ister fakat daha sonra bunun üzerine düşündüğünde, eğitim olarak kendisinin kimseden üstün olmadığını fark eder. Burada onun kendi ağzından aldığı eğitimlerin herkesin aldığı sıradan eğitimler olduğunu öğreniriz: “*Tahsilim bir Türk kızının az çok tertipsiz, usulsüz tahsilinden başka bir şey değil.*”²⁶⁰

Aydemir (Müfide Ferit Tek, 1918) romanındaki baba Nedim Paşa’nın, vefat eden iki eşinden ayrı ayrı iki kızı olduğundan ve onları tek başına yetiştirdiğinden daha evvel bahsetmiştik. Kızlarına karşı her zaman ilgili olmasının yanında özellikle anneleri vefat ettikten sonra, onların sorumluluğunu tek başına üstlenip eğitimleri ve terbiyeleri ile son derece titizlikle ilgilenmiştir. Romanda, Nedim Paşa, kızlarını memleketteki kızların aksine iyi eğitimler gören ve memleket için çalışacak iki güzel kadın olarak yetiştirmek için çabalayan bir baba olarak tasvir edilir.

Nedim Paşa, büyük kızı Hazin’in ne kadar çalışkan olduğunu görünce onun tıp tahsil etmesini ister fakat bu konuda baskı yapmaz. Çünkü kızlarına kendi yollarını çizmeleri hususunda güvenmektedir. İki ayrı tabiata sahip olan kızlarını hiçbir zaman aynı kalıba sokmak ve kendi emelleri doğrultusunda yetiştirmek gibi bir gayesi olmamıştır. Nedim Paşa’nın bu tutumunun en somut örneği Hazin’dir. Kızların tahsil hayatlarının planlamasının yapılma zamanı gelince Hazin, duygusal ve sanatkâr tabiatı itibarıyla doktor olmak istemez sanat ile bilakis de musiki ile ilgilenmek istediğini söyler. Kızının bu isteğiyle de gurur duyan Nedim Paşa’nın, bu konudaki

²⁶⁰ Mehmet Rauf, **Genç Kız Kalbi**, İstanbul, Muhtar Halid Kitabhanesi, 1914, s. 29.

düşünceleri romanda “Zaten her sanat, her tahsil, her kemal memlekete bir hizmet değil miydi?”²⁶¹ şeklinde geçer. Paşa’nın küçük kızı Nevin’in tahsili konusuna geldiğimizde ise babasının Hazin’in almasını ön gördüğü tıp tahsilini o almak ister. Bunun sebebi romanda şöyle geçer: “Nevin, biraz daha maddî idi. Onun her şeyden gülecek, eğlenecek bir vesile çıkaran şen, çalışkan ve araştıran ahlâkı ablasının yapamayacağı tahsile pek müsait idi.”²⁶²

Kızları biraz daha büyüdüğünde Nedim Paşa, dünyadaki tek varlığı kızlarından ayrılmak istemese de onların musiki ve tıp alanlarında daha iyi tahsil görebilmeleri için Paris’e gönderir. Kızlar böylece sahip olmak istedikleri meslekler için emin adımlarla ilerlerler. Bu eğitim hayatı sandıkları kadar uzun sürmez. İki yıl sonra yirmi üç yaşında olan büyük kızı Hazin, konservatuvarın son sınıfında, küçük kızı Nevin ise iki sene sonra tıp okuluna girebilmek için sınavlara hazırlanmaktayken Paris’ten geri çağırılırlar çünkü Nedim Paşa Jön Türk’leri araştırmaya girişmesinden dolayı görevden alınır. Kızların eğitimleri de böylece yarım kalır. Her ne olursa olsun, Paşa, kontrolü dışında gerçekleşen durumlar haricinde, her zaman kızlarının ileride eğitilmiş birer kadın olmaları için çabalamıştır.

Son Eseri (Halide Edip Adivar, 1919) romanında, başkahraman Feridun Hikmet ve kızının sevgi dolu fakat sonu Nerime’nin hastalanıp ölmesiyle hüsrarla biten baba-kızı ilişkisinden, aynı zamanda, Feridun’un sevdiği ressam Kamuran ile babası arasındaki ilişkinin olması gerekenin çok dışında olduğundan daha evvel bahsetmiştik. Kamuran’ın çocukluğunda ve gençliğinde, babası yanında değildir. Bunun yanında, bugün bir ressam olmasında, babasının küçücük de olsa bir etkisi olduğunu yadsıyamaz. Kamuran, Feridun Hikmet’e yazdığı mektubunda babasından bahsederken, onu ilk defa abisi Asım’ın düğününde gördüğünü söyler ve ekler:

“Onun için babamın üzerimizde tesiri hep haricidir. Bununla beraber bu tesirin hayatımızda esaslı bir rol oynadığını da kabul ediyorum. Asım ondan dolayı hariciye memuru oldu. Bana ince belli güzel bir Fransız mürebbiyesi gönderdi. Resim yapar, iyi piyano çalardı. İkisini de evvelâ ondan öğrendim.”²⁶³

Çocukluklarında ve yetişme devrelerinde yanlarında olmayan bir babanın bu yaptığı iki şeyin pek de bir anlamı yoktur. Bu adam sadece vardır, hayattadır ama

²⁶¹ Müfide Ferit Tek, **Aydemir**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2002, s. 23.

²⁶² Tek, a.g.e., s. 23.

²⁶³ Halide Edip Adivar, **Son Eseri**, İstanbul, Can Yayınları, 2008, s. 98.

çocukları için yoktur. Kamuran'ı bir lisede okutan bile abisidir çünkü Asım evlense dahî kardeşine karşı üstlendiği baba misyonunu hep korur.

*“Nihayet kardeşim Paris’e üçüncü kâtip oldu; karısını aldı, gitti. O gittikten sonra beni de Dam dö Siyon’a verdiler.”*²⁶⁴

Çalikuşu (Reşat Nuri Güntekin, 1922) romanında, daha evvel bahsettiğimiz gibi annesi ölünce, asker olan babası Feride’yi bir Fransız mektebine verir. Feride zavallı babasının, onun iyiliği ve eğitim alabilmesi için ondan ayrılmayı nasıl göze aldığından şöyle bahseder:

*“Büyükannemin ölümü onu müşkül bir mevkide bırakıyordu. Bekâr bir zabıt, dokuz yaşında bir kız çocuğunu peşine takıp dağ, taş sürükleyemezdi. Nedense beni teyzelerimin yanında bırakmaya yanaşamıyor, ihtimal, bir sığıntı vaziyetine düşmemden korkuyordu. Ne düşündüyse düşündü, bir sabah beni elimden tutarak vapura bindirdi; İstanbul’a geçirdi. Köprüde tekrar bir arabaya binerek bitip tükenmez yokuşlardan çıktık, çarşılardan geçtik, sonra büyük bir taş binanın kapısı önünde durduk. Burası benim on sene kapalı kalacağım Sör mektebiydi.”*²⁶⁵

Babasının Feride’yi okutmasının sonucunda Feride muallim olur. Her ne kadar bu mektepte okurken babası Nizamettin Bey vefat etmiş olsa da Feride, babası sayesinde okumuş meslek sahibi bir kadın olur. Romanda, Feride’nin muallimlik için yaşadığı yeri terk edip neden Anadolu’ya gittiğinden de bahsedilir. Feride’nin kalbinde bir yara olan Kamran ile alakalı bu olay sonucunda, Feride’nin ayaklarının üzerinde durabilmesi de yine babasının onu okutması sayesinde.

Feride, yaşı biraz büyüyüp bir genç kız olduğunda teyzesinin oğlu Kamran’dan hoşlanmaya başlar. Bir gün Kamran’ı Neriman isimli bir kadınla sarmaş dolaş görünce çok kıskanır. Feride, Kamuran’a karşı içinde oluşmaya başlayan hisleri uzun süre kimseye söylemez ve biraz kafa dinlemek için teyzelerinden birinin yanına gider. Kısa bir süre sonra Kamran da arkasından gelir. Feride, kuzeni Müjgan ve Kamran bahçede dolaşırlarken salıncağa binmeye karar verirler. Beraber salıncakta sallanırlarken Kamran, Feride’ye onunla evlenmek istediğini söyler. Ondan müspet

²⁶⁴ Adivar, a.g.e., s. 99, 100.

²⁶⁵ Reşat Nuri Güntekin, *Çalikuşu*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2014, s. 26.

cevap alana kadar da ısrar eder: “Benimle evlenmeye razı olduğunu ağzından işitmeden seni bırakmam, beraber düşüp ölünceye kadar.”²⁶⁶

Feride, Kamran’ın da kendisini sevdiğine ilk başta çok şaşırır, sonunda Kamran Feride’yi ikna eder ve ikili nişanlanırlar. Nişanlılıkları süresince Kamuran hekimlik mesleği eğitimi için yurt dışına gider ve böylelikle aradan iki yıl geçer. Kamuran ve Feride arasındaki ilişki nihayete eremedten biter. Nikahlarına üç gün kala, bir kadın Feride’yi ziyaret eder ve Kamran’ın yurt dışında olduğu süre zarfında bir kadınla ilişkisi olduğunu söyler. Kamran’dan Münevver isimli kadına yazılmış mektupları görmek Feride’yi kahreder. Feride hemen Kamran’a bir mektup yazar ve “*Kâmrân Beyefendi. ‘Sarı Çiçek’ romanını baştan başa öğrendik. Bir daha ölünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum.*”²⁶⁷ diyerek onu terk eder. Feride, yaşadığı bu olayın ardından ömrünü Anadolu’nun değişik vilayetlerinde öğretmenlik yapmaya adanır.

Son Arzu (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1922) romanı, okuduğu romanların etkisiyle artık sevdalanmaya hazır bir genç kız olup çıkan Nuruyezdan’ın, üç kız arkadaşı ve Hoşkadem dadı ile gezmeye çıkmalarıyla başlar. Nuruyezdan bu gezi esnasında karşılaştığı, Rıdvan Sabih isimli genci görür görmez, ömrünü geçirmek istediği adamın bu adam olduğu kanısına varır. Nuruyezdan, üç yaşındayken babasını kaybettiği için beraber yaşadıkları dedesi Feyzullah Efendi, o geceden sonra günlerce onu başka bir yere göndermez. Artık genç kız olma yolundaki torununu bir şekilde korumalıdır. Feyzullah Efendi, aslında kötü niyetli bir insan değildir. Sadece kendi inancına ve fikirlerine göre torununu anca böyle koruyabilmektedir. Nuruyezdan da dedesini sever her sabah elini öpüp onun hayır duasını alır.

Nuruyezdan’ı himaye eden büyükbaba Feyzullah Efendi, torununun eğitimine önem verir, cahil kalmasını istemez fakat bunların yanında onun diğer kızlar gibi tamamen batılı olarak yetişmesine de izin vermez. Nuruyezdan, okul çağına geldiğinde, onu okula gönderip çağın eğitimlerini aldırır. Bunların dışında, dönemin insanların rahat yaşantıları yüzünden ahlaka uygun olmayan şeyler öğrenmesinden de endişe eder. Onun okuma yazma bilmesini, eğitim almasını isterken aynı zamanda başına gelebilecek kötülüklerden de onu korumak istediği için torununun eve giriş çıkış saatlerini kontrol eder, gezmeye çıkmasına da ara sıra izin verir. Fakat

²⁶⁶ Güntekin, a.g.e., s. 106.

²⁶⁷ Güntekin, a.g.e., s. 143.

görülyor ki burada amacı torununu baskılamak değil ona oğlundan kalan emaneti kendi kızı gibi özene bezene yetiştirmeye çalışmaktır. Feyzullah Efendi'nin Nuruyezdan'ın eğitimi konusundaki titizlenmeleri romanın gezmeye giden üç kız arkadaşın tanıtıldığı baş kısmında şöyle geçer:

“İfrattan tefritten kaçınarak hafidesini birkaç mektepte okuttu. Dadısız, lalasız evden bir karış ayırmazdı. Çocuğun mektep çantasını daima karıştırır, ders haricinde okuyacağı kitapları kendi intihab eder. Ona ahlâk risaleleri, ‘Nasihatü-l Hükemâ’ okutmaya uğraşırdı.”²⁶⁸

Nuruyezdan bahsettiğimiz gibi Hacı Feyzullah Efendi'nin torunu, Zışan komşuları Salim Efendi'nin kızı ve Vicdan ise diğer komşu Muslihiddin Efendi'nin kızıdır. Romanda, Zışan ve Vicdan'ın babalarının yalnızca bu şekilde adları geçer. Vicdan ve Zışan'ın babaları ile olan ilişkilerine değinilmese de Nuruyezdan'ın sınıf arkadaşı Rasime'nin babası ile ilişkisine değinilir. Aileleri tarafından korunmaya çalışılan kızların babalarıyla ilişkilerinin bu çerçevede nasıl yürüdüğünü görürüz.

Nuruyezdan'ın okul arkadaşı Rasime'nin eğitim çağında babasıyla arasındaki kopuk ilişkiyi daha iyi anlayabilmek açısından, zıt bir ilişki olan Feyzullah Efendi Nuruyezdan ilişkisine değindik. Nuruyezdan, dedesi tarafından böylesine korunurken, mektep arkadaşı Rasime, onu bambaşka bir yöne çeker. Nuruyezdan bir gün, Rasime'nin bazı müstehcen romanlar okuduğunu görür. O da bu romanlarda geçen aşk bahislerinden her genç kız gibi etkilenir. Rasime, bu romanları babasından gizli okumaktadır. Babası Rasime'yi, içki içip sarhoş olduğu akşamların birinde, gazetede gördüğü, neşredilmiş müstehcen bir roman hakkında uyarır. Onlardan birini okuduğunu görürse kızını geberteceğini söyler. Rasime'nin babasının, kızına neden bu kitapları okumaması gerektiğini düzgün bir üslupla anlatmak yerine böyle konuşması tabii Rasime'yi bu konuda daha da meraklandırır. Bilinir ki bir şey yasaklandığında, insana daha da cazip gelir. Bu yüzden Rasime, bu okumaları gizlice yapar. Nuruyezdan'ın, Rasime'nin bu cesaretine çok şaşırması üzerine, Rasime de bu kitapları nasıl gizli okuduğunu ona anlatır.

“Beybabam akşamları birkaç rakı attıktan sonra güler, söyler. Parlar, söner... Sabahleyin pek çatık suratla kalkar. En lüzumlu işlere bile bakmaz. Her şeyi annemle ihtiyar uşağımız İdris'in başına bırakır gider. Benim ne okuduğumu o merak etse bile

²⁶⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Son Arzu**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1922, s. 39.

*tetkike, tahkike hiç vakti yoktur... pek ihmalcidir. Sarhoşken atar tutar. Ayılınca hepsini unuttur...*²⁶⁹

Burada görüyoruz ki, Feyzullah Efendi'nin yetiştirdiği çocuk üzerinde titizlenmesi ile Rasime'nin babasının tutumu arasında dağlar kadar fark vardır. Rasime'nin babası kızını eğitim alması için mektebe gönderir fakat kızının aldığı eğitimin niteliğinden, okuduğu kitaplardan ve bu kitaplardan edindiği bakış açılarından zerre haberi yoktur.

Sabir Efendi'nin Gelini (Ercüment Ekrem Talu, 1922) romanında, daha sonraki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde anlatacağımız Sabir Efendi'nin iki gelini, birbirlerine hem yetiştirme tarzları hem de karakter olarak taban tabana zıttır. Belkıs, Devlet-i Âliye şehbenderlerinden Vedad Sarım Bey'in beş kızından en büyüğüdür. Belkıs, romanda babası tarafından müthiş tahsil ettirilmiş bir genç kız olarak geçer. Bu tahsil, Paris'te yatılı bir okulda okumak ve Fransız kültürü ile yetiştirmektir. Babasının Belkıs'a aldıracağı eğitim romanda, karakteriyle ilişkilendirilir. Sabir Efendi'nin oğluyla evlenmesiyle tanıtılmaya başlanan bu kız, aldığı eğitimin etkisiyle; zarif ve kültürlü bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bu yüzden, kendi gibi batı kültürüyle yetişmiş ve batılı yaşamayı arzulayan Sabir Efendi'nin oğullarından, Tahir Bey ile evlenir.

Sabir Efendi'nin diğer gelini Huriye ise hem karakter olarak hem de aldığı eğitimle Belkıs'tan bambaşkadır. Romanda onun geçmişine de evin diğer gelini Belkıs'ı kıskanması yoluyla değinilir. Huriye'nin küçüklüğü Anadolu'da geçer, burada yetişir ve küçüklüğünde sık sık hasta olan bir çocuk olduğu için şımartılıp okula da gönderilmez. Babasının onu ilk mektebe dahi göndermemesi, tahsil alamaması Huriye Hanım'ı bugünkü cahil, kıskanç, özgüvensiz kadın yapar. Okula gitmeyip buradan kalan vakitte mahalle kadınlarıyla oyalandığı için de bir insanda olabilecek kıskançlık, iftira, dedikodu gibi her türlü kötü özelliği bünyesinde toplamıştır. Gelinlerden Belkıs, bir gün Huriye'yi, bir sürahinin içinde ellerini yıkamaya çalışırken yakalar. Huriye'nin hiçbir eğitim almamış olması, onun toplum içerisindeki hareketlerini de böylece etkiler.

İlerleyen bölümlerde Huriye'nin evlendikten sonra aile ilişkilerinde sorunlar yaşadığını fakat aynı evde yaşayan diğer gelin Belkıs'ın mutlu bir evlilik hayatı

²⁶⁹ Gürpınar, a.g.e., s. 44,45.

olduğunu göreceğiz. Görülüyor ki, çocuk yaşta eksik veya hiç eğitimsiz yetiştirilmiş bir kadın ile yüksek tahsil görmüş bir kadın arasındaki fark, insan ilişkilerindeki beceri hususunda kendisini gösterir.

Zâniyeler (Selahattin Enis Atabeyoğlu, 1923) romanında, isminden -zina edenler- de anlayabileceğimiz gibi, İstanbul'da nam salmış bir kokotun hayatından bahsedilir. Roman, Fitnat'ın hayatta gerçek anlamda kimseyi sevmeyen, kendisi güzel olmasına rağmen karakteri güzel olmayan bir kadın olarak tanıtılmasıyla başlar. Anlatıcı söze Fitnat'ı onun ruznamesinden öğrendiğini bilgilerle tanıtacağını söyleyerek başlar. Fitnat, Balkan harbinden önce servetçe zengin daha sonra ise elindekileri kaybedip sefaletle düşen bir ailenin kızıdır. Fitnat'ın anne-babası, maddi sıkıntılarına rağmen ona İstanbul'da ellerinden gelen en iyi eğitimi aldirmışlardır. Ailenin kızlarının eğitim alabilmesi için gayretleri, romanda bizzat şöyle geçer ve aynı zamanda burada, daha sonra bahsedeceğimiz Fitnat'ın insanları nasıl bir efsunla kendine bağladığının ilk izlerini de görürüz:

“Mamañih bu aile, sefaletlerine rağmen İstanbul'da kızlarını iyi tahsil ettirdiler, ellerinden geldiği kadar kızlarının iyi yetişmesine ihtimam ettiler.

Güzelliği, şedit ve cevval zekâsı, mektepte bulunduğu zaman Fitnat'ın etrafında bütün arkadaşlarını topladı. Ve o, daha mektepte iken bir başına bir güneş gibi parladı... Onun sözlerinde nasıl bir efsun vardı ve gözleri nasıl bir sihirle doluydu; bu noktayı hiçbir arkadaşı tahlil etmeksizin ona sürükleniyorlardı.”²⁷⁰

Hiçbiri (Suat Derviş Baraner, 1923) romanının baş karakteri Cavide'nin, daha evvel bahsettiğimiz gibi anne ve babası küçük bir çocukken onu terk ederler. Annesinin, sevgilisi Danyal'la kaçıp onu terk etmesi, babasının da bu olay ardından onu Suzan Halasına bırakıp yurt dışında yeni bir hayat kurması Cavide'nin kalbinde derin yaralar açar. Gerçekten sevilmediği için gerçek sevgiye hiçbir zaman ulaşamaz.

Bu bölümde bu romana kısaca değinmemizin sebebi, babasının Cavide'nin eğitim hayatındaki çok küçük de olsa etkisidir. Ali Bey, Cavide'yi ablasına bırakıp yeni hayatını kurarken, vicdan azabı çekmemek için Cavide'nin burada iyi bakılacağı yönünde sözler alır. Aldığı bu sözlerin bir kısmı da kızının eğitim hayatı ile ilgilidir. Babası tarafından terk edildikten sonra, yine babasının tembihiyle Cavide'nin aldığı eğitimden romanda şöyle bahsedilir:

²⁷⁰ Selahattin Enis Atabeyoğlu, *Zâniyeler*, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1923, s. 5,6.

“Türkçe dersleri için bir hoca tutulacak ve her zaman bakmak için bir matmazel getirtilecekti. Ali’nin Suzan’dan bir ricası, Cavide’yi iyi yetiştirmesiydi. Onun, çılgınlık derecesinde olan, fazla neşesinin ve afacanlığının önüne geçilecek, iyi bir ev hanımı olarak yetiştirilmesine gayret edilecekti.”²⁷¹

Sözde Kızlar (Peyami Safa, 1923) romanında, Yunan saldırıları esnasında babası kaybolan Mebrure, İstanbul’a gelir ve burada akrabalarının yanında babasını aramaya başlar. Geldiği bu şehrin Anadolu hayatından çok farklı olduğunu gören Mebrure, burada birçok zorlular çekse de daha önce bahsettiğimiz gibi romanın sonunda babasının nerede olduğunu bulur.

Mebrure İstanbul’daki akrabalarının yanında kaldığı süre zarfında, merhum Nafi Bey’in kızı Nevin ile dertleşir. Bu sohbetleri sırasında da babasından ve babasının ona nasıl titizlikle tahsil ettirdiğini anlatır. Mebrure bu köşke ilk geldiği gün, Nevin Mebrure’nin piyanoya uzun uzun baktığını görünce çalmasını bilip bilmediğini sorar. Mebrure ise bildiğini fakat uzun süredir çalmadığı için pek hatırlamadığını söyler. Bu vesileyle İhsan Efendi’nin kızı Mebrure’ye nasıl bir tahsil aldırıldığı verilir. Mebrure, tahsilini İzmir’deki Amerikan Mektebi’nde almıştır. Bu yüzden de eğitimi boyunca altı sene İzmir’de ikamet etmiştir. Bu mektepte aldığı ilimler haricinde piyano çalmayı de öğrenmiştir.

Mebrure’nin tahsili hakkında diğer malumatlar, Mebrure’nin, Nevin’in arkadaşlarından biri olan Nadir Bey’in annesi Hayriye Hanım ile olan konuşlarıyla verilir. Mebrure, İstanbul’da Beşiktaş semtinde doğmuştur. On bir yaşına kadar da burada yaşamıştır. Annesi vefat edince, İhsan Efendi bu şehirde uzaklaşmak isteyip mağazasını satmış ve Manisalı tüccar bir arkadaşıyla Manisa’ya yerleşmiştir. Kızı Mebrure’yi de İzmir’e tahsile gönderen İhsan Efendi, kızına karşı hep çok fedakâr bir baba olmuştur. İhsan Efendi, hem eşini kaybettikten sonra kızını asla üzmemek istemeyeceği için bir daha evlenmeyi aklından bile geçirmemiş hem de zor durumda bile olsa tahsilini çok önemseydiği için, kızını özlemek pahasına İzmir’deki Amerikan Mektebi’ne onu göndermiştir. İhsan Efendi’nin kızını nasıl tahsil ettirdiği romanda şöyle verilir:

²⁷¹ Suat Derviş Baraner, **Hiçbiri**, İstanbul, İthaki Yayınları, 2021, s. 64.

“Çok fedakârlık etti. Çünkü bir tane evlâdı idim. İyi terbiye edilmemi istiyordu. Orada Amerikan Mektebi’ne leylî verdi, ayrıca Türkçe okumam için de hususî muallim tutturdu.”²⁷²

İzmir’de kaldığı süre boyunca kızını yalnız bırakmayan İhsan Efendi, on beş günde bir kızını ziyaret edip eksiklerini gidermiştir. İşte Mebrure’nin mektebi bitirip babasının yanına gideceği sıralarda, Yunanlılar İzmir’i işgal edip sonra da Manisa’ya girerler. Önceki bölümde bahsettiğimiz gibi türlü badirelerden sonra, romanın sonunda baba ve kızı tekrar kavuşurlar.

Gizli El (Reşat Nuri Güntekin, 1924) romanındaki Aziz Paşa’nın, daha evvel bahsettiğimiz gibi bir oğlu bir de ondan büyük kızı vardır. Paşa, kızını, küçük oğluna derslerinde yardım edecek olan Şeref Bey ile tanıştırır. Konuşmaları esnasında kızının eğitim hayatından da bahseder. Seniha’nın iyi bir eğitim almasını önemseydiği için zamanında ondan ayrı kalmayı göze aldığı, iyi bir eğitim almanın bu denli önemli olduğunu düşündüğünü söyler.

“Pangaltı’nda Fransız mektebini bitirdi. Buraya çiftçilik yapmaya geliyor... Prensesle epey zamandan beri ayrı yaşıyordum. Bana ağır geldi ama, ne yaparsın? Tahsil ve terbiye görmeden olamazdı.”²⁷³

Seniha, Fransız Mektebi’nden başarı ile mezun olduğu için Fransızca’yı da çok iyi bir şekilde öğrenmiştir. Lakin babası kızının Türkçesinden, özellikle de yazısının kötülüğünden yakınıp oğlunun öğretmeni Şeref Bey’den kızına da Türkçe konusunda yardımcı olmasını ister. Paşa kızı bu konudaki eksiliğinden dolayı aşağılamaz aksine mektepteyken kendisine yazdığı mektuplardaki imla hatalarıyla muzipçe dalga geçer. Burada dönemin bir sorunu olan, Türk ailelerinin çocuklarına batılı eğitim aldırarak istemelerinin sonucu olarak çocukların kendi kültür ve dillerini doğru bir şekilde öğrenebilme konusunda eksiklikler yaşadığını görürüz.

“Seniha, Adnan gibi mankafa çıkmadı. Pek iyi çalıştı doğrusu. Zararsız bir şahadetname aldı... Frenkçesi yolunda... Fakat, Türkçesi berbat... Hele bir yazısı var ki, (bastonunun ucu ile bir sümüklüböceği göstererek) bunu bir kâğıt üstüne bırak... Seniha ile yazı imtihanına girsin.”²⁷⁴

²⁷² Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2020, s. 77.

²⁷³ Reşat Nuri Güntekin, *Gizli El*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2020, s. 30.

²⁷⁴ Güntekin, a.g.e., s. 31.

İncelediğimiz romanlarda, kızların mektebe gitmesine sıcak bakmayan babalar kızlarının kitap okumalarını da doğru bulmazlar. Kitaplarda anlatılan aşk hikâyelerini ahlaka aykırı şeyler olarak nitelerler. Seniha'nın babasıysa, bu konuda son derece rahattır. Bir gün, derse başlamadan önce, Seniha ve Şeref Bey'in rastgele bir şiiri okuduklarını görür. Bu şiir, bir aşk şiiri olduğu için Şeref Bey utanır. Bunun üzerine Aziz Paşa, bu şiirleri, aşk romanlarını okumanın çok normal olduğunu ve hiçbir zararının olmadığını söyler. Aksine, Şeref Bey'e, kızına okutması için Namık Kemal'in *Cezmi* romanını tavsiye eder.

Pervaneler (Müfide Ferit Tek, 1924) romanında Doktor Burhan Ahmet, daha evvel bahsettiğimiz gibi Fransız bir kadınla evlenip aile kurmuş olmasına rağmen kız kardeşi Leman hususunda, onu ecnebi okuluna göndererek ailesinin çok rahat davrandığını düşünür. Ailesinin bütün ısrar ve engelleme çabalarına rağmen Leman, Amerikan Mektebi'nde eğitim almaya başlar. Bu mektebe giden öğrencilerin aileleri oldukça rahat, kendi kültürlerinden uzak yaşayan insanlardır. Doktor Burhan Ahmet, kendisi evlenip gitmesine rağmen, bu evde anne ve babası ile yaşayan kardeşi için çok endişelenir çünkü babaları çok pasif bir adamdır. Leman'ın babasının bu tavrı romanda, “*Evde mütemadiyen, lüzumsuz yere bağırır ve herkesi bıktırırdı.*”²⁷⁵ şeklinde geçer. Burhan Ahmet de bu yüzden kendisini kardeşi üzerinde daha da sorumlu hisseder.

Leman'ın babası, kızını Amerikan Kolejine büyük bir hevesle göndermez. Eğitim konusunda bilinçli bir baba da değildir. Yalnızca, batılı bir eğitim alması gururunu okşar ve kızının oradan alacağı eğitim sayesinde kendisine iyi bir gelecek hazırlayacağını düşünür. Leman'ı ailesinin Amerikan Mektebi'ne gönderme kararı romanda şöyle geçer:

“*Bir gün, ailenin gururunu okşadığı ve kıza parlak bir istikbal hazırlayacağını ümit ettikleri için Leman'ı Bizans Kolej'e verdiler.*”²⁷⁶

Ne yazık ki Leman gibi, bu mektebe giden kızların tek emeli, tanıştıkları bu özgür dünyadan ayrılmamaktır. Babası Leman'ı böyle bir okula vererek onun iyi bir eğitim almasını değil ailesinden giderek uzaklaşmasını sağlamış olur. Leman'ın ve mektepteki arkadaşının bu konudaki düşünceleri romanda şöyle geçer:

²⁷⁵ Müfide Ferit Tek, *Pervaneler*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1924, s. 49.

²⁷⁶ Tek, a.g.e., s. 49.

“Sene sonunda eve dönmek... Allah korusun! Her gün Leman’la baş başa verip bu derde çare arıyorlardı... Hâlbuki ikisi de fena kızlar değillerdi, ailelerini belki de seviyorlardı... Fakat pek küçükden girdikleri bu mektep ve aldıkları bu terbiye bir kere onları muhitlerinden soğutmuştu.

Çünkü değişmişlerdi; bir istihale geçirmişlerdi...”²⁷⁷

Leman, okuduğu mektepteki çevreye bir süre sonra tamamen alışır ve uyum sağlar. Bir gün okulda bir davet verilir. Bu davete giderken giymek için yeni bir elbise almak ister ama babası elbiseyi alacak maddi durumda olmadığı için ondan utanır. Leman’ın tam da tahmin ettiği gibi annesi elbise işini babasına açınca, adam bağırır çağırır. Babası kızının istediği mektepte okutabilmek için evini rehin vermiştir. Bundan dolayı da kızının kendisini hala maddi zora sokmasını anlamamaktadır. Leman’ın mektep hayatı böylece ailesiyle anlaşmazlıklarla geçer.

“Leman’ın derdi elbise idi!.. Bunu nasıl öbürlerine söylesin? Herkes onu zengin biliyor. Babasının on parasız bir mütekâid miralay olduğu söylenir mi? Fakat maalesef hakikat bu! Babası kızına elbise bile yapamayan zavallı bir adam idi...

- Hanım, hanım, beni harp zengini mi zannettin? Ben mütekâid bir zabitim! Anladın mı? hesap bilmiyor musunuz a canım?... Yoktan anlamıyor musunuz? Ne ile ne ile yapayım? Evi bile rehin ettik... Nemiz kaldı. Kız mektebi bitirmeden evvel bizi bitirdi... Keşke vermeseydik! İşi uzatmayınız vallahi alırım... Mektepten alırım!”²⁷⁸

Dudaktan Kalbe (Reşat Nuri Güntekin, 1925) romanında, daha evvel bahsettiğimiz gibi, baş kahramanlardan olan Cavidan’ın, annesi yani Vefik Paşa’nın ölen eşi hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmez. Bunun yanında Vefik Paşa’nın annesiz kalan küçük kızıyla nasıl ilgilendiğinden kısaca söz edilir. Eşinin vefat etmesi hem Vefik Paşa’nın hayatını hem de kızları Cavidan’ın eğitimini olumsuz yönde etkiler. Daha evvel bahsettiğimiz gibi Vefik Paşa, düzenli iş hayatını bırakır ve kızı Cavidan’la beraber şehir şehir gezip ufak tefek işlerle meşgul olur. Vefik Paşa, hiçbir şeyi çok fazla kafasına takmayan, gezme, eğlenme, sanat meraklısı, alaturka şeylerle ilgili bir adamdır. Baba ve kız karakter olarak birbirlerine çok benzerler. Bu benzerlik, Vefik Paşa’nın arkadaşı Münir Bey’in bakış açısıyla şöyle verilir:

²⁷⁷ Tek, a.g.e., s. 47.

²⁷⁸ Tek, a.g.e., s. 90.

*“Münir Bey, biraz rintmeşrep, sade, mâkul bir adamdı. Bu baba-kızdaki âlâyîş merakı ve sanat amatörlüğüyle belli etmeden hafif tertip alay ederdi. Böyle olduğu halde ikisini de severdi. Gerçi tasallüf düşmanıydı, fakat onların başkalarından ziyade kendilerini aldatıp mesut olduklarını görür, bu tasallüfte bön, sâf bir samimiyet bulurdu.”*²⁷⁹

Vefik Paşa ve Cavidan, baba-kız gezip gördükleri şehirlerde beraber bütün sanatsal mecralarda bulunurlar. Vefik Paşa romanda, annesinden sonra kızına sahip çıkmasına rağmen kızının iyi bir eğitim alamamasını sorun etmeden aynı hayatına devam eden bir baba olarak karşımıza çıkar. Cavidan, oradan oraya sürüklenen hayat macerasında iyi bir tahsil alamaz. Vefik Paşa’nın eğitim konusundaki bu ihmalkâr tutumu romanda şöyle geçer:

*“Kızı Cavidan’ı, portatif eczanesi ve kıymetli teşbih koleksiyonuyla beraber her gittiği yere götürmüştür. Mütemadiye istim üstünde geçen bu ‘yüksek serseri’ hayatı sebebiyle Prenses Cavidan, esaslı bir tahsil görmemişti. O da babası gibi mütasallıftı; o da sanatı kıymetli bir süs gibi kullanıyordu.”*²⁸⁰

Tutuşmuş Gönüller (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1926) romanında Lebip Paşa, kızıyla alakalı yaşadığı hüsrandan, kızının ağır sözler içeren bir mektup bırakarak evli bir adama kaçmasından sonra kendi kendine hayıflandığından bahsetmiştik. Kızının böyle bir hataya düşmesine, en çok ona aldırıldığı eğitim sebebiyle şaşırır. Lebip Paşa kızına dönemin lazım gelen klasik mektep eğitimlerini aldırmıştır. Lebip Paşa, kızını okutarak onun kadınlığı, haysiyeti, şeref ve ahlak gibi kavramları öğrenebildiğini sansa da bugün bunların hiçbirini kızına kazandıramadığını düşünür. Lemiye’nin aldığı eğitimler neticesinde edindiği becerileri, ancak erkeklerle mektuplaşmak için kullandığını görür ve büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Ayrıca Lebip Paşa’nın şu sözleriyle de onun birçok babanın aksine kızların eğitimine önem veren düşünceli babalardan olduğunu görürüz.

“Kızının tahsiline imkân derecesinde özen göstermişti. Fakat asrî programa, dumanı bütün bacaların fevkinde tüten böyle yeni hikmetler ithal edilmiş olduğunu bilmiyordu. Acaba yalnız kendi kızı Lemiye mi zamane felsefesinde bir istisnaiyet-i fevkalade ile böyle ser efraz yetişmişti...”

²⁷⁹ Reşat Nuri Güntekin, **Dudaktan Kalbe**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994, s. 7.

²⁸⁰ Güntekin, a.g.e., s. 7.

*Kız olsun oğlan olsun evladını terbiyeye itina et, sonra bu sözlerle muhatap ol...*²⁸¹

Zeyno'nun Oğlu (Halide Edip Adıvar, 1928) romanında, Zeyno'nun görevde olan eşi Miralay Muhsin Bey'in yanına Diyarbakır'a giderken yanına, babası orada görevde olan Mazlume'yi ve annesini de aldığından bahsetmiştik. Bu romanı bu bölümde ele almamızın sebebi, Mazlume'nin annesi Mesture Hanım'ın Saffet'i kızına eğitim yetersizliğinden dolayı izdivaç için uygun görmemesidir. Romanda, kızının eğitimi hususunda Mazlum Bey'in kişisel rolünden bahsedilmese de annesinin onun eğitimi hakkında söyledikleri vasıtasıyla, ailesinin Mazlume'ye aldıkları eğitimin ne kadar özenli olduğunu öğreniriz. Bu yüzden, bu bölümde, bu romana kısaca değinmeyi uygun gördük. Mazlume'nin aldığı eğitimler, Mesture Hanım'ın şu sözleriyle verilir:

*"- Kızımın istikbalini mahvettiler, sebep olanların gözü kör olsun! İngilizce'yi Londra'dan, Fransızca'yı Parisli'den, piyanosunu Hikeler'den öğrenen evlâdım! İstanbul'un en asrî, en şık kızı! Nihayet sünepe, istikbalsiz bir doktorun dâmına düştü! Ben, onu kimselere vermezdim!"*²⁸²

Odun Kokusu (Aka Gündüz, 1928) romanı, Fatma'nın bir davette tanıştığı İrfan'a anlattıklarına göre Fatma, maliye mümeyyizlerinden Nuri Efendi'nin kızıdır. Annesi onu doğurduktan sonra vefat edince Fatma, babası ve halasının himayesinde yetişir. Güzide Sabri'nin *Hüsran* romanında gördüğümüz gibi buradaki baba Nuri Efendi de annesinden sonra kızına bakma görevini üstlenir. Bu durum, bu dönem romanlarda sıklıkla görülür. Annesi vefat eden yahut onu terk eden kız çocuklarına, babaları canla başla bakarlar. Onlar ruhlarındaki eksiklikle büyümesinler diye türlü fedakârlıklar ederler.

Bu romandaki Nuri Efendi'nin, kızı Fatma için yaptığı fedakârlık eğitimi hususundadır. Nuri Efendi'ye göre Fatma, cahil kalmamalı ne olursa olsun iyi bir eğitim almalıdır. Bu yüzden gözünü kırpmadan, kızının eğitim masraflarına kullanmak için bir miktar para karşılığında evini ipotek ettirir. Daha önce bahsettiğimiz gibi Fatma babasının ölümünden sonra bambaşka yollara sapıp kötü yola düşse de okul hayatında babasını utandırmaz başarıyla mezun olur.

²⁸¹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Tutuşmuş Gönüller*, İstanbul, Marifet Matbaası, 1926, s. 159.

²⁸² Halide Edip Adıvar, *Zeyno'nun Oğlu*, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 305.

Acımak (Reşat Nuri Güntekin, 1928) romanında, Anadolu’da öğretmenlik yapan Zehra Hanım’ın hüznünlü geçmişinden önceki bölümlerde bahsetmiştik. Zehra, annesi tarafından babasına yönelik bir nefretle büyütölmüş fakat babasının ölümüyle onun günlüğünü okuyup onun nasıl fedakâr bir baba olduğunu öğrenmiştir.

Bu bölümde bu romandan kısaca bahsetmemizin sebebi, Mürşit Bey’in kızı Zehra’yı yatılı mektebe göndererek onun bütün hayatını kurtarmasıdır. Zehra küçük bir çocukken, annesi tarafından o kadar dolduruşa getirilir ki babasını; yalancı, hırslı, sorumsuz, karısını döven hovarda bir adam olarak bilir. Henüz çocuk yaşta iken babasından nefret eder hale gelir. Mürşit Efendi; kendisini başka adamlarla aldatan, çocuklarına yalan söyleyen bu kadından büyük kızı Feriha’yı kurtaramayınca, her şeyi göze alarak Zehra’yı yatılı mektebe gönderir. Bunun için eski arkadaşı Cevdet’ten yardım ister. Mürşit Efendi’nin kızının okuması için bu çabası romanda şöyle geçer:

“- İki kızım vardı... Biri öldü... Öteki de ya ölecek... Ya ahlâsız olacak... Senin hatırlı ahbapların vardır... Şu çocuğu bir leyli mektebe kabul ettirebilir misin? Böylece hem bir masumu kurtarmış hem de bana edebileceğin tek iyiliği etmiş olacaksın. Artık kendimi tutamıyor, yüzümü karanlığa çevirerek ağlıyordum...

*Çocuğum bu gece mektepte. Onun şimdi temiz bir mektebin temiz bir yatağında masum çocuklar, merhametli muallimeler arasında yattığını düşündükçe başıma taç giyerek bir hükümdar tahtına oturmuşum gibi seviniyor, gururlanıyor, bayram ediyorum. Zehra kurtuldu...”*²⁸³

Zehra, yıllarca bu mektepte babasından nefret ederek zaman geçirse de onun sayesinde öğretmen olur. Büyüyüp otuz yaşlarında bir kadın olduğunda, babasının vefat etmesiyle geçmişindeki doğru bildiği bütün yalanları öğrenip yıkılmasına ve babasına karşı hissettiği vicdan azabına rağmen ayakları yere basan bir kadın olarak kalabilir. Çünkü babası, onu bulundukları aile çöplüğünden kurtarmış onun sayesinde Zehra şu an idealist bir öğretmen olmuştur.

Yaprak Dökümü (Reşat Nuri Güntekin, 1930) romanında, hiçbir şey hayal ettiği gibi olmayıp çocuklarını İstanbul’un ahlaksız yaşamına tek tek kaptırsa da Ali Rıza Bey’in tek amacı; ahlaklı, onurlu evlatlar yetiştirmektir. Çocuklarının eğitimleri hususuna baktığımızda, Ali Rıza Bey, kızı Fikret’in yetişmesinde, oğlu Şevket’e

²⁸³ Reşat Nuri Güntekin, *Acımak*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2009, s. 158.

gösterdiği titizliği göstermiştir. Edebiyatla çok ilgili olan Ali Rıza Bey, kendi gibi okumayı seven kızına meşhur sanatkârların kitaplarını okutmuş, beraber edebiyat sohbetleri yapmışlardır. Bu anlamda Fikret kültürlü yetişmiş bir genç kız olmuştur. Yine de babası onu yüksek tahsil sahibi yapmaya çalışmamıştır. Çünkü o dönemlerde kızlar genellikle erkekler gibi hayata atılıp meslek icra etmemektedirler. Bu yüzden kız çocuklarını farklı alanlarda yetiştirir. Ali Rıza Bey'in bunu ne niyetle yaptığı ve kızına oğluna verdiği gibi bir eğitim vermeyi gerekli görmeyip ne tarz eğitimler verdiği romanda bizzat şöyle geçer:

“Yalnız o, kızdı; kardeşi gibi hayata atılacak değildi. Pratik bilgilere ihtiyacı pek olmayacaktı. Bunun için Ali Rıza Bey ona, daha ziyade süs ve fantezi mahiyetinde şeyler öğretmişti...

Ali Rıza Bey kızının meşhur sanatkârlardan, meşhur eserlerden bahsettiğini, hayat hakkında ağırbaşlı mütalâalar yürüttüğünü gördükçe, iftiharından ağzı kulaklarına varırdı.”²⁸⁴

Leyla ve Necla ise akılları havada olan ve ablaları gibi zeki olmayan kızlar oldukları için Ali Rıza Bey, onların eğitimi ile dertlenmemiştir. Ali Rıza Bey'in bu durumu romanda, *“onların fikir ve terbiyeleriyle fazla meşgul olmamıştı”²⁸⁵* şeklinde geçer. Bu yüzden onları, iyi birer insanla evlendirip yuvalarını kurmanın yeterli olacağını düşünür. Belki de kızlarının ona yaşattığı utanç dolu tabloların sebebi, bu eğitimsizlikleri olmuştur. Romanda Ayşe'nin eğitimi hakkında bir bilgi yoktur çünkü Ayşe henüz çok küçüktür. Bu yüzden Ali Rıza Bey, Ayşe'nin eğitim zamanı geldiğinde kardeşlerinin onun elinden tutacaklarını düşünmektedir.

İrdelenen tüm romanlar için geçerli olan ve kızların eğitim-öğretim devrelerine baba faktörünün etkisi hususundaki ortak şey; kızların eğitim almalarında, babaların çok önemli bir payı olduğu, annelerin ise bu anlamda daha geri planda kaldıklarıdır. Kızların aldıkları eğitimlerin nitelikleri değişse de romanların çoğunda, babalar kızlarının iyi bir eğitim almaları için çabalarlar.

Bu dönem romanlarında, kızlarının eğitim hayatları hususunda titizlenen babaların yanında, kızlarına eğitim aldırmanı gerekli görmeyen babalar da konu edilir. Bu durum, kızların bütün hayatlarına yansır. Ercüment Ekrem Talu'nun, *Sabir Efendi'nin Gelini* romanındaki Huriye gibi babaları tarafından hiç eğitim

²⁸⁴ Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2016, s. 41.

²⁸⁵ Güntekin, a.g.e., s. 56.

aldırılmamış bu kızlar, ileriki yaşlarında, kendilerinden daha kültürlü insanlarla olan ilişkilerinde zorlanırlar. Çünkü eğitim, yalnızca bir meslek edinme aracı değildir. Eğitim; insanı hayata karşı hazırlayan, başka insanlarla olan ilişkilerinde yol gösteren ve böylece hayatın bütününe ilgilendiren bir unsurdur.

V. KIZIN EVLENDİKTEN SONRA BABA İLE İLİŞKİLERİ

Baba, Türk toplumlarında, sözü önemsenen, saygı duyulan önemli bir aile büyüğüdür. Bunun yanında oluşturduğu koruyucu kakan göreviyle, ailesini muhafaza etme görevi de hep babaya verilmiştir. Çalışmamızda irdedeğimiz romanlarda, baba-kız arasında, sevgi ve saygı çerçevesinde örülü bir bağ olduğunda, sağlıklı bir ebeveyn ilişkisinin tesis edilebildiğini görürüz. Bunun yanında, bazen de her türlü öz veriye rağmen ilişkilerin oldukça kopuk olduğunu görürüz. *Eylül* (Mehmet Rauf, 1901) romanında, daha önce bahsettiğimiz gibi Suat, çocukluğunu anne-babasının mutsuz evliliği içinde geçirdiği için kendi içerisinde bulunduğu evliliğe minnettardır. Eşiyle birbirlerini sevmektedirler. Her şeyden önemlisi, kocasını çok içten, samimi bir adam olarak görmektedir. Bu içtenlik onun için evlilikte çok önemlidir. Başlarda Suat kocasına çok bağlı bir kadın olsa da daha sonra aralarındaki bağın git gide zayıfladığından, ilk gün ki aşklarının kalmadığından bahsetmiştik. Süreyya'nın, babası ve kardeşleriyle yaşadıkları evden karısıyla baş başa olabilecekleri yeni bir eve taşınma fikri bu yüzden Suat'a da çok mantıklı gelir.

Suat'ın çocukluğunun yanı sıra evlendikten sonra da babasıyla olan iletişiminin kısıtlı olduğunu, bu taşınma olayları esnasında görürüz. Süreyya'nın kardeşi Hacer, yeğeni Necip, Hacer'in kocası Fatin ve evin büyükleri bahçede vakit geçirirlerken, onları camdan izleyen Süreyya, Suat'a bu evde daha fazla yaşayamayacağını söyler. Süreyya'nın anlattığı boğaza nazır bir evde baş başa olma ve eğlenceli vakit geçirme hayalleri Suat'ı da bu konuda heveslendirir.

Evdekilerin bir arada oturup sohbet ettikleri o akşam Suat, kocasından gizlice babasına mektup yazar ve mektubunda ondan para ister. Kocasının onu görmesinden korkarak alelacele yazdığı mektubu, hemen dadısına verir ve bu mektubu babasına iletmesini ister. Ertesi gün Suat, büyük bir heyecanla, trenle İstanbul'dan dönecek olan dadısını bekler. Evdekilere bir şey hissettirmeden sohbet ederken bir yandan da babasının dadıya parayı verip vermediğini merak etmektedir.

“Suat, bu sözlerin arasında hep kendi kendine, ‘Ah akşam olsa!’ diyordu. Akşamüstü hepsini kandırıp yola çıkardı. Ancak son tren gelip de dadısının

çıkmadığını görünce canı pek sıkıldı, o kadar yalvardığı hâlde babasının belki aldırmayacağını düşünerek kızılıyordu. Dadısı ertesi akşam, öbür akşam da gelmedi. Suat her gün akşama kadar bin sabırsızlık işkenceleriyle bekliyor, bütün gün umduğu hâlde son saatte ümidini kesip onun gelmeyeceğini, gelse bile boş geleceğini düşünüyor, umutsuz oluyordu.”²⁸⁶

Dadı, hafta sonuna kadar eve gelmez. Suat’ı ve ailesini eskiden beri tanıyan dadısı, Suat’ın babasının çabasına şaşırır. Babası, Suat’ın istediği parayı hazırlamak için günlerce uğraşmıştır. Dadı da bu yüzden bu kadar gecikmek zorunda kalır. Dadı, sonunda elindeki kalınca bir zarfla Suat’a havadisleri verir:

“Senin baban kolay kolay bu kadar uğraşmazdı, ama bilmem ki ne yazdın? Üç gündür bunlar için uğraştı durdu.”²⁸⁷

Suat’ın babasının gönderdiği parayla Yenimahalle’deki yalı kiralandıktan sonra romanda bir daha Suat ve babasının iletişimleri hakkında bilgi verilmez. Yalnızca bu olayla bile görülür ki Suat’ın babası kızını önemser. Kızı evli olduğu ve geçiminden artık kocası sorumlu olduğu halde maddi olarak ona destek olur.

Diğer yandan romanda Süreyya’nın kardeşi Hacer’in babası ile olan baba-kız ilişkisi çok daha kopuktur. Romanda Hacer ve babası arasında geçen somut bir olaydan bahsedilmese de Suat’ın Hacer’i ziyaret ettiği bir gün, Hacer’in, babası ile kocasının gereksiz yakınlığından ve laubali ilişkilerinden rahatsız olmasından ve onlar hakkında Suat’a yakınmasından bu anlaşılır.

“‘Bizimkiler bilirsin ya...’ diye bir bunak gibi beyefendinin yanından ayrılmayan kocasından, hanımefendiyi bir dakika yanından ayırmayan beyefendiden şikâyet ediyor ‘Onların arasında bunalıyorum sandım...’ diye kıs kıs gülüyordu.”²⁸⁸

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi (Güzide Sabri Aygün, 1905) isimli romandaki baş kahraman Fikret, daha önce bahsettiğimiz gibi üvey annesinin dolduruşuna gelen babası tarafından, ona göre münasip bir adamla evlendirilir. Said Bey’in çiftliğine Hanım olan Fikret, burada mutsuz bir hayata başlar. Aslında kocası kötü bir adam değildir fakat Fikret onu hiçbir zaman gönülden sevememiştir. Aradan yıllar geçer, Fikret anne olur ve kendini çocuklarına adar. Kocasını Fikret’e iltifat ettiği

²⁸⁶ Mehmet Rauf, *Eylül*, İstanbul, İskele Yayıncılık, Melisa Matbaacılık, 2017, s. 27.

²⁸⁷ Rauf, a.g.e., s. 29.

²⁸⁸ Rauf, a.g.e., s. 230.

zamanlar, o da bu iltifata karşılık verir, onunla kendi arzusu dışında evlenmiş olsa da babasına olan saygısından bunun böyle olduğunu söyleyemez.

*“Rica ederim efendim! Bana bundan bahsetmeyiniz, zira son derece meyas oluyorum; eğer ben istememiş olaydım, hayatımızın birleşmesine muvâfakat etmezdim. Bugün benim için en büyük bir zevk ve huzur var ise, o da sizi mesud etmek için çalışmaktır.”*²⁸⁹

Romanda, bu süreçte Fikret’in babasıyla olan bir iletişimine değinilmemiştir. Bunun yanında görülür ki babasının onu evlendirerek onun için tesis ettiği, işte böyle solgun, sevgisiz bir yuvadır. Fikret kocasını sevmeye çabalasa da o hep Nejad’ı sever. Nihayet son nefesini de yanında sadece onu görmek isteyerek verir. Fikret ve babasının yanında bu bölümde değinmemiz gereken bir başka baba-kız ilişkisi, çok kısıtlı da olsa Said Bey ve kızı arasındakiidir. Romanda verilene göre Said Bey, eşini o kadar çok sever ki bu sevgi kızına karşı olan sevgisinin de önüne geçer. Karısına çok bağlıdır ve bütün vaktini onunla geçirir. Romanda kızıyla olan bir anısından bile bahsedilmez. Kızının, hayatında ikinci planda oluşu, Said Bey’in kendi sözleriyle romanda şöyle geçer:

*“Hayatım, servetim, saadetim, hatta evladım bile senin yanında ikinci derecede kalır.”*²⁹⁰

Önceki bölümde bahsettiğimiz üzere, *Müsebbib* (Safvet Nezihi, 1910) romanındaki Zülfikar Bey, kızlarını gözünden sakınıp evlenmeleri için acele etmemelerini isterken, Piyade Yüzbaşı Atıf Bey, Hidayet’e talip çıkar. Zülfikar Bey, bu adamı kızına çok münasip görüp izdivaçlarını sade bir törenle sağlar. Her ne kadar kızının izdivacı için mutlu olsa da eşinin işinden dolayı yavrusunun Rumeli’ye gitmesine çok üzülür, gurbet onu harap eder. Bu izdivacın gönlünde oluşturduğu özlemden dolayı diğer kızını yanından göndermek istemez. Kızları da babaları Zülfikar Bey’e o derecede düşkündür. Ona karşı hep derin bir sevgi ve hürmet beslerler. Zülfikar Bey şanslı ki, bir gün Atıfet Hanım’a İstanbullu namuslu bir aileye mensup bir genç bir talip çıkar ve bu adam kayınpederiyle yaşamayı kabul eder. Böylece Zahit Efendi içgüveyi alınır. Zahit Efendi’nin fazla bir maaşı yoktur fakat Zülfikar Bey, damadının zengin olup olmamasına bakmaz. Çünkü o, bir damattan

²⁸⁹ Güzide Sabri Aygün, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, İstanbul, Antik Dünya Klasikleri, 2010, s. 43.

²⁹⁰ Aygün, a.g.e., s. 70.

maddiyat değil, kızını mutlu etmesini bekleyen bir babadır. Zülfikar Efendi'nin damadını kızına layık görmesinden romanda şöyle bahsedilir:

*“Zahit Efendi... Babıali'nin bilmem hangi kaleminde halife. İstanbullu; namuslu bir aileye mensup. Pek o kadar genç değil. Otuz, otuz iki yaşlarında var. Maaşı da sekiz yüz kuruş. Zaten Zülfikar Efendi damadının maaşına bakacak adam değil. Onun evlâdını geçindirecek kadar vakt u hâli yerinde. Aradığı şey, kızını mesut edecek bir adam.”*²⁹¹

Zülfikar Bey, kızını Zahit Efendi'ye körü körüne vermez. Damat adayının hakkında, önce araştırma yapar. Öğrendiklerine göre, Zahit Efendi fena bir adam değildir yalnızca gençliğinde eğlence alemlerinde gezmiş bazı taşkınlıkları olmuştur. Zülfikar Bey bundan dolayı damadını küçümsemez. Kızının eşine saygı duyar. Bu tutumu, onun despot bir baba olmadığına kızlarının üzerlerinde bir baskı hissettirmeden babalarını sevebilmelerini sağladığının bir göstergesidir. Bu konuda kendi kendine şöyle düşünür:

*“Bunda ne beis var! Gençliğinde buhranlı zamanlarında yapılan bazı taşkınlıklar mazur görülmelidir. Şimdi hayatında intizam ve darat var ya! O kâfi, vafi...”*²⁹²

Zülfikar Bey, kızlarını evlendirdikten sonra, yeni bir telaş içerisine girer. Rumeli'de yaşayan kızı Atıfet'in kocası yüzbaşı Âtîf Bey, harp ilan edilmesinin üzerine savaşa gider. Bunun üzerine Zülfikar Bey, kızı ve torunlarının güvenliğinden endişe ettiği için hemen damadına bir mektup yazar. Mektubunda, önce onu tebrik eder ardından da harbe gitmeden önce kızı ve torunlarını yanına göndermesini söyler. Bazı toplumlarda, bir kız evden gelinlikle çıkarsa o eve bir daha ancak kefen ile girer düşüncesi Zülfikar Bey'de asla yoktur. Romanda Zülfikar Bey, kızlarının ihtiyaçları olduğu her an yanlarında olan, desteğini üzerlerinden hiç çekmeyen bir baba olarak kurgulanmıştır.

“Harp bu... Her ihtimali göz önüne getirmeli. Vatan uğrunda fedâ-yı nefis zamanı geldi, fakat yalnız vezâ'if-i askeriye ile meşgul olmak, fikrin ailenle

²⁹¹ Safvet Nezihi, **Müsebbib**, İstanbul, Suhulet Kitabhanesi, Cinan Matbaası, 1910, s.19.

²⁹² Nezihi, a.g.e., s.19.

*mütevaggil kalmamak için Hidayet'i iki çocuğu ile beraber İstanbul'a, benim yanıma gönder."*²⁹³

Hidayet Hanım da eşini beklerken kızı Rana ve oğlu Nazif'le beraber babasının yanında yaşamakta hiçbir beis görmez. Eşinden bazen mektup alsa da tedirgin bir şekilde kavuşacakları günü bekler. Âtîf Bey, sonunda ailesini görmeye gelir ve bunu zaman zaman tekrarlar. Son gidişinde ise adeta vedalaşır gibidir. Sonunda bir gün vefat haberi gelir. Buna hiç inanamayan Zülfikar Bey, kızına ilk etapta kötü haberi veremez. Kızının bu haber karşısında yıkılacağını düşündüğü için ona kıyamaz. İşin aslını öğrenmek için Paşa'nın huzuruna çıkar, damadının ölüm sebebinin Çırağan Sarayı'na hırsız gibi girmek olduğunu öğrenir. Bu işin içinde başka bir iş olduğunu anlar, damadının hakkını aramaya çalışır fakat yaka paça huzurdan uzaklaştırılır. İşte Zavallı Zülfikar Efendi, Paşa'ya karşı geldiği için bu olay üzerine infaz edilir. Bu elim olaylardan sonra eşiyle uzak bir memlekete giden Âtife Hanım da on üç sene sonra eşini kaybedince kızını alıp baba ocağına, kardeşinin yanına döner. İki kardeş ve çocukları hayatlarını bu evde sürdürüp giderler. Babalarının yadigarı olan bu ev artık onlara ana kucağı olacaktır.

Şıpsıvdi (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1911) romanındaki baba, daha evvel bahsettiğimiz gibi acımasız bir adam olan Kasım Efendi'dir. O, kendi maddi çıkarları doğrultusunda, kızını adeta satar gibi Meftun Bey ile evlendirir. Kasım Efendi'nin, kızını alaturka yetiştirmesinin sonucu olarak, Edibe Hanım, Meftun Bey'in evinde yabancılık çeker. Nasıl oturup kalkacağını bilemez. Bu evdeki düzen ve yaşayış, onun öğrendiğinden çok farklıdır. O, bugüne kadar çatal ve bıçağa dokunmamış hatta her yemeğin ortak bir tabaktan el ile yenildiği bir evde yetişmiştir.

Gel zaman git zaman Meftun ve Edibe'nin çocukları olur. Kasım Efendi, maddi sıkıntılara düşer ve kendisine yardım etmesi için kızından medet umar. Onun düşüncesine göre damadı ona bakmak zorundadır. Kızını para karşılığı satan bu adam, şimdi de kızının eşinden para isteyecek kadar onursuzdur. Daha önce bahsettiğimiz gibi, onun için bir insanın paralı olması yeterlidir. Bunlar olurken, Kasım Efendi'nin malını satmak için Meftun'un eniştesi Mahir'le çevirdiği dolaplar ve senetlerini çaldıkları ortaya çıkınca, yaşlı adam oğlunu şu sözlerle evlatlıktan

²⁹³ Nezihi, a.g.e., s.17.

reddeder: “Bu iki şahsü’l sîmeden biri evvelce damadım, diğeri, ma’tessüf, oğlum bulunmuşlar idiyse de bugün her ikisiyle de kavnuh garabatım kalmamıştır.”²⁹⁴

Edibe, kocasının yaptıklarını öğrenince ondan ayrılır. Kasım Efendi, kızına sahip çıkacağı yerde o ve torunu için çirkin sözler söyleyerek evinde istemez. Her ne kadar başta böyle dese de her durumu kazanca çeviren bu adamın aklına, kızının yuvasının yıkılmasından da faydalanmak gelir. Damadına, kızını bir ayıp olarak kabulleneceğini ve çocuk için nafaka, kızına bakmak için de para verirse onları kabul edebileceğini söyler.

“Kızıma gelince, o da tamamiyle çığırından çıkmış. Hafazanallah biraya, şaraba, düzgün sürmeye, fistan giymeye, daha nelere, ne habâsetlere alışmış. Böyle bir âlûde dâmeni piçiyle beraber haneme kabul etmek benim için büyük bir ardır.”²⁹⁵

Felaketleri, ardı arkası kesilmeden yaşayan bu aile giderek dağılır. Meftun, karısını aldatır ve kaçar. Kasım Efendi’nin oğlu Mahir, karısıyla olan kavgalarının sonucu kendisini vurur ve ölür. Edibe, kocasının evinde bulunduğu zaman zarfında oradaki koketri yaşamından etkilenerek, hocası Azize Hanım ile babasının evine erkekler almaya başlarlar. Bunları duyan Kasım Efendi’ye inme iner. O, romanda bu yolla cezasını çekmiş olur. Kasım Efendi ölünce kaçmaya gerek duymayan Meftun Bey, romanın sonunda karısını boşamadığını dönüp çocuğunu onunla büyütmek istediğini söyleyen bir mektupla evine geri döneceğini açıklar.

Handan (Halide Edip Adıvar, 1912) romanındaki Cemal Bey, daha evvel bahsettiğimiz gibi kızı Neriman’ı gönül rızasını alarak nikahlar. Evliliklerinden bir zaman sonra bir akşam damadı Refik Cemal ve kızı onu ziyarete gelirler. Cemal Bey onları son derece şık redingotu ile karşılar. Beraber vakit geçirdikleri bu akşam, Cemal Bey, kızına evinin bahçesindeki küçük köşkü hediye etmek istediğini açıklar. Böylece kızına evlendikten sonra da sahip çıktığını göstermiş olur.

“Cemal Bey, Neriman’a köşkünün bahçesindeki beş odalı küçük köşkü verdi. Ben döşedim. Onlar tuvaletlerini yaptı.”²⁹⁶

Refik Cemal ile Neriman’ın evlilikleri mutlu bir şekilde sürüp giderken yedinci aylarında Refik Cemal, Hariciye’deki göreviyle alakalı çıkan bir problemten dolayı ülke dışına çıkmak zorunda kalır. İş yerinden aldığı habere göre bazı şüpheli kıyafetli

²⁹⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şipsevdi*, İstanbul, Mihran Matbaası, 1911, s. 903.

²⁹⁵ Gürpınar, a.g.e., s. 903.

²⁹⁶ Halide Edip Adıvar, *Handan*, İstanbul, Can Yayınları, 2020, s. 18.

adamlar, onun hakkında tahkikat yapmaktadır. Bu yüzden, Refik Cemal'in bir konsoloslukla hemen başka bir ülkeye gitmesine karar verilir. Refik Cemal, Neriman bu sırada ilk çocuklarına hamile olduğu için gitmekte çok tedirginlik yaşasa da sonunda mecburen gider. Refik Cemal Marsilya'da olduğu süre boyunca sürekli karısıyla mektuplaşır. Neriman hangi konudan bahsetse ucunu çok sevdiği ablası Handan'a dayandırmaktadır. Refik Cemal, Neriman'ın kişiliğinin oluşmasına bu kadar etki eden Handan'ın hayat hikayesini merak etmeye başlar. Neriman böylece, Refik Cemal'e zaman zaman Handan'dan bahsettiği mektuplarının birinde onun yedi yıl önce nasıl evlendiğini anlatır.

Handan sade ve sessiz bir nikahla kendisinden büyük olan Hüsnü Paşa ile evlenmiş ve ikili Paris'te yaşama kararı almıştır. Handan, nikahında ne gelinlik giymiş ne duvak takmıştır. Bu süreçte babası Handan'ın kararında ona destek çıksa da kızının mutlu gibi görünmeye çalışıp aslında buruk olduğunu düşünür. Cemal Bey'in bu düşüncelerinin sebebini Neriman, Refik Cemal'e şöyle anlatır:

*“Bütün mesut görünmek istemesine rağmen babası onda derin bir keder olduğunu anlıyormuş. Bunu da biraz Nâzım'a atfediyormuş. Acaba Handan, Nâzım'ı seviyor muydu, diye benden soruyor. Düğünden sonra Nâzım eve gelmemiş, hatta nikâha davet edilen Selim Bey bile gelmemiş. Cemal Bey bu dargınlığı izah edemiyor, şaşırıyor. Çünkü Handan'ı kendisinden istememiş olmalarına nazaran Handan'ın evlenmesine muğber olmalarını doğru bulmuyor. Beni istiyor ve Handan'ın yanında ben bulunursam kederlerini dağıtacağımı tahmin ediyor.”*²⁹⁷

İşin aslı, Cemal Bey'in düşündüğü gibidir. Nazım, Handan'ın hocası olduğu yıllarda ikili birbirleriyle çok iyi anlaşır. Birbirlerini ilk gençlik yıllarında severler fakat Nazım sosyalist bir dünya görüşüne sahip olduğu için, Handan onun evlenme teklifini reddeder. Romanda Handan, kendisini vatanperver olarak adlandırır. Handan ve Hüsnü Paşa evlendikten bir süre sonra Nazım, Handan'a karşı olan aşkına karşılık bulamadığı için intihar eder.

Handan evliliğinin ilk zamanlarında, Hüsnü Paşa'yla bir sorun yaşamazken bir gün kocasının kendisini aldattığını öğrenir ve buna rağmen evliliğini sürdürmeye çalışır. Hastalığı arttığı bu sıralarda kocası onu terk edince, kardeşi Neriman ve o sıra zaten yurt dışında olan eşi ona bakmaya gelirler. Handan'ın aklının gidip geldiği bu

²⁹⁷ Adivar, a.g.e., s. 74.

dönemlerde, Neriman ikinci kızına hamiledir. Bu yüzden Handan ile daha fazla Refik Cemal ilgilenir. Handan bir yandan eşinin ihanetine üzüldüğü bir yandan hastalığıyla uğraştığı bu gelgitli dönemlerinde, en yakınında olan Refik Cemal'e âşık olur, Refik Cemal de aynı duygular içindedir. Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi, bu süreçte yeni doğan kızına iyi bir baba olamaz.

Handan evlendikten sonra da kızına çok düşkün olan Cemal Bey, hastalığını öğrenince kahrolur. Onu görmek için Avrupa'ya gitmeye çok uğraşır. Ne yazık ki Sultan Hamit'ten izin alamadığı için bunu başaramaz. Her gün kızının durumunu telgrafla öğrenmeye çalışır. Tabii ki o da bu süreçte Refik Cemal' in Handan'a bir kardeşe bakar gibi baktığını, himaye ettiğini düşündüğü için içi rahattır. Güzel kızına böylesine şefkatli olan bu adama, mektuplarında hep şükranlarını sunar.

“Oğlum, bilmem sana ne diyeyim, Allah razı olsun. Seni Allah bu felaket zamanı için bizim familyamıza bir melek diye gönderdi. Çocuğuma, en sevgili çocuğuma, hayatımın nuru, her şeyi olan Handan'ıma bakmamak, ondan uzak olmak felaketinde senin bir kardeş gibi onu himaye edip bakman bana her gün şimdi tamamen ağaran sakalımdan yaşlar akıtıyor. Ev bu yaşlarla dua ediyorum.”²⁹⁸

Kızının hastalığından dolayı üzüntüsünden kahrolan Cemal Bey, yine aynı mektubunda kızının iyiliği için ne gerekirse hangi tedavi lazım gelirse yapılmasını söyler. O, böylece varı yoğu her şeyini kızlarının sağlığı, mutluluğu için harcamaya hazır bir baba olduğunu göstermiş olur. Aynı zamanda, damadı Hüsnü Paşa'nın kızına yaptığı ayıptan sonra, kızını artık himaye edip ondan koruyacağını da söyler. Bu anlamda o, evlendikten sonra da kızlarının yaşayabileceği her türlü zorluğa karşı yanında olan babalardandır.

“Para işini düşünme yavrum. Aylığımdan başka geçineceğim yok ama ecdadımdan kalma bir evim var, onu vefaen ferağ etim, şimdi telgrafla yüz lira gönderiyorum. Dört yüz lira da bankada senin emrine müheyya duracak, Handan'ı İtalya'ya götürünüz. Ameliyat lazım gelirse onu da yaptırınız. Bize Allah acısın. Hüsnü Paşa'nın bu kadar aydır onu hastalığında sormamasına bilmem ne diyeyim! Yalnız eğer bu uğurda ölmüş olsam bile çocuğumu bir daha o adama göstermeyeceğim.”²⁹⁹

²⁹⁸ Adivar, a.g.e., s. 171.

²⁹⁹ Adivar, a.g.e., s. 171.

Romanlardaki baba-kız ilişkilerindeki yetiştirme safhası üzerinde durduğumuz diğer bölümde, *Cadı* (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1914) romanını irdelemiş, Emine Hanım'ın, eşinin yeğeni Fikriye'yi evlendirmek istediği Naşit Bey hakkında bilgi edinmek için Naşit Bey'in eski eşi Şükriye Hanım'a başvurduğundan bahsetmiştik. Romanda Şükriye Hanım'ın eşi ile yaşadığı evlilikten bahsetmesine tekrar dönecek olursak; Şükriye Hanım Naşit Bey ile evlenmeden önce, adamın eski karısı hakkında çıkan cadı hurafeleri git gide artar. Şükriye Hanım'ın annesi dedikodulardan korkar fakat kızı, hurafelere inanmayan babasına güvenir ve Naşit Bey ile evlenir. Evleneli iki ay olmasına rağmen sahiden cadıdan bir iz olmayınca Şükriye Hanım, babasının bu konudaki düşüncelerine hepten hak verir. Zaman geçip bir gün çocuklar ona, ölen annelerinin cadı olduğunu ve onları kim döverse o kişiyi boğduğunu söyledikten sonra, Şükriye Hanım dehşete düşer. Ev halkında da söylentiler bitmeyince Naşit Bey, eşinin eceliyle öldüğünü söyleyip, dedikoduları inkâr eder. Günler geçer ama evdeki olan garip olayların, bazı ürperecek hadiselerin ardı arkası kesilmez.

Şükriye Hanım, bu cadı söylentisi eğer bir oyunsaydı, bu oyunu oynayan kimdir merakıyla yanıp tutuşur. Bir gün, bir medyum derneği toplantısı yapılır. Bu toplantıya Şükriye'nin babası da çağırılır, fikirleri sorulur çünkü o cin, peri, cadı gibi hurafelere inanmamaktadır. Adam, Naşit Bey'in eşi hakkında söylenenler gibi bir şeyin olamayacağını, mahşerden önce ölümlerin dirilemeyeceğini inatla anlatmaya çalışsa da insanları ikna edemez. Anlatılanların bilime ve fenne aykırı olduğunun üstüne defalarca basar. Bunun ispritizma adı verilen bir hokkabazlık olduğunu söyler. Bir medyumun aracılığı olmadan, ruhun hiçbir türlü bizim karşımıza çıkamayacağını, çıkarsa gırtlığına ilk kendisinin sarılacağını söyler. Toplantı bittikten sonra, babası Şükriye Hanım'a da öğütler verir. Bir ölüden korkup aile birliğini sarsmanın, ne kadar yanlış olduğu yolunda ona uyarılar yapar. Babası bu anlamda evlendikten sonra da Şükriye Hanım'a yol gösterici bir tavırla destek olur.

*“Kocandan hukuk u zevciyeye riayeti talep et. Şer'an bu senin hakkındır. Ölü bir karıdan korkup da diriye karşı barid yaşamak... Bu tahammül olunur muamele midir?”*³⁰⁰

Her ne olursa olsun Şükriye Hanım'ın korku dolu günleri devam edince, babası kızının içini rahatlatmak için ona bir plan teklif eder. Ruhu kızdırıp çağırılım da ne olacağını görelim diye düşünürler. Damadından gizli kızıyla plan yapar. Rivayete

³⁰⁰ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Cadı*, İstanbul, Matbaa-i Hayriye Şürekâsı, 1914, s. 304.

göre çocuklarını rahatsız edenleri ruhun boğduğunu bildikleri için, çocuklara vururlar ve böylece ruhu çağırılmış olurlar. Aniden bir kargaşa çıkar. Her şeye hazırlıklı olan baba-kız arbedede ne olduğunu anlayamaz. Silahlar patlar, boğuşmalar olur ve yangın çıkar. Şükriye, ruhun babasını boğduğunu düşünür. Olaylar bitip uyandığında kendisini Naşit Efendi'nin uğursuz yalısında bir döşekte ve babasını da karşısındaki döşekte bulur. Olayların sonunda, Şükriye Hanım kocasından boşanıp babasının evine döner ve ikili yaşadıkları bu travmalardan sonra tedavi görmeye başlarlar.

Romanın sonunda, Şükriye Hanım'ın geçmişinden bahsetmesi biter ve aktüel zamana dönülür. Naşit Bey hakkındaki gerçekleri öğrenen yenge, Fikriye'yi evlendirme işinden tamamen vazgeçer. Yazar ayrıca Naşit Efendi hadisesindeki sır perdesini de aralar. Naşit Efendi, hayatının sonlarına doğru bir mektup alır. Mektup, komşuları Âramidil Hanım'ın oğlundandır. Adam, çok eskiyen evlerini yıktırtmaya kalkınca mahzenden kendi yalılarına giden gizli bir yol olduğunu fark ettiğini söyler. Yıkıntıların arasından bulduğu kâğıt parçasında yazanlarla da her şey ortaya çıkar. Naşit Efendi'nin ölen eşi Binnaz Hanım ile komşusu arasında zamanında bir anlaşma yapılmıştır. Hangisi önce ölürse sağ olan cadı kılığına girip ölenin kocasının evlenmeye kalktığı kadınları boğacaktır.

Romanda netice olarak değinmemiz gereken önemli nokta, baştan beri batıl inançları olmayan ve kızını da inandığı doğrulara göre yetiştirmeye çalışan Şükriye Hanım'ın babasının haklı çıkmasıdır. Batıl inançlar, insanları gereksiz korkulara salan, onların kafalarını olması mümkün olmayacak yalanlarla dolduran şeylerdir. Her ne kadar bütün işaretler gerçekten bir cadının varlığını gösterse de bu işin altından bir insan aldatmacası çıkar. Şükriye Hanım'ın babasının inandığı gibi ruhlar dünyada tekrar dirilmezler, akla ve bilme inanmanın sonucunda böyle insanlar kendilerini talihsizliklerden korurlar. Roman Şükriye Hanım'ın hikayesi vasıtasıyla okuyucuya, böyle şeylerin gerçek hayatta olamayacağı, kötü niyetli insanların, hurafelere inanan masum insanların inançlarını sömürerek nasıl kandırabilecekleri dersini vermesi açısından da ayrıca önemlidir.

Aydemir (Müfide Ferit Tek, 1918) romanı, Türkçülük fikrini ihtiva eden ve bunu ayrıntılı bir şekilde işleyen romanlardan olması açısından önemlidir. Bu konuyu, romanın önsözünde, 2002 yılı baskısını hazırlamış olan Recep Duymaz da ele alır. Halide Edip' in *Yeni Turan*'ından sonra Millî Edebiyat Dönemi'nde yazılmış, ikinci en önemli roman türündeki eserdir. Bu dönem edebiyatımızda,

batıdan gelen fikir akımlarına karşı kendi milletimizin duruşunu, örf ve adetlerimizi nasıl koruyabileceğimizi anlatan; Türkçülük, Millîyetçilik gibi düşünceleri savunan eserler verilen bir dönem olmuştur. Aydemir de bu anlamda kaleme alınan çok kuvvetli bir eserdir. Müfide Ferit'in bu romanı daha yirmi dört yaşındayken kaleme alması da ayrıca bir başarıdır.³⁰¹

Romandaki baba Nedim Paşa'nın, daha evvel bahsettiğimiz gibi kızlarını yetiştirirken verdiği terbiye ve eğitimleri hususunda onlara gösterdiği özgürlüğün yanında verdiği destek, maalesef ki evlilik hususunda böyle olmaz. Nedim Paşa, bir dönem Avrupa'daki Jön Türk'leri tetkikinden dolayı saraydan uzaklaştırılır kızları da Paris'ten getirilir. Ardından Paşa'nın, padişahın isteğiyle tekrar saraya çağırılmasının altıncı ayında, ilk başta istemese de kızı Nevin, yine padişahın isteğiyle sevmediği bir adam olan Neyyir ile evlendirilir. Nedim Paşa, babasının eski sadrazamlığından dolayı padişahın eski dostuydu ve her zaman devletin saadeti için çalışırdı. Bu yüzden kızının evliliğinde bile padişahın bir ağırlığı vardı. Yazar, başka türlü olsaydı bir Türk'ün böyle zorla evlendirilmesini akla mantığa sığmayan bir durum nitelese de işin saray adamları için farklı olduğunu göstererek sarayın hakimiyetinin, baskısının o dönemde paşalar üzerindeki tesirini vermiş olur.

*“Nevin, iki sene sonra tıbbiyeye girmek için müsabakaya hazırlanıyordu. Hazin de konservatuarın son sınıfında idi ki Nedim Paşa'nın, Saray'dan uzaklaştırılmasıyla beraber çıkan ikinci bir irade onları geriye çağırdı. Geldiklerinin altıncı ayı Hazin, yine padişahın yeni bir iradesiyle, istemediği, sevmediği, Neyyir ile evleniyordu.”*³⁰²

Aradan kısa süre geçtikten sonra da Meşrutiyet ilan olunup eski fikirler reddedilmeye başlanır. Meşrutiyetle beraber Nevin, Hazin ve Paşa'nın damadı Neyyir de bu yeni fikirlerle heyecanlanan gençler arasında yerlerini alırlar. Bir gün, bir mecliste oturulup memleket meseleleri konuşuluyorken Demir adında bir genç çıkıp gelir. Bu genç, romanın başında bahsettiğimiz aktüel zamanda Hazin ile bahçeden oturan kişidir. Hazin, Demir'i görür görmez yüzünü bir pembelik kaplar ve içinde garip bir duygu hisseder. Hazin Demir'den yakında Türkistan'a gideceğini, oradaki Türkleri tanımak, orada faaliyetler yapmak istediğini öğrenir. Bu genç delikanlı, Millîyetçiliği savunan, Türk milletseverliği için çabalayan bir adamdır.

³⁰¹ Müfide Ferit Tek, **Aydemir**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2002, s. 8.

³⁰² Tek, a.g.e., s. 23.

Hazin, çocukluğu ve eğitimi hususunda babasına hep minnettar olsa da rızasız evlendirildiği için kalbinde ona karşı hep bir kırgınlık vardır. Babası, padişahın kızını istemediği bir adamla evlendirmesine karşı koyamamış kızının bir ömür mutluluğunu elinden almıştır. Hazin kocasını hiçbir zaman sevmez ömrü boyunca toplantıda tanıştığı Demir'i sever. Zaman böylece geçerken, o vakit Trablusgarp Harbi'nde olan Neyyir ülkeye dönmektedir. Ne var ki Neyyir çok hastadır ve ölmeden önce karısının aslında kendisini değil Demir'i sevdiğini anladığını, bunu hep bildiğini karısına itiraf eder. Bu sırada Türkistan'da bulunan Demiri orada adeta Türklerin önderi olmuştur. O oradayken Birinci Dünya Savaşı patlak verir ve Türkler isyan eder. Bu sırada hasta olan Demir, Türkistan'da Türkleri kışkırtma suçundan idam edilecek Ahund Ömer'in suçunu üstlenir. Bir babanın kızını sevdiği adamla evlendirmemesinin neticesinde, üç hayat mutsuzlukla son bulur.

Hakka Sığındık (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1919) romanında Hacı Ferhat Efendi ve Hafız İshak Efendi'den, yaşadıkları felaketlerden, kızlarını İspanyol nezlesinden kaybettiklerinden bahsetmiştik. Hafız İshak Efendi kızını ve torununu, Hacı Ferhat Efendi de çok sevdiği kızı Narin'i kaybetmiştir. Bu bölümde üzerinde duracağımız ilişki, kızlarına yürekten bağlı olan Hacı Ferhat Efendi'nin, bir zabitle evli olan diğer kızı Nermin ile arasında olan ilişkidir. Nermin, bir gün üzgün bir şekilde odasında oturmaktadır. Kızının bir derdi olduğunu anlayan Hacı Ferhat Efendi, ona yardımcı olmak ister. Nermin hiçbir şey söylemese de o kızının bir sıkıntısı olduğunu hisseder. Nermin babasını tasdikler. Sıkıntılı olduğundan ve öleceğini hissettiğinden bahseder. Babası, kızının bu ölümle alakalı sözlerine çok üzülür. Nermin, babasının üzülmesini yersiz bulur ve ona komşularının yaşadıklarını örnek verir. Ölenle ölünmediğinden, Hafız İshak Efendi'nin damadının isterse ölen karısı ardından yakın zamanda evlenebileceğinden bahseder. Hacı Ferhat Efendi, Nermin'in bu sözlerinden sorunun eşiyle alakalı olduğunu anlar. Kızı hasta olmadığı için içi rahatlar ve onunla itina ile ilgilenir. Hacı Ferhat Efendi'nin kızı evlenmiş olsa da babası hala küçük bir çocukmuş gibi onun üzerine titrer ve ona sevgisini gösterir.

“Hacı Efendi kızının ne kadar asabi olduğunu bilirdi. Bu son söz yüreğine biraz su serpti. Çünkü Nermin'in kocasıyla arasının yine bozuk olduğunu ve üzüntüsünden öyle kötü kötü söylendiğini anladı. Kızının yüzünü okşayarak:

- Ah yavrum, hakikaten bu ne hararet, ateş gibi yanıyorsun?

- Evet, öleceğim de onun için...

- Kız, sus...

- Niye susayım? Ben rüyasını gördüm. Öleceğim ve memnun öleceğim...

Kızının saçlarını okşaya okşaya öperek:

- Ne rüyası gördün? Söyle haspam bakayım?”³⁰³

Toraman (Hüseyin Rahmi Gürpınar, 1919) romanı, Hasna Hanım'ın komşusu Adile Hanım'a, kızı Sabire'nin başına gelenleri, boşandığını ve babasının ona bu zorlu süreçte nasıl destek olduğunu anlatmasıyla başlar. Hasna Hanım'ın kızı iki buçuk yıl önce evlenir fakat çok mutsuz bir evliliği olur. Sabire'yi kocası, iki buçuk yıllık geçimsizliğin ardından, başka bir kadına gitmek için boşar. Üstelik Sabire'nin bu esnada biri kucagında biri karnında olmak üzere iki çocuğu vardır. Bu elim olaydan sonra, ailesi Sabire'ye ve torunlarına kucak açar ve Sabire ailesinin yanına yerleşir. Yaşadığı olaylardan sonra çarpıntıları artan Hasna Hanım'ın, komşusuna bu başından geçenleri anlatmasının sebebi de kendisini bir hocaya okutma düşüncesini hakkında fikir danışmaktır. Romanda bu vesileyle dini kullanarak halkın parasına, namusuna göz diken üfürükçülere inanmanın ve batıl inançların yanlışlığı savunulur. Hasna Hanım derdini komşusuna anlattıkça Adile Hanım onu sakinleştirmeye çalışır. Kulun başına gelen her felakette bir hayır olduğunu hatırlatır. Eşine göre daha evhamlı olduğu için hasta olan Hasna Hanım komşusuna, kocasının da böyle soğuk kanlı olduğundan bahseder. Böylece babasının bu zorlu süreçte Sabire'ye nasıl destek çıktığı görülür.

“-Bizimki de öyle diyor. “Kızımı kocası boşadıysa ne yapalım Allah'ın takdiri böyleymiş, kazaya rızadan başka çare olmaz... Fakat bu senin dırđırın yok mu her şeyden ziyade beni işte o yıldırıyor. Böyle her gün dır hem kendini öldüreceksin hem beni hem de kızını” diyor.”³⁰⁴

Şuayip Bey'in, kızının evliliğinden sonra onunla ilişkisine dair romanda başka bir olaya yer verilmez. Yalnızca belirtmeliyiz ki Şuayip Bey, kızına ve torunlarına kucak açsa da aslında kendisi de damadının yaptığını yapar. Karısına sadık bir adam olmaz. Bunu da Hasna Hanım komşusuyla sohbet ederken mahalledeki iki kadının

³⁰³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Hakka Sığındık**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s. 29.

³⁰⁴ Hüseyin Rahmi Gürpınar, **Toraman**, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1919, s. 6,7.

ona getirdiği havadisten öğreniriz. Başta kocasının ona ihanet ettiğine inanmayan Hasna Hanım, Şuayip Bey'in ticarete gitme bahanesiyle üç dört gece eve gelmediğini hatırlayınca iş değişir. Otuz yılı aşkın evliliklerinde Şuayip Bey ve karısı birbirlerini çok yıpratmışlardır. Bilhassa Sabire'yi doğurunca yaşadığı bir hastalıktan dolayı Hüsna Hanım, çok evhamlı hatta arada deliren bir kadın olup çıkmıştır. Yıllarca Şuayip Bey karısının bu durumunu çekmiş insanlığın gerektirdiği şekilde muamele etmeye çalışmıştır. Günün sonunda, mutlu bir evlilik hayatı yaşayamadan yaşlanmıştır. Evliliğinde mutlu olmayan Şuayip Bey, karısına sezdirmeden çok nadir kaçamaklar yapmaktadır. Bu kaçamaklar sırasında karşısına çıkan Servinaz isimli bir kadın çıkar. Bu kadın, onda bir aşk alevi uyandıramayınca, Şuayip Bey'e kızını yamamaya çalışır. Aslında o ve kızı kötü yolda olan iki kadındır ve amaçları Şuayip Bey'in parasını yemektir. Şuayip Bey, içinde hala sönmemiş aşk ateşinin etkisiyle, kendisi altmışlarındayken, yirmilerinde olan Binnaz'a tutulur ve onu nikahına alır. Romanın sonlarına doğru, Binnaz, Şuayip Bey'in oğlu Aziz'in eski sevgilisi çıkar. Şuayip Bey karısına yaptığı ihanetin cezasını çeker çünkü oğlu üvey annesi yani eski sevgilisi Binnaz'a tekrar âşık olur. Görüyoruz ki, Şuayip Bey önce, kızına sahip çıkan merhametli bir baba figürü olarak karşımıza çıksa da aslında eşine olan ihaneti açısından çok da merhametli bir adam değildir.

Kıralık Konak (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 1922) romanı, bu bölümde, iki kadın açısından inceleneceği için önemli bir örnektir. Romanda, Sekine Hanım'ın evlendikten sonra ailesiyle babası Naim Efendi'nin konağında yaşayıp babası ile ilişkilerinin nasıl olduğunu incelerken Sekine Hanım'ın babası ile olan ilişkilerinin hep kızı Seniha'ya bağlandığını göreceğiz.

Daha evvel bahsettiğimiz gibi babası Servet Bey'in aksine Seniha'nın dedesi Naim Efendi, torununun serbest yaşantısından dolayı üzgündür. Naim Efendi; torununun eğlence alemlerinde gezdiği, kimlerle arkadaşlık yaptığı belli olmayan hayat tarzından endişelidir. Bu yüzden, kızı Sekine'yi uyarma ihtiyacı hisseder. Kibar ruhlu bu adam, torunlarını incitmekten korktuğu ve onlara kıyamadığı için genelde onlarla ilgili huzursuzluklarını kızıyla konuşur. Yumuşak tavırlı halinin yanında Naim Efendi, konakta en saygın kişidir. Kızı ile Naim Efendi arasında göreceğimiz ilişkiler, işte bu örnekteki gibi hep böyle torunları hakkındadır. Naim Efendi, kızının kurduğu yeni ailesiyle bir arada yaşamaktan hem memnun hem de kızı evlenmiş olsa da onuna hala ilgili, ona karşı yardımseverdir.

Naim Efendi öylesine kibardır ki, kızı Sekine ile sohbetleri esnasında, bütün endişelerine rağmen, Seniha'yı adaya halasının yanına göndermenin çok iyi bir fikir olduğunu bu sayede biraz neşelendiğini söyler. Zavallı Sekine Hanım da kızının daha iyi görüldüğünü, daha mutlu olduğunu gördükçe içi rahatlar. Babasıyla bu konuda aynı fikirdedir. Naim Efendi hep böyledir. Her sorunu kırmadan halletmeye çalışır. Torunu Cemil bir gece eve kör kütük sarhoş geldiğinde bile ona gizlice bakmış onu iyi etmeye çalışmıştır.

Seniha'nın adada olduğu süre zarfında, hakkında çıkan erkeklerle düşüp kalktığı yönündeki dedikodular Naim Efendi'yi harap eder. Birkaç gün sonra Seniha, hakkında çıkan bu iftiralar hakkında dedesiyle konuşmaya gelir ve bir tartışma kopar. Seniha, Naim Efendi'nin, Faik Bey'in babasına gidip gençlerin evlenmesi gerektiğini söylediğini öğrenmiştir. Buna çok sinirlenen ve Seniha'ya gerçek bir aşkla bağlı olmayan Faik Bey, artık konağa gelmemektedir. Dede ve torunun tartıştığını duyan Sekine Hanım, odaya girdiğinde hıçkırıklara boğulmuş bir vaziyette ağlayan babasını görünce onun sağlığı için çok endişelenir. Babasına defalarca *“Yarabbim, bu kız size ne yaptı? Bu kız size ne yaptı? Söyleyin, o mu sebep oldu?”*³⁰⁵ diye sorar. Babasını sakinleştiremeyince doktor çağırır. Sekine Hanım'ın bu hayattaki tek üzüntüsü, kızı ile babası arasında kalması, kızının bu yaşlı adamı çok üzmesi ve ona saygısızlık etmesidir. Evli olmasına rağmen, bilhassa annesi öldükten sonra, konaktaki en büyük otoriteyi sevgili babası sayar. O sakin ruhlu, kolay evirilip çevrilen bir kadın olsa da babasına çok düşkün, onu çok sayan ve seven bir kadındır.

Seniha aylarca planlar yapıp ardından da Avrupa'ya kaçınca Naim Efendi, torununa karşı derin bir hayal kırıklığı duyar. Ondan ne bir haber almak ne de yüzünü görmek ister. Sekine Hanım babasına, torununun telgrafta onun hakkında yazdığı güzel şeyleri anlatması bile adamı yumuşatmaz. Sekine Hanım işte bu olayın üzerine babasının son zamanlarda huysuzlaşmaya başladığını düşünür. Seniha'nın yurda geri dönmesine yakın bir zaman kala, Servet Bey, Seniha gelince dedesi onu bu köşkte istemiyor bahanesiyle Şişli'de bir apartman dairesine taşınmak ister. Sekine Hanım da bu yeni ev meselesini eli mahkûm kabul eder. Sekine Hanım'ın babası ile olan ilişkileri kocasının tutumlarından etkilenir. Zaten Sekine Hanım kendi düşünceleri olmayan, kim nereye çekerse oraya giden bir kadındır. Onun hayatı hep babası ile kocası arasında bir ikilemle geçmiştir. Buna şimdi bir de babası ile kızı

³⁰⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Kıralık Konak**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 112.

arasında kalmak eklenir. Sekine Hanım babasının yanından ayrılırken, onu hiç yalnız bırakmayacağını şu sözlerle ifade eder:

*“Vakıa Canan kalfa size benden iyi bakar. Ragıp Efendi de gelip karısı ile burada oturacak. Hasan, Dilâver daima yanınızda bulunacaklar. Ben de her gün size uğrarım. Fakat yine içim razı olmuyor. Babacığım, gözüm arkada gidiyorum. Yüreğim parçalanıyor.”*³⁰⁶

Servet Bey ve çocukları, apartman hayatına çoktan alışmış eğlenceler çaylar düzenlemekteyken Naim Efendi, konağı kiraya verip kardeşi Selma Hanım'ın yanına taşınmayı düşünür. Yalnızlıktan ve son zamanlardaki maddi sıkıntılardan dolayı Naim Efendi iyice huysuzlaşınca, kimse ona laf söyleyemez olmuştur. Kızı Sekine Hanım, kocası ve kendi kızının aksine sürekli babasının suyuna gidip onu idare etmeye çalışır. Zamanla Naim Efendi'nin rahatsızlığı artar. Ne Seniha ne de Servet Bey onu ziyarete gider. Kızı Sekine Hanım artık harekete geçer çocuklarını eşiyile bırakıp bu süreçte babasının yanına yerleşir. Adamcağız adeta can çekişme halinde iken, Servet Bey evinde eğlenceler düzenler, hatta misafirleriyle kayınpederinin bir türlü ölemediği üzerine çirkin mütalaalar yapar. Her olayda zayıf karakterini gösteren Servet Bey, yine bencilce hayatına devam eder. Sekine Hanım ise her ne olursa olsun babasını bir dakika bile yalnız bırakmayarak evlendikten sonra da vefalı bir evlat olmaya devam ettiğini göstermiş olur.

Sabir Efendi'nin Gelini (Ercüment Ekrem Talu, 1922) romanı, batı kültürüyle yetişmiş Belkıs'ın ve cahil kalmış Huriye'nin Sabir Efendi'ye gelin gelmelerini ve onların etrafında gelişen olayları anlatır. Tüm İstanbul'ca tanınan zengin bir tüccar olan Sabir Efendi, Gülendam Hanım ile evlidir ve çiftin bu evlilikten dört oğulları vardır. Sabir Efendi, oğullarından Veli'yi, eşinin yeğeni Huriye ile, en büyük oğlu Tahir'i ise Belkıs ile evlendirir. İşte romanın bizim konumuz açısından önemli kısmı, bu iki gelin arasındaki yetiştirilme farkının sonucu olarak evliliklerinde yaşadıkları tecrübelerdir.

Gelinlerden Belkıs; o kadar duru, güzel ve samimi bir insandır ki onun bu doğallığı cemiyet tarafından kıskançlık dedikodularına yol açar. O, gençlik yıllarında eğitim için Paris'te bulunduğu oradaki hanımlar gibi giyinmeye, onlar gibi konuşmaya alışmıştır. Eve yabancı bir erkek misafir gelse dahi çekinmez, yanında

³⁰⁶ Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 144.

başı açık bir şekilde durur. Belkıs'ı kıskananların en başında, diğer gelin Huriye vardır. Huriye bir gün, evin kahyası Eda ile iş birliği yapar. Kahyayla beraber, kayınvalidesi Gülendam Hanım'ı, Belkıs'ın nasıl rahat bir kız olduğu ve evde başörtüsüz gezdiği yönünde doldurur. Gülendam Hanım dolduruşa gelip tedirgin olur. Konuyu oğluna açar fakat Tahir Bey karısının hiçbir hareketinden rahatsız olmadığını kendisinin de böyle alafranga giyimden hoşlandığını söyler.

Evde kendini yalnız hisseden Belkıs, küçük kayınbiraderi İrfan ve Selim ile arkadaşlık yapar. Bu arkadaşlık, on dört yaşlarındaki, Mülkiyeli iki gençten Selim'in gençliğin verdiği heyecanla Belkıs'a âşık olup sonra da intihar teşebbüsü ile son bulur. Sabir Efendi'nin yanında yetişmiş kimsesiz biri olan Hayri'nin, evde yalnız kalan Belkıs Hanım ile dostluk kurması da insanlarca yanlış anlaşılmış o da evi terk eder. Belkıs artık bu evde tamamen yalnızdır.

Huriye'nin, Belkıs'a karşı olan düşmanlığı ve kıskançlığı, bir olayla daha da artar. Son zamanlarda sık sık hastalanan Sabir Efendi ile sadece gelini Belkıs ilgilenince, yaşlı adam ona bir pırlanta yüzük hediye eder. Evlendiği ilk günden beri bunun hayalini kuran Huriye, bu konuda kocasıyla kavga eder. Artık Belkıs'a karşı tamamen kin dolmuştur. Ona büyük bir tuzak kurar. Genç bir zabite Belkıs'ın ağzından yalan bir mektup yazar. Amacı Belkıs'a iftira atmaktır kendini bu zabitin sevgilisi konumunda bulur. Böylece kavga ettiklerinde ona el kaldıran kocasından da intikam alacağını düşünür. Belkıs, Huriye ve bu genç zabiti bir arada görüp onları kibarca uyarırken Huriye'nin kocası İrfan onları yakalanınca zabıt meselesi herkesçe öğrenilir. Huriye suçu hemen Belkıs'ın üzerine atar. Olanları duyan Tahir Bey de karısına bir mektup yazıp evden gitmesini söyler. Belkıs öylesine onurlu bir kadındır ki tek kelime etmeden bu evden ayrılır.

Huriye yaptığı kötülükle kalmayıp sırrını bilen hizmetçileri evden kovar. Kovulmasına kinlenen hizmetçilerden biri her şeyi Veli Bey'e anlatır. İşler ortaya çıkınca Tahir Bey karısından özür dileyip eve dönmesini istese de her şey için artık çok geçtir. Romanda anlaşılıyor ki yetiştirilme tarzları kadınların evlendikten sonra hayatlarını da etkiler. Belkıs Hanım eşi ile severek evlenmiş ve iyi ilişkilerde bulunurken, Huriye Hanım eşiyle sürekli didişir; Belkıs Hanım iftiraya uğradığında bir mektup aracılığıyla evden gitmesi rica edilirken, Belkıs Hanım'ın yaptıkları öğrenildiğinde sokağa atılır.

Zâniyeler (Selahattin Enis Atabeyoğlu, 1923) romanında Fitnat, genç bir kızken de evlenmeye yakın yaşlarında da babasının kendisine refah içinde bir hayat sunabildiğini görememiştir. Babası yalnızca daha evvel bahsettiğimiz gibi ona klasik bir mektep eğitimi aldırabilmiştir. Fitnat büyüüp genç kızlığa eriştiğinde bir gün Konya'dan gelen Hasan Rıfat Efendi isimli çok zengin ve tiftik tüccarı olan bir zat, Fitnat'ı tramvayda görür ve evine kadar takip eder. Onu çok beğenince de babasıyla görüşüp talip olur. Daha sonra mahalle eşrafından duyulur ki bu adam İstanbul'a zaten evlenmek için gelmiştir. Hasan Rıfat Efendi'nin bu evlilik teşebbüsünü Fitnat'ın ailesi çok olumlu karşılarlar çünkü kızları bu evlilik sayesinde maddi sıkıntılar çekmeden yaşayacaktır. Fikret'in fakir olan zavallı babası konuyu karısıyla konuşurken bu evliliğin kendileri açısından da çok faydalı olacağını söyler. Bunun üzerine Fitnat çok kısa sürede evlenir ve kocasıyla Konya'ya taşınır.

Anlatıcı, romanın başında Fitnat'ın evlenmesinin nasıl gerçekleştiğini, Fitnat'ın ruznamesinden öğrendikleriyle kendi ağzından nakletmişken romanın buradan sonraki kısımlarını Fitnat'ın evlendikten sonra babasıyla olan ilişkilerini Fitnat'ın günlüğünden öğreniriz. Fitnat, tam altı aydır Konya'da yaşamaktadır. Evlenip taşındığı şehir Konya'da rahatı çok iyidir çünkü güzel bir evi, arabası ve hizmetçileri vardır. Babasının evinde göremediği maddi refaha evlilik yoluyla kavuşmuş olur. Zamanlarını daha çok Meram Bağlarında geçiren Fitnat ve eşi arasında bir gün ufak çaplı bir huzursuzluk çıkar. Bunun sebebi, bütün Konya'nın Fitnat hakkındaki bazı iddialarla çalkalanmasıdır. Söylentilere göre, Konya'da bir adam, Fitnat'a olan aşkından intihar etmiş başka bir adam da yine aynı sebepten karısından boşanmıştır. Bu söylentiler aile içi bir felakete sebep olmasa da Fitnat'ı rahatsız eder. Kocası ise böyle bir bahsi açmak dahi istemez.

Evliliği sayesinde, maddi açıdan eli rahatlayan Fitnat, ailesiyle irtibatını kesmediğini, babasına maddi yönden destek çıktığını ruznamesinde şöyle nakleder:

*“Zaman zaman ailemle mektuplaşıyorum. Babam son gönderdiği mektubunda ev için göndermiş olduğum zahirelerden dolayı teşekkür ediyor.”*³⁰⁷

Elinden başka bir şey gelmeyen zavallı babası, kızına yalnızca teşekkür edebilir. Ruznamesinde, 330 yılında İstanbul'un harp içinde olduğunu belirttiği bu dönemde Fitnat, sürekli bu kış aylarında İstanbul'un ne güzel olduğunu düşünür.

³⁰⁷ Selahattin Enis Atabeyoğlu, *Zâniyeler*, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1923, s. 28.

Hayalinde; gecenin bu saatinde bile sokakta olan mısırcılar, simitçiler ve onların tüm mahalleyi ısıtan şen kahkahaları canlanır. Ardadan bir yıl geçer Fitnat bu dedikodu kazanı şehirden sıkılmaya başlar. Fitnat ilk kez, paranın bir yere kadar her şeye yettiğini, hayattan başka zevklerin de alınabileceğini fark eder. Hasan Rıfat Efendi, üzüntüden ve sıkıntıdan hastalanan karısını hava değişikliği olması için İstanbul'a babasının evine gönderir.

Fitnat'ın onlara sürpriz yapıp yanlarına gelmesine ailesi sevineceğine şaşırır ve biraz da sıkılır. Bunun sebebi, içinde bulundukları maddi durumu, kızlarına yansıtmak istememeleridir. Anne-babasının bu konudaki çekincesi, Fitnat'ı çok üzer. Bu durum, romanda şöyle geçer:

“Hasan Rıfat Efendi'nin zevcesi olmak evimdeki vaziyetimde hissediyorum ki külli bir tebeddül yapmış. Kızları olmaklığıma rağmen çektikleri mahrumiyetleri bana belli etmemek için öyle tuhaf bir gayretleri var ki, beni mustarip etti.

Annem mutfaktan çıkmıyor, babam muttasıl çarşıya taşınıyor, elinde çıkın bir şeyler taşıyıp getiriyor. Onlar, belki bunu bana ikram olmak üzere yapıyorlar; fakat bu hareketler, beni öyle rencide ediyorlar ki...

İlk işim, anneme, benim için hiçbir külfet ihtiyar olunmamasını rica etmek oldu. Ben onların her zamanki kızıyım.”³⁰⁸

Fitnat, İstanbul'da geçirdiği süre zarfında, teyzesi Münevver ile de yakınlaşır. Fitnat'ın annesi ve babası bundan hiç hoşnut olmaz çünkü onun hakkında hiç de iyi düşünceleri yoktur. Münevver Hanım; açık seçik giyimli, romanda kaba tabirle hafifmeşrep bir kadın olarak geçer. Teyzesi yüzünden İstanbul'da edindiği çevre, Fitnat'ı zamanla süse püse merak saldırır. Bir gün, İstanbul'daki rahat hayat süren kızlar gibi saçlarını yaptıırıp ve makyajlı halde eve geldiğinde ailesi çok şaşırır. Fitnat evli bir kadın olduğu için ona karışamayacaklarını düşünürler. Böylece teyzesi onu böyle ortamlara daha da alıştırır, evinde verdiği kızlı erkekli eğlencelere onu da çağırır. Başlarda onu eğlendiren bu ortamlar, evli bir kadın olan Fitnat'ı zamanla rahatsız etmeye başlar. İstanbul'da kalmaya devam ettiği için bu hayattan ne kadar kaçmaya çalışsa da teyzesinin ona tanıştırdığı bir sürü insandan sonunda biri onu yanlış yola saptırır. Teyzesinin ona tanıştırdığı doktor Mükerrerem Fitnat' a âşık olur ve kocasına büyük bir aşkla bağlı olmayan Fitnat da zamanla bu aşka karşılık verir.

³⁰⁸ Atabeyoğlu, a.g.e., s. 40, 41.

Fitnat, İstanbul'dan bir türlü dönmeyince aralarındaki ilişkiyi cümle alem tarafından öğrenir. Fitnat kendisini seven ona güzel bir hayat sunan eşini ve bütün hayatını bırakıp bu adamla yaşamaya başlar. Zaman geçip Mükerrerem Bey bir türlü evlenmekten bahsetmeyince, Fitnat, zamanla aslında nasıl bir metres olduğunun farkında varır.

Kızının yaptıklarını, yaşadığı bu rezil hayata dayanamayan babası gittikçe kötüleşip sonunda aklını yitirir. Babasının bir akıl hastanesine yatırıldığını öğrenen Fitnat'ın kalbi o kadar taşlaşmıştır ki üzülmeyi bile beceremez. Hatta beraber olduğu adam Mükerrerem bile babası için Fitnat'tan daha fazla üzülür. Fitnat'ın bu durumdan ruznamesinde şöyle bahseder:

“Bu sabah haber aldım: babam kurmuş en nihayet çıldırmış... Üç gün evvel Toptaşı Tımarhanesine nakletmişler...

Hislerim o kadar nasırlaşmış ki bu felaket önünde gözlerim bir katre yaş olsun dökemedi. Yalnız Mükerrerem'e:

-Git babamı gör!... Dedim.

Bu teklifim üzerine çehresi müthiş bir şekil aldı:

-Ben, ben... dedi... onu nasıl görebilirim? Bu kabil mi?... Bana her şeyi söyle, her şeyi emret; fakat müştereken yıktığımız bir harabenin önüne beni sevk etme... Zira bu, dünyadaki manzaraların en elim ve müthişidir.”³⁰⁹

Fitnat babasına yaşattıklarından sonra hayatını ne derece mahvetmiş olduğunun farkına varır. Mükerrerem'in bir hasta hakkında aldığı yanlış karardan ötürü hapse atılması da her şeyin tuzu biberi olur. O, bu sefil hayatı yaşarken teyzesinin fuhuş yuvasında düşüp kalkmadığı erkek kalmayan kuzeni Cavidan, eski kocası Hasan Rıfat Efendi ile evlenir. Romanın sonunda, yaptığı her şeyden, en önemlisi de babasına yaşattıklarından dolayı pişman olan Fitnat, hayatını temize çekmek için çabalayacak, artık annesiyle huzurlu bir hayat yaşayarak ömrünü geçirecektir.

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi romanının, devamı niteliğinde olan *Nedret* (Güzide Sabri Aygün, 1923) romanında, Fikret'in, mazideki sevdalısı olan Doktor Nejat'ın oğlu Avukat Nihat'ın, Nedret'e babasından kalan çiftlik hakkındaki dava ile ilgilendiğinden daha evvel bahsetmiştik. Öncelikle kendisini kâhya Veysel

³⁰⁹ Atabeyoğlu, a.g.e., s. 149.

Efendi'ye tanıtan Nihat, buraya gelişinin bir tesadüf olmadığını Nedret'in babası Sait Bey'in kendi annesinin dayısı olduğunu söyler. İkili böylece tanışır. Nihat o gün eve gelip yaşadığı bu olayı babasına anlatınca, Nejat Bey olanlara çok şaşırır. Kalbinde, geçmişin yaraları yeniden sızlamaya başlar. Bunu daha önce hiç düşünmemiştir. Bir gün Fikret'ten yadigâr kalan onun biricik kızı Nedret'i görebileceğini tahayyül bile etmemiştir. Onu tanıyabilme, bu kızcağızın yüzünde Fikret'i arayabilme ihtimali onu çok heyecanlandırır.

Romanın bu kısmında, bu vesileyle Nedret'in annesinin mazideki sevdalısı Nejat Bey'in şimdilerde içinde bulunduğu aile hayatından bahsedilir. Nejat Bey'in Nihal isminde evli bir kızı ve Nihat isminde avukat bekar bir oğlu vardır. Nihat uzun yıllar yurt dışında okumuş yurda döndüğünde ise annesini bir hastalık sebebiyle kaybetmiş babası ile yaşamaya başlamıştır. Bilhassa Nihal'in yeri Nejat Bey'de çok farklıdır. Nihal ile babası arasında çok sağlam bir bağ vardır. Nihal, babasına çok düşkün Nejat ise kızına karşı çok şefkatlidir. Romanda Nejat Bey ve Nihal'e baktığımızda onlar birbirine karşı bir baba-kızdan ziyade dost gibidirler. Çünkü Nihal, aynı babasının Nedret'ten haber aldıktan beri içindeki heyecanı anlaması gibi, babasının bir bakışından onun duygularını anlar. Baba- kız arasındaki bu ilişki romanda şöyle geçer:

*“Nihal şu dakikada babasına çok acımişti. Onu bir ana gibi, göğsünün zengin şefkati üstünde sıkmak istemişti. Zaten daima onun düşünceli gözlerinde, solgun dudaklarında pek az görülen hafif bir tebessüme bütün neşeli saadetini feda eden bu içli kadın babasına çok bağlıydı. Doktor da kızına karşı aynı duygudaydı. Onun saadetine çalışmış, dertlerini, acılarını daima ondan gizleyerek, hayatının baharında bir elem damlası serpmemek için gözyaşlarını damla damla kalbine akıtmaya alışmıştı.”*³¹⁰

Romandaki Nihat karakteri daha fevridir, babasına karşı daha anlayışsızdır. Aniden hayatlarına giren bu kızın, babasını bu denli mahzun etmesini anlayamaz. Nihal, ondan çok farklıdır. Babasının başka bir kızıdan dolayı böylesine mahzun olmasından rahatsız olmaz, kıskanmaz, altında bir kötülük aramaz. Aksine babasının bunun için haklı sebepleri olabileceğini, onun sadece çok merhametli bir kalp taşıdığı için bu yetim öksüz kıza bu derece merhametli olduğunu düşünür. Nihal, Nedret ile görüşme mevzusunda babasına kardeşinden daha fazla destek çıkar.

³¹⁰ Güzide Sabri Aygün, **Nedret**, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 24.

*“Lakin ağabey, babam, insanlığın icap ettiği bir vazifeyi ifa ediyor. Kendisini muahezeye hakkımız yoktur.”*³¹¹

Nihal, evlenip bir yuva kurmuş olmasına rağmen sefaretlerden birinde görev yapan kocasını bir süredir yalnız bırakmakta ve babası ile ilgilenmektedir. Kardeşi Nihat evlenmeden de babasını yalnız bırakmayı düşünmemektedir. Nihal’in burada babasıyla kalmasının en önemli sebebi, Nejat Bey’in Nihat’ın evliliğine sıcak bakmamasıdır. Nihat’ın evleneceği kız Mualla; oldukça şuh, rahat yaşayan, moda düşkününü biridir. Nihal, burada kalarak babasının olası üzülmeye gibi bir durumunda ona destek olabilecektir. Nejat Bey kızının evliliğini son derece saygılı, anlayışlı bir adamdır. Kızına sürekli eşini yalnız bırakmaması gerektiğini söyler. Zaman geçip Nihal’in burada kaldığı süre uzayınca, Nihal’in eşi Nihat’a bir mektup yazar ve ablasının artık dönmesini rica eder. Nejat Bey de damadına katılır ve bir gün kızına kocasını daha fazla yalnız bırakmaması konusunda uyarır.

“Ne olursa olsun, hemen gitmelisin kızım... Kocanı bu kadar zaman yalnız bırakmak haksızlığına beni de karıştırdığın artık yeter, değil mi?”

*Nihal, git kızım! Bunu tekmil babalık hakkıyla söylüyorum, git... Senin bana gösterdiğin muhabbet bir evlada düşen vazifenin pek üstündedir. Benim bu kırık hayatımı, bu hasta ruhumu tamire gayret eden varlığıyla şimdiye kadar beni yaşattın, artık kâfi yavrum, kâfi...”*³¹²

Nejat Bey, günü gelip Nedret’le tanışınca derinden sarsılır. Karşısında duran ve Fikret’e çok benzeyen bu zarif hanımefendi ile o anda arasında çok güçlü manevi bir bağ oluşur. Fikret’ten yadigâr olan bu kız, Fikret ile olan mazisini bilmemektedir. Babasının ölümünden bahsederken oldukça meysus olan Nedret, ölümünün ne kadar acı bir şekilde olduğunu hatta bunun bir intihar olduğunu düşündüğünü anlattıkça Nejat Bey, çok derin bir vicdan azabı duyar. Sait Bey eğer intihar ettiyse, bunun sebebinin, karısının zamanında başka bir adamı sevişine daha fazla dayanamaması olduğunu düşünür. Bir zamanlar deliler gibi sevdiği kadının hazin hatırasını, yine kendi elleriyle böylesine üzmüş olma ihtimali onu kahreder. Nejat Bey, bu hassas kızı, kendi kızı Nihal’e benzetir ve artık onu kızı yerine koyduğunu beyan eder.

Nejat Bey’in birkaç gününü bu çiftlikte geçirmesi ona çok düşkün olan kızı Nihal’i üzer. Nihat’ın eve tek başına geldiğini görünce babasına Nihat’la gelmeyip

³¹¹ Aygün, a.g.e., s. 37.

³¹² Aygün, a.g.e., s. 66.

çiftlikte kaldığı için sitem eder. Babasına bu hayatta en düşkün olan odur. Öyle ki romanda Nihal ile Nejat Bey bir insan gibi tasvir edilir. Nihal de aynı babası gibi hep hüzünlü, hassas ve düşüncelidir. Nihal'in siteminin ardından ertesi gün hep beraber çiftliğe giderler. Nihal çiftlikte olgunluğunu ve yüce gönüllülüğünü Nedret'e karşı da gösterir. Babasının Nedret'e olan şefkatini bir an bile sorgulamadan birlikte güzel vakit geçirirler.

Görülüyor ki romanda, Nihal'in babasına karşı tutumu, hep sevgi ve inanç boyutundadır. Nihat babasının bu yetim kıza olan aşırı şefkatini sorgularken, Nihal babasına hiçbir şey için hesap sormaz, onun mazisine saygı duyar ve kötü fikirlerle bu maziye kirletmeye çalışmaz. Nejat Bey de buna karşılık kızına karşı hep şefkatli ve sevgi doludur. Kızı, onun her şeyi paylaşıp fikir danışabildiği yegâne dostudur. Oğlunun evliliği konusundaki endişelerini bile karşısında karısı varmışçasına kızı ile paylaşır. Nejat Bey, kızı gibi gördüğü Nedret'i başlarda oğluna düşünse de oğlu Mualla ile evlenmekte kararlı olunca bu sefer Nihal'in süt kardeşi Kenan'ı Nedret'e düşünür. Bu konuda da yine başka kimseye değil kızı Nihal'e danışır onun fikrini sorar.

“- Bilirim, çok yüksek bir kalbin vardır Nihal... Bugün seninle hasbihal etmek istiyorum. Ağabeyinin reddettiği bu kızı, ben süt biraderine vermeyi düşünüyorum, ne dersin?”

- Kenan'a mı?

- Evet...

- Çok âlâ... Ben de münasip gördüm.”³¹³

Baba-kız arasındaki bu ilişki, kültürümüzdeki, her konuda son sözü büyükler söyler alışkanlığını da kırmaktadır. Onlar, ortak istişare ile karara varırlar. Romanın sonunda Nedret, annesi ile Nejat Bey'in mazisini, onların aşkının sadece içten içe sevmekle sınırlı kaldığını öğrenince bu maziye saygı duyar. Aile içinde dengeler değişir. Sonunda Nihat Mualla'nın gerçek yüzünü görür. Kenan da daha nişanlıyken Nedret'i Mualla ile aldatır. Nedret ve Nihat zamanla, birbirlerine âşık olduklarının farkına varıp mutluluğu birbirlerinde bulurlar.

Şimşek (Peyami Safa, 1923) romanında karşımıza zalim bir baba örneği çıkar. Bu babanın zalimliği şiddet ile alakalı değildir. Bu baba ruhu ile, sevgisizliği ile

³¹³ Aygün, a.g.e., s. 86.

zalimdir. Susuz kalan bir çiçeğin solması gibi sevgisiz kalan bir çocuk da bu eksikliği tüm hayatı boyunca hisseder. Romanın olay örgüsünü oluşturan vakalardan bahsettikten sonra bu konuya değineceğiz. Romanda bahsedilen esas konu, bir dayının, eşi ile aşk yaşadığı yeğenine karşı olan ihanetidir.

Roman, Pervin'in pencerenin kenarında sabahtan beri yağan yağmuru izlerken bir yandan kitap okuduğu sırada kocasının ona seslenmesiyle başlar. Pervin hala inanamasa da evli bir kadındır. Müfid onun kocasıdır. Pervin evleneli iki ay olmasına rağmen karı-kocalığa alışamamıştır. Böyle düşüncelere dalmışken Müfid'in dayısı Sacid, koluna dokunur ve ensesinden öper. Pervin, kocasını Sacid ile aldatmaktadır. Bu yaklaşmanın hemen ardından, Müfid odaya yaklaşınca ikili uzaklaşır. Sacid odadan çıktıktan sonra Müfid karısına, dayısına güvenmediğini bu yüzden ondan uzak durmasını söyler. Ufak bir tartışmanın ardından yemek masasında tek başına olan Müfid'in düşüncelere dalmasıyla zamanda geriye dönülür. Müfid'in geçmişi, bahsedeceğimiz baba-kız ilişkisi açısından önemlidir.

Müfid'in on yıl önce vefat eden babası Mahmud Paşa'nın ardından, bir kızı kendisinden iki, diğer kızı ise dört sene sonra vefat eder. Sonunda ailede yalnızca Paşa'nın küçük kızı Şayeste sağ kalır ve o da kardeşi Sacid ve yeğeni Müfid'i kalfalara emanet ederek Çengelköy'e taşınır. Müfid ve dayısı Sacid on seneden beri bu köşkte beraber yaşarlar. Sacid, evde bir büyük kalmamasını fırsat bilip kadın alemlerine dalar. Müfid bu yüzden dayısından hiç hazzetmez ne derece riyakâr, iğrenç bir adam olduğunu bildiği için ondan hep uzak kalır. Müfid evlenme çağına gelince dayısının bir arkadaşı olan Pervin ile evlenir. Başta bahsettiğimiz gibi Müfid ile evlendikten sonra da Pervin'in Sacid ile arkadaşlıktan öte ilişkiler kurar. Romanın sonunda her şeyi anlayan Müfid kahrından hastalanıp yataklara düşer. Bu ihanet Sacid ile Müfid'in bir cinnet anında birbirlerini öldürmeleri ve Pervin'in akıl hastanesine düşmesi ile son bulur.

Bizim burada değinmemiz gereken esas konu ise, zavallı Müfid'in annesinin zamanında babası tarafından maruz kaldığı sevgisizliktir. Eşinden bahsedilmeyen ama çocuk sahibi olmasından evli bir kadın olduğunu anladığımız Tabende, Müfid'in annesidir. Romanda Mahmud Paşa'nın diğer kızlarıyla alakalı bir olay verilmediği için bu romana, evli olan Tabende üzerinden, bu bölümde değinmeyi uygun gördük.

Dayısının bu evde varlığından huzursuz olan Müfid'in, sofrada yalnız başına oturup bir zamanlar bu masanın ne kalabalık olduğunu düşünür. Geçmişini, ailesini, şimdilerde hayatta olmayan biricik annesini düşünür. Bu vesileyle geriye dönüş yapılır. Müfid'in dedesi Mahmud Paşa'nın, geçmişte oğlu Sacid ile çok iyi anlaşırken kızlarına karşı ne derece gaddar olduğu anlatılır. Mahmud Paşa; kimseye minnet etmeyen, sert mizaçlı, kinci, dostu olmayan yalnız bir adamdır. Zamanında kendisine istediği nazırlığı vermediği için Abdülhamid'e kinlenip kendi yaptırdığı köşkünde yaşamaktadır. O, herkese, bilhassa da ailesine çok soğuk davranan kalbi kara bir adamdır. Paşa'nın bu sevgisizliği bütün çocuklarına karşı olsa da bunu en yoğun olarak kızı Tabende'ye hissettirir. Mahmud Paşa'nın kızlarına karşı bu sevgisiz tutumu romanda şöyle geçer:

*“Bahçede, koruda, sofada, karısına, kızlarına, hizmetçilerden birine rast gelecek olursa, büyük bir ıstırap duymuş gibi yüzünü buruşturarak başını çeviriyor, hızlı adımlarla uzaklaşıyordu. Köşkte onun insandan kaçmak huyunu bilen herkes, tesadüf olarak bile karşısına çıkmamak için, uyandığı, koruya gittiği, odasında kaldığı saatleri hatırlamaya mecbur oluyorlardı.”*³¹⁴

*“Karısını ve çocuklarını pek sevmeydi. Ferhunde Hanım'dan ayrı yatıyordu. Yalnız Sacid'e karşı biraz zaafı olduğunu söylerler. Kızı Tabende hassas bir kadın olduğu için Paşa onu da torunu Müfid'i de şiddetle istihfaf ederdi: “Bu oğlan da anası gibi mızımız; yufka yürekli... Adam olmaz!” diyor, bunu Tabende'nin yanında da Müfid'in yüzüne karşı da her zaman tekrar ediyordu...”*³¹⁵

Bir gün çıktıkları bir avda torununu da annesi gibi hassas olduğu için aşağılar. Ortada hiç sebep yokken Mahmud Paşa, torunu Müfid'den, bir kurbağayı ezmesini ister. Çocuk bunu yapmaktan korkarken, Sacid zavallı hayvanı öldürür. Paşa, başaramadığı için torununu küçümser ve ona bağlıdır. Müfid'i, annesi gibi güçsüz bir insan olduğu için suçlar. Mahmud Bey, kendi kızlarına karşı merhametsiz, kızı Tabende'nin oğlu olan torununa karşı da bir o kadar gaddardır.

Görüldüğü gibi bu romanda, incelediğimiz diğer çoğu romanda olduğu gibi kızını çocukluğunda şefkatle büyüten, eğitimi için titizlenen, evliliğinde ona destek olan bir baba figürü yoktur. Bu romanda kızların evlendikten sonra bile babalarına karşı hissettikleri tek duygu, müthiş derecede korkudur. Baba Mahmud Paşa'nın ise

³¹⁴ Peyami Safa, **Şimşek**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019, s. 18.

³¹⁵ Safa, a.g.e., s. 18.

kızlarına karşı hissettiği tek duygu, iğrenmektir. Romanda, Mahmud Paşa'nın kızlarıyla olan tek bir anısından söz edilmez. Baba-kız ilişkisi açısından, yalnızca bu sebepsiz nefretten bahsedebildik. Neticede kızları babalarına karşı besledikleri bu korkuya rağmen içlerindeki insaniyet gereği, öldüğünde onun için üzüлp göz yaşı dökerler.

Aşk İhtiyacı (Orhan Mithat Barbaros, 1924) romanındaki İlhami Paşa, her şeyi kızı Saadet için yaptığını iddia edip aslında kızını mutsuz bir evliliğe mahkûm ederek kızının felaketini hazırlayan bir baba olur. Önceden bahsetmiş bulunduğumuz gibi aynısını büyük kızı Natika'ya da zamanında yaptığı için Natika Hanım, kardeşine on yedi yaşından beri gelen görücüleri beğenmez onları kardeşine layık görmez. Babası İlhami Paşa'nın zamanında onu da sevmediği bir adamla evlendirip onu mutsuz bir evliliğe mahkûm etmiştir. Bunu bizzat Natika'nın ağzından öğreniriz:

*“Beni mutsuz ettiniz, benim de onun gibi akli başında bir ablam olsaydı, başıma bu hal gelmezdi. Kendimden otuz yaş büyük bir adama verdiniz, sanki başım göğe değdi. Bilmem nesine tamah ettiniz, kocaya vardığım günden beri çektiğim azabı ben bilirim.”*³¹⁶

Natika, şimdi Abdi Bekir Bey ile değil karı koca gibi yaşamak, aralarındaki yaş farkından dolayı ona yaklaşmayı bile istemez. Kocasını istemediğini adamın yüzüne karşı söyler, kendisini boşamasını söyleyip durur. İlişkileri böyle bir kısır döngüde devam eder. Natika Hanım, kocası ile olan mutsuz evliliğinin müsebbibinin babası olduğunu bilir. Bunun yanında babasının başka kadınlarla da görüşen yaşam tarzından dolayı zavallı annesine de üzüлür. İlhami Paşa kızlarını evlendirmeye bu kadar meraklı iken, kendisi evli olmasına rağmen bazen karısı yerine odasına bir Çerkez halayık alır. Aynı evde hem karısını hem de odalığını yaşatır.

Romandaki olaylar zincirine baktığımızda, İlhami Paşa'nın, kızını zorla evlendirdiğini tam olarak söyleyemeyiz çünkü Saadet kendisine talip çıkan adamı beğenmese de babasına karşı ses çıkarmaz. Ablasına karşı gelmeyi de beyhude bir çaba, affedilmez bir günah olarak görür. İlhami Paşa da bu konuda kızı Natika'ya güvendiği için Saadet'in gönülsüzlüğünün farkına varmaz. Düğün telaşı başlar, Paşa, kızı için en pahalı mobilyaları alıp ona yepyeni bir gelin odası hazırlar. Damadına da kızını mutlu etmesi hususunda telkinlerde bulunur.

³¹⁶ Orhan Mithat Barbaros, *Aşk İhtiyacı*, İstanbul, Cihan Biraderler Matbaası, 1924, s. 16.

“- Yavrurum, sen kızımı hoş tut. Senden beklenen hizmet bu. Altı aya kadar paşa olacağına hiç şüphelen olmasın. Bu yaştan sonra benim dünyadan ne isteğim olur? Ancak sizin mutluluğunuza çalışmak değil mi?”³¹⁷

Saadet; mesut olmadığını, koca istemediğini, babası istediği için bu adamla evlendiğini ancak bir haftalık evliyken ablasına söyler. Çiftin evliliklerinin ilk zamanları, Vehbi Münir Bey’in sürekli kendisini sevip sevmediğini sormakla geçer. Aralarındaki tatsız, sevgisiz evlilik böylece başlamış olur.

Romanda görülen tablo; sevmeden yapılan evliliklerin sonucundaki, birbirlerini aldatan bir insan topluluğudur. Vehbi Bey karısında göremediği ilgiyi, piyano hocası Eleni de bulup karısını aldatır. Aslında kendisi de Eleni tarafından aldatılır. Paşa, kızını aldatan damadını, yaka paça konaktan kovar. Saadet’in boşanmak zorunda kalması üzerine, Natıka’nın da daha fazla dayanamayıp kocasını boşaması, Paşa’yı hepten yıpratır. Kızı Natıka ile yaptığı bu konuşmadan, Paşa’nın, hatalı yoldan gitse de amacının kızlarına mutlu ve sağlıklı bir yuva vermek olduğunu anlarız. Yalnızca, onun mutluluktan kastı aşk ile bezenmiş bir yuvadan ziyade güvenli ve sağlam bir yuvadır. Onları kendi istediği uygun insanlarla evlendirmekle, kendisi öldükten sonra onlara güvenli bir hayat sunmuş olabileceğini düşünür. Kızıyla konuşurken, dul kalmayı bir yoksulluk olarak, eşi olmayan bir kadını da başı boş tehlikelere açık bir kadın olarak gördüğünü söyler. Bu sözleri romanda şöyle geçer:

“- İkiniz de çok talihsizsiniz, bu iş size eğlence gibi geliyor ama henüz ne olduğunuzun farkında değilsiniz, ev bark yıkımı hayatın en büyük felaketlerinden biridir. Yavrularım, sizi ne ümitlerle evlendirdim. Evlilik, insan eşine düşerse bir mutluluktur. Yapılan düğün, eğlenti bir günlük gösteriden başka bir şey değildir. Ömrünüzün sonuna kadar mesut olmanızı istedim, evet! Onların buradan gitmesiyle şükürler olsun bir eksiklik duymadınız. Ben hayatta oldukça yirmi tanesi de defolsa yine saltanatınıza zarar gelmez. Fakat bir de bana sorunuz, siz benim duyduğum üzüntünün binde birini duymuş olsaydınız, ağlamaktan gözünüz çıkardı.”³¹⁸

İhanet zincirinin diğer halkası, Saadet’in kuzeninin eşi ile bir aşk yaşamasıdır. Bu aşk uzun bir süre kimse tarafından bilinmez. Saadet, kuzeninin kocası Macit ile yasak aşk yaşarken bir gün onu karısıyla görüp, kıskançlıktan delirir ve içinden geçen her şeyi zamanında babasına söylemek yerine kendi kendine haykırır:

³¹⁷ Barbaros, a.g.e., s. 41.

³¹⁸ Barbaros, a.g.e., s. 165.

“- Sevmediğim tipte, hoşlanmadığım türde bir gence beni satar gibi evlendirdiklerinden dolayı sebep olanlara sabaha kadar beddua ettim. Ne olurdu? Yüz adım, beş yüz afım uzaktan olsun müstakbel hayat ortağımı bir yastıkta saçlarımızı ağartacağımız, bir yuvada günlerimizi sayacağımız koca adayını evlenmeden önce göreydim. Hissimi fikrimi söyleyebileydim. Neyim eksik ya rabbi! Mutluluğuma gölge düşürecek, ufacık da olsa bir kusurum mu var? Evlendim, bilmediğim tanımadığım işkencelere katlandım. Acaba analar, babalar, kızlarını mesut etmek için mi, yoksa hayatın zehirlerini tattırmak için mi evlendirirler?”³¹⁹

Romanın sonunda Saadet ihanetinin sonucu olarak hamile kalıp doğuramadan çocuğunu kaybeder ardından üç gün sonra kendisi ölür. Vehbi Bey de kendisini aldatan sevgilisini öldürüp hapse düşer. Her ne kadar Paşa'nın kızlarını kendi uygun gördüğü şekilde evlendirmesinin sonucu böyle felaketleri doğursa da onun bunları kötü bir niyetle yaptığını tam anlamıyla söyleyemeyiz. İlk amacı kızlarını gönül bağı kuracağı insanlarla evlendirmek olmayıp izdivaç konusunda yöntemi yanlış olsa da özünde tek istediği kızlarının mutlu ve temeli sağlam bir hayata sahip olmalarıdır.

Orhan Mithat, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da gençlerin evlenmeden önce birbirlerini iyi bir şekilde tanımaları gerektiği tezini ve aşk evliliklerini savunmuştur. Bundan dolayıdır ki romandaki hiçbir evlilik mutlu sonla bitmez.³²⁰

Gizli El (Reşat Nuri Güntekin, 1924) romanındaki baba Aziz Paşa, daha önce bahsettiğimiz gibi oğlunun öğretmenini Şeref Bey ile hem iyi bir insan olduğu hem de çiftlik işlerini halledebileceğine inandığı için kızıyla evlendirir. Zaman geçer ve her şey düşündüğü gibi olur. Şeref Bey, kayınpederinin borçlarıyla uğraşıp çiftliği idare etmektedir. Aziz Paşa'nın istediği sonunda olmuş kızı evlenmesine rağmen hâlâ yanında yaşamaktadır. Çiftliğin maddi durumlarından habersiz, damadına sözde önerilerde bulunur. Seniha, babasının başına açtığı kumar borcu ve daha türlü borçlar yüzünden bir gün kocasıyla tartışıklarına şahit olunca babasının savurgan olduğunu bildiği için kocasına hak verir. Şeref Bey, karısının onu mutlu hissettirmesinden ve ona güç vermesinden duyduğu mutluluğu şöyle anlatır:

³¹⁹ Barbaros, a.g.e., s. 103.

³²⁰ Betül Solmaz, “Orhan Mithat Barbaros'un Romancılığı”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2018.

*“Yalnız şu var ki, çektiğim sıkıntılar boşa gidiyor değildi. Seniha ile daima birbirimize tekrarladığımız, mesuduz, sözünde, zannederim, bunların büyük rolü vardı. Çünkü, vakitlerimizin büyük bir kısmı bunlarla kayboluyordu. Sonra, babasıyla olan münakaşalarımızda, o daima benim tarafımdaydı, beni haklı görüyordu.”*³²¹

Şeref Bey de karısını sevdiği için kayın babasının müsrifliklerine katlanır. Çiftlik için elinden geleni yapar. Romanın bütününe baktığımızda anlaşılıyor ki Aziz Paşa, kızını adeta hovarda hayatının bir kurtarıcısı, onunla evlenecek zatı da evin idare edicisi olarak görmüştür. Doktorun, Şeref Bey’in Seniha’ya meylini anlaması, Paşa’ya bundan bahsetmesi, Paşa’nın Şeref Bey ile konuşması hepsi planlı bir şekilde yapılmıştır. Hepsinde amaç Paşanın en baştan beri istediği, kızını sonsuza kadar yanında tutmaktır. Anlatıcı Paşa’nın bu tutumundan şöyle bahseder:

*“Aziz Paşa’nın şikâyet ettiği, fakat, bir türlü arkasını alamadığı derbeder hayatına, kendini boğazına kadar borca sokan kumar ve kim bilir nasıl daha başka türlü yıpratıcı ve sefilleştirici gizli eğlencelere karşı kızını son emniyet olarak görüyordu.”*³²²

İlerleyen zamanlarda, Paşa’nın borçları, Şeref Bey’in başına türlü belalar açar. Seniha ve kocası, sonunda ayrı eve taşınma kararı alırlar. Paşa da bir süre sonra bu durumu kabullenmek zorunda kalır. Kendisine ara sıra yaptığı ziyaretlerinde uzun kalmasından dolayı hoşnut olsa da kızına kocasını bu kadar yalnız bırakmaması konusunda öğütler verir.

Karanfil ve Yasemin (Mehmet Rauf, 1924) romanında, daha önce bahsettiğimiz Pervin ve Paşa babasından sonra, bahsedeceğimiz diğer baba-kız Feriha ve babasıdır. Feriha Hanım, bir gün, Paşa’nın verdiği davetlerden birine katılır. Davete katılanlar, Feriha Hanım’ın burada olmasına çok şaşırırlar. Feriha Hanım, temiz bir ailede büyümüştür. Üç sene önce evlendiği kocası yüzünden bütün hayatı değişen Feriha Hanım, alıştığı büyütüldüğü eski usul aile hayatından çok farklı bir hayata giriş yapar. Kocasını son derece rahattır, onu dönemde yanlış karşılanan erkekli ortamlara bile götürmekten çekinmez. Karısını hem önce serbest bir hayata kendisi alıştıtır hem de sonunda gizli bir mektubunu yakaladım iftirasıyla onu boşar. Feriha Hanım kimsesiz ortada kalınca eski sönük aile yaşantısına geri dönmek zorunda kalır.

³²¹ Reşat Nuri Güntekin, **Gizli El**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2020, s. 92.

³²² Güntekin, a.g.e., s. 93.

Davette bulunan kadınların, Feriha Hanım'ı burada görünce çok şaşkınlıklarının sebebi yine kendi aralarındaki konuşmalarından anlaşılır. Kocasını onu boşadıktan sonra ailesinin himayesine giren Feriha Hanım, babası tarafından, dışarı çıkarsa gününü göreceği yönünde tehditler alır. Bu yüzden de ondan korkar ve sözünden çıkmaz. Baba, sadece nadiren, çok hürmet edilen yerlere kızının gitmesine izin verir. Bugün işte o günlerden biridir. Daha sonra Feriha Hanım, Fahri Bey adında bir adamla evlenir ama adam onu arkadaşlarına, hatta anne ve babasına göstermeden bir evde yaşatır. Bu devrede babasının tutumları hakkında romanda bir bilgi bulunmasa da yaşadığı kötü bir deneyimden dolayı babasından gördüğü baskıcı muamele, Fahri Bey ile evliliği ona bir kurtuluş gibi gösterir.

Pervaneler (Müfide Ferit Tek, 1924) romanında, Doktor Burhan Ahmet, daha önce bahsettiğimiz gibi kız kardeşinin bir Amerikan mektebinde kendi milliyetinden uzak bir genç olarak yetişiyor olmasından rahatsızdır. Bir gün Burhan Ahmet eve dönerken vapurda, Leman'ı bir adamla görür. Leman abisine, bu Amerikalı zabıt Jack Peterson ile nişanlı olduğunu söyler. Buna çok sinirlenen Burhan Ahmet, hemen ailesinin evine gider ve durumu anlatır. Daha babasına sıra gelmeden, Leman ile Burhan Ahmet arasında tartışma yaşanır. Bunun üzerine Leman ertesi gün evden kaçır ve kısa bir süre sonra sevgilisiyle evlendiği haberi gelir. Leman'ın babası kızını tamamen kaybetmenin korkusuyla bütün kızgınlığını unutup kızını geri çağırır fakat ondan hiçbir haber alamaz. Bütün suçun oğlu Burhan Ahmet'te olduğunu düşünür.

*“Eğer o bir Hristiyan kadınla evlenmeseydi, Leman da bu felakete düşmezdi, dediler. Kızlarının korkunç sükûtu karşısında, meraktan çıldırdıkça, ikisi de Burhan'ı mesul tutmaya başladılar.”*³²³

Babası, Leman'ın evlilik tercihinde, abisinin kötü bir örnek olduğunu düşünüp kızının kaçmasında onu suçlu görse de kendisinin de serbest arkadaş çevresinden koruma konusunda Leman'ın üzerinde hiçbir nüfuzu olamamıştır. Burhan Ahmet bu düşüncededir fakat yine de ailesine destek olur içerisinde bulundukları duruma çok üzülür çünkü sonuç olarak Leman bir daha hiç geri dönmez.

“Esasen sathi ve uysal olan Leman'ı, Bizans Kolej'e vermekle yaptıkları ilk hataya, daha sonra, serbest terbiye veren mektepte, kızlarının bu serbestiyi ne türlü

³²³ Müfide Ferit Tek, **Pervaneler**, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1924, s. 156.

*istimal ettiğini hiç teftiş etmemekle, ikinci bir hata ilâve ettiklerini onlara hatırlatmak istemedi.”*³²⁴

Canan (Peyami Safa, 1925), aşk ve ihanetle bezeli bir romandır. Olayların baş kişisi olan Canan; sarayda yetişmiş, hırslı, bencil ve insanların duygularıyla oynayan bir kadındır. Romandaki olay örgüsü, Lami'nin karısı Bedia'yı Canan ile aldatması ve Canan ile olan evliliği sırasında Canan'ın da kendisini başkalarıyla aldatmasıyla şekillenir. Daha evvel Bedia'nın babasının, kızına evleneceği damat adayını titizlikle seçtiğinden bahsetmiştik. Bedia, evlendikten sonra, eşi ve babası Abdullah Bey'le beraber yaşar. Burada değineceğimiz Bedia ve babası arasındaki bağıdır. Bedi ile aralarında yaşanan bir tartışmadan dolayı, Lami üç gecedir eve gelmemektedir. Abdullah Bey, kızına çok destek olan bir adamdır. Kızının kahrolduğunu görünce, yalnız bırakmaz ve evliliği konusunda, yapıcı telkinlerde bulunur. Aralarındakinin bir tartışma olduğunu, bunun her evlilikte olabileceğini kızına anlatmaya çalışır. Babası Bedia'ya kocası ile olan sorunlarını kendi özelliklerinde halletmesi için zaman verir.

Ertesi gün, kocasıyla olan sorunlarını çözmek amacıyla Bedia, İstanbul'a iner. Abdullah Bey, kızına, olayların iç yüzünü anlamak için kocasıyla konuşmaya gitmesinin, doğru bir karar olduğunu söyler. Ona destek olup sağlam durmaya çalışsa da Abdullah Bey'in uykuları kaçır. Tek endişesi, kızının mutluluğudur. Babasının kızının mutluluğu hakkında endişesi ama aynı zamanda ona destek oluşu romanda şöyle geçer: *“Peki kızım, Allah işini rast getirsin. Fazla üzülmeni istemem. Benim de uykularım kaçacak. Haydi vapur Kandilli'den kalktı, düdüğünü öttürüyor. Geç kalma.”*³²⁵

Bedia, o gün kocasını bulamaz fakat yaptığı tahkikata göre Lami, bir şeyler çevirmektedir. Birkaç gün sonra, Lami'nin karısını aldattığını dair haberler çıkar. O zaman bile Bedia'nın babası, kızı için dirayetli durur, yangına körükle gitmez. Bu inançlı adam, kızına dua etmesini söyler. Her şeyin zamanla düzeleceğini, kocasının hatasından dönüp ondan af dileyeceğini salık verir. Bedia'nın babası, ilk etapta Lami konusunda kızına karşı yapıcı konuşur. Kocasının hatasını anlayacağını yine mutlu bir yuvaları olacağını söyler.

³²⁴ Tek, a.g.e., s. 156.

³²⁵ Peyami Safa, **Canan**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018, s. 13.

*“Allah’tan ümidini kesme evlâdım... Allah senin bu göz yaşlarını görür, Allah afif, temiz Müslüman kızlarına acır... İhtiyarların kerameti vardır. Kızım, bana inan! Lâmi günün birinde, hem belki yakın zamanda buraya gelecektir, senin eline, ayağına bile kapanacak... Büyük bir felâket yok henüz... bak, babam söyleyiydi dersin...”*³²⁶

Aradan günler geçer fakat Lami eve dönmez. Şehirde dedikodular iyice artar. İşler iyice ilerleyip Lami’nin ayan beyan karısını aldattığı ve onu boşayıp Canan isimli bir kadınla evlenmeye karar verdiği duyulur. Bedia’nın babası bu haberi duyunca çok sinirlenir. Kızı ile damadı arasındaki nikahın hemen bitmesi gerektiğini düşünür. Bu sıra, Abdullah Bey’in oğlu Şemsi, Lâmi hakkında bilgi edinmeye çalışmaktadır. Akşam olur ve Şemsi onları ziyarete gelir. Herkesin bildiği haricinde bir şey öğrenememiştir. Baba oğlun aralarında geçen bir konuşmadan Abdullah Bey’in kızı boşanmış bir kadın olsa da her koşulda onun arkasında duracağını görmüş oluruz:

“- Ben yarın Şeyhülislâm kapısına giderin. Üç gün sonra Lâmi tav’an kerhen buradadır.

- Doğru ama...

- Doğrusu, yanlışı yok, bu, budur. Ben şimdiye kadar sabrediyor, kızıma da tevekkül et diyordum. Sen iyi bir haber getireceksin sandım. Bu çapkın yine kendi havasında gidiyorsa bizi kanun himaye eder.

- Eder, a, baba... Lami Bedia’yi boşamaya kalkarsa?

*- Boşasın. Talak bu halden iyidir. Biz de başımızın çaresine bakarız.”*³²⁷

Şüphe! Aşka Galipsin (Selami İzzet Sedes, 1925) romanında daha önce bahsettiğimiz gibi Cemil ve Şahende, birbirlerini sevip ailelerinin onayıyla evlenirler. Nikahtan sonra gençler, Venedik’e seyahate gittiklerinde, Şahende’nin Petersburg’da olan babasının yanına da uğrayıp onunla birkaç gün vakit geçirirler. Beraber zaman geçirmek hem Şahende’yi hem de babasını çok mesut eder. Babası, Şahende’nin yanından hiç ayrılmaz, onu mutlu etmek için uğraşır. Onu eşiyle yemeğe çıkarır ve onlara şehri gezdirir. Hatta bir gün de burada kızının şerefine özel bir yemek verip onu dostlarıyla tanıştırır. Bunları Şahende, annesine yazdığı mektuplarında bizzat

³²⁶ Safa, a.g.e., s. 95.

³²⁷ Safa, a.g.e., s. 108.

kendisi söyler ve çok fazla ayrıntıya girmeden ne kadar mesut olduğunu babasının ona nasıl değer verdiğini çok iyi hissettiğini anlatır.

“Monden, bir hayat yaşıyoruz, babam yanımdan bir saniye ayrılmıyor hep benimle meşgul oluyor, her nerede olsak benimle konuşuyor, adeta benimle iftihar ediyor gibi... Tuhaf değil mi anne, her aşkta bir gurur var. Hatta baba aşkında bile on iki gündür, her akşam şerefime verilen ziyafetlerden birindeyiz; bu ziyafetler hakkında fazla izahat vermek isterdim; ama yazacak tarafını bulamıyorum. Hepsinde eğlendim, fakat aklımda teferruat kalmadı.”³²⁸

Şahende, babasına ziyarete gittiğinde annesini, oradan dönerken de babasını bıraktığı için üzülür. Her iki ebeveyne karşı da içinde derin bir sevgi ve hürmet vardır. Babasıyla bulunduğu süre zarfında babası Şahende’ye annesiyle ayrılıklarını anlatmıştır. Vedia, bugüne kadar kızını, babasına karşı hiç doldurmamıştır. Babasıyla ayrılıklarının sebebinin, anlaşılamamaları olduğunu söylemiştir. Buna mukabil, babasının söyledikleri annesini suçlu gibi göstericidir. Şahende annesinin yanına döndüğünde, bundan da bahseder. Bu yüzden anne-kız arasında bu konuda şöyle bir diyalog geçer:

“- Babam bir gün bize ayrılığınızın esbabını anlatmak istedi. Zavallı adam, ne kadar meymus olmuş, o da ne kadar mustarip olmuş. Fakat şayan-ı hayret olan bir şey var. Erkekler, hatalarını çok iyi biliyorlar ve onları dinlerken insan bütün kabahati kadınlarda buluyor. Eğer babamın sözlerine inanacak olsaydım, seni kabahatli bulurdum. Hâlbuki bunun imkânı yok, babam senin nazarında fena bir adam.

- Onu bu kadar acı muhakeme etme kızım. O iyi bir adamdır. Yalnız hayatımız, duygularımız o kadar birbirine zıt idi ki, beraber yaşasaydık bir cehennem hayatı sürecektik.”³²⁹

Ağustos Böceği (Selami İzzet Sedes, 1926) romanı, baş kahraman Melahat’ın, evde düzenlediği eğlenceyi tasvir ile başlar. Bir apartman dairesinde, kadınlı erkekli on kişi keyifsiz bir şekilde dans etmektedir. Tam o sırada, eğlencenin sahibi Melahat’ın, kocası İhsan Cemil işten eve gelir. Yorgun argın eve gelen adamcağız evdeki bu kalabalığı görünce şaşırır. Melahat, İhsan Cemil ile olan evliliğinde çok laubali davranan bir kadındır. Kocasını karşılayıp onunla ilgilenmek yerine evde yemek olmadığını hemen gidip konukları için yemek almasını söyler. Zavallı adam,

³²⁸ Selami İzzet Sedes, *Şüphe! Aşka Galipsin*, Konya, Salkımsöğüt Yayınları, 2015, s. 143.

³²⁹ Sedes, a.g.e., s. 145.

davetlilere yemek alıp eve geri geldiğinde, Melahat şarkı söylemektedir. Karısının sesiyle kendinden geçen İhsan, onu ilk sevdiği zamanları düşünmeye başlar. İhsan Cemil, karısıyla, onun güzel sesine âşık olup evlenmiştir. O zamanlar Melahat, İhsan’la aynı apartmanda onun üst katında yaşamaktadır. Bu hayattaki tek zevki musiki olan İhsan, sesine âşık olduğu komşusu Melahat ile evlenir. Bu kadınla evlenirken evlilikleri boyunca sürekli bir eğlence hayatına maruz kalacağını, işten evine geldiğinde şarkılar söyleyip dans eden bir sürü insanla karşılaşabileceğini, karısının ona bir süre sonra ilgi göstermeyeceğini hesaba katmaz.

İhsan yine de karısına olan aşkıdan dolayı bu hayata yıllardır katlanır. Ona karşı ilgisiz kalan ve herhangi biriymiş gibi davranan Melahat ise kocasından artık tamamen kopmuştur. Hatta onu başkasıyla aldatmaya başlamıştır. Melahat, beraber olduğu adamı arkadaşı İkbâl Hanım’a anlatır. Onunla bir barda tanıştığını, o gece ondan çok etkilendiğini ve bir süredir de görüştüklerini itiraf eder. Romanın bizim konumuz açısından önemli olan kısmı, kocası İhsan Cemil’i aldatan bu kadına karşı babasının tepkileridir.

Melahat nihayet bir gün, kocasından ayrılıp Yusuf isimli sevgiliyle yaşamaya başlar. Yusuf öyle sandığı gibi kendisine güvenilir bir adam değildir. Kısa bir süre sonra Yusuf da onu terk edince Melahat kimsesiz kalır. Bu şekilde Melahat’ın babası Namık Bey’i tanırız. Melahat musiki konusundaki yeteneğini, zamanında ud çalan babası Namık Bey’den almıştır. Bu yüzden, gençliğinde babasıyla araları iyidir. Başka çaresi kalmadığı için, babasının kendisine sahip çıkacağı düşüncesiyle o gece ailesinin yanına gelir. Namık Bey, Melahat’ı görünce sinirlenip köpürür. Kocasını aldattığı için Melahat’a lanetler yağdırır, kapıdan girdiği an ona, “- *Ahlaksız, rezil kadın!*”³³⁰ diye hitap eder. Annesi, Melahat’ın bu saatte nereden geldiğini merak eder. O daha cevap vermeden son derece sinirli olan babası bağırmaya başlar:

“- *Elbette İkbâl Hanım’dan gelmiyor, damda gezen kediler gibi, kim bilir hangi cehenneme gitmiştir!.. Defol. Lanet olsun senin gibi evlada!*”³³¹

Annesi İsmet Hanım ve kardeşleri Namık Bey’i sakinleştirmeye çalışsalar da Namık Bey, “*O mülevves mahlûku soframa oturtmam, bir kere lanet ettim ona... Cehenneme kadar yolu var.*”³³² diyerek kızını sofrasına oturtmaz, on beş gün kadar

³³⁰ Selami İzzet Sedes, **Ağustos Böceği**, Konya, Salkımsöğüt Yayınları, 2015, s. 50.

³³¹ Sedes, a.g.e., s. 51.

³³² Sedes, a.g.e., s. 51.

da yüzüne bakmaz. Annesi Melahat’a, babasının gözüne fazla gözükmekten evde kalabileceğini söyler. Babasının zamanla yumuşayacağı yönünde onu rahatlatmaya çalışır. Romanın adındaki gibi Melahat, bir ağustos böceği gibi yalnızca eğlendiği bu hayatından, daldan dala konar gibi âşık olma hallerinden zamanla vaz geçer. Melahat’ın babası da onu affetmeye başlar fakat bu affın bir sebebi vardır. Kızının ona sığındığı dönemlerde Namık Bey oğlundan daha büyük bir darbe yer. Oğlu Vehbi Bey, karısı Zehra’yı terk edip bir Rus kadın ile kaçır. Vehbi Bey başına öyle işler açar ki, onun yaptıklarının yanında kızının yaptıkları Namık Bey’in gözüne az gözüktür. Oğlunun o Rus kadına kaçtığı gün Namık Bey ev halkıyla bu konuyu konuşup hayıflanırken Melahat’a onun en azından oğlu gibi kimseyi sefalette bırakmadığını söyler. Zamanında kızının yaptıklarını ahlaksızlık sayan adam şimdi kızının yaşadıklarını, “*Melahat’ın talihsizliği*”³³³ olarak niteler.

*“Sen Melahat hiç olmazsa kimseyi sefalette bırakmadın; sen çocuklara fenalık etmedin... Kendi yaptığını yine kendin çekiyorsun... Sen iyi kalplisin kızım, asıl felaket de bu işte... Gel kızım gel seni kucaklayayım!”*³³⁴

Zeyno’nun Oğlu (Halide Edip Adıvar, 1928) romanında, daha önce üzerinde durduğumuz; Hasan ve kızı Muazzez, Mazlum Bey ve kızı Mazlume’nin aralarındaki şefkat dolu muhabbetin yanında; Doktor Asım ve kızının ilişkileri de Zeyno’nun çocukluğundan beri aynı sevgi bağı ile devam eder. Bu bölümde, Zeyno’nun, evlendikten sonra babasıyla ilişkilerinin nasıl olduğundan bahsedeceğiz. Doktor Asım Bey, Zeyno’nun küçüklüğünde olduğu gibi evlendikten sonra da onunla hep gurur duyar. Dönemin kızlarındaki asrileşme merakı onu oldukça şaşırtır, daha önce bahsettiğimiz gibi kızını dönemin kızlarından hep ayrı tutar. Onu iyi bir Türk kızı olarak yetiştirebildiğine emindir. Onun kızı olgun, taklitçi olmayan hakiki bir Türk kızıdır. Zeyno, kocasının mesleği gereği ondan bazen ayrı kaldığı ve çocukları olmadığı için zamanla yalnız kalmaya alışmıştır fakat yine de Asım Bey, kocasının yanında olmadığı zamanlarda kızını yalnız bırakmaz. Zeyno’nun kocası Miralay Muhsin şu an görev icabı Diyarbakır’dadır ve Asım Bey kızının yine yanındadır. Daha önce bahsettiğimiz gibi Doktor Asım Bey bir gün, genç kız Mazlume’yi muayene etmeye gider. Annesinin Mazlume’yi evlenemez endişesiyle babasının yanına Diyarbakır’a göndermek istemediğini duyunca, ona kendi kızının da uzakta

³³³ Sedes, a.g.e., s. 75.

³³⁴ Sedes, a.g.e., s. 73.

olduğunu örnek verir. Doktor Asım Bey'in şu sözlerinden, Zeyno'nun evlendikten sonra da babasından hiç uzak kalmadığı, Diyarbakır'a kocasının yanına gitmeye karar verene kadar hep bir arada oldukları anlaşılır:

*“- Benim kızım da bir asker karısı ve yakında Diyarbakır'a gidiyor. Fakat o da Mazlume kadar memnun. Hatta ihtiyar babasından ilk defa ayrılması bile bir mahzur teşkil etmiyor.”*³³⁵

Zeyno, Diyarbakır'a görevde olan kocasının yanına gitmeye karar verince ona bu yolculukta refakat edecek asker Hasan'dır. “*Kalp Ağrısı*”nda bahsettiğimiz gibi Zeyno ile babasının iletişimleri arkadaş gibi olduğu için, babası aradan yıllar geçmesine rağmen kızına eski sevdiği Hasan ile seyahat etmenin onu rahatsız edip etmeyeceğini sorar. Böylece kızı evlendikten sonra da Asım Bey'in ona her şeyi konuşabileceği hatta şakalaşabileceği bir dost olduğunu görürüz.

“- Zeyno, sen Hasan Bey'le yalnız seyahat etmek istemiyor musun?”

Bu, babasının Zeyno evlendikten sonra, Binbaşı Hasan'dan ilk defa bahsediyordu. Zeyno, gergin ve acı bir tebessümle cevap verdi:

- Fesat yürekli Doktor! Hayır, bunu hiç düşünmedim ve düşünmeye de lüzûm olmadığını Hasan Bey'i görünce anladım. O kadar resmî, o kadar kumandan karısına karşı lâzım gelen askerî bir vaziyet almış ki...

- Zavallı!

*- Neden zavallı? Emin ol Doktor, ikimiz de tamamen unuttuk.”*³³⁶

Zeyno'yla babasının arasındaki ilişki; temelleri Zeyno'nun çocukluğunda sapa sağlam atılmış ve Zeyno evlendikten sonra da bozulmadan hatta güçlenerek ayakta kalabilmiş bir baba-kız ilişkisidir. Zeyno, Diyarbakır'dayken babasını oldukça özler. O hep babasının yakınında olmasına alışkındır. Burada bulunduğu süre boyunca babasıyla sık sık mektuplaşır. Asım Bey de kızını çok özlemektedir ve bu mektuplar içine bir nebze su serper. Samimi bir şekilde içini döktüğü mektuplarından birinde, Zeyno babasına, çocuğu olmadığı için ne kadar üzüldüğünü yazar. Böylece Asım Bey ve Zeyno'nun, Zeyno evlendikten sonra da ne kadar iyi bir dostlukları olduğunu görürüz.

³³⁵ Halide Edip Adıvar, **Zeyno'nun Oğlu**, İstanbul, Can Yayınları, 2021, s. 38.

³³⁶ Adıvar, a.g.e., s. 43.

“Ben, senin elini yirmi sekiz sene tutarak yürüdüm. Sonra elimde daha küçük, daha yeni, beni âtiye götürecek, gönlümün içini boşaltıp alacak yeni bir şey bekledim. Sana söylemedim ama, bu beklediğim şeyin çocuk olduğunu tabî bilirsin, değil mi? Bu ümidim, yavaş yavaş şimdi ölüyor. Ellerim muhayyel bir çocuğu tutmak için o kadar hevesle ileri atıldı ki, senin elini bilmeyerek bıraktı. Kim bilir, ben, belki kısır yaşayıp ölmeye mahkûm bir kadınımdır!”³³⁷

İrdelenen romanlardaki kızların evlendikten sonra, babalarıyla olan ilişkilerine bakıldığında, hemen her romanda görülen ortak nokta, babalar için evlatlarının hala küçük birer kız çocuğu gibi olduklarıdır. Bu babalar, kızlarının kendilerine ihtiyaç duydukları her durumda, eşleriyle olan ilişkilerine saygı duymakla beraber onlara destek olurlar. Bu durum incelenen romanların çoğunluğu için geçerlidir. Hayatın zorluklarına karşı kızlarına destek olan babaların görüldüğü böyle romanlar olduğu gibi elbette kızlarını, onların istemedikleri insanlarla evlendirerek mutsuz bir hayata mahkûm eden, hayatlarının en önemli kararlarından biri olan evlilikleri hususunda kızlarının fikirlerine değer vermeyen babalara rastladığımız romanlar da vardır. Sevmeden yapılan evliliklerin sonuçları, çalışmada incelenen romanlarda olduğu gibi yıllardır birçok romanda işlenen başlıca konulardandır.

³³⁷ Adivar, a.g.e., s. 226.

VI. SONUÇ

Bu çalışmada, 1901-1930 yılları arasında yayımlanmış Türk romanlarındaki baba-kız ilişkileri, ilgili romanların dipnotlarda belirtilen baskılarından örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma; Fecr-i Ati ve Millî Edebiyat Dönemi'nde yayımlanmış romanların yanında Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında yayımlanmış romanları da kapsamaktadır. İlk eserlerini Fecr-i Ati döneminde kaleme almış olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay gibi yazarlar, edebi bakış açılarının değişmesiyle, Millî Edebiyat döneminde varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Kiralık Konak romanında Hakkı Celis karakterinin edebi anlayışının değiştiğini görürüz. Bunun sebebi Yakup Kadri'nin kendi hayatında da edebi anlayışının değişmesidir. Başlarda Fecr-i Ati topluluğunun en önemli savunucularından iken sonraları Millî Mücadele yıllarından itibaren millî değerleri işleyen roman tarzına geçiş yapar. Yakup Kadri, aydınların ülke millet meselelerindeki sorumluluklarından bahsettiği önemli romanlarıyla Cumhuriyet Dönemi'nde de var olmuştur.³³⁸

Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan Halide Edip, başlangıçtan beri bir Millî Mücadele Dönemi romancısıdır. Bunun yanında, çalışma boyunca eserleri incelenen; Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Peyami Safa gibi Türk Edebiyatı'nın önemli yazarları, ustalıklarını gösterdikleri en büyük eserlerini, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme almışlardır. Cumhuriyet Dönemi'yle beraber, romanlarda aniden yepyeni konular işlenmeye başlanmamış sıklıkla, Millî Mücadele yıllarının, Anadolu insanının yaşadıkları konu edilmiştir.

“Millî Mücadele'nin verdiği hızla başlayan ve Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde bütün romantizmiyle devam eden Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanı,

³³⁸ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2020, 15. Baskı, s. 428, 429.

*Anadolu'daki hayat romanımızın ilgi alanına oturur. Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı yılları romancılarımızın sıcak ve yakınlık duyduğu bir alandır.”*³³⁹

Çalışma için ilk etapta, kaynak tarama yöntemi kullanılarak, ilgili dönemlerde yayımlanmış olan Türk romanlarının kronolojik listesi hazırlanmıştır. Daha sonra bu romanlar, sırasıyla okunarak içeriğinde baba-kız ilişkilerinden söz edilenler tespit edilmiştir. Belirlenen ve çalışma boyunca bahsettiğimiz bu 56 roman, çalışmamızın ana malzemesini oluşturmuştur. Belirttiğimiz gibi, Millî Edebiyat Dönemi'nde faaliyet gösteren yazarlar, önemli eserlerini, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme aldıkları için çalışmayı, 1930 yılı ile sınırlandırmayı uygun gördük. Şunu da belirtmeliyiz ki, çalışmamız, Servet-i Fünûn Dönemi'ni kapsamasa da Mehmet Rauf gibi bazı yazarların eserleri çalışmamızın tarih aralığındadır. Bu sebepten, çalışmada bu gibi eserlerden de bahsettik.

Kronolojik olarak incelediğimizde, değişen dönemle beraber, yani Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi romanlarından sonraki romanlarda, baba-kız ilişkileri de değişmiştir. İlk dönemlerde babalar, kızları üzerinde koşulsuz bir otoriteyken, bu otorite hiçbir şekilde sorgulanamazken ve kızları babalarına karşı sevgiyle karışık saygılarından dolayı çok fazla fikir beyan edemezlerken; incelediğimiz dönemlerde yayımlanmış romanlarda, kızlar hoş görmedikleri hususlarda, babalarına fikirlerini genellikle özgürce ifade edebilmektedirler. Bu bazen baba ve kızın karşılıklı fikir telakkisi, sevgi dolu bir aile hayatı tesis edilmesi açısından olumlu sonuçlar doğursa da bazen, saygısızlığa giden ve aradaki bütün bağları koparan bir durum olmaktadır. Çünkü hayatı yalnızca kendi istek ve arzularına göre yaşayan kızlar, babalarından hiçbir çekince duymadıkları için yanlış arkadaşların ve çevrenin etkisiyle uygunsuz yollara saparlar. Bu anlamda, çalışma boyunca romanlarda bu gibi hem olumlu hem de olumsuz baba-kız ilişkileri irdelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, babaların kızlarının çocukluk döneminde onlarla olan ilişkilerinden bahsedilir. İncelediğimiz romanların genelinde babalar, kızlarının iyi ahlaklı iyi kalpli birer insan olmaları için çabalarlar. Onlara şefkat ile yaklaşırlarken aynı zamanda her türlü kötülükten korumak isterler. Böyle babalara; Safvet Nezihî'nin *Kadın Kalbi* romanındaki Nahifî Paşa, Halide Edip'in *Son Eseri* romanındaki Feridun Hikmet ve yine Halide Edip'in *Zeyno'nun Oğlu* romanındaki Hasan, Müfide Ferit'in *Pervaneler* romanındaki Burhan Ahmet örnek verilebilir.

³³⁹ Kazım Yetiş, **Dönemler, Problemler Şahsiyetler Aynasında Türk Edebiyatı II/1**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2013, 1. Baskı, s. 419.

Bunun yanında nadiren de olsa; Suat Derviş'in *Hiçbiri* romanındaki Ali gibi annesi ölen kızıyla ilgilenmeyi bir yük gören yahut Mahmut Yesârî'nin *Ak Saçlı Genç Kız* romanındaki Kâşif Paşa gibi kızının annesi bir cariye olduğu için onu evladı olarak kabul etmeyen babalar da vardır.

Çalışmanın ikinci bölümü, ilişkiler açısından oldukça önemlidir. Bu bölümde; kızların yetiştirme tarzlarında, karakterlerinin oluşmasında, evlenme süreçlerinde babaların rolü ve öneminden bahsedilir. Bu dönemde genellikle babalar, kızlarını iyi huylu yetiştirmek için ellerinden gelen çabayı gösterirler. İzzet Melih Devrim'in *Tezat* romanında, Behire yabancı bir mektepte okumuş olsa da Nusret Bey kızını Türk kültürüne uygun yetiştirdiği görülür. Nusret Bey'in kızına ne kadar değer verdiğini, roman boyunca birçok olay vasıtasıyla görürüz. En önemlisi de Nusret Bey'in sevgisini; kızının nişanlısının onu aldattığını öğrendiğinde sinirine hâkim olup evladının mutluluğu için gösterdiği çabada, ona destek olmasında görürüz. Ayrıca Behire, güçlü duruşuyla da oldukça önemli bir karakterdir. Behire'den, İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)* eserinde şöyle bahseder:

“Eserin düşününen, okuyan, piyano çalan kadın kahramanı Behire, bu özellikleriyle Tanzimat'ın ilk eserlerinden beri özlemi çekilen genç kızı andırır. Ancak o bir Fransız okulu olan Dame de Sion'dan mezundur, evinde, aralarında Fransızların da bulunduğu arkadaşlarını ağırlar ve onlarla kadın hakları üzerine konuşur. Eserin bu sayfaları ile Kiralık Konak başta olmaz üzere dönemin başka eserleri arasında benzerlik bulunmaktadır. Genç kızların geleneğin zaruri kıldığı evlilik anlayışından uzaklaştıklarını -çok canlı örneklerden hareketle- tartıştıklarını, babaların suçlandığı, ancak eğitim sayesinde erkeklerin de kadınlara hak verdiğini söyledikleri, gevezeliklerini konferansa döndüren konuşmaları, toplumun geçirmekte olduğu değişikliği göstermektedir.”³⁴⁰

Çalışmada incelenen romanlardan; *Kadın Kalbi*, *Zavallı Necdet*, *Handan*, *Aydemir*, olumlu baba-kız ilişkilerinin görülmesi bakımından benzerlik gösterirler. Romanlarda, babaların, kızlarının iyi birer insan olmaları için çabalamalarının yanında, nadiren de olsa, bazı romanlardaki babaların; kızlarına olan ilgisizlikleri, onların şımarık ve hayattan hiçbir mana çıkaramayan insanlar olmalarına yol açar.

³⁴⁰ İnci Enginün, a.g.e., s. 407.

Kızların başlarına buyrukluklarından dolayı ailelerinden giderek uzaklaşmalarının en güzel örnekleri, Yakup Kadri'nin *Kıralık Konak* romanında kendisini gösterir.

*“Bir çöküş devri romancısı olan Yakup Kadri, çöken cemiyetin çeşitli noktalarını romanlarında işler. Kıralık Konak'ta (1922) ailenin yıkılışını üç neslin hayatında ele alır.”*³⁴¹

Reşat Nuri Güntekin'in romanlarını incelediğimizde sıklıkla gördüğümüz ve konumuz açısından önemli nokta, aileden ayrı büyüyen çocukların karakterlerinde bazı eksiklikler oluştuğudur. Bu durumu, *Bir Kadın Düşmanı* romanında rahatlıkla görürüz. Sara, babasından uzak yaşamasının bir sonucu olarak onun kontrolü dışında hareket eder. Babasını kandırarak gittiği bir yerde Ziya isminde bir genci kendisine aşık edip onunla alay eder. Bu gencin yaşadığı hayal kırıklığından dolayı intihar etmesi sonucunda Sara, ömrü boyunca unutamayacağı bir vicdan azabı yaşar. Bir başka babadan ayrı yaşama örneği, yine Reşat Nuri Güntekin'in, *Çalıkuşu* romanında görülür. Feride, ailesiyle mutlu bir çocukluk geçirdikten sonra küçük yaşta annesini kaybeder. Annesinin ölümü üzerine, asker olan babası, yanında sürükleyemeyeceği için kızı Feride'yi, yatılı bir okula verir ve kısa bir süre sonra vefat eder. Bu durum, Feride'nin hayatta tamamen yalnız kalmasına yol açar. Feride, ömrü boyunca şehir şehir gezip öğretmenlik yaparak hayatın bütün yükünü tek başına yüklenmeye çalışır. Bu iki romanda da gördüğümüz gibi, kız çocuklarının babadan ayrı büyümesi durumu ve bunun tüm hayatlarına etkileri, Reşat Nuri Güntekin'in birçok romanında kendisini gösterir:

*“Romanlarda aile sevgisinden mahrum kalma, babanın aileden uzak bir yerde mesleğini icra etmesi, anne veya babanın ölümüyle evlatlık verilmek gibi durumlarla karşımıza çıkar. Genellikle babanın aileden uzak bir yerde çalışması ile çocukları arasındaki bağın ve kontrolün zayıfladığı görülür. Annenin de vefatı söz konusu olduğunda zaten uzakta yaşamak zorunda kalan babanın akrabalarından destek aldığı veya yatılı okulları tercih ettiği görülmektedir. Güntekin'in romanlarında bu durum sıklıkla tekrarlanır.”*³⁴²

Bu dönem romanlarında, bazı farklı baba-kız ilişkilerine de rastlanır. Bunlar, esasen yaşanmamış fakat kızın bütün hayatına tesir etmiş ilişkilerdir. Bahsedilen bu

³⁴¹ İnci Enginün, a.g.e., s. 426.

³⁴² Şafak Gökçe Arslan, “Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Kadın”, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2021, s. 45.

kızlar, babasını kaybettikten sonra tamamen himayesiz kalan ve kötü tecrübeler yaşayan kızlardır. Buna, Aka Gündüz'ün *Odun Kokusu* ve *Tank-Tango* eserleri örnek verilebilir. İki romanda da hayatta kalan tek yakınları olan babaları ölünce kızlar onları koruyacak kimseleri kalmadığı için kötü yola düşerler. Fakat özellikle *Tank-Tango* da Millî Mücadele Dönemi'nin etkisini görürüz. Burada Bihter tanıştığı Ömer sayesinde hayatına yeni bir sayfa açar, askerlere fanila, çorap vs. ören bir fabrikada çalışmaya başlar daha sonra ise Ankara'ya gidip savaş gazilerinin tedavi edildiği bir hastanede çalışır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, babaların, kızlarının eğitim-öğretim devrelerinde onlarla olan ilişkilerinden, eğitim hayatlarına katkılarından bahsedilir. Bu dönem romanlarında gördüğümüz ortak şey, kız çocuklarının alacakları eğitimin belirlenmesi hususunda baba her zaman baş rolü oynadığıdır. Romanlarda bu durum hep, babası kızına falanca eğitimi aldırma şeklinde geçer. Görülen bir gerçek ise, babaların her zaman kızlarına dönemin en iyi eğitimini aldirmaya gayret etmesidir. Romanlarda, babalarının kızlarına aldirdıkları eğitimin niteliğine baktığımızda ise bu yazarların edebi anlayışlarına göre farklılık göstermektedir. *Kadın Kalbi*'nin yazarı Safvet Nezih ve *Genç Kız Kalbi*'nin yazarı Mehmet Rauf Servet-i Fünûn etkisiyle romanlar kaleme aldıkları için onların romanlarında genellikle kızlar Fransızca eğitimi alırlar, piyano hocaları vardır ve mürebbiyeler eşliğinde yetişirler. Bunun yanında, bir Meşrutiyet Dönemi yazarı olan Halide Edip'in *Handan*'ında, babası Handan'a; Osmanlı tarihi, felsefe, sosyoloji, edebiyat gibi devrin önde gelen derslerini tahsil ettirmiştir.

Nadiren de olsa romanlarda kızlarının eğitimleriyle alakadar olmayan yahut erkeklerin aldığı eğitime nazaran, bu eğitimin kısıtlı olmasında bir beis görmeyen babalar da görürüz. Reşat Nuri Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanında Vefik Paşa, işinden dolayı şehir şehir gezer ve bu süreçte kızı Cavidan iyi bir eğitim alamaz. Yine bunun somut bir örneğini, Reşat Nuri Güntekin'in *Yaprak Dökümü* romanında da görürüz. Ali Rıza Bey'in, kızlarına karşı ilgisiz olduğu söylenemeyeceği gibi onlara tesir edebildiği de söylenemez. Dönemin asrileşme modasından kızlarını koruyamaz. Onlara aldirdığı eğitimler de yetersizdir. Ali Rıza Bey'in, kızların erkekler gibi bir eğitime ihtiyaç duymadıkları düşüncesi romanda şöyle geçer:

“Ali Rıza Bey, Fikret’i hemen oğlu kadar ihtimamla yetiştirmeye çalışmıştı. Yalnız o, kızdı; kardeşi gibi hayata atılacak değildi. Pratik bilgilere ihtiyacı pek olmayacaktı.”³⁴³

Böylece oğlu Şevket’i okutup onun bir bankacı olmasını sağlarken, Fikret’e yalnızca ev işlerinde lazım olacak nitelikleri kazandırmakla yetinmiştir. Bunun yanında diğer iki kızı Leyla ile Necla’nın ise akılları havada olduğu için onların eğitimleri için hiç dertlenmemiş, onları hayırlı kismetlerle evlendirmenin yeterli olacağını düşünmüştür.

Ercüment Ekrem Talu’nun *Sabir Efendi’nin Gelini* romanı, bu bölüm açısından çok önemli bir örnektir. Bu romanda, eğitilmiş ve eğitimsiz iki kızın, bu durumun hayatlarına nasıl yansıdığı gözler önüne serilmiştir. Sabir Efendi’nin gelinlerinden Belkis, babası tarafından Paris’te eğitim aldırılmış kültürlü bir kızıdır. Kendisi gibi alafranga olan Tahir Bey ile evlenir. Sabir Efendi’nin diğer gelini Huriye ise Anadolu’da yetişmiş ve babası tarafından okula gönderilmemiştir. Bundan dolayı da cahil kalmıştır. Tabii ki burada yazar tarafından, batılı eğitim anlayışı övülmeye çalışılmamıştır. Burada esas mesele eğitim görebilmenin insanın hayatının bütününe şekillendirecek bir nokta olmasıdır.

Çalışmanın son bölümünde, kızların evlendikten sonra babalarıyla ilişkilerinin ne derece değiştiği veya geliştiği incelenmiştir. Bu dönem romanlarında, babaların kızlarını evlendikten sonra da ellerini hiç üzerlerinden çekmediklerini, onları hala küçük kızları gibi sevip koruduklarını görürüz. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Toraman* ve *Cadı*, Selahattin Enis Atabeyoğlu’nun *Zâniyeler*, Peyami Safa’nın *Canan* romanlarında, kızının evliliğine saygı duyan ama en ufak bir ihtiyacı olduğunda da bunu karşılayan, gerektiğinde onu koruyan babalar görürüz. *Toraman*’da kocası Sabire’yi boşayınca babası sahip çıkar, Sabire babasına sığınır ve güvenir. *Cadı* ve *Canan* romanlarında da aynı durum söz konusudur. Hatta *Canan* romanındaki baba, kızı ile damadının arasının açık olduğunu anlayınca ilişkilerine saygılı davranır ve arayı ısıtmalarını bekler, kızına öğütler verir fakat damadının kızını aldattığından emin olunca da kızını sahiplenir ve onun arkasında durur.

Babaların genellikle kızlarına karşı ne derece fedakarlıklar gösterdikleri aşikâr olsa da maalesef ki, bu dönemde sevmediği biriyle zorla evlendirilme durumu da sıklıkla romanlarda işlenir. Bazen maddi sebeplerden bazen babaların kendilerince

³⁴³ Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü*, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2016, s. 41.

haklı sebeplerinden dolayı kızlarını onların istemedikleri insanlarla evlendirmelerinin sonucu ya mutsuz evlilikler ya da aldatma olmuştur. *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, *Şipsevdi* ve *Aşk İhtiyacı* bu romanlara örnek verilebilir.

Sonuç olarak, çalışmamızın ihtiva ettiği dönemlerde yayımlanan romanlarda nadiren sevgi ve saygı bağının kopuk olduğu baba-kız ilişkilerine rastlasak dahî varabileceğimiz ortak sonuç, kız çocuklarının hayatlarında babalarının en az anneleri kadar hatta bazen onları kollama koruma, eğitimleriyle ilgilenme ve yol gösterme açısından daha fazla rolü olabilmektedir. Uç örnekler olsa da kızlar da babalarına sevgi ile bezenmiş yoğun bir saygı duymaktadır. Yine bu dönemde sıklıkla, kızların çağa ayak uydurma merakıyla ve bu ayak uydurmayı tamamen batılılaşma olarak algılamalarıyla hayattaki yollardan saptıkları görülür. Bazen de toplumdaki algıların değişmesiyle, kızların görüş ve isteklerini korkmadan babaların iletmelerinin, olumlu ilişkiler doğurduğu görülmüştür. İncelenen romanlardan çıkarılan bir başka ortak sonuç, değişen dönemle eğitimin, ailelerce daha fazla önemsendiğidir. Bu dönemde çoklukla, kızlarına eğitim aldırın ve bu eğitimin niteliğinin nasıl olacağı hususunda titizlenen babaları görürüz.

Çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar, *Kaynakça* bölümünde belirtilmiştir. İlgili romanlardaki baba-kız ilişkileri, çalışma boyunca gösterildiği gibi kategorilere ayrılarak gerekli görülen yerlerde eserlerden alıntılar yapılmak suretiyle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın, araştırmacıların yararlanmaları adına, faydalı bir amaca hizmet etmesini temenni ederiz.

VII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

A. Bu Çalışmada Kullanılan Romanlar³⁴⁴

ADIVAR, H. E. (2008). **Son Eseri**, İstanbul, Can Yayınları.

ADIVAR, H. E. (2020). **Handan**, İstanbul, Can Yayınları.

ADIVAR, H. E. (2021). **Kalp Ağrısı**, İstanbul, Can Yayınları.

ADIVAR, H. E. (2021). **Zeyno'nun Oğlu**, İstanbul, Can Yayınları.

ATABEYOĞLU, S. E. (2013). **Zâniyeler**, Konya, Salkımsöğüt Yayınevi.

AYGÜN, G. S. (2022). **Münevver**, İstanbul, Dorlion Yayınları.

AYGÜN, G. S. (2010). **Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi**, İstanbul, Antik Dünya Klasikleri.

AYGÜN, G. S. (2021). **Hüsran**, İstanbul, Dorlion Yayınevi.

AYGÜN, G. S. (2021). **Nedret**, İstanbul, Can Yayınları.

BARANER, S. D. (2021). **Hiçbiri**, İstanbul, İthaki Yayınları.

BARBAROS, O. M. (2002). **Aşk İhtiyacı**, İstanbul, Berfin Yayınları.

BENİCE, E. İ. (1960). **Yakılacak Kitap**, İstanbul, Son Telgraf Matbaası.

BENİCE, E. İ. (1962). **Aşk Güneşi**, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi, Muallim Ahmed Halid Kitabevi.

DEVİRİM, İ. M. (2014). **Tezad**, İstanbul, Kesit Yayınları.

GÜNDÜZ, A. (1928). **Odun Kokusu**, İstanbul, İkdam Matbaası.

GÜNDÜZ, A. (1928). **Tank-Tango**, İstanbul, Gündoğdu Matbaası.

³⁴⁴ Adı geçen romanlar, kronolojik sıralarına göre burada belirtilen baskılarından okunmuş olup tez boyunca yapılan alıntılarda ise romanların ilk yayımlandıkları baskılarının kullanılmasına dikkat edilmiştir. Ulaşılamayanlar için de burada belirtilen asıl metne uygun baskılar kullanılmıştır.

GÜNTEKİN, R. N. (2000). **Bir Kadın Düşmanı**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

GÜNTEKİN, R. N. (2009). **Acımak**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

GÜNTEKİN, R. N. (2014). **Çalikuşu**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

GÜNTEKİN, R. N. (2016). **Yaprak Dökümü**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

GÜNTEKİN, R. N. (1994). **Dudaktan Kalbe**, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

GÜNTEKİN, R. N. (2020). **Gizli El**, İstanbul, İnkılap Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2021). **Hakka Sığındık**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (1974). **Tutuşmuş Gönüller**, İstanbul, Atlas Kitabevi.

GÜRPINAR, H. R. (2015). **Cehennemlik**, İstanbul, Papersense Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2015). **Son Arzu**, İstanbul, Papersense Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2016). **Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç**, İstanbul, Özgür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2016). **Toraman**, İstanbul, Özgür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2017). **Cadı**, İstanbul, Özgür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2018). **Şipsevdi**, İstanbul, Özgür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2019). **Hayattan Sayfalar**, İstanbul, Özgür Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (2020). **Efsuncu Baba**, İstanbul, Özgür Yayınları.

KARAKURT, E. M. (1973). **Çölde Bir İstanbul Kızı**, İstanbul, İnkılap ve Aka Basımevi.

KARAOSMANOĞLU, Y. K. (2013). **Kiralık Konak**, İstanbul, İletişim Yayınları.

KARAOSMANOĞLU, Y. K. (2020). **Nur Baba**, İstanbul, İletişim Yayınları.

NEZİHİ, S. (2018). **Müsebbib**, Ankara, Gece Kitaplığı.

NEZİHİ, S. (2019). **Zavallı Necdet**, İstanbul, Bordo Siyah Yayınevi.

NEZİHİ, S. (2020). **Kadın Kalbi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

RAUF, M. (2017). **Eylül**, İstanbul, İskele Yayıncılık, Melisa Matbaacılık.

- RAUF, M. (2019). **Genç Kız Kalbi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- RAUF, M. (2021). **Karanfil ve Yasemin**, İstanbul, Can Yayınları.
- SAFA, P. (2017). **Dokuzuncu Hariciye Koğuşu**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SAFA, P. (2018). **Canan**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SAFA, P. (2019). **Bir Akşamdı**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SAFA, P. (2019). **Zıpçıktılar**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SAFA, P. (2019). **Şimşek**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SAFA, P. (2020). **Sözde Kızlar**, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- SEDES, S. İ. (2015). **Ağustos Böceği**, Konya, Salkımsöğüt Yayınları.
- SEDES, S. İ. (2015). **Şüphe! Aşka Galipsin**, Konya, Salkımsöğüt Yayınları.
- TALU, R.E.E. (1922). **Sabir Efendi'nin Gelini**, İstanbul, İkbâl Kütüphanesi.
- TEK, M. F. (2002). **Aydemir**, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- TEK, M. F. (2002). **Pervaneler**, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- YALÇIN, H. C. (2019). **Hayal İçinde**, Ankara, Hitabevi Yayınları.
- YESARİ, M. E. (2016). **Ak Saçlı Genç Kız**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- ZİYA, S. (2020). **Salon Köşelerinde**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ZORLUTUNA, H. N. (2019). **Küller**, Ankara, Panama Yayıncılık, Kader Matbaası.

B. Faydalanılan Diğer Kitaplar

- AYYILDIZ, M. (2011). **Roman/Tanım-Tarihçe-Teknik**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, 1. Baskı.
- ENGİNÜN, İ. (2020). **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 15. Baskı.
- ERDOĞAN, T. (2012). **Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri**, Editör Köksal Alver, Ankara, Hece Yayınları, 2. Baskı.

KORKMAZ, R. VD. (2020). **Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayınları, 13. Baskı.

OKAY, M. O. (2014). **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 4. Baskı.

ŞEN, C. (2006). **Fecr-i Ati Edebiyatı**, Ankara, Gazi Kitapevi Yayınları.

TANPINAR, A. H. (2018). **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Yay. Haz. Zeynep Kerman, İstanbul, Dergâh Yayınları, 13. Baskı.

YETİŞ, K. (2013). **Dönemler, Problemler Şahsiyetler Aynasında Türk Edebiyatı II/1**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1. Baskı.

MAKALELER

AKSOY, İ. (2011). “Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 4, S. 16.

ÇİFTÇİ, O. (1991). “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, **Aile ve Toplum**, C.1, S.2, s.s. 19-23.

HALİ, S. VD. (2017). “İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, C. 6, S. 17, 2017, s.s. 429,430,435.

KAYA, M. (1997). “Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü”, **On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 9, S. 9, s.s. 193-204.

TEZLER

ARSLAN, Ş. G. (2021). “Reşat Nuri Güntekin’in Romanlarında Kadın”, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi.

BAYRAKTAR, S. (2003). “Ethem İzzet Benice Hayatı ve Eserleri”, Yüksek Lisans Tezi.

DİMDİK, P. (2014). “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.

- DURAN, E. (2009). “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın”, Yüksek Lisans Tezi.
- KARACA, Ş. (2004). “Güzide Sabri Aygün Hayatı, Sanatı ve Türk Edebiyatındaki Yeri Üzerine Bir İnceleme-Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi.
- OKTAY, M. (2008). “Aka Gündüz’ün Hayatı, Sanatı ve Eserleri”, Doktora Tezi.
- SOLMAZ, B. (2018). “Orhan Midhat Barbaros’un Romancılığı”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi.
- ŞAVK, Y. (2018). “Reşat Nuri Güntekin ‘Yeşil Gece’, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ‘Nur Baba’, Refik Halit Karay ‘Kadınlar Tekkesi’ Romanlarındaki Dinî Motifler”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi.

DİĞER KAYNAKLAR

- Türkçe Sözlük, “Aile”, Yayına Haz. Şükrü Akalın vd., İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, 11. Baskı.
- Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Türk Romanı Özel Sayısı, Ankara, C. 2, S. 65-67, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Ad- Soyadı: Sueda Demir

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2019, İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

DİĞER YAYINLAR:

“Gün Olur Asra Bedel Romanında Hâldeki Olayların Olay Örgüsüne Nakşedilişi ve Romanda Anlatım Tekniklerinin Kullanılışı”, Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 3, S.1, HAZİRAN 2021, s.s. 24-40.

